

61
355

H. Buduls,
stud. med.

Laulība

un

zilweka dšihwes

mehrkis

Biologisks un etiķks apzerejums.

Rigā, 1910.

Uzgahdajis Ed. Sirgels,
Glofas ceļā Nr. 29.

Ilakūā 70 kap.

L
61
355

Dubl.
L
61

Lauliba un zilweka dsihwes mehrkis.

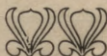
Biologisks un etisks apzerejums.

Sarakstijis
stud. med. **H. Badals.**

Wisu mihlestibas ispluhdumu gala
mehrkis ir swarigals par wiseem
ziteem mehrkeem zilweka dsihwe, un
tapeh; tas pelna wisdizlako nopeetnibu,
ar kuru katre shim mehrkim seko.
Tas, kas zaur to teel sasneegts, ir ne
masak. ne wairak, ka nahkoschas
paaudses sakahrtoschana.

Schopenhauers.

Ed. Sirgeta apgahdiba, Riga, Slofas eela № 29.
1909.

L-2

Vār. Lāca Latv. PSR
Valsts bibliotēka

~~67~~ 37. 741

LN

0 305086637

Preeſchwahrds.

Daschs Iabs laſitajs, nendams rokâ ſcho grahmatu, warbuht brihneſees, ka tiſ maſâ darbâ ir aiſkertas diwas tiſ plaſchas un ſwarigas leetas, fâ lauliba un zilweka dſihwes mehrkis. Lai nezeltos pahpratumi, tad turu par ſawu peenahkumu ſche ſewiſchki uſſwehrt un aiſrahdit, ka mans noluhks nebij iſtirſat nedſ laulibas jautajumu, nedſ ari jautajumu par zilweka dſihwes mehrki. No abeem ſcheem tiſ plaſcheem preeſchmeteem es zentos aiſkert tiſ tās wiwu daſas, kuras ſtahw weena ar otu tuwakâ ſakarâ. Kas grib plaſchaf eepaſihteas ar katra ſcho leelo dſihwes jautajumu par ſewi, tas lai manâ darbâ nemeklè pehz ſawu noluhku apmeerinaſchanas, jo mans noluhks naw bijis iſtirſat katra jautajumu par ſewi, un ari grahmatas tituls neka tamlihdſiga dot neapſola.

Autors.

Handwritten title or header, possibly "Handwritten" or similar, centered at the top of the page.

Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and appears to be a letter or a document.

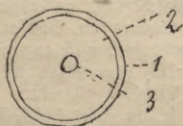
Zilweka meefas diwejadas datas.

Zilweka meefa fastahw no daudsam un daschadam datam, furas teef apsihmetas par organeem jeb lozekkeem. Mums ir lozekki preeksch meefas aissargaschanas (ahda), juschanas un domaschanas, kusteschanas, elposchanas, baribas usnemschanas un sagremoschanas, asnu rinkoschanas, nederigu weelu atschkirschanas un is kermena ismeschanas un, beidsot, lozekki preeksch wairoshchanas. Isnemot pehdejos, wisi organi zilwekam ir nepeezeeschami wajadsigi preeksch personigas ustureschanas, un ja kahdu no scho lozekku sistemam zilwekam gribetu atnemt, tad winam nepeezeeschami buhtu jaeet bojâ, kaut ari pee wiseem pahrejeem lozekkeem ne ar pirktu nepeedurtos. Schee organi zilwekam ta tad ir wajadsigi preeksch personigas dsihwes ustureschanas. Zitadi tas ir ar dsimuma organeem. Preeksch personigas dsihwes dsimuma organi naw nepeezeeschami wajadsigi: tos war samaitat, waj zaur operaziju atnemt, pee kam zilwekam nebuht nedraud nahwe, ja tiskai ziti organi paleef kahrtiba. No scha redsam, ka starp zilweka lozekkeem ir leela starpiba un ka katrai lozekku schkirai ir pawisam sawads usdewums: wisi zilweka lozekki, isnemot dsimuma organus, kalpo zilweka personas ustureschanai, turpretim dsimuma organu galwenais usdewums ir radit pehzuahzejus un tahda kahrtâ usturet zilweka sugu. Zilweka leelata meefas data ta tad kalpo personigai dsihwei, un tapehz ta teef apsihmeta par personigo jeb indiwiduelo zilweka datu; otrâs, masakâs datas usdewums ir gahdat par zilwezes pastahweschanu, kapehz to apsihmè par zilweka germinatiwo jeb dsimuma datu.

Ir diwejadi dsimuma elementi: olinas pee seeweeschu dsimuma un spermatozoi jeb sehklas dsihwneezini pee wihreeschu dsimuma. Olinas atrodas tanis diwâs seeweetes dsimuma organu datâs, furas apsihmè par olnizam un furas pehz sawas iszelschanas un attihstibas pilnigi atgahdina wihreescha dsimuma dseedserus, jeb runajot sinatniskâ waloda, ir pehdejeem homologiski organi. Katrà seeweetes organisma kopejs olinu flaits sneedsas lihds 36,000. Wifas winas ir jau

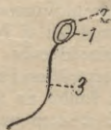
eewehrojami attihstijuschàs lihdš feeweetes otram dšihwibas gadam, un kad feeweete ir peeauguš, tad katru mehnešī nobreest pa weenai olinai, kura pehž tam isweelas iš oliņzas un gaida uš apaugšošānu, ja jau agraf naw kaħda zita oliņa apaugtota.

Zilweka oliņa ir šihziņš, apašš, zaurmehrā $\frac{1}{5}$ milimetra jeb $\frac{1}{125}$ zolas leels ķermenitis. Wina fastahw no pašķidras weelas — protoplasmas, ap kuru wisapfahrt ir apwiłkta pazeeta aħdina. Protoplasmas widū atrodas olas šwarigafā daļa — kodols. Pehdejais zaurmehrā ir reišes 30 masafs par oliņu.

Sihm. 1.

Zilweka oliņa: 1 — oliņas aħdina;
2 — protoplasma; 3 — kodols.

Sihm. 2.

Zilweka seħklas dšihwneeziņš:
1 — kodols; 2 — protoplasma; 3 — aste.

Seħklas dšihwneeziņš atrodas wiħreešča dšimuma dšee- dšeros un pehž iškata stipri atgahdina jaunu wardulenu. Wina lihdšiba ar wardulenu isleekas jo leelaka, ja šchos masos seħklas ķermenišchus apluħšojam zaur mikroškopu, kur sem stiklina wini kustas ar leelu aħtrumu, tāpat kà masi warduleni. Seħklas dšihwneeziņu war šalihdšinat ari ar bumbeeri, ja pee peħdejā kaħta peeseen pagaru auklu. Bumbeeris atgahdina seħklas dšihwneeziņa galwu, bet aukla — asti. Galwas leelafā daļa fastahw no kodola, ap kuru ir apwiłkta tikai toti plahna protoplasmas kaħrtina; turpretim astē ir tikai protoplasma. Seħklas dšihwneeziņš ir daudz masafs par oliņu. Winiš war toti aħtri un enerziški kustiņat šawu asti wiswišados wirseenos un zaur to aħtri uš preekšču dotees. Tapehž tad ari winu agraf ir turejušči par iħstu dšihwneeziņu, lai gan tos pateesibā naw nekās zits, kà eewehrojamā meħrā no zitam neatkariga organišma šchuņina, lihdšigi oliņai.

Oliņas zilweka organišmā attihstās jau toti agri; weħlaf tās tikai nobreest, bet škaitā wairs newairojas. Zitadi tas ir ar seħklas dšihwneeziņem. Pehdejee gandriš wišu

zilweka muhschu nemitigi attihstās. Kad dšimuma dseedsferos ir sinams wairums scho maso kermenischi nogatawojees, tad laif' pa laikam wini teef is organisma ismesti waj pee dšimumu koposchanās, waj ari zaur polluziju. Neleelā sehklas schkidruma wairumā war atrastees wairaf miljonu sehklas dšihwneezinu. Wihreescha organisms tā tad pa wišu garo muhschu war radit miljardeem spermatozoju.

Naw wehl samehrā ilgi atpaka, kad sinatneeku starpā waldija stiprs strihds par zilweka zelschanos: weeni aistahweja domas, ka zilweks attihstotees no olinas, un sehklas dšihwneezinam pee schi akta neefot nekahdas teefchas lomas. Ziti sinatneeki domaja, ka zilweks rodotees tikai no sehklas dšihwneezina. Tagadnē schis sšhwais strihds ir galigi isfchirts, jo zaur neskaitameem mehginajumeem ir peerahdits, ka pee augstakeem dšihwneefem, to starpā ari pee zilweka, jauns indiuids neds war attihstitees no olinas, neds ari no sehklas dšihwneezina, bet ka pee augstaku dšihwneeku un zilweka radi-schanas wajag dalibas nemi kà weenas, tā otras schkiras dšimuma schuhninam. Tagad ihsumā apfatisim, kahdā kahrtā tas noteef.

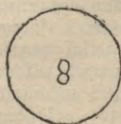
Deenemšim, ka olina un sehklas dšihwneezini ir pilnigi attihstijuschees. Pehdejee pee dšimumu koposchanās miljoneem nokluhst seeweetes dšimuma organos. Upaugtota war tift tikai weena olina, tapehž ka wišas zitas olinas naw wehl galigi nobreeduschas un guf noslehptas olnizās. Sehklas dšihwneezinu mehrkis ir šasneegt nobreeduscho olinu un ar to šaweenotees. Zelsch ir samehrā toti garfch un toti nelih-dsens, kapehž daudsi spermatozoji winā nomaldās, daudsi nonihst, un tikai retee šasneeds mehrki. Preeksch olinas apaugloschanas wajag tikai weena weeniga sehklas dšihwneezina,— wiš pahrejee pehž tam paleef par leekeem un aiseet bojā. Kahdam no spermatozojeem laimejas pirmam nokluht pee nobreeduschās un is olnizas isnahkluschās olinas. Ar wišu šparu wišsch drahschas ar galwu pret olinu, sinamā weetā isurbjas zaur tās ahdinu un eeeet protoplasmā. Ustes usde-wums ir galwai peepalihdset nokluht lihds mehrkim. Kad tas ir notizis, tad aste wairs naw wajadsiga, kapehž beeschi ta olinā nemas nenokluht, bet notruhst jau ahrpusē. Kad olina ir weenu sehklas dšihwneezinu usnehmuš, tad winas ahdina paleef stipraka, it kà šarez un šazeetē. Tahdā kahrtā wina attur zitus spermatozojus no olinā eelauschanas. Kad sehklas dšihwneezinsch ir eegahjis olinā, tad abu schuhninu kodoli šaweenojas, kà ari abu elementu protoplasmas šakluht

fopejā masā. Ur to olina ir apauglota un pehz tam ta war eesahft attihstitees par jaunu radijumu. Eeeluma sinā abi kodoli ir weens otram lihdsigi. Drihsumā redsefim, ka galwenā loma pee apauglotās olas attihstišchanās par individu

Sihm. 3.

Sehklas dšihwneeziņš ir jau eegabjīs olinā.

Sihm. 4.

Abi dšimuma šchubnini kodoli fastovas.

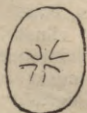

Sihm. 5.

Olinas un sehklas dšihwneeziņa kodoli ir pilnīgi jāwee-weenojušcees.

peekriht kodolam, un tapehz waram teift, ka pee zilweka radiščhanas tikpat leelu dalibu nem olina kā sehklas dšihwneeziņš, waj ari plaščhafi teizot — tikpat leelu dalibu nem mahte kā tehws.

Zilweka organizms fastahw no šchuhniņu miljardeem un atkal miljardeem. Wiņas winas rodas no apauglotās olinas, pee kam pehdejā besgaligi dalās. Olinas pahršchēlschanās eesahftas ar kodola šadališčhanos diwās dakās, kas noteek loti fareščhgitā kahrtā, bet weenmehr tā, ka katrs jaunais kodols

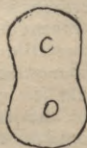
Sihm. 6.

Kodols: lentes ir peenehmuščas noteektu weidu un šapul-žeiniščas kodola widū.

Sihm. 7.

Kodols: ir jau šadaližuchās katrs uš diwām dakām; drihš eesahftcees kodola pahrbališčhanās.

Sihm. 8.

Šchubninas bališchanās: kodols ir pahrbaližeees: protoplajma pamafam eeschnaudjas.

dabū taisni puši no olinas un puši no sehklas dšihwneeziņa kodoleem. Kad kodols ir pahrdaližees, tad olinas protoplajma widū eeschnaudsas un palehnam pahršchēfiras uš diwām dakām, pee kam abas šchis dakas weena no otras galigi neatščēfiras, bet paleek weenā famolā. Winas palehnam peeaug, un

materija, no kuras ir ufbuhweti atfewischi zilweki, ahtri uplauft, drihs fafneeds fawas attihstibas galotni un pehz tam pahrweidojas; turprelim ta weelas data, no kuras pastahwigi atdalas sari atfewischi indiwidu weida, ir pastahwejusi jau no pascha zilwezes sahuma, waj pareisaf safot, no organisks dabas sahuma un turpinasees lihds zilwezes galam. Schi zilwezes dsimuma data attihstas mifigi lehnam, un wina ir par faiti, kas wifus zilwekus apweeno. Ja zilwekam naw peeschirta personiga nemirstiba, tad tomehr winsch war buht lepns, ka zilwezes turpinatajs, ka pagahnes weenotajs ar nahotni.

Zilwezes dsimuma datu war falihdsinat ar besgaligi garu horizontalu lniju, no kuras pazetas neskaitams wairums ihfinu strihpiku, kas apsihme atfewischi indiwidus. Pateesiba zilwezes attihstichanas waj paaudschu sawstarpeju atteezibu paraugs ir drusku sarechgitaks par tikko ustahdito, jo pee zilweka radichanas nem dalibu diwi indiwidi — wihreetis un seeweete. Tomehr zaur pehdejo apstahkli nekas no leetas fatura nemainas. Tapehz tikko apstatitais zilwezes attihstichanas paraugs war noderet par spoguli, kuresch katram weegli faprotama weida attehlo zilwezes pastahwechanas mehanizmu.

Pehz schim ihfam wispahrejām peesihmem atgreesifimees pee apauglotas olinas. Bet eepreefch wehl kahds wahrds par schuhninas kodolu wispahrigi. Pehz fawas buhwes schuhninas kodols ir dauds sarechgitaks par pahrejo protoplasmu. Sewischi leela nosihme ir tai wina datai, kura fastahw no sinamas, loti weegli un ahtri nokrahsojamas weelas — chromatina. Schi weela kodola ir aisween piku pikam fapifota, un winā gandrihs neka newar ne faredset, ne ischirt: leelakais, ja tai isdodas nowehrot kahdus chromatina pawedeenus, bet ar to ari wifs nobeidsas. Zitadi tas ir, kad kodols taisas uf dalichanos: tad schee neskaidree pawedeeni pamasam peenam aisween noteiktaku un noteiktaku weidu, kamehr wif wini ka skaitas lentes fagrupejas ap kodola widu pareisa rinki. Ur sweschu wahrdu kodola lentes ief apsihmetas par chromosomeem. Winas ir faleektas ka kahfchi, un lihumi weenmehr atrodas pret kodola zentri. Katrai dsihwneeku sugai ir sinams un pastahwigs lentu flaits; pee daschadeem dsihwneekem winsch swahrstas no 2 lihds wairakeem fimteem. Pee zilweka schuhninas kodola lentu flaits lihds schim wehl naw galigi issinats, lai gan daudsi doma, ka tas lihdsinotees 24. Uri schim flaitlim ir sawa nosihme.

Schuhninas kodola dalischanās pastahw eeffsch tam, fa katra kodola lente garenisfti pahrdalās puschu, tā fa no katras lentes isjekas diwas tikpat garas fā wezā, bet diwreis teewafas lentes. Puse no winām teef aifwirsita uf weenu kodola galu, puse uf otru. Kad tas ir notizis, kodols eefahf steeptes garumā, paleef widū aifween teewafs un teewafs, kamehr beidsot galigi pahrdalās uf diwām datam. Katrā schini datā ir tikpat lentu, zif winu ir bijis wezā kodolā. Zaur tahdu dalischanos kodolā pamafinās weenigi weelas wairums, jo no tās paschas mafas, kura agraf atradās tikai weenā kodolā, isjekas diwi kodoli. Tomehr drihs ween lentes peeaug uf apfahrtejās protoplasmas rehfkina un peenem parastu leelumū. Schuhninas protoplasma peeaug, ufneemdama wajadsigās weelas no ahreenes. Tā tad zaur kodola un schuhninas dalischanos galu galā nemainās ne kodola, ne ari wispahri schuhninas leelums un weelas wairums. Schim apstahklim pee dsihwneeku wairofchanās ir leela nosihme. Peenemfim, fa olinas un sehklas dsihwneezina kodoli, pehz tam kad abas schuhninas ir galigi nobreedufchas, paliktu leeluma sinā lihdsigi zitu organisma schuhninu kodoleem. Tahdā gadijumā pehz olinas apaugfufchanās winas kodols buhtu diwreis leelaks par kaut kahdas zitas schuhninas kodolu. Validamees tas nepamafinatos, jo tiffko redsejām, fa zaur dalischanos schuhninas kodols leeluma sinā galu galā nemainās. Tapehz, ja nebuhtu sperti sewischi fofi preefsch kodola peeaugfufchanas nowehrfufchanas, apaugtoto olu un kopā ar to wisu dsihwneeka schuhninu kodoli toti ahtri peenemtos leelumā: pirmā paaudsē tee paleelinatos diwreis, otrā — ischetreis, treschā — astoureis u. t. t. Ja pateesibā tas tā buhtu, tad no zilwezes dihgta ihpafchibam nefas neeetu bojā un katrā zilweka dsimuma schuhninā buhtu usalabatas wisu wina preefschtetschu ihpafchibas. Turpretim schuhninas dsihwe schahdā gadijumā buhtu neefpehjama, jo kodols toti ihfā laikā peeaugtu lihds milsigam aptwehrumom. Daba, wisu to paredsedama, ir eespraudusi dsimuma schuhninu attihstibā kahdu toti swarigu prozesu, zaur kuru scho schuhninu kodolu puse teef ismesta ahtrā, fā newajadsigs balasts. Tas noteef apmehram sekofchā kahrtā. Katrā dsimuma schuhninas kodolā atrodas tikpat dauds elementu no tehwa, zif no mahtes. Tā ja zilweka olinas un sehklas dsihwneezina kodolos ir katrā 24 lentes, tad 12 lentes ir zehlfufchās no mahtes, tas ir no eepreefschejās paaudses olinas, un atkal 12 lentes no tehwa, tas ir no eepreefschejās paaudses sehklas dsihwneezina. Tā tad pee

olinas un sehklas dshwneeziina kodolu usbuhweschanas tikpat leels weelas wairums teef nemts no wihreescha, tikpat leels wairums no seeweetes dsimuma datas. Tikko redsejam, ka dsimuma schuhnixu kodoli ir leeluma sinâ lihdsigi zitu schuhnixu kodoleem. Ja pee olinas apaugkoschanas schahdi kodoli saweenotos, tad schuhninas kodola pahrmehriga peeaugschana buhtu nenowehrscha. Lai tas nenotiftu, tad olina un sehklas dshwneeziinsch pee galigas nobreeschanas ismet pusi no sawa kodola lentem ahrâ. Ja pee zilweka normals lentu flaits buhtu 24, tad preeksch apaugkoschanas pilnigi gatawâ olina un pilnigi gatawâ sehklas dshwneeziina katrâ ir tikai 12 lentes. Turpretim kad abu elementu kodoli ir saweenojuschees, kad olina ir apaugtota, tad winâ atkal ir normals kodola leelums un parasts lentu flaits. Schai leeko kodola lentu ismeschanai ir loti leela nosihme preeksch pehzuahzeju ihpaschibu attihstischanas. Peenemsim, ka mehš waretu nowehrot lentu ismeschanas aktu pee kaut kahdas olinas, kura peeder indiwidam C. Pehdeja tehws ir A, un mahte B. C olina ir 12 lentes mantojusi no A, 12 no B. Pee lentu ismeschanas is kodola loti leelu lomu spehle warbuhtiba: war eedomatees tahdu gadijeenu, kur C olina is sawa kodola ismet wifas A lentes un tahdâ fahrtâ no sawa tehwa neka nepatur; war ari eedomatees, ka wifas no B dabutâs lentes teef issweestas, — tad C dsimuma schuhnina neka nemanto no mahtes. Ja lentu flaits ir mass, tad ir gluschi dabigi eedomatees schahdu warbuhtibu. Turpretim pee zilweka naw domajams, ka kahdreis tiftu is kodola issweestas tikai tehwa waj mahtes lentes. Te weena dsimuma elementi jauzas ar otra dsimuma elementeem, waj nu weenadâ wairumâ, waj ari weeneem ir pahrsvars par otreem. (Tuwal par schim leetam flat.: Prof. H. E. Ziegler. Vererbungslehre in der Biologie. 1905.).

Ja kodola lentes ir galwenais elements, no kura zilweks attihstâs, tad no tikko teiftâ ir labi saprotams, kapehž behrni weenâ gadijeenâ wairaf lihdsinâs tehwan, otrâ wairaf mahtei. Tagad numš ir ari saprotams, kapehž weenu un to paschu wezaku behrni daudsreis weenti no otreem tif leelâ mehřâ atschiras: pee katras dsimuma schuhninas nobreeschanas war atgaditees sawada warbuhtiba, jo is schuhninas kodola tehwa un mahtes lentes war tift ismestas daschadâ sakopojumâ. Wifas schis parahdibas tomehr naw tif weenkahrschi jasaprot, kâ tas pirmâ azumirski war liktees. Ja kahds behrns lihdsinâs, peemehram, mahtei, tad tas pawisam nenosihmê, ka winsch

ſawas ihpaſchibas ir mantojis no ſawas mahtes, ka mahte ir ſcho ihpaſchibu zehlonis. Behrna attihſtibai naw neſahda teeſcha ſafara ar mahtes perſonigo daku, jo mahtes dſimuma daka ir attihſtijufees neatkarigi no perſonigàs dakas. Bet eewehrojot to, ka abas dakas ir attihſtijufchàs no kopeja dihgla, ka ſtarpiba ſtarp abàm dakam ir tikai attihſtibas pakahpe, — ir labi ſaprotams, ka mahtes dſimuma dakai ir ſtipra lihdsiba ar perſonigo daku, un, kaut behrni ari neka naw mantojuſchi no mahtes perſonigàs dakas, tomehr wiini war buht mahtei loti lihdsigi. Ja pee apaugloſchanàs pahrfwaru nem ſehklas dſihwneeziſch, tad jaunais indiuids wairaf atgahdina tehwu un no mahtes eemanto tikai daſchas wairaf waj maſaf rakſturigas ihpaſchibas.

Beeſchi behrni, ka mehds teikt, atſitas tehwa waj mahtes tehwa, tehwa waj mahtes mahtè, waj kaut kahdà wehl wezaka preeſchtezi. Ka lai ſcho parahdibu iſſkaidro? Pee-nemſim, ka wihreeſchu dſimuma indiuids D ir atſites ſawà tehwa tehwa A; ar ziteem wahrdeem ſakot, leelaka daka no ſcha indiuida ihpaſchibam ſtipri atgahdina wina tehwa tehwa ihpaſchibas. Waram teikt, ka ſchini gadijumà indiuids D ir wairaf mantojis no ſawa tehwa C, neka no ſawas mahtes F, jo A ihpaſchibas war pahreet uſ D tikai zaur C, peenemot ka A naw bijis preeſch C un F par kopeju preeſchtezi. Indiuids C ſawukahrt ir wairaf kodola lentu mantojis no ſawa tehwa A, neka no ſawas mahtes B, jo pretejà gadijumà B eepaids buhtu pahrfwarà, tà ka A ihpaſchibas tiktu nomaktas. Eihdsigà kahrtà ir iſſkaidrojami wiſi tee gadijumi, kur zilweks atſitas kaut kahdà no jau ſen miruſcheem preeſchtetſcheem. Beeſchi weena waj otra zilweka meeſas buhwè un paraſchàs ir ſaſtopamas tahdas ihpaſchibas un tahdas parahdibas, kuras pee normala zilweka naw atrodamaſ, bet kuras pee kaut kahda ſemaka radijuma, peemehram pee pehrtika, ir dabigas waj normalas. Schahdu parahdibu apſihmè par atawiſmu. Dehdejais top labi ſaprotams, ja uſ winu raugamees no ewulozijas jeh pakahpeniſkas attihſtibas redſes punkta. Kaut kahda ſen jau iſmiruſcha muhſu ſentiſcha ihpaſchiba war loti ilgi uſglabatees zilwezes dihgli, protams noſlehptà weidà. Pee iſdewigem apſtahklem, kad ſchi ihpaſchiba eewehrojama tà mehrà parahdas pee tehwa un pee mahtes, wina teek tik leelà mehrà abpuſeji paſtipri-nata, ka pee behrneem ta neparaſtà kahrtà attihſtiàs un uſ-plaukſt. Schahdi pa leelakai dakai ir zehluſchàs dſihwneeku fugas.

Dsimums un wina raksturīgās ihpašības.

Ukrast tīf plaschu teoriju, kura isskaidrotu dšimuma zelschanos wisā dšihwneeku walsti, ir loti gruhta leeta. Turpretim, ja aprobeschojamees tīfai ar augstakeem dšihwneekeem un zilweku, tad ir eespehjams dot loti pamatotu un pateesibai tuwu stahwoschu atbildi us swarigo jautajumu, no ka zelas indiwidu dšimums. Jau agrak redsejam, ka zilweka ihpašības ir no tam atkarigas, waj pee olinas apaugtošanas pahrsvars ir maštei, waj tehwan. Tas pats ir sakams ari par dšimuma noteikschanu. Pee katra organisma wairošanas teef stingri eewehrots radischanas pamata likums, ka raditais ir gandrihs pilnigi lihdsigs sawam raditajam. Tapehz ir teesiba domat, ka wihreeschu dšimuma elements rada wihreeschu dšimuma indiwidus, un ka seeweete sawukahrt teezas pehz seeweetes radischanas. Waram peenemt par pateesu, ka ja apauglotā olinā pahrswaru nem wihreescha dšimuma elementi, tad dšimst pee wihreeschu dšimuma peederigs indiwidis, turpretim ja pahrswarā paleef seeweeschu dšimumu elementi, tad rodas seeweeschu dšimuma persona. Peenemsim, ka apaugtojamā olinā buhs 5 wihreeschu dšimuma un 7 seeweeschu dšimuma lentes, un sehklas dšihwneezinā, kuresch scho olinu apaugto, atradisees 3 seeweeschu dšimuma un 9 wihreeschu dšimuma lentes. Schini peemehrā olinā no sawas puses teefsees radit seeweti, bet sehklas dšihwneezinā buhs pamanama wehl stipraka teefschanas pehz wihreescha radischanas. Kad wisus weena dšimuma elementus kopā sakaitam, tad redsam, ka 10 (t. i. 7+3) lentes peeder pee seeweeschu un 14 (t. i. 5+9) lentes pee wihreeschu dšimuma elementa. Pahrsvars te ir wihreeschu dšimuma puse, un schahdā gadījumā jaunais indiwidis peederēs pee wihreeschu dšimuma. Scho teoriju eewehrojamā mehrā pabalsta fakts, ka dwihni, kuri ir attihstijuschees no weenas olas, weenmehr abi peeder pee weena un ta pascha dšimuma; turpretim ja dwihni attihstās fatrs no sawas olinas, tad fatrs indiwidis war peederet pee sawa dšimuma.

Bes wisa ta pee dšimuma isjelschanàs ir, fà leekas, leela no-
sìhme, kuresch no wezakeem ir spehzigaks. Weens no labakeem
eedšimtibas jautajuma pafinejeem, — Charlowas profesors
Orschauksis (Orschansky: Die Vererbung im gesunden und
krankhaften Zustande und die Entstehung des Geschlechts
beim Menschen. 1903.) ir šakrahjis milšigi leelu ma-
terialu, pehž kura apstrahdaschanas winsch ir nahžis pee
šahhdeem šlehdseneem. Ja mahte dšimuma sinà wehl
naw pilnigi attihstijusees, bet tehws jau ir šafneedšis pilnigu at-
tìhtìstìbu, tad tahdos gadijumos dšimst wairaf puifu, nekà
meiteku; turpretim, ja mahte atrodas pašchos seedu gados,
bet tehws ir par dauds jauns, waj par dauds wezs, tad tahdàs
reisēs dšimst wairaf meiteku, nekà puifu. Ar weenu wahrdu
šakot: katrs dšimums zenschas radit šawam dšimumam pee-
derigu indiwidu, un uswar pa leelakai datai tas raditajs,
kuresch ir štipraks.

Weena dšimuma pahrsvars par otru war buht eeweh-
rojami leels: waram eedomatees, fa pee weena dšimuma
peeder 20 šodola lentes, pee otra tikai pahrejàs 4. Tomehr
tahdi gadijumi, kur wišì elementi peederetu tikai wihreetim, waj
tikai šeeweetei, naw domajami, waj ari wismas ir šoti reti
šastopami. Tihru wihreeschu un tihru šeeweeschu dšihwē naw.
Tapehž naw šo brihnetees, fa dšihwē mums ir tif beeschi dari-
ščana ar šeewiščkeem wihreescheem un wihriščkām šeeweetem.
Šchim šaktam jau šen bij eewehribu peegreesis eewehrojamais
wahžu filosofš Šopenhauers. Neilgi atpakaf šcho pašchu
tematu ir šoti plaschi istirsajis Weiningers (Otto Weinger:
Geschlecht und Charakter). Pehž Weiningera domam
dšihwē naw tihra jeb ideala wihreescha, fà ari naw tihras
jeb idealas šeeweetes. Ja domàs gribetu konstruet idealu
wihreeti, tad pee išdeeniščkà wihreescha wihriščkām ihpa-
ščibam wajadsetu peelikt wehl to wihriščkšo ihpaščibu,
kuras ir atrodamas išdeeniščkà šeeweetē. Idealu šeeweeti
waram eedomatees, ja peesprauscham pee widejas šeeweetes
šeewiščkām ihpaščibam tàs šeewiščkàs ihpaščibas, kuras ir at-
rodamas widejā wihreeti. Domas, fa realā dšihwē naw
pilniga wihreescha un pilnigas šeeweetes, bet fa katrā no teem
ir šastopams ari dauds šas no pretejā dšimuma, ir dibinatas
uš šoti nopeetneem argumenteem. Pirmā eeshime, zaur kuru
weens dšimums atščkiras no otra, ir dšimuma organi.
Tomehr winos ir šastopamas redšamas pretejā dšimuma
atteežigo organu atleekas: naw tahda wihreescha, kura dšimuma
organos neatrastos neattihstìtas šeeweeschu dšimuma organu

dasas, un naw tahdas seeweetes, kuras dšimuma organos ne-
 buhtu nekā no wihreesča. Tā tas ir normali. Patalogiskos
 gadījumos indiidam ir weenadā mehrā attihstīti, abu dšimumu
 organi tā ka pat gruht ir isschirt, pee kahda dšimuma
 zilweks peeder. Daudsi schahdi zilweki ir wišu muhschu no-
 dšihwojuschi gan stary wihreescheem, gan stary seeweetem, un
 naw warejuschi tift skaidribā, pee kura dšimuma wini pateesibā
 peederetu. Dšimuma organi ir pirmatnejā dšimuma eesihme.
 Pee sekundarām jeb otrejām dšimuma eesihmem peeder daschadas
 organisma ihpaschibas, kuras katram dšimumam ir šawadas.
 Tahdas eesihmes pee wihreescheem ir: leels augums, bahrsda,
 stipri muskuli, mashiwi, nelihdseni kauli, resnas kruhtis u. t. t.
 Pee seeweetes rastsurigakās otrejās dšimuma sihmes ir: at-
 tihstīti peena dseedseri, šamehrā teewas kruhtis, platas guhsčas,
 slaidi, teewi kauli, wahji muskuli, maiga un tihra ahda, beesā
 kahrta tauku sem ahdas, apatas kermena formas, gari mati,
 augsta balsis u. t. t. Pee otrejām dšimuma eesihmem daschi
 sinatneeki peeskaita ari daschas garigas ihpaschibas, kuras ir
 pee katra dšimuma šawadas.

Wīšas sekundarās dšimuma eesihmes ir attihstījuschās
 zaur to eespaidu, kuru indiidā personigā dāfa pastahwigi
 usnem no dšimuma dasas. Ja pehdejo zilwekam atnem, tad
 otrejās dšimuma eesihmes wairs neattihstās, jeb wismāf teef
 attihstibā eewehrojāmā mehrā kawetas. Wīšas pehdejās
 schēiras dšimuma eesihmes wehl wairaf maldina pee
 wihreesča atschēiršanas no seeweetes, waj ari otradi,
 nekā pirmatnejās dšimuma isschēiribas. Zif naw wih-
 reeschu bej bahrsdas, ar wahjeem muskuleem, maigu ahdu,
 augstu balsi, gareem mateem, schaurām kruhtim, platām
 guhscham, apatām formam? Uri peena dseedseri daschārt pee
 wihreescheem ir pilnigi attihstīti. Zif naw atkal seeweeschu ar
 stipreem muskuleem, nelihdsenām meefas formam, ihseem
 mateem, schaurām guhscham, neattihstiteem peena dseedseereem,
 platām kruhtim, redsamu bahrsdu? Schis ir wihriščkās
 seeweetes, kuras ir seewiščko wihreeschu prettihps. Dšimuma
 eesihmes ir ne tikai šisīklas, bet ari garigas. Naw
 wismasako schaubu, ka prahta walsti pirmo weetu eenem
 wihreetis. Prahts tapeh; war tift usskatits par leelakā mehrā
 wihreesča, nekā seeweetes ihpaschumu, un sinamā mehrā
 uš to drihst raudsitees kā uš otrejo wihreesča dšimuma
 eesihmi. Bet ari stary seeweetem ir geniali indiidī, tā tad
 ari seeweete ir spehjiiga lihds ar wihreeti pazeltees prahta
 walsts augstumos. Schis fakts naw apstrihdams, tomehr

wina newar peenent bes kritikas un passaidrojumeem. To daudskahrtejem un wispušigeem eewehrojamu seeweefchu biografsiju pehtijumeem ir israhdijees, ka leelakai datai no scham seweetem ir bijis ne tikai wihreeschu raksturs, bet ka schis seeweetes ir pa datai pasaudejuschas ari fisiskas sawa dsimuma eesihmes un wairaf lihdsinajuschas wihreescheem, nekā neapdahwinatas seeweetes. Pehz daschu sinatneeku domam ari neaugliba ir pee genialam seweetem fastopama waj uf katra soka. Wihreeschu daba pee schahdam seweetem parahdas daudskahrt pee winam fastopama nedabiga dsimuma mihlestiba, jo ne reti genitalas seeweetes ir sajutuschas dsimuma mihlestibu ne tikai pret wihreescheem, bet ari pret seweetem, waj pat tikai pret pehdejām. Wisus schos faktus kopā saņemot, Lombroso šaka: „Delna eewehribu fakts, ka pee genialam seweetem toti beeschi ir fastopams wihreescha tihps.“ Pee schahdu seeweefchu radischanas tā tad ir toti eewehrojamu lomu spehlejis wihreeschu dsimuma elements.

Sawu wihrischlibu waj seewischlibu un otradi zilweks israhda dsimuma mihlestiba. Dsimuma mihlestiba zilweks neapstinigi zenschas pehz sawas buhtnes islihdsinashanas un papildinashanas zaur preteja dsimuma ihpaschibam. Wistahlat no dsimuma widus punkta un, ar atkauju fazit, ari wistahlat no zilweka ideala waj idejas stahw tihpiskee wihreeschi un tihpiskas seeweetes, kapehz preeksch scha widus punkta atrashanas, preeksch lihdsiwarā eeguhshanas tihpiskam dsimuma ihpaschibam ir jafaweenojas ar tikpat tihpiskam un stipram preteja dsimuma ihpaschibam. Scho likumu ir jau sen nowehrojis Schopenhauers („Die Welt als Wille und Vorstellung“), to sefoscha kahrtā formulēdams:

„Wis, kas peeder dsimumam, ir weenpusiba. Weenā indiwidā schi weenpusiba ir stipraka un eewehrojamaka, otrā wina ir masaka. Tapehz katrā personā zaur weenu preteja dsimuma ihpaschibu to war labaf papildinat un islihdsinat, zaur otu sliktaf. Pee tam, lai radamā indiwidā, preeksch kura stahwolka nokahrtošanas weenmehr wis teef darits, papildinatu zilwezes tihpu, schi weenpusiba pagehr indiwidualu preteju weenpusibu. Fisiologi sin, ka wihrischlibai un seewischlibai ir nekaitamas pakahpes, pa kuram pirmā no grimsi lihdsi pretigam seewischlam wihreem un hipospadejam, pehdeja turpretim pazetas lihdsi peewilzigai wihrischlai seeweetei; no abejām pusēm war safneegt hermafroditismu: pee pehdeja peeder indiwidi, kuri stahw taiņi widu starp abeem dsimumeem un kuri newar tikt peeskaititi ne pee weena dsimuma, kapehz

03090866 37

Vir. Lēca Latv. P. OR
Valsts bibliotēka

67-37.741

tee ir preefsch waitroschanàs nederigi. Tapeh3 preefsch schis diwu indiwidu weena zaur otru islihdsinaschanàs ir wajadsigs, lai sinams wihreescha wihrischlibas mehrs buhtu taisni tikpat leels fà sinams seeweetes seewisshlibas mehrs, lai abas ween-pufibas weena otru isnihzinatu. Tapeh3 wihrischskafais wihreetis meklè peh3 seewisshkafàs seeweetes, waj otradi, un tapeh3 katrs indiwidu meklè peh3 otru tahda indiwidu, kura dšimuma mehrs lihdsinatòs wina dšimuma mehram. Zif tahsu storp abeem pastahw wajadsigà atteeziba, wini instinktiwi to fajuht. Schis apstahklis, kopà ar dascheem blakus apreh-kinumeem, ir pamats preefsch augstakà mehrà eemihleschanàs“.

Daschadi nowehrojumi seksualà patologijà schis domas eewehrojama mehrà papildina un apstiprina. Ne masums ir gadijumu, fur zilweks ar sawu raksturu, istureschanos, dšihwes weidu toti atgahdina pretejà dšimuma indiwidu un fajuht dšimuma mihlestibu gandrihs weenigi pret sawa dšimuma personam. Wehl beeschaki ir fastopami tahdi gadijumi, fur zilweks tikpat leelà mehrà fajuht dšimuma mihlestibu pret sawu dšimumu, fà pret pretejà dšimuma indiwideem. To nowehrojumu, fur zilweks masakà mehrà israhda pretejà dšimuma ihpaschibas, protams, naw eespehjams faskaitit.

Lai gan wišas te ihsumà aprakstitàs parahdibas, kuras tik beeschi dšihwè nowehro, ne reti leekas tik nesaprotamas, dihwainas un šareschgitas, tad tomehr preefsch wiku isskaidroschanas nebuht naw wajadsigs palihgà nemt kaut kahdu mistisku spehku, nebuht naw wajadsigs nogremdetees tuffchu frasu pluhdos, bet wišs pats no fewis isskaidrojas, pats par fewi kristalisejas, ja us schàm parahdibam raugamees no schàs nodatas fahkumà ussihmetà redses punkta.

Daschi nowehrojumi dšihwneeku walsti dod paskaidrojumu us jautajumu, kahdà kahrtà dšimums ir dšihwneeku walsti attihstijees un no kureenes tas ir zehlees pee zilwefa. Pascheem semakeem dšihwneekem dšimuma nemas naw: tur nepasihst ne tehwiwa, ne mahtites. Pee scheem radijumeem personigà data naw wehl atdelita no dšimuma datas, fapeh3 te ari nahwes naw scha wahrda parastà nosihmè. Pee druffku augstakeem dšihwneekem jau parahdàs abas datas — personigà un dšimuma data. Comehr olinas un sehklas dšihwneezini tur wehl ir eeweetoti weenà indiwidà, zits pee zita, bes kautkahdas isschkiribas. Atkal pee ziteem dšihwneekem, lai gan abu dšimumu produkti atrodas weenà paschà personà un weenà paschà organà, olinas ir tomehr sinamà mehrà atschkirtas no sehklas dšihwneezineem,

jo katri elementi eenem atfewiſſchu weetu fopejâ organâ. Tahlak dſihwneeku walſti faſtopam tahdus ſchis walſts preeſſch-
ſtahwjuſ, pee kureem abu dſimumu ſchuhninâs lai gan attihſtâs
weenâ paſchâ perſonâ, tomehr weena ſchêira ir atdalita no
otras ſchêiras, un kaſ taſ galwenakais, katras ſchêiras ſchuh-
ninâs nobreeſt ſawadâ laikâ, daſchadâ ahtrumâ: kad weena
un ta paſcha dſihwneeka olinâs ir jau nobreeduſchas, tad
fehllâs dſihwneezini ſchini indiwidâ wehl naw attihſtijuschees,
waj ari taſ ir otradi. Pee ſcho dſihwneeku apaugloſchanâs
noteef dſimumu kruſtoſchanâs: kad kaſdâ perſonâ ir olinâs no-
breeduſchas, tad ſchi perſona fopojas ar tahdu indiwidu, kura
ap to paſchu laiku ir nobreeduſchi fehllâs dſihwneezini.
Dſihwneeku walſti netruhſti ari tahdu radijumu, kuros no
ſahkuma abu dſimumu elementi attihſtâs weenadâ mehrâ
bet galigi katrâ atfewiſſchâ indiwidâ nobreeſt tikai weenas
ſchêiras dſimuma ſchuhninâs, — pretejee elementi neſaſneeds
ſahrtigas attihſtibas un tapehſ newar noderet par apaug-
loſchanâs produkteem. Schee dſihwneeki waiſchlojas weenigi
zaur kruſtoſchanos. Weidsot dſimuma ſchuhninâs teef galigi
weenas no otrâm atdalitas, un katrâ indiwidâ attihſtâs tikai
weenas ſchêiras elementi. No peeweſteem dſihwneeku wai-
roſchanâs peemehreem redſam, ka dſimuma produktu iſſtrah-
daſchanâ dſihwneeku walſti paſtahwigi wairaf un wairaf ir
eeweefuſees ſpezialifaſija, zaur ko ſchee produkti war labaf un
pilnigaf attihſtitees.

Reiſe ar fiſiſko weena dſimuma ſchêirſchanos no otra ir
norriſinajuſees ari dſimumu pſichiklâ jeb garigâ weena no otra
atſchêirſchanâs. Ir loti naiwi domat, it kâ buhtu tikai fiſiſkâs
dſimuma eefihmes, it kâ garigâ dſihwê nebuhtu paſihſtamas
dſimuma atſchêiribas. Ja pee daſcheem zilwekeem ſchahdas
garigas dſimuma eefihmes noleedsoschas domas walda, tad
tâhdeem uſſkateem par eemeflu ir weenigi taſ apſtahklic, ka
pſichologija ir tikai loti reti ar olekti waj arſchinu meh-
rojama, waj ari pſichologijas likumi uſ ſwareem ſwerami.
Ja abeem dſimumeem buhtu pilnigi weenadi pſichologijas
likumi, tad nekad un ne ar ko neweens zilweks neiſſkaidrotu,
kapehſ pee dſihwneekeem mahtites ſewiſſchi ſajuſſminâs
un zeeni tâs ihpaſchibas, kuras winas redſ pee tehwineem, un
atkal kapehſ tehwiſch ſawukahrt tik augſti tur mahtichu ee-
ſihmes un ſawadibas. Ja katram dſimumam nebuhtu preeſſch
ſſaiſtuma ſajuſſchanas ſawu ihpatnibu, tad nebuhtu ſaprotamas
tâs daudſkahrt ſmeekligi jozigâs dſihwneeku dſimuma eefihmes,
kuras weenam indiwidam peeſchêir wairaf preeſſchrozibu, nekâ

otram, kam ſchis eeshmes naw tif leelâ mehrâ attihstijuschâs : loti daudſas no winâm nenoder nekam zitam, kâ tikai pretejâ dſimuma daikuma ſajuchtas apmeerinaſchanai. Pee zilweka dſimuma pſichologija ir daudſ plaſchaka un ſmalchaka, nekâ pee ſemakeem dſihwneekem. Ja teeshi daſchlahrt ari naw eefrehjams uſkert daſchadu ſmalchaku dſimuma pſichologijas, dſimuma apſinas nokrahſu, tad neteeschâ kahrtâ, zaur dſihwes nowehrojumeem loti ſkaidri dabujam pahrlleezinatees, ka ſiſſikâm dſimuma eeshmem nenowehrſchami, kâ ehna, ſeko garigas eeshmes. Ja nemam idealu ſeeweeti un idealu wihreeti, tad ſtary abâm buhtnem ir pilnigs paraleliſms : ideals wihreetis ir idealas ſeeweetes ſkaiſtuma un pilnibas ſajuchšanas eekermenojums, tâpat kâ ideala ſeeweete ir ideala wihreescha dwehſeles eemeefojums. Dſila pateſiba ir Mantegazzas („Физиология женщины“) wahrdeem : „Mirabo ir iſſajijis leelaſo muſkibu, apgalwodams, ka dwehſelei dſimuma atſchiribu neeſot, bet ka tahdas eſot tikai meeſai.“ „Seeweetes ſirdi, ſaka Mantegazza, — ſeeweetes galwâ naw neweena puſteena, neweenas kuſtibas, ne weenas idejas, uſ kuras nebuhtu uſſpeeſts ſeeweetes rakſtura ſehgelis.“ Tas pats, protams, ir ſakams ari par wihreeti.

No wiſa ſchini nodatâ teiktâ redſam, ka zilweka buhtne pati par ſewi ir nepilniga un weenpuſiga kâ ſiſſikâ, tâ ari garigâ ſinâ ; ka zilweka buhtne pati par ſewi, leelais, ja war ſewi eetehrpt dſimuma idealu, bet nekad ta newar weena pati par ſewi tuwotees wiſpahy zilweka idealam. Tikai no wihreescha un ſeeweetes ſawſtarpejas ſaweenochanâs war raſtees pilnigakaſbuhtne kâ ſiſſikâ, tâ ari garigâ ſinâ. Tapeh; Kants ſaka : „Tikai wihreetis un ſeeweete kopâ ir pilnigs zilweks.“ Daba, radidama wihreeti un ſeeweeti, ir atſahpuſees no wiſpahrejâs zilweka idejas, kura aptwertu wiſas zilwezigâs ihpaſchibas, kâ wihreescha, tâ ari ſeeweetes. Lai ſchaj idejai zilweks waretu tuwotees, tad daba winam ir dewuſi dſimuma mihleſtibu, zaur kuru diwi indiwiidi ſafuhſt pilnigakâ, idealakâ zilweka buhtnê. Tikai ſchi buhtne ir zilweka ihſta un pateeſa ideja, jo wina pilnigi aptwer abus dſimumus un pate ir brihwa no dſimuma.

Tagad mehginaiſim druſku tuwak analiſet daſchas rakſturigakâs dſimuma ihpaſchibas.

Pee wihreescha ſekſualais rakſturs ir weennuſtigaks un weentahrſchaks, nekâ pee ſeeweetes. Wihreetis nonah; lihdſ ſawa dſimuma uſdewuma iſpildiſchanai pa leelakai dalai neteeschâ kahrtâ, kurpretim ſeeweete to dara aiſween teeshi.

Weiningers to ir isteizis aforismā: „Ideala seeweete naw nekas zits, kā tikai seksualitate, ideals wihreetis ir seksuāls un wehl kaut kas pahri par to.“ Wihreetis ir leelā mehrā pasaudejis behrnu radischanas instinktu, un wina dšimuma dšihwe wairaf teežas pehz baudam, pehz dšimuma juhtu apmeerinaschanas, nekā pehz behrnu radischanas. Kad dšimuma juhtas ir apmeerinatas, wihreetis nododas tahdam darbam, atseet tahdās zilweka gara šferās, kurām naw neka kopeja ar ruhpeschanos par pehznahzeju radischanu. Tomeht ari šchinis no dšimuma dšihwes tihrās tahlēs loti beeschi, pawisam nemanot, eefogas dšimuma instinkts un padara pašču leelako un stiprako garu par sawu wehrgu. Sem šchis wehrdsības eespaida ir radusees leela dala no mahkšlas. Slawenais pšichiats Moebius mahkšlas talantu tur par wihreescha otrejo dšimuma eesihmi. Dšimuma instinkts wihreeti reis no reises, laif' pa laikam nowed no šchim augstām gara šferam un tam leef dšimuma juhtas apmeerinat, — pehz tam zilweks paleef us kahdu laifu pabrhws no dšimuma juhtu šloga. Tā tas periodiski atfahrtijas, šo leelais gara brunineefs šausts ihš isteiz:

„Tā streipukoju es no eegribas us baudam,
Un baudās alkstu es pehz eegribas.“

Zilweka dwehsele ir tif šareschgita, smalka un noslehpu-maina leeta, ka teescham ne katreis war atrast motiwus, kapehz kaut kas teef darits, un zif leelu lomu kurā weetā un leetā spēhlē dšimuma juhtas un instinktiwa dšihschanās pehz winu apmeerinaschanas. Tapēhz ir grucht apgalwot, ka ideālā Weiningera seeweetē ahryus dšimuma neka naw, un tikpat grucht ir teift, ka tai wihreescha dalā, kuru Weiningers apšihmē par „wehl kaut kas pahri par seksualitati jeb dšimumu“, pehdejam nemas naw atrahdits weetas. Ja atstahjam pee malas wihreescha dšimuma instinkta pšichologisko puši un ja gribam apmeerinatees pa leelakai dafai ar faileem fakteem, tad waram teift, ka wihreetis stahw no dšimuma dšihwes gala mehrka dauds tahtak, nekā seeweete. Wihreetis grib buht wairaf wihrs, nekā tehws. Tas zenschas dšihwot nahkoschās paaudšēs, buht sinamā mehrā nemirštigs ne šisškā, bet wairaf garigā šinā. Par galweno eemeslu, kapehz wihreetis seeweeti deewina un teežas pehz tās, ir: zenschanās pehz dšimuma instinkta apmeerinaschanas šisškā nosihmē; zenschanās pehz sinamas šchēiras daituma šajuhtu apmeerinaschanas

un iskopſchanas; apſina, fa wina ſpehki neet paſuſchanà, bet fa zaur teem tas leelà mehrà dſihwè iſpalihdſ kahdai ne-
ſpehzigakai, maigakai buhtnei un zaur to pa ſinamai datai
dſihwibu uſtur un weizina. Ur weenu wahrdu ſafot, wihreeſcha
teefsmè pehz ſeeweetes atſpoguſojas nenoteikta ſajuſchana, fa
wina organiſms ir pats par ſewi nepilnigs kà ſiſiſti, tà
garigi, un fa ſeeweete ir weenigà buhtne, ar kuru kopà
ſafuhtſot wihreetis tuwojas zilweka piluibas idealam.

Wehl par eemeſlu, kapehz wihreetis teežas ſaweenotees
ar ſeeweeti, war uſſkatit ſozialo paradumu. Kaut tas ſkan
ari druſku ſawadi, tad tomehr ſchis paradums jeb zeuſchanàs
pehz peeweenoſchanàs pee ta paſcha dſihwes weida, kahdu pee-
kopj lihdszilweki; bailis no atſchirſchanàs no maſas, indi-
widualàs neſpehziabas ſajuſchana ſpehlè kà wiſur zitur dſihwè,
tà ari pee laulibà eedoſchanàs daudſ leelaku lomu, nekà to
doudſi domà. Schim faktoram beeſchi peegreeſch par daudſ
maſ wehribas. Sabeedriſkas paraſchas ir ſewiſchki dahrgs
materials preekſch pſichologa, jo winas leezina ſklaidrak, nekà
kaut las zits, zil leelà mehrà zilweks ir ſaiſtiſts ar pagahnti
un apkahrnti, un zil neſpehziags un tuſſchs juhtas zilweks,
lihds ko tas taiſàs eet pa ſawu zetu, pa to zetu, pa kuru wehl
neweens naw ghajis. Tapehz Dostojewſkis ſaka: „Wi-
wairak zilweki baidàs ſpert jaunu ſoli, leiſt jaunu wahrdu.“
Scho paſchu pateſibu ir ari Nietzsche kahdà weetà attheſojis.

Seeweetes dſimuma dſihwe ir daudſ plaſchaka un wi-
puſigaka par wihreeſcha dſimuma dſihwi, jo tikai uſ ſeeweetes
plezeem teeſchi gulſtas dſimuma dſihwes ſekas. Tapehz
ſeeweete ir ſewiſchki ſagatawota preekſch ſcha ſwarigà dſihwes
uſdewuma iſpildiſchanas, un ſchi uſdewuma ſajuhta ir pahr-
gahjuſi winas meeſà un aſinìs, ſakufuſi kopà ar wiſeem winas
dwehſeles iſpluhdumeem. Wiſa ſeeweetes dſihwe ir ſaiſtita
ar dſimuma mihleſtibu un pehdejàs ſekam. Dſimuma mihle-
ſtiba, dſimuma dſihwe ir til ſwarigs ſeeweetes buhtnes no-
teizejs, fa beſ ſchi noteizeja ſeeweete katra zilweka fantaſijà
neapſinigi tehlojas kà kaut kahds pahrdabigs, noſlehpumains
radijums. Normalas ſeeweetes pſichikà naw nekà ſwarigaka,
nekà ſkaiſtaka, nekà augſtaka par dſimuma mihleſtibu. Ur
dſimuma mihleſtibu ir ſaiſtiti wiſi ſeeweetes dſihwes ſapni,
lai tee buhtu deefin zil augſti, waj ari deefin zil ſemi. Kà
naw deenas beſ ſaules, tà ari naw ſeeweetes dſihwes beſ
dſimuma mihleſtibas. Preekſch kahdeem gadeem man bij iſ-
dewiba buht kahdai ſkolneezei par peepalihdſetaju ſkolas
darbos. Pahriſlatot ſkolneezees rakſtu darbus, es newitus

eeinteresejos par kahdu raksteenu, kuram par tematu bij nemta draudšiba. Raksteens man likās buht tik tihpīšs, ka es tāi reišē no wina norakstiju kopiju. Šche peewedišchu weenu daku no minetā rakstu darba un ja šchis rindinas kahdreis „nejaušchi islasitu ari raksteena autors, tad lai winsch mani atwaino par masu nepeeklahjibu. Šche buhs minetais teksts:

„Draudšiba! Kahds noslehpumu besdibens! Kahdas kaislas zeeschanas!... Weentulibā zilweks lihdsinas tukšnesim, kur dšihwe dseest, kur ir tukšchums; kurā naw neds dšimschanas, neds domu; neds atminu, neds juhtu, neds garlaizibas, bet kurā weenigi rehgojas kaut kas leels, tumšchs un weenmuktigs. Tad zilweka firdi rodas šahpes, — weentuliba! Dwehsele slahpst pehz draudšibas. Ak kā tad dwehsele ilgojas pehz drauga, kad wiši tewi ir aismiršuschi, naw tewis šapra' tuschhi un tewi ir pametuschi, kā ahrprahtigu, tewi ir eemetuschi dšihwes dublos it kā nekam nederigu škrandu. Sirds ilgojas pehz zilweka, pee kura waretu maigi peeglaustes; pee kura waretu noleekt šawu galwu un stahstīt tam wišu, par ko tu esi šapnojuši, ko tu esi issapnojuši, un kurp wed taws zelšch; stahstīt par balteem un ihreem, par melneem šapneem; stahstīt tam wišu, kā beh:ns mahtes rokās. Taws draugs tewi apmeerina, un tew paleek tik weegli, tik weegli ap firdi... Sirds ari tad ilgojas pehz drauga, pehz draudšibas, kad tawā dwehsele atšfan dseesma par bijušcho laimi... Gribas, lai kahds zilweks kopā ar tewi preezatos, buhtu jautrs, dšeedatu, šmeetos. Wiša tawa buhtne dedsin deg pehz tihra šlateena, leelām domam, pehz brihwa zilweka... Ihsta draudšiba ir tihra, augsta. Wina us muhšchu pašchaisleedsigi zilwekam atdod labako daku. Zil gruht un zil nospeedošchi ir raudšitees zilwekos, kuri waretu šaweenotees weenā buhtnē un strahdat preekšch wišas zilwezes, — ja tee weens no otra šchēiras un katrs eet pa šawu zelu...”

Zilweks, kuram ir kaut zil psihologiskās nojautas, us pirmā azu usmeteena pašihš, ka tas ir seeweetes dwehseles ispluhdums un ka wihreētis tā just newar. Šchinis nedaudsās rindinās seeweete ir koti šmalsti raksturojuši šawu dšihwes idealu, dšihwes ilgas. Wina, rakstidama wispahri par idealu draudšibu, neapšinigi few domās preekšchā stahdās draudšibu šarp pretežā dšinuma indiwideem, kas peewestā tekstā koti labi atšpoguļojas. Tahlak, te ir redšama ne štrauja un aša kaisliba, kahda peemiht wihreescheem, bet tas kaislibas weids, kuršch beeschi ir tik maigs un newainigs, un kuršch ir ispluhdis pa wišu seeweetes organismu. Etehrpunu raksteenā ir at-

raduši ari seeweetes nespehžibas šajuschana un ilgoščanās pehž stipra dšihwes beedra, kuresch waretu buht par winas meesigu un garigu wadoni. Eihdsigā kahrtā te ir fastopams preeks un šajuschminaschanās preeksch dšihwes un wairišchanās no wisa nedšihwā; behgščana no tukšnescha, no weentulibas. Šcho tihpiško seeweetes dwehseles ihpaščibu Weiningers šefošchā kahrtā raksturo: „Wihreetim weentuliba un šabeedrišfums weenmehr top kaut kahdā kahrtā par problemu; kaut ari beeschi tikai weena no šchām diwām leetam paleef par warbuhtibu. Seeweete nekad naw weentule, wina nepasiht mihlestibas preeksch weentulibas. Seeweete weenmehr, pat tad, kad wina ir weenatnē, dšihwo it kà kopā šakufuši ar wiseem zilweeent, kureus wina pasihst. Ar apkahrtni kopā šakaufetā dšihwe ir weena no šwarigafām un wistahtaf nowedošchām seeweetes pastahweschanas parahdibam.“ Pee-westās raksteena rindinās ir ari isteikta ta interesantā un tihpiškā seeweetes dwehseles ihpaščiba, kuru profesors šorels („Die sexuelle Frage“) šefošchi raksturo: „Išnemot dšinu pehž dšemdeshchanas, teekščanās pehž pasiwās atdoščanās, pehž uswaretās, peespeestās, pahrwalditās zeetejas lomas špehleschanas ir seeweetes dšinuma dšinuka galwenā fastahwdaka.“ Šcho šeweeschu ihpaščibu isteiz ari Šchorsch Sand šefošchos wahrdoš: „Mihlestiba ir brihwprahtiga wehrdšiba, pehž kuras ilgojas seeweetes daba.“ Beidsot no peewestā rakstu darba redšam, ka seeweetei ruhj ne tikai indiuidualā dšihwe, bet ka wina tanī pašchā laikā neaismirst ari zilwezes, preeksch kuras strahdat un dšihwot ta tomehr gluschī dabigi tur par wiswairaf eespehjamu tai gadijumā, ja wina šaweenojas ar wihreeti.

Wifs te teiktāis teef eewehrojamā mehrā apstiprinats laba dšihwes nowehrotaja, dauds peedšihwojuschā profesora šorela špreedumos par seeweetes buhtni. „Pee normaleem apstahkteem, šaka šorels, seeweetes dšinuma ilgas dauds masaf teežas pehž pašcha kopošchanās akta un ar pehdejo šaweenoteem kaisligeem kairinajumeem, kà pehž wisa leelā scha akta šeku wairuma, kuras ir tiš šwarigas preeksch seeweetes dšihwes. Kad šinama wihreescha šlats modina jaunā škufi ar ilgam pilditas simpatijas juhtas, tad pehdejās isweidojas par eegribu zaur šcho wihreeti dšemdet behrnus, paleef par eegribu winam atdotees škuhpstos, pastahwigā mihlestibā, top par ilgam pehž dšihwes atšpaida. Ta ir nešfakdra wispahreja šajuschana, ilgas pehž šimenes nodibinaschanas un mahtes laimes, pehž dšejisfi brunneezigeem idea-

leem un pehz wisâ organismâ ispluhduscho meefigo faislibu apmeerinaschanas. Kad eewehro to dsiko nosihni, kura ir seeweetes dsihwê gruhntneezibai, behrnu sîhdîschanai un wisu mahtes peenahkumu aplokam, tad seeweetê wajag pilnigi saprast scha sajuhtu komplekfa, kursch tif leelâ mehrâ atschkiras no wihreescha juhtu lopuma. Seeweetes mafaf fisiskais spehks un augums dara par pilnigi saprotamam ilgas pehz stipraka atspaida. Tapehz tad ari pee fahrtigeem apstahkkeem jauns skufis ilgojas pehz droschrediga, stipra, usnehmiga, garigi pahraf par winu stahwoscha wihra, us kuru winsch waretu skatitees no lejas us augschu un kura aissardsbâ tas waretu justees droschs."

Senatnê seeweete ir zeenijusi un pee meschonu tautam ari tagadnê zeeni tikai fisisko wihreescha spehku, turpretim garigais spehks, ja tahds ari buhtu bijis, naw pelnijis sewischkas eewehribas, jo ar winu pee loti sema kulturass stahwofla newar tif leelâ mehrâ dsihwê us preekschu tift, kâ ar fisisko spehku. Tomehr pee tagadejâ kulturass stahwofla zilweka spehks ir mehrojams ne tikai pehz wina muskulu stipruma, bet ari pehz smadsenu darbibu attihstibas. Tagadejâ kultura atschkiras no pirmatnejas kulturass zaur to, ka tagadnê gluschi wahjschi zilweks, ja tikai wina smadsenes ir labi attihstitas, preeksch sabeedribas war darit dands wairaf, nekâ kahds truls atlets. Tapehz seeweete zeeni ari wihreescha garigo spehku, jo pehdejais eewehrojama mehrâ atweeglina indiwida dsihwi un jihnâ deht pastahweschanas palihds tam no zefa nowahkt daschadus schlehrschkus. Dsihwe ir spehka; kur naw spehka, tur naw ari dsihwes. Seeweetes, kâ wahjakâ radijuma, dsihwe ir loti atkarriga no wihreescha spehka waj nespehka, kapehz seeweete weenmehr sin augsti zelt wihreescha spehku un mihl apmestees wina pawehni. "Spehka deewinaschanai, saka Spensers, par pamatu ir likums, pehz kura seeweetei ir totees leelakas zeribas us pehznahzeju radischanu, jo stipraks ir wihreetis, kuzam wina peeder." Seeweete newar eedomatees ideala wihreescha bes eewehrojama fisiska waj gariga spehka, jo katrs dsimums otrâ dsimumâ luhko sewi papildinat, pee kam papildinamas ir sewischki tās ihpaschibas, kuru winam ir mafaf, nekâ pretejam dsimumam. "Seeweetes, saka Weiningers, pagehr no wihreescha wihrischkibu un domâ, ka winam ir teesiba wisdsitaf fashust un wihreeti nizinat, ja pehdejais tam gaiditâ naw dewis."

Par wihreescha un seeweetes psichologijas isschkiribam, par katra dsimuma galweno dsihwes usdewumu dod labu jehdseenu

daschi loti interesanti statistikas nowehrojumi. Paschnahwiba pee wihreescheem noteef dauds beeschaf, nekà pee seeweetem. Ja tuwal analisè daschus paschnahwibas zehlonus, tad usduras us sekoschas pamahjoschas parahdibas: paschnahwibas naba-dsibas dehl noteef pee wihreescheem beeschaf, nekà pee seeweetem; turpretim paschnahwiba ais nelaimigas mihlestibas pee seeweetem wis pahri teef beeschaf nowehrota, nekà pee wihreescheem. To sça Lombroso un Ferrero („Женщина преступница и проститутка“) taisa sekoschu slehdseenu: „Dat pee ikdeenischkeem apstahkeem mihlestiba preeksch seeweetes ir kaut kas augstakà mehrà swarigs, bet preeksch kaisligas dabas wina ir wijs, un atnemt seeweetei to zilweku, kuru ta mihl, nosihmè atnemt winai dsihwibu.“

Seeweete nespehj bes dsimuma mihlestibai upuru neschanas nodarbotees pat tahdàs zilweka gara sferàs, kahda ir sinatnes sfera. Tà Kreewijà daschos augstafos seeweeschu kursos no tàm seeweetem, kuras pee kursos eestahschanàs wehl naw prezejuschàs, pa studiju laiku apprecas gandrihs puse. Uri schis fakts tikai apstiprina augschà isteiktàs domas, ka galwenà leeta seeweetes dsihwè ir dsimuma mihlestiba.

Eihds schim esam apstatijuschi seeweeschu dwehseles raksturigakàs ihpaschibas wispahrigi. Tagad mums nahksee drusku tuwal apluhkot diwus galwenos seeweeschu tihpus — koketi un mahiti. Galwenàs leetas, kuras seeweete pagehr no wihreescha, ir diwas: dsimuma juhtu apmeerinaschana un palihdsiba pee behrnu radischanas un ustureschanas. Ne fatrà seeweetè abi schee dsinuki ir lihdsigà mehrà attihstitti, un raugotees us to, kursch no scheem dsinuteem seeweetè ir stipraks, — ta ir pirmà gadijumà kokete, otrà — mahite. „Absoluta kokete (Dirne), saka Weiningers, domà tikai par wihreeti, absoluta mahite war domat tikai par behrnu.“ Starp scheem diweem galejeem punkteem ir neskaitamas pahrejas, neskaitamas warbuhstibas. Kokete grib dsihwot tikai personigu dsihwi. Schini personigà dsihwè ta zenschas fadegt kà sweze, lai no tàs nefas nepaliktu pahri. Kokete raugas us wihreeti kà us objektu, ar kuru saweenojotees ta war wislabaf apmeerinat sawas kaislibas. Schi projesa psichiskà puse beeschi norisnàs loti smalkà kahrtà. Kokete zenschas ne tikai pehz sawa dsimuma instinkta apmeerinaschanas siiskà nosihmè, bet daschkahrt wina wehl wairaf teežas pehz sekoschanas un nodoschanàs tàm nenoteiktàm, kutinoschàm un saldi mozoschàm ilgam, kuras ir pahrnehmuschas wisu scho seeweeschu buhtni. Koketes teekschanos pehz dsihwes baudam Weiningers raksturo sekoschi:

„Koketes darbiba iſeet uſ iſpoſtiſchanu. Kamehr mahte iſturas labwehligi pret wiſu, ſas wirſſemes dſihwi weizina un peepalihs zilweſam uſ preekſchu tiſt; zenſchas nomakht wiſu iſwirtibu; kamehr wina dehlu pamudina uſ iſchaklibu un wiſru ſkubina pee wina darba, tiſmehſ hetaira grib preekſch ſewis iſleetot wiſus wiſhreescha ſpehkuſ un laiſu. Jo kokete ſeko weeglpſahtibas prinziſpeem; wina neruhpejas par nahkotiſka mahte; wina, bet ne mahte ir laba deſotaja, tiſkai wina pagehr pehz laiſa ſaweschanas un pehz leelas ſabeedribas, pehz paſtaigſchanas un iſpreezas weetam, pehz peldu un weſeſoſchanas eeſtahdem, pehz teatreem un konzerteem, pehz weenmehſ jaunam tualetem un dahrgakmeneem; pehz naudas, lai to ar pilnamſaujam iſkaiſitu; pehz greſnibas ehrtibas weeta; pehz trokſchna meera weeta; ne pehz aſſweltnu krehſla behrnu behrnwidu, bet pehz triumfa gahjeena zaur paſauli ſkaiſta ſermena uſwaras rates. Mahte grib no wiſhra peeklahjibu ne idejas dehl, betſtapehz, ſa wina ir peekriteja wirſſemes dſihwei. Tapat ſa wina pati ſtrahda un naw ſlinka ſa kokete, tapat ſa wina ir weenmehſ aiſnemta no ruhpeem par nahkotiſka, ta winai ir ari jehdſeens par wiſhra darbibu un ta nezenſchas wiſhra no darba atraul un wiſru pawedinat uſ iſpreezu. Koketi wiſwairak kutina neſaudſiga krahpneeka, darbu niſtſoſcha wiſhra domas. Zilwekſ, kureſch kadhreis ir bijis eeſlodſits krahſtinä, preekſch mahtes ir reebuma, preekſch koketes peewillſchanas preekſchmets. Wiſſ ſolids patihk mahtei, neſolids koketei. Pirmä nowehſſchas, otra mihl ſtipru dſehraju. Ka mahte ir dſihwei draudſigs, ta kokete ir dſihwei naidigs prinziſps. Kokete iſniſhina un grib tapt iſniſhinata, — wina kaitä un iſpoſta“.

Pawifam zitada ir ſeeweete, kura dſihwo un darbojas ſa mahte. Ja kokete wiſu dara preekſch ſawas perſonigäs das apmeerinaſchanas, tad mahte perſonigo datu gandrihs pilnigi uſupurä dſimuma das, uſdewumeem — pehznahzeju radſchanai un uſtureſchanai. Koketei behrni ir pretigi, turpretim mahtes ideals ir behrns. Tihpiſku mahti rakſturo Raeles uſ Jehlabu teiktee wahrdi: „Dod man behrnu, jeb es mirſchu“. Wiſſ mahtes dwehſeles iſpluhdumi, wiſſ darbi, wiſſas domas konzentrejas ap weenu weenigu idealu, un ſchis ideals ir behrni. „Mahtes kahrtas kodols, ſaka Weiningers, paſtahw eekſch tam, ſa behrna ſaſneegſchana ir galwenais mahtes dſihwes mehrkis, kurpretim pee abſolutas koketes dſimumu koposchanas ir ſcho mehrki, ſa leekas, galigi paſaudejusi.“ Tapehz pee lauliba eeſtahſchanas no dabas tihpiſka mahte neleek tiſ leela ſwara uſ wiſhra nenoihmigam,

masak swarigam ihpaschibam, nepegreesch dauds wehribas sikhumeem, bet raugas us sawu dsihwes beedri pa datai ka us lihdsekli preeksch sawa galwenà dsihwes mehrka sasneegschanas — pehznahzeju radischanas. Schim noluhkam noder ne tahds wihrs, kursch dsihwi posta un noahrda, bet wihrs, kursch strahda produktiwu, dsihwi weizinoschu darbu. Tapehz Weiningers tahlak saka: „Absoluta mahte nem leeti kuru wihru, kursch tai sagahda behrnu, un kad wina ir pee behrna nokluwusi, tad winai wairs tahlak wihra newajag. Turpretim absoluta fokete atdodas kaut kuram wihreetim, kas winai sagahda erotiskas bandas: pehdejäs preeksch winas ir mehrkis pats par sewi.“

Mahtes daba un mahtes mehrki atspogulojas ari pratiska dsihwe us katra sola, ko mahte sper. Wisur ta eewehro apdomibu, ruhpeschanos, taupibu, un isschlehdiba tai ir weena no pretigakam leetam. „Mahte, saka Weiningers, newar zeest, fa kaut kas, ko waretu apehst, lai ta buhtu ari masak atleeku druszina, eetu pasuschana. Pawisam zitadi rihfojas fokete, kura apgahda pehz eegribas, bes ihstas wajadsibas leelus ehdeenu un dschreenu krahjumus, lai tee tur pehz tam tschupam stahwetu. Mahte ir wispahri skopa un eewehro sikhumus, fokete — isschlehdiga un untumaina. Jo mehrkis, preeksch kura mahte dsihwo, ir dsimtas ustructureschana“.

Ari daudas zitas garigas ihpaschibas ir sawadas pee mahtes, un atkal sawadas pee foketes. Zilweks wiswairaf baidas no sawas dsihwes gala. Wirsch wehlas, lai wina dsihwe nefad nebeigtos, lai buhtu muhschiga pastahweschana, nemirstiba. Daschadi zilweki zenschas schim mehrkim tuwoteles daschada fahrtä. Wihreetis wairaf djenas pehz nemirstibas gariga, seeweete turpretim wairaf sifiska nosihme. Starp mahti un foketi te atkal ir milsiga starpiba. Mahte usupure sawu individualo datu dsimuma datai, zaur ko ta sew dabiga fahrtä sagahda nemirstibu. Mahte no nahwes nebihstas un ir gatawa mirt, ja zaur to ta war nodroschinat pehznahzeju pastahweschana. Foketei naw dsinuka, radit pehznahzejus, kapehz ta ari wehletos, lai winas personiga dsihwe nefad nebeigtos, un ne no ka ta til leela mehrä nebaidas, ka no isnihzibas. Mahte scho baitu gandrihs pawisam naw, kad eet zihna preeksch behrnu ustructureschanas un wina dsihwes nodroschinaschanas. „Absoluta mahte, saka Weiningers, ir ta teikt wisadi zeribas, tapehz ka ta ir suga nemirstiga. Wina, ne masakä mehrä nesajusdama kahrtshanäs pehz personigas nemirstibas, nepasihst baitu no nahwes, no kuras fokete breef-migi bihstas“.

Dabigâ mahtê mahtes instinkt's parahdâs jau agrâ behrnibâ. Schahdas feeweetes jau behrnu gados uszihgti nodarbojas ar behrnu simbolu — lektu kopfchanu un aufleschanu. Pehz nodarbofchanâs ar sehnu fpehlem winâm naw ne mafakâs fahres, fâ ari tâs toti maf fo no fchim fpehlem faprot. Skufu gados dabigas mahtes toti reti aiftraujas no kaut fahdas idejas, jo mahte pehz dabas ir konfervatiwa. Mahte deefgan reti parahda kaut fahdu fewifchku fpehju, kaut fahdu eewehrojâmu talantu. Pehz fawas dabas winâ naw ari pahrmehrigi flinka, jo ta nodarbojâs pat ar abftraktâm leetam. Pehz apprezefchanâs dabiga mahte brihnum ahtri eedfihwojas fawâ fahwofli. Beefchi nahkas ne mafum brihnetees, redfot, fâ deefgan :aaws flukis pehz pufgada laulibas dſihwê pawadifchanas ir eeguwis waj pawifam, zitu perfonibu. Schahdas feeweetes beefchi paleef glufchi weenaldfigas pret wifadeem apfahrtnes eefpaideem, ifnemot tos, furi atteezas uf winu dſimuma dſihwi. Domas darbojas lehni un, fâ weena toti tihpifka mahte man reis apgalwoja. zaur to tee-fot fajufas nenoteiktas, bet patihkamas baudas; kaut fas tam lihdfigs, fo pehz opija pihpefchanas fajuhf rihta femju eedfihwotaji, gulot uf mihfſteem tepikeem. Satâfſidamâs uf fawas miſijas ifpildifchanu, dabiga mahte wifmihfak faeetas un wed draudfibu ar tihpifkâm, leelaku familiju mahtem. Sarunas fary winâm teef weftas ar leelako interefi un ir pahrpilditas ar firfnibas ifpluhdumeem. Dar apfpreefchanas preekfchmetu toti reti un gandrihf tikai aif pahrprafchanas ir kaut fahds abftrakt's, fabeedrifks waj filofofifks jautajums; turpretim wifas farunas grosâs ap behrneem un pee tam wairaf ap behrnu fififko dſihwi. Schahdas farunas aifween ir toti ſubjektiwâs un par dauds „ſpezialas“, fapehz pee wihreefcheem pret winâm ir fakrahjees tif dauds aifſpreedumu un fapehz pret tam wihreefchi tif beefchi ifturas ar neewafchanu. Stary wifâm dabigâm mahtem ir neredfamas, tomehr toti ſtipras fâites, furas winas apweeno it fâ atfewifchâ beedribâ. „Katra ihſta mahte, faka Weiningers, ruhpejas par fugas ufturefchanu kopâ ar zitâm mahtem; ta ir wefelas zilwezes mahte: katra gruhnteeziba teef no winas apſweifka.“

Garam ejot war minet, fâ leelâ farypiba fary mahti un foleti dod eefpehju eeflatitees druſku dſikaf daschâs fadſihwes parahdibâs, fahda; peemehram, ir proſtituzija. Sche naw weetâ nodarbotees ar fcha jautajuma iftirafchanu, tomehr newar neatfihmet, fâ tee, furi fawâ naiwâ weenteeſibâ par proſtituzijas, fâ ari daudsu zitu fabeedrifku parahdibu zehloni uf-

skata weenigi ekonomisflos apstahklus; kuri tiz scho apstahflu wisfpehzbai, — loti leelâ mehrâ grehfo pret pateesibu. Naw noleedsams, ka ekonomisfeem apstahfkeem ir leels, pat loti leels eespaids us zilweka fisiffo un tikumisfo dsihwi. Seturnô („Физиология страстей“) pilnigi pareisi apgalwo, ka „issalzis zilweks wairs nesfehj buht par intelektuалу fabeedribas lozekli un par leelakâ waj masakâ mehrâ tikumigu buhtni; tas top lopam lihdsigs un tuwojas tam dsihwneeku stahwoflim, us kura winsch agrak, kâ domajams, ir atradees“. Pat weens no leelafeem zilweka dwehseles pasinejeem — Dostojewskis saka: „Truhziba naw netikums, — ta ir pateesiba; bet nabadfiba ir netikums. Truhzibâ zilweks wehl paglabâ eedsimto juhtu daikumumu, turpretim nabadfiba nefad un neweens.“ Tomehr ekonomisfee apstahkli ir misfigi elastiga leeta, kura meerigi laujas pahrsteeptes tahku pahri winas dabigam robescham. Tapat kâ ar daudsam zitam leetam, ari ar ekonomisfeem apstahfkeem ir jarihkojas loti usmanigi. Tagadnê loti labi sin, ka slikti ekonomisfli apstahkli eewehrojama mehrâ weizina tahdas leetas, kâ sflinibas, un tikpat labi sin, ka neweena engela gudriba nesneedsas tif tahku, lai tikai zaur ekonomisfko apstahflu notahrtofschanu zilwezi atfwabinatu no sflinibam. Tas pats ir sakams ari par prostituziju, ja gribam kaut zif wehrâ nemt zilweka dabu. Kompetentee sinatneeki Lombroso un Ferrero par prostituzijas sakni issaka sefoschas domas: „Ihtâ prostituzijas sakne pehz muhsu domam flehpjas tikai indiwidualâ iswirtibâ. Buhtu loti naiwi domat, ka pateesi netiflas seeweetes dsihwo tikai atklahtos namos. Wenoleegdami nabadfibas un apgahdneejibas truhkuma nojihmes, kâ tahdu faktoru, kuri seeweetei peepalihds nejauschi palift par prostituetu, munis ir jaewehro, ka eedsimta prostituzija ir ne tikai pee semakam eedsihwotaju schkiram, bet ka atteezigs winas wairums atrodas ari augstakâs eedsihwotaju aprindâs“.

Kas ir tikai pawirski azis eelaidis kaut kahdâ no tâ sauzamam „krituschu deenas grahmatam“, tas drofschi ween ir pahrleezinajees, ka schis „krituschâs“ gandrihs bes isnehnuma peeder pee ta seeweeschu tihpa, kuru te apflatijam sem nosaufuma „kofete“. Pehdeja, ja raugamees no biologiskâ redses punkta, pehz sawas dabas loti tuwu stahw prostituetai. Pee pahreeschanas prostitueto lehgeri winai ir jasper weens weenigs solts, kuru nowehrfti ekonomisfeem apstahfkeem, lai tee buhtu pat loti ideali, nahlas pahraf gruhf. Ja ekonomisfeem apstahfkeem ir wispahrejs eespaids us prostituziju, tad schis eespaids galwenâ kahrtâ parahdâs eelsch tam, ka weens pro-

stituzijas weids teef pahrmainits pret kaut kahdu zitu prostituzijas weidu, bet ne pati prostituzija isnihzinata waj zewehrojama mehra pawairota.

Sawa dšimuma dšihwē zilweks atšķiras no femakeem dšihwneekem zaur to, ka pee wina dšimuma instinkta apmeerinašana beeschi ir palikusi par mehrki, kurpretim femakee dšihwneeki tikai tad kopojas, kad tee galawojas us pehznahzeju radišānu. Par wolti puhlas daschi moralisti zilwefa dšimuma dšihwi atgreest pee winas pirmatnejā stahwokta un to peelihdšinat wisu pahrejo radijumu dšimuma dšihwei. Tomehr fakts paleef tas, ka zilwefa dšimuma dšihwe ir nonahkusi sawā ihpatnejā ewoluzijas stadijā, kuras pee ziteem organizimeem wehl nenowehro. Wihreetis behnu radišānas instinktu ir pajaudejis dauds leelakā mehra, nekā seeweete. Wina dšimuma dšihwe zaur un zauri atgahdina to dšimuma dšihwes weidu, kuru nowehro pee foketes. Newar garam paet faktam, ka wihreeschi ar augstaku kulturu, labakee zilwezes gari aishwen ir foketes wairaf zeenijuschi par mahtem. Drusku zitada ir seeweetes dšimuma dšihwe. Te naw tikai fokete, bet te ir ari mahte. Par absolutu mahti waretu apšihmet tahdu seeweeti, kura preekšč katra pehznahzeja radišānas ar wihreeti tikai reis kopotos, peenemot, ka apauglošānās noteef sekmiģi, un kurai katra pahrejā kopošānās buhtu pretiga. Pee zilwefa šchahdas parahdibas naw nowehrojamas, un tapehz absolutas mahtes naw. Katrai mahtei ir leelakā waj masakā mehra ari foketes ihpaščhibas, un mas ir tahdu personu starp foketem, kurās nebuhtu neka no mahtes instinkta. Ja tahdi radijumi atrodas, tad ta ir šķaidra iswirtibas sihme. Seeweetē tā tad darbojas diwi dšinuki — foketes un mahtes dšinulis, un raugotees us to, kuesch no wineem ir stipraks, seeweete ir fokete, waj mahte. Widejas seeweetes dšimuma dšihwes gala mehrkis ir behrens. Tapehz Lombroso šaka: „Wispahri seeweete ir wairaf mahte, nekā seewa“. Tomehr katra seeweete seedo leelu daku no sawas dšimuma dšihwes ari personigeem mehrkeem, kuri nestahw nekahdā teeschā šakarā ar pehznahzeju radišānu.

Mums naw dauds faktu, kuri teeschi peerahditu, zil leelā mehra seeweete ir mahte, zil dšili seeweetes dabā ir eesaknojees mahtes instints un kahdu weetu winsch eenem seeweetes buhtnē starp daschadām zitām winas teeksmem. Šai atbildetu us šcho šwarigo jautajumu, ar kuru ir loti zeeschi šaištits jautajums par seeweetes dšihwes mehrki un nosihmi, mums ir jakeras

pee dascheem neteescheem scha jautajuma atrisinaschanas lihdsfekteem un proti: pee dsihwes nowehrojumeem. Bes scheem neteescheem lihdsfekteem ir ari daschi teeschi lihdsfektli preefsch swarigas problemas istirsaschanas, un galwenafais no wineem ir seeweetes organisma studefschana. Pehdeja nu muhs nowed pee flehdseena, ka seeweete ir wiswairak radita preefsch mahtes peenahkuma ispidischanas. Ja eewehrojum, ka seeweete katru mehnesi pasaudē samehrā deefgan leelu wairumu til swarigas organisma fastahwdafas, kà asinis, tad tuhlin rodas domas, ka zaur scho saudejumu seewetes organisman wajag eewehrojami zeesi. Tahlak, statistika rahda, ka apmehram 70% no tam seeweetem kuram ir mensturzijas, juhtas pa scho laiku sliktaki, nekà pahrejās mehnescha deenās. Pee daschām seeweetem mensturzijas ir lihdsigas loti nopeetnai slihibai. Ja eewehro, ka zaur to seeweetei ir katru mehnesi apmehram nedetu jaslimo, kas istaisa us gadu 3 mehneschus, tad ta ir seeweetes dsihwē ne wisai preeziga parahdiba. Mensturziju trauzejumi, protams, newar garam paeet, neastahjuschi us ilgaku laiku sliktu seku organisma. Gruhtneeziba ir saweenota ar daschadeem indiwidualās dsihwes trauzejumeem, zaur ko dsihwes amplituda jeb plaschums teef eewehrojama mehrā eerobeschota. Bes tam schini periodā seeweete patehrē loti dauds sawa organisma fulu preefsch augla uftureschanas, no ka organisms sinamā mehrā panihkti, neishemot ari smadsenu. Wahjinati tā tad teef ne tikai jisiflee, bet ari intelektualee spehkti. Ja pee wisa ta peefskaitam wehl tos trauzejumus, ar kureem seeweetes organisms ir apkrauts pee dsemdefschanas un sihdischanas, tad katrs zilweks warēs eedomatees to leelo energijas wairumu, kuru seeweete patehrē preefsch pehznahzeju radischanas. Ar to wehl nepeteef: mahtei ir jaseedo milsum dauds laika behrnu kopfschanai un audsinaschanai, kapehz wina teef atrauta no wispahriga, plaschaka intelektuala darba. Tapehz tad ari Spensers „Цѣломудріе, бракъ и родительство“) saka: „Pehz eestahfschanās laulibā seeweetem gara spehjas paleef aishween masakas, tapehz ka antagonisms starp indiwidualo attihstibu un wairofschanos, kuesch pee winām ir loti stiprs, ahrkahrtigi stipri atspoguļojas smadsenu darbībā“. Ir nowehrots, ka genialas seeweetes sawus labakos darbus ir usrakstijuschas pehz mensturziju nōstahfschanās, pehz tā sauzamā klimakterija eestahfschanās. Ar scho dsihwes periodu seeweete pabeidsas pehznahzeju radischanas darbibas, kapehz schini periodā ari winas garigā dsihwē noteef wisadas pahrmainas. Tas energijas wairums, kuesch jaunibā teef isleetots preefsch behrnu radischa-

nas, muhscha pehdejã galã war tift ismantots, starp zitu, preefsch garigo spehju ustureschanas un weizinaschanas.

Wispahri no seeweetes newar un nedrihfti sagaidit ta gara spehju mehtra, fahds ir wihreetim. Zitadi tas newar buht, jo pretejã gadijumã seeweetei wajadsetu buht energijas besdibenim, no kura lai preefsch wisãm dsihwes wajadsibam smel, zil useetas, bes kam seeweetes organisms zaur to tiftu wahjinats. Pateesibã tas tã naw, jo ari seeweetes organismã ir tikai noteikts energijas wairums, kura peeteef tilai preefsch sinameem mehrkeem un ar kuru tapehz ir jarikhojas godigi un apdomigi. „Seeweete, faka Mantegazza, pasaudẽ mahtes fahrtã tikdauds spehka, ka wina pilnigi peetiktu preefsch desmit atleteem, un patehrẽ tahdu mihlestibas wairumu, ka, ja buhtu wajadsigs, waretu no winas radit geniju“. Tãs seeweetes, kuras ir laut ko eewehrojamu darijuschas zilwezes intellektualã sferã, waj nu pawisam naw behrnu dsemdejuschas, waj ari schim sawas dsihwes dabigam usdewumam ir loti maj spehku seedojuschas. Eeela data no winãm ir bijusi pawisam neaugliga.

Wisi augschã peewestee fakti rahda, ka pehznahzeju radischanaï seeweete seedo milsum dauds spehku un ka wina tapehz, ispildidama scho dsihwes usdewumu, newar wairs tif sekmiti ispildit zitu usdewumu, sewischki zilweka prahta walsti. No pehznahzeju radischanas seeweete newar atteiktees, jo nerunajot jau par zilwezes isnihkschanu, ja seeweetes gribetu atteiktees no winas ustureschanas, behrnu radischana ir weens no stiprakeem seeweetes buhtnes dsinukeem. Dsihwot dsimuma dsihwi preefsch seeweetes ir fisiologiska wajadsiba, un fisiologija numis rahda, ka zilweks war un spehj no wisa ka atteiktees, bet no fisiologiskãm wajadsibam tãs atfazitees nespehj. Bet warbuht ari schim likumam ir sawi isnehmumi, warbuht ir personas, kuras to spehj darit, ko leelakais zilweku wairums newar darit; warbuht taisni genialas seeweetes ir schis isnehmums? Peeteef jau, kad dsimuma dsihwei sawus spehkus seedo widejas seeweetes, kuras nespehj no pehznahzeju radischanas atteiktees; turpretim genialãm seeweetem warbuht ir fahds zits augstaks dsihwes usdewums, kura labã tãs war no sawas dsimuma dsihwes atfazitees? Eoti pamahzosa schini sinã ir eewehrojamãs rakstneezes un matematikas profesora Sofijas Kowalewskajas dsihwe. Kowalewskaja naw bijusi tihpiska seeweete, ari pehz sawa ahreja isskata nẽ. Jaunibã wina loti uszihtiga nodarbojusees ar literaturas un matematikas studeschanu un ir schini lauka fasneggusi tahdus

panahkumus, fahdus feeweetem tikai loti reti laimejas eeguht. Mihlestibas leetas eewehrojamà sinatneeze bij likufi pee malas, kas winai, kà ne wisai tihpiskai feeweetei, nenahzàs gruht. Bet daba paleef daba, lai wihu deesin kà apmahñitu, deesin kà slehptu, deesin kà nomahktu. Kad Kawakewskaja, jau wairaf uf wezuma deenam, sinatnes laukà bija safneegufi wisleelafos laurus, tad wina raksta: „No wisam pusem es sanemu laimes wehlejumus un — kas par iktena ironiju — nekad es neesmu jutusees tik nelaimiga kà tagad.“ Kas tam par eemeslu, paslaidro sekoshee winas wahrdi: „Kapeh3, kapeh3 manis neweens newar mihlet? Es waretu wairaf dot, nekà leelakà feeweeshu dafa, un tomehr neewehrojamàs feeweetes teef mihletas, kurpretim es teefu atmesta.“ No schein isteizeeneem ir wairaf kà flaidri redsams, ka eewehrojamà sinatneeze uf wezuma deenam ir pamodusees it kà kaut fahda tufschuma fajuh3ta, pamodusees lihds tam laikam nesa-justà un nepamanità daba, kura feeweeti faista pee sinameem peenahkumeem. Shi daba sinatneezei leef fajust, ka tas, kas ir tijis darits, winas dshwè naw galwenakais; ka galwenais wehl nemas naw darits, ka tas ir pilnigi peemirsts. Spihdoshee lauri, trofshainais gods ir par dauds neezigi, lai wini waretu feeweete nomahkt dabigàs, pa wisu organifmu ispluhdufshàs ilgas peh3 tàs toti flufàs, weenfahrschàs, no ahrpuses loti mas wilnoschàs, nepeewilzigàs, beeschi pat pawifam neredsamàs, bet dfitàs, pahraf dfitàs laimes, kura ir fastopama feeweetes ihstàs mahjàs — gimenes flufà dshwè.

Weena no inodernakàm un apdahwinatakàm rakstneezem ir Ellen Kei. Winas domas par mihlestibu, laulibu, feeweetes dshwes usdewumu („Ueber Liebe und Ehe“) daudsàs weetàs ir tihpiskafee feeweetes dwehseles kristali. Ari Ellen Kei tehlo feeweetes nenomahjamàs un muhshigi fweljo- schàs ilgas peh3 faweenoschanàs ar wihreeti. Par pamatu schàm ilgam ir teefschànàs peh3 fisisko kaislibu apmeerinafchanàs, dshfshànàs peh3 behrneem un peh3 firsniga, ispalihdsiga dshwes beedra. Peh3 Ellen Kei domam feeweete wihreeti meklè peh3 ihstas, lihdsjuhtigas dwehseles, kura winai buhtu par pawadoni dshwes weentulibà, wihu fasiliditu dshwes aufstumà un remdinatu winas fahpes dshwes zeeschanàs. „Mehs meklejam peh3 tahdas dwehseles mihlestibas, ka no winas sil- tuma muhfu dwehselei fristu fe3a, kura dshwes aufstumis wihu ir eetehrpis.“ Ellen Kei peekriht domam, ka wihreeschu kaisliba pastahw tikai sinamu laiku un ir lokala, ka turpretim feeweetes kaisliba ir ispluhdufi pa wisu organifmu, ir feeweeti

eetehrupsi no galwas lihds kahjam un nekad neteef pahtraukta. Schim apstahklim dšimuma dšihwê ir ne majà nošihme. Pehz-nahzeju radishanu Ellen Kei tur par augstu un swehtu seeweetes peenahkumu, zaur kura ispildishanu wina iskopj sawu dwehfeli un top pilnigaka. „Seeweetes teekshand, šaka Kei, dšihwot un zeest preeksch dšimuma preekschir winas mihlestibai tihrafu kwehli, karstaku leesmu, dšifaku muhschibas gribu, nesatrizinamaku ustizibu, nekà ta pee wihreescha ir. Mahtes juhtu neapmeerinatàs ilgas ispluhst maigumà, kuresch preeksch eemihlotà ir weenmehr tif karstis un weenmehr nes preeksch wina upurus.“ Seeweetes mihlestiba newar ilgi apmeerinataes ar fisiskàm baudam: winai ir jaeet tahlak, wina nedrihst aismirstees, nedrihst nogreestees us šahnu zekeem. Tai ir weenmehr azis jatur leelakais un galwenakais seeweetes dšihwes mehrkis, kuru ar seeweetes muti isteiz dsejneeze Margarete Butler, raksturodama seeweetes mihlestibas atschkiribu no wihreescha mihlestibas:

„Tawas kaislajàs ilgas tif brihscheem kwehlos,
Mani škuhstot tu dšesefi winu šlahpes,
Bet manì tàs nerimst, — tu, es wehlos
Mahtes šahpes.“

Beidsot Ellen Kei issaka šchahdas domas par galweeneem wihreescha un seeweetes dšihwes usdewumeem: „Ir katrà šinà taišniba, ka seeweetei, blakus mihlestibas ispildishanai, war buht dšihwes usdewums. Bet dšikà starpiba stary winu un wihreeti pastahw eeksch tam, ka wihreetis no šewis labako šneeds beeschal kà raschotajs, nekà kà mihlotajs, kurpretim pee seeweetes tas ir gandrihs weenmehr otradi. Wihreetis wehrtè šewi pehz šaweem darbeem, seeweete šewi pehz šawas mihlestibas.“

Weena dšimuma aisspreedumi par otru dšimumu dasch-fahrt aptumscho zilweka azis un to speesch isteikt subjektiwus un nepareisus špreedumus. Tapehz ja kaut kahda parahdiba dšimuma dšihwê teef tikai no weena dšimuma apgaismota, tad tahds špreedums nekatreis ir brihws no kluhdàm. Turpretim ja kahdà leetà, kura atteezas us šinamu dšimumu, abu dšimumu domas šaskan, tad mums ir diwkhaf-tiga šihla, ka pee pateesibas ir wistuwaf peeets, ka muhsu azis ir eeraudšijuschas to objektiwàs pateesibas dširksteli, par kuras raditajeem ir tihrais, no aisspreedumeem brihwais zilweka prahts un dšika zilweziga šajuhta. Naw šchaubu, ka

ari istsirajamâ jautajumâ esam tuwu nonahkufchi pee schahdas objektivas pateefibas. Mehs pilnigi waram ustizetees tahdas rakstneezes kompetenzei seeweefchu dwehfeles pafihfchanâ, fahda ir Ellen Kei — seeweete ar tif gaischu prahtu un tif pla-fcheem un augsteem dshiwes idealeem. Schis seeweetes spreedumeem ir tapehz jo wairaf swara un nosihmes, fa wini ir tihri no dsmuma aisspreedumeem un istef no dskas un idealas fajuhdas. Ellen Kei spreedumi pilnigi faskan ar ziteem atteezigeem spreedumeem par seeweetes dwehfeles ihpaschibam un dshiwes usdewumu, kuras ir issajijufchi schini jautajumâ kompetentakee wihreeschi. „Swarigakais un dabigakais seeweetes mihlestibas istsarajums, faka profesoes forels, ir fahstits ar behrnu radishanu un ar pascheem behrneem. Seeweete, kura behrnu newehlas, ir nedabigs radijums, un wihreetis, kurfch nesaprot un neewehro sawas seewas fahroschanos pehz behrneem, nepelna winas mihlestibu.“

Par seeweeti ir sewischki tapehz issajits toti dauds nepareisu spreedumu, fa us winu lihds schin ir skatijufchees aifween no wihreeschu redses punkta. Kats kurneefs sin, fa naw eespeh-jams preefch wiseem zilwekeem sahbalus schuht us weena un ta pascha leesta. Tapehz jo wairaf isschiribas wajag eewehrot psichologan, kad tas spreesch par wihreescha waj seeweetes dwehfeles ihpaschibam un scho ihpaschibu wehrtibu. Runajot par seeweeti, weenmehr ir azis jatur pateefiba, fa seeweete galwenâ fahrtâ ir mahte. Schis redses punkts wihreeti fargâs no seeweetei netaisnibas un pahrestibu nodarishanas un daris par saprotamu weenu waj otru seeweetes ihpaschibu, kura tam, no wihreescha stahwolka skatotees, war palift pilnigi nesaprafta. „Seeweete, faka Mantegazza, ir mahte; ap scho kodolu, ap scho biologifko skeletu grupejas wisi winas spehki, wisi winas tikumi un gandrihs wifas winas wahjibas.“

Weena no eewehrojamakam un swarigakam zilweka psichologijas ihpaschibam, bes kuras zilwekam buhtu toti gruht, warbuht pat neespehjami dshiwot, ir ta, fa to, fo zilweks sin, to, kas winam ir, wifsch tur par toti swarigu; turpretim tas, fo zili sin, kas ziteem ir, winam leefas dauds newehrtigaks un nenosihmigaks, ja tikai zitu ihpaschums nestahw tif augstu, fa tas top par scha zilweka idealu. Ne masums ir jabrihnas, fa seeweetes psichologija, lihds fo eet runa par mahtes priwilegiju, ir it fa isnehmums no schi swarigâ lifuma. Ka mahtes gods ir kaut kas toti augsts, kaut kas toti nosihmigs, kaut kas preefch zilwezes toti swarigs, — wif tas seeweetei lihds scho baltu deen' warbuht nebuhtu ne

prahtâ nahjis, ja wihreetis winai nebuhtu ta pastahstijis. Tomehr feeweete naw wehl pilnigi sapratusi schini sinâ sawa pahra-kuma par wihreeti, lai gan pastahwigi tâs ausis atskan lih-dfigi Mantegazzas wahrdeem: „Mahtes kahrtâ ir wisaug-stafais feeweetes tituls, un ja wina no ta atsfâs, tad ar to ta noahrda, sabeedribas pamatus un naw wairs feeweete.“ Ja mahtes kahrtas swarigums un winas leelâ nosihme preeksch wîsas zilwezes ari nahkotnê nepahrees feeweetes ap-sinâ, tâ ka ta scho dabigo sawu privilegiju warês sawâ ap-sinâ nostahdit lihdsâs wihreeschu augstakas gara dsihwes pri-wilegijai, tad ilgi wehl feeweetei nahkfees daušit ruhtis par-lamentu logos un wehl ilgat tai buhs jaschehlojas, ka ta ir dsimust par feeweeti, bet ne par wihreeti.

Mahtes kahrtâ preeksch feeweetes ir milšigi dauds etis-fas un higieniskas nosihmes. Ja schalaira sabeedriškâ dsih-wê ir wehl wispahri dauds nepilnibu, tad preeksch feeweetes schis stahwoflis sewiškli newar skaititees par idealu. See-weetes dsihwê galwenâ leeta, ap kuru konzentrejas wîši schis dsihwes sikhumi, ir dsimuma mihlestiba. Seeweete wîšu muh-schu zenschas dsihwot preeksch mihlestibas, wîšu muhschu sekot un skaititees schai sawâ swaigsnê. Bet jif maldishanâs, issa-misuma, apmahnitû zeribu, sirdsehstu, noguruma, asaru wina daschkahrt nesastop schai sawâ us paradisi wedoschâ wirsfe-mes jekâ! Ja zilweks teef peewilts maswehrtigâs, nenosihmi-gâs leetâs, tad wînsch nesajuht sewiškla pahridarijuma, ne-juht sewiškla dsihwes saruhgtinajuma. Turpretim wîlscha-nâs dsihwes galwenâs leetâs ir loti sahpiגי sajuhtama; wina zilweka dwehšeli nogurdina un pasemina. Sewiškli feeweete dabû dsihwê loti dauds zeešt, jo mihlestiba feeweetes dsihwê ir galwenakâ leeta, un mihlestibâ zilweks ir wairak nekâ jebkur žitur atdots aklâ listena warâ. Ja tomehr feeweete sawu swaigsni kahdreis sasneeds, tad mahtes mihlestiba drihs ween dseedina noguruschâs un ismozitâs dwehšeles rehtas. „Mahtes mihlestiba, šaka Balsaks, atlihdsina feeweetei wîsas žitas apmahnitâs juhtas.“ Mahtes kahrtâ feeweetes dsihwê ir kaut kas loti swarigs; kaut kas tahds, kur kopâ sapluhst wîsa feeweetes dsihwe; kur feeweetes ideali eemeesojas, kur pahri-darijumi nogrimst aismirstibâ; kur nomahktâs un nomozitâs žeribas teef tihritas un no jauna atdsimst, lai tâs jaunâ rihtâ dotos kopâ ar eemeesoteem idealeem drošči un spirgti jekâ us nahkotni.

Pahrmantoschanas (eedsimtibas) jautajums.

Uisween katrs behrns leelakā waj masakā mehrā atgahdina weenu no saweem wezakeem. Daschreis lihdsiba starp behrneem un wīnu wezakeem ir tīf leela, ka pat šweschineeks war wīnu loti weegli atrast pee pirmā azu usmeteena us wezakeem un behrneem. Beeschi behrnā ir apweenotas abu wezaku ihpaschibas: azis, peemehram, war buht lihdsīgas mahtes azim, turpretim deguns un ausis war buht wairaf eemantoti no tehwa. Uetruhkst ari tahdu gadijumu, kur behrns weenu gihmja pusi ir eemantojis wairaf no tehwa, otru wairaf no mahtes. Ue reti behrns neisfkatas neds pehz tehwa, neds pehz mahtes, bet atgahdina weztehwu, wezmahti, waj ari kaut kahdu zitu wehl wezaku preekschtezi. Ar weenu wahrdu sakot, ar sawam ihpaschibam, lā sīsīfām, tā garīgām, behrns war atgahdinat leeti kuru no saweem teescheem senscheem. Zilweks tīkai samehrā loti reti eemanto kaut kahdu sawa preekschtetscha ihpatnibu pilnīgā weidā, turpretim wisbeeschaki wairafu preekschtetschu ihpaschibas saweenojas kopā, un tahdā kahrtā tās pahreet us sinamu pehznahzeju. Katrs zilweks katru sawu ihpaschibu ir eemantojis no saweem senscheem. Tas teef apsihmets par eemantojumu. Lai nosaukumos nezeltos pohrpratumi, tad jau eepreeksch paslkaidroschu daschu wahrdu jehdseenu. Eemantots (наслѣдственный, ererbt) ir tas, ko dihgļis eeguhst no wezakeem pee pehdejo apaugloschanās. Pahrmantots (переданъ по наслѣдству, vererbt) ir tas, ko wezaki pee apaugloschanās pahrnes us saweem nahloscheem behrneem. Eedsimtas (врожденный, angeboren) ir tās ihpaschibas, kuras dihgļis eemanto pee wezaku apaugloschanās, peesfaiot wehl wīfu to, ko auglis eeguhst mahtes meefās pa gruhnteezibas laiku. Eemantots un pahrmantots pehz šatura nosihmē weenu un to paschu jehdseenu, un starpiba ir tīkai ta, ka ja par daroschām personam fkaita wezaks, tad šaka pahrmantots, turpretim ja par tahdu personu usfkata behrnu, tad runā par eemantoschanu.

Kad šafa: eedsimts, tad ar to apšihmē, kà redsam, plaschaku jehdseenu, nekà kad teiz eemantots. Turpmakà tekstā šchos jehdseenus luhkosim pehz eespehjas weenu no otra atšķirt.

Epreekšch keramees pee pahrmantoschanas jautajuma tuwašas istiršaschanas, apšlatišim wišā ihsumā to materialo pamatu, uš kura pahrmantoschana ir dibinata un no kura pahrmantotās ihpašchibas attihštās.

Jau agrak redsejam, ka zilweks attihštās no apauglotas olinas un ka pehdejā pee zilweka attihštibas sewišchki šwarigu lomu spēhlē kodola lentes jeb chromosomi. Pee olinas un sehklas dšihwneezina nobreeschanas puše no katras šchis dšimuma šchuhņinas kodola teef ismesta ahrā. Te war eedomatees daschadas warbuhtibas: ja olinā un sehklas dšihwneezinā ir šakrahta noslehtā weidā neskaitamu preekšchtetschu energija, tad pee šcho dšimuma elementu nobreeschanas, kur katris teef puše no wiku energijas isšweesta ahrā, daschadu preekšchtetschu data war tikt ismesta is olinas un sehklas dšihwneezina daschadā mehrā. Ziti sentšchi teef galigi israiditi, ziti pa pušei, un atkal ziti pasaudē no šawām olinā waj sehklas dšihwneezinā usglabatām ihpašchibam tikai masu daku. Jo wezaks ir kaut kahds preekšchtezis, jo wairak winaam ir bijis isdewibas tikt ismestam is olinas waj sehklas dšihwneezina, kapehz ari retak ir šagaidams wina eespaids uš jaunā indiwiđa attihštibu. Kaut ari zilweka apaugtotās olinas kodols ir loti šhžinšch, mikroskopišks kermenitis, tad tomehr tanī ir noslehts wesels zilweks ar wišām šawām fīfīšām un garīgām ihpašchibam. Kā to lai šaprot? Bij laiki, kad domaja, ka dšimuma šchuhņinā atrodotes jau isweidots zilweks, bet tikai loti masā formā, lihdsigi kaut kahdai loti šhžinai grahmatai, kura ir pagatawota pehz kahdas leelakas grahmatas parauga. Saturs abās winās ir weens un tas pats, tikai ahrejais weids ir katrai grahmatai šawads. Šcho naiwo usskatu šinatne ir jau šen atmetuši. Tagadnē škaidri šin, ka preekšch zilweka radišchanas olinas kodolam ir šafaweenojas ar sehklas dšihwneezina kodolu. Peekemšim ka katrā kodolā atradišees pa gatawam zilwekam, tad paleef tomehr pawišam nesaprotami, kahdā kahriā šchee diwi masee zilwežini war šaweenotees kopā un palikt par weenu zilweku. Bes tam, ja peekemam, ka dšimunia šchuhņinā zilweks atrodas gatawā weidā, tad tahtak ir japeelaisch, ka tur ir eeweetots ne tikai weens zilweks, bet neskaitamas paaudses un, kà agrak domaja, zita žiā eemauktas kà papira tuhtas. Modernā šinatne ir atmetuši šcho behrnischšigo usskatu par zilweka attih-

stibu un wina weetâ isstrahdajusi kahdu zitu, fursch prinzipâ tomehr eewehrojami atgahdina wezo teoriju.

Pehz moderneem sinatnes usflateem apauglotâ olinâ atrodas jauna indiwida eegrosijums (Anlage); olina ir jaunâ indiwida simbols, bet ne pats indiwids. Zif smalki un pilnigi dsimuma schuhniinâ jaunâ radijuma plans ir ussijmets, war spreest no schalaila eewehrojamaikâ biologa Oskara Hertwiga („Der Kampf um Kernfragen der Entwicklungs- und Vererbungslehre. 1909.“) wahrdeem:

„Ja mums buhtu atteezigas sinaschanas par wihreeschu un seeweeschu dsimuma schuhniinu smalkaku buhwi, sewischki par winu eegrosijuma weelas (Anlagesubstanz) organisaziju, tad mehs waretu tikai jau us scho sinaschanu pamata, isejot no apauglotas olinas, usnemtees wisu dshwneeku walsti klafisizet, warbuht wehl pat labak, nekâ tagadnê to eedalam, dibinadamees us attihstiteem dshwneeku weideem“.

Tomehr tagadnê wehl truhkit tuwaku sinaschanu par noslehpmaino mikroskopisko pasauli. Tapehz ir jaapmeerinâs ar atshschanu, ka starp peeauguschu organizmu un apauglotas olinas planu waj eegrosijumu, no kuras schis organisms attihstâs, ir loti tuws sakars, kâ to leezina sekoschee Hertwiga wahrdi:

„Ja zaur dsimuma schuhniinam wezaku materialâs ihpaschibas gluschi akurati pahreet atkal us behrneem, tad tas pehz zehlonibas likuma war notikt tikai tahdâ kahrtâ, ka schis pahreeschanas eemesls atrodas dihgta materialâs ihpaschibâs jeb, ja gribam biologiski isteiktees, sewischkâ olinas un sehklas dshwneezina organisazijâ. Pehdejai wajag eenemt zehloniskas atteezibas pret peeauguscha radijuma organisaziju, kaut ari schi atteeziba preeksch mums katrâ sinâ ir pilnigi noslehpta. Scho sewischkâ dsimuma schuhniinu organisazijâ noslehpto zehloni jeb pamatu, ka raditaja sinama eeshme parahdas pee behrna, waj ari war tikai pee pehdejâ pehzuahzejem atjau-notees, biologijâ apshimê par eegrosijumu (Anlage). Bet tã kã pee katra zif nezik augstak organijeta radijuma war tikt ischkirtas loti daschadas eeshmes, kuras ir sakahrtotas no organeem un audeem, tad ir japeelaisch, ka atteezigâs dsimuma schuhniinâs atteezigi atrodas ari atsewischki eegrosijumi, kuri pehz noteikteem likumeem ir saweenoti wispahrejâ kopeegrosijumâ. Pehdejais tehlojoschâ isteiksmê teef apshimets par wezaku puhru jeb par mantojuma kopumu (Erbmasse), ziftahk wezaki pee radischanas akta zaur schâ kopuma widutajibu pahnes us saweem behrneem wisas sawas tihpiskâs ih-

paschibas, wisu sawu ihpatnibu. Eetu apluhfojot no zehlo-
nista redses punkta, newar tift noleegts, fa wispahrejani ee-
grofsijumam jeb mantojuma fopumam, kuresch atrodas wih-
reeschu un seeweefchu dsimuma schuhninäs, wajag buht bes-
galigi fareschgitam weelas sakahrtojumam. Deemehram, zaur
faut kahda sikhditaja dsimuma schuhninu, zaur pehdejäs orga-
nisaziju, lai schi schuhnina ari ir tifat ar mikrofkopa peepalih-
dsibu faredsama weelas weeniba, pee normalas attihstibas
behrna organismä teef nemaldigi reproduzeti daudsee lozekki
un audi, fareschgitakee eekahrtojumi, fä zentralä nerwu sistema
un juhtekki ar winu sawadibam, kahdas ir wezaku organismam,
un tifpat dauds masak eewehrojami sikhumi, fä matu krahsa,
weids, pigmenta laukumi, mahtes sikhmes u. t. t. Upauglotä
dsimuma schuhnina ir jau nahfoschais radijums, bet tifat
eegrofsijuma stahwofli. Bes schaubäm, mehš waram ar pilnu
teefibu tä teift, jo pa to laifu, kamehr norisünäs pate attihstiba,
no ahrpafaules dihgla organisazijä nefas neteef eenests, fas
pee ikdeenischkeem normaleem apstahfkeem waretu peepalihdsiet
noteift augoschä radijuma ihpaschibas“.

Us jautajumu, fas ir dsimuma schuhninäs wisäm nesfai-
tamäm indiwiida ihpaschibam par materiälu pamatu, Hertwigs
dod sefoschu atbildi:

„Eelafä pehtneefu data, furi pahrmentoschanas problemu
ir dsifat pahrdomajufchi, domä, fa lai gan schuhnina ir ele-
mentarorganisms, to salihdsinot ar stahdu un dsihwneefu dsih-
wäm buhtnem, tad tomehr wina ir usbuhweta no wehl ma-
sakäm elementaräm dsihwibas weenibam, kuras wispahri pee-
der pee ultramikrofkopiflä nowada. Scho weenibu schuhninä
ir ahrfahrtingi dauds un winas weena no otras atschkiras ari
ar sawäm ihpaschibam. Eewehrojot scho weenibu neweenado
materialo dabu, winas ir par atsewischku ihpaschibu nesejäm
un spehj zaur teefchu darbibu waj zaur daschdaschadi sakopotu
darboschanos dihgla schuhninäs attihstit nesfaitamas morfolo-
giskas un fisiologiskas eesikhmes, kahdas pee organismeem teef
nowehrotas. Sihmejotees us scho weenibu daschadi sakahrtoto
fopdarboschanos, winas war tift salihdsinatatas, palihgä nemot
diwas glesnas, weenkahrt ar alfabetä burteem, kuru sfaits
ir mašs, bet no kureem tomehr zaur daschdaschadäm kombi-
nazijam dabü wahrduš, un zaur wahrdu sakahrtoschanu atfal
teikumus ar wiswisadu nofihmi. Waj ari schis weenibas at-
gahdina flawas, kuras weena oträi pehj noteifka laika sefoda-
mas, noteiftos sakahrtojumos rada nesfaitamas faskanas“.

No peewesteem Hertwiga wahrdeem waram eedomatees,

zif smalka un šaresčgita buhtne ir mikroskopiskais šehklas dšihwneezinšč un olina, zif noslehpumaina un apbriņojama ir šho šuhņinu buhwe.

Upaugtotā olinā tā tad ir ussīhmets pilnigs nahkosčā indiwida plans, kursč pee normalas attihstibas neteel wairs grofīts. Auglis barojas no mahtes sulam, ar furu tas ir šaitīts zaur ašintraufem. Pehz dšimščanas behrns patstahwigi usnem baribu. Tomehr zaur baribu nefas neteel neds peelifts, neds ari atnems no ta, kas jau dihgli ir eelifts pee apaugtosčanās, kas tur atrodas eegrosijuma weidā. Iddeeniščlee nowehrojumi mums rahda, ka waj nu usturamees no tahda ehdeena, waj zitada; waj ehdam pahrmehrigi dauds, waj ari usnemam tīfai normalu baribas wairumu, mehš nepaleekam neds gudraki, neds muškigaki, kā ari muhsu meefas ištāis weids no wiša ta nemainās. Tapeh; ja indiwida attihstibu eedomajamees bes eewehrojameem traujejumeem, leelakā waj masakā mehrā idealu, tad war teift, ka apaugtotā olinā ir pilnigs nahkosčā indiwida atspogulojums, ar wišām ščis peršonas šisfām un garigām ihpatnibam. Ur to tomehr naw teifts, ka apfahrtnēj, apstahkēem, audsinasčanai nebuhtu nekahda eespaيدا us zilweka attihstibu; ka zilweka dšihwē ir kaut kahds rupjšč fatalisms, kaut kahda negrosama predestinazija, kuri buhtu jau no muhsčhibas zilweku nolehmusčhi preeksč stingri noteikta stahwofta dšihwē. Dawisam otradi. Slawenais wahzu šisologs Molešots ir glusčhi pareiši teizis, ka zilweks ir šakopojums no wezakeem un auffles, no weetās un laifmeta, no gaisa un laifa, no šfanam un gaismas, no baribas un apšehrba. Tomehr wišas ščis leetas, isnemot wezaku dšimuma šuhņinas, tīfai neteešči peepalihds pee indiwida ihpasčhibu attihstiščanās. Protams, nedrihksti domat, ka apaugtotā olinā war attihstitees par zilweku, ja šho olinu eeleef kaut kahdā hermetiški noslehgta kastē, kur ta nedabū neds baribas, neds gaisa. Dšihwā materijā pastahwigi noteef weelu waj energijas mainā, bes kuras dšihwa weela newar pastahwet. Dšihwa materija bes tam šinamā periodā aug, kas noteef zaur leelaka weelu wairuma usnemščanu, nekā is organišma ismeščanu. Tapeh; runajot par dšihwas materijas attihstibu, pats par sewi teef šaprafs, ka šči materija usnem preeksč attihstiščanās wajadšigo energiju no ahrpasaules. Eai nu minetā energija buhtu kahda buhdama, ja banali un nesinatniški grid teift, šisfka waj gariga, wina weenmehr ir tīfai lihdselkis preeksč organišma attihstiščanās, bet nekad ta naw attihstibas žehlonis. Ja

organismā peepuhst par daudz maš energijas, tad wiņšch panihst, un daudzšas wiņa ihpašchibas nespehi attihstitees, lai gan eegrosijumā wiņas ir bijušchšas ussihmetas.

Skaidraku jehdseenu par dihgla eefahrtojuma neaptwe-rami leelo nosihmi preefch organismā attihstibas dabujam, ja eedomajamees diwus dihgļus, kuros no aplahrtnes peepuhst weenads energijas wairums. Ja mehš spehtu wiņu nowehrot, kahdā kahrtā šchee dihgli no aplahrtnes energiju usnem, tad drošchi ween tur fastaptu apmehram sekošchšas parahdibas. Ja dihgli eewehrojami weens no otra atšchķiras, tad, wispirms, weens dihgļis spehš usnemt leelaku energijas wairumu, otrs mašaku. Šchis wairums ir stingri noteikts, un pahrejās energijas, lai tās peepuhstu deefin jif, dihgli neusnems, un ta aisees pašuchanā. Tuhlin te jau redsam dihgla eegrosijuma nosihmi. Tahlak, ne abi dihgli spehš weenadā mehrā usnemt weenu un to pašchu energijas weidu: preefch genija garigās dšihwes mahjokla — smadsenu — attihstichanas un ušturešchanas wajag taš daudzšak energijas, nekā preefch kaut kahda idiota smadsenem. Dee idiota smadsenu eefahrtojuma war peepuhst deefin kahds energijas wairums, tas tomehr tiks isleetots tikai stipri aprobeschotā mehrā. Tas dihgla eegrosijums, no kura attihstās Herkulesa muskuli, usnem nesamehrtigi daudz wairak energijas, nekā atteezigs zita dihgla eefahrtojums, no kura isaug kaut kahds fisiski nespehzigš kroplitis.

Ja no peemehreem pahrejam us realu dšihwi, tad tur nowehrojam to pašchu. Dšihwes energija, kura zilwekem ir wajadsiga preefch dšihwošchanas, ir gandrihš wišseem kopeja. Likumi, pašchšas, kas aissargā priwatu ihpašchumu, ir relatiwi, neezigi un neeewehrojami lihdselki preefch dšihwes energijas isdalichanas starp atšewišchķām personam. Jo ja zilwekam no dabas buhtu dotas koti leelas spehjas, tad wiņa rokās, ja wiņšch tikai wehletos, ihšā laikā pahreetu ne tikai dauš priwata ihpašchuma, milšigas bagatibas, bet pa dafai ari likumi un šabeedriškas pašchšas. Dostojewskis weenā šawā romanā leek kahdai personai teikt: „Ja pašaulē ir šlikti, tad tikai es esmu nederigs krahms, bet wišš pahrejais ir brihnum jauš“. Lai gan tas ir pahrak stipri teikts, tad tomehr ne beš koti nopeetna eemešla. Bet leekas, ka pašaulē wispahri par maš ir dšihwes energijas, jo naw tahda zilweka, kurešch buhtu pahrehdinats un kurešch pee isdewigeem apstahķeem newaretu wehl usnemt kahdas energijas dafas. Dšihwes zeešchanas, kuraš tik beefchi par

eemeslu ir dšihwes energijas truhkums, ir tīf plaschi zilwežē isplatitas, ka greeku leelais wehsturneeks Herodots nemas pat apgalwot, ka „naw bijis neweena tahda zilweka, kursch nebuhtu wairaf ka reisi wehlejees nahkoschās deenas wairs nepeedsīhwot“. Ja kaut kahds engelīs atnestu zilwekeem pawisam no zitas pasaules preefsch dšihwes wajadsigo energiju un ar to tā zilwezi apbehtu, ka wiseem winas peetiftu, — pat tad starpiba starp zilwekeem tikai masā mehrā islihdšinatots, jo zilwekos walditu wisi wezee dabas likumi. Sabeedriks lihmenis pazeltos, bet starpiba starp zilwekeem paliftu weenmehr spēhā. Greeku leelo dsejneeku Homeru kahda wehsturiga persona ir sekoschā kahrtā raksturojusi: „Homers no sewis dod katram sehnam, katram jauneklīm, katram wihrām, katram firmgalwim tikdauds, zif katrs spēhj nemt“. Ja to war teift no zilweka, tad dauds droschaf war fazit, ka daba spēhj zilwekeem tikdauds dot, zif tee spēhj no winas nemt. Kulturas wehsture to jau sen ir peerahdijusi. Bet ja zilweki neprot ismantot dabas neissemefamo bagatibu un ja zilwekeem tapehž beeschi nahkas zees, tad tur wainigi ir wini paschi, jo energijas truhkums ir winos paschos, bet ne pahrejā dabas datā — zilweku ahrpasaule. Zilwezes zeeschanam par eemeslu ir zilweka organisma nepilniba wispahrigi; turpretim atsewischki zilweki weens par otru wairaf zeesch pa leelakai dafai tapehž, ka weenam par otru masaf ir dšihwes energijas.

Ja zilweka dšihwe eekahrtojas pehž wina organisma ihpaschibam un ja pehdejās sawufahrt teef noteiktas jau dihgta eegrosijumā, tad ir loti interesanti un pamahzjoschi isšināt tos apstahklus, pee kahdeem dihgltis dabū labu eegrosijumu un atfalta apstahklus, kee kureem zilweks zaur sliktu dihgta eegrosijumu teef nolemts preefsch zeeschanam. Tapehž nahkoscho rindinu noluhks buhs wispahrejos wilzeenos attehlot tos nosazijumus, pee kureem wezaki eeseek pamatu weselīgām un freetnām behrnu ihpaschibam, un wehlať ari tos noteikumus, pee kureem ir sagaidami gaudeni un iswirtuschi pehžnahzeji. Sahkām ar zilweka garigām spēhjam.

No jaunakeem un plaschakeem zilweka garigo spēhju pahrmantoschanas pehtijumeem wisleelako eewehribu pelna diwu belgeeschu sinatneeku Heimana un Wiersmas darbi (Zeitschrift für Psychologie, herausgegeben von Herm. Ebbinghaus. G. Heymans. E. Wiersma: Beiträge zur speziellen Psychologie auf Grund einer Massenuntersuchung. Band 42, 43, 45, 46, 49). Schee sinatneeki ir fastahdijuschi sewischkas anketu lapas jeb lofnes ar jautajumeem, us kurām ir bijuschas atšihmetas

wiswifadas zilwefa garigas ihpaschibas un spehjas. Pehz tam schis lofsnes ir issuhittas kahdeem 3000 ahrsteem ar flahst peeliktu luhgumu, ispehtit pasihstamas familijas un us anketu lapas pret katru jautajumu atsihmet, kahdi ir bijuschischo pehtijumu resultati. Luhgumu ir usnehmuschees ispildit wairaf nekà 400 ahrsti un isdarijuschi interesanto pehtijumu ar leelu nopeetnibu un sapraschanu. Kad wehlah Heimanam kahda seeweete eebildusi, ka pehtijumi warot buht partejist, jo winus esot pa leelakai dafai tikai wihreeschi isdarijuschi, tad eewehrojama isinatneeks ir scho dahnu luhdsis, winam aisrahdit tahdas seeweetes, kuras spehtu tahdu paschu pehtijumu isdarit. Dahma tahdas seeweetes ir usrahdijsi, pehz kam ari pehdejàm tikuschas issneegtas lofsnes ar jautajumeem. Scho un agrako pehtijumu resultati ir eewehrojama mehra weeni ar otreem saskanejuschi. Sakrahto materialu Heimans un Wiersma ir toti smalki un wispusigi apstrahdajuschis, zaur fo ir tikuschas apgaismotas daudsas interesantas parahdidas zilwefa gara dsihwè, kà pee wihreescha, tà ari pee seeweetes. No schi interesanta un toti swariga materiala es sche peewedischi tikai masu dakinu, kura teeschi kalpos muhsu noluhkeem. Te buhs daschi skaitli, kas rahdis, kahdas, kahda mehra un kahda kahrtà garigas ihpaschibas un spehjas behrni eemanto no saweem wezakeem.

Kusteschànàs — meers.

	0/0 no behrneem.	
	f.	m.
Dee wezakeem kusteschànàs pahrswarà	63.	33.
" " meers "	34.	60.

Tas nosihmè: ja abi wezafi ir zilwefi, kuzi mihl aisween kustetees, nekad negrib sehdet us weetas, tad zaurmehra 63 procenti no wiku behrneem eemanto no wezakeem scho ihpaschibu, un tikai 33 procenti winas no wezakeem neemanto. Ja wezafi wairaf mihl meeru, tad tikai 37 procenti no wiku behrneem ir nemeerigi zilwefi; turpretim 60 procenti eemanto no wezakeem teekschanos pehz meera. 0/0 nosihmè procentus; f. un m. ir pirnee burti no wahrdeem: „kusteschànàs“ un „meers“. Schahdi paschi apsihmejumi ir ari turpmakà teksta peepatureti; ari turpmakee skaitli ir tàpat jasaprot kà sche peewestee.

Nodarbotees — laiškot.

	% no behrn. n. l.
Dee wezakeem nodarboschanàs pahrsvarâ	64. 30.
" " laiškums "	37. 49.

Nolaidiba peenahkuma ispidišchanâ: apšoliti darbi neteeš, neapšoliti teeš dariti.

	% no behrn. ja ne
Ubi wezaki nolaidigi	57. 43.
Weens no wezakeem nolaidigs	21. 79.
Uweens no wezakeem naw nolaidigs	13. 87.

Darbojas sem azumirfligeem eespaideem — apdomigs — prinzipliels zilwešs (darbojas pehš eepreeššch noteišteem prinziplieem).

	% no behrn. azm. apd. przp.
Dee wezakeem azumirfl. eespaids pahrsvarâ	58. 25. 4.
Wezaki apdomigi waj prinziplieli	29. 52. 9.

Ahtri preeši, ahtras ašaras — lehti ne- preezajas, fâ ari lehti nenofšumš.

	% no behrn. a. l.
Dee wezaf. ahtra šajušfminaschanàs pahrsvarâ	62. 26.
Wezaki lehnâm šajušfminas	38. 45.

Ahtrdušmigs — Iehnigs.

	% no behrn. a. l.
Wezaki ahtrdušmigi	51. 35.
" Iehnigi	31. 60.

Ēiħšzilwešus fritišet — ideališet.

	% no behrn. f. i.
Wezaki Ēiħšzilwešus fritiše	49. 21.
" " ideališe	3ħ. 36.

Tolerants (zeefch zitu domas) — netolerants
(nezeech zitu domu).

	% no behrn.
	t. n.
Wezafi tolerantanti	83. 6.
" netoleranti	47. 27.

Ahtri apmeerinas — eefpaids paleef ilgafu
laifu.

	% no behrn.
	a. ap. i. n.
Wezafi ahtri apmeerinas	54. 12.
" ilgi neapmeerinas	22. 31.

Wahr di ar darbeem faffan — nefaffan.

	% no behrn.
	f. n.
Dee wezakeem wahr di faffan ar darbeem	69. 11.
" " " nefaffan " "	40. 28.

Wehriga galwa — gruhita galwa.

	% no behrn.
	w. g.
Wezakeem wehriga galwa	63. 4.
" gruhita "	40. 19.

Sapratigs — pawirfchs — muflfigs.

	% no behrn.
	f. p. m.
Wezafi sapratigi	55. 16. 3.
" muflfigi	29. 25. 7.

Praktifis un attapigs — nepraktifis.

	% no behrn.
	p. n.
Wezafi praktifsi	70. 14.
" nepraktifsi	49. 31.

Tahfredsigs — aprobeschots.

	% no behrn.
	t. a.
Wezafi tahfredsigi	70. 11.
" aprobeschoti	44. 39.

Matematikas dahwanas — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Ubeem wezakeem matematikas dahwanas	67. 33.
Weenam no wezakeem " "	30. 70.
Uweenam no wezakeem naw mat. dahw.	7. 93.

Walodu dahwanas — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Ubeem wezakeem walodu dahwanas	57. 43.
Weenam no wezakeem walodu dahwanas	31. 69.
Uweenam no wezaf. naw wal. dahwanas	8. 92.

Musikas dahwanas — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Ubeem wezakeem musikas dahwanas	85. 15.
Weenam no wezakeem " "	40. 60.
Uweenam no wez. naw " "	9. 91.

Rakstneefa dahwanas — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Ubeem wezakeem rakstneefa dahwanas	32. 68.
Weenam no wezaf. " "	20. 80.
Uweenam no wez. naw " "	5. 95.

Afteera dahwanas — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Ubeem wezakeem afteera dahwanas	100. 0.
Weenam no wezaf. " "	30. 70.
Uweenam no " naw aft. "	3. 97.

Asprahtigs — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Wezafi asprahtigi	56. 19.
" naw asprahtigi	29. 42.

Ahrfahrtigi laba atmina — flifla atmina.

⁰/₀ no behrn.
ir naw

Wezakeem ahrfahrtigi laba atmina
" flifla "

21. 4.
3. 18.

Schuhpa — fahrtigs dsehrajs — fchad untad
eedser — fahrtibneefs.

⁰/₀ no behrn.

fch. P. dj. fch. t. f.
2. 23. 35. 12.
0. 7. 56. 23.

Wezafi dsehraji
" nedsehraji

Dsimuma iswirtiba — naw.

⁰/₀ no behrn.
i. a.

Wezafi iswirtuschji
" atturigi

31. 22.
6. 69.

Naudas fahrigs — naw.

⁰/₀ no behrn.
ir naw

Wezafi naudas fahrigi
" naw naudas fahrigi

31. 29.
4. 62.

Taupigs — nolaidigs.

⁰/₀ no behrn.
t. n.

Wezafi taupigi
" nolaidigi

51. 28.
27. 48.

Lihdszeetigs — egoists.

⁰/₀ no behrn.
I e.

Wezafi lihdszeetigi
" egoisti

76. 11.
44. 31.

Karsti religioss — weenaldsigs.

⁰/₀ no behrn.
r. w.

Wezafi religiosi
" weenaldsigi

25. 29.
2. 74.

Bauliba un zilweta bishwes mehrtis.

4

Behrnu mihtotajs — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Wezafi behrnu mihtotaji	71. 9.
" naw behrnu mihtotaji	40. 24.

Dauds lafa — mas lafa.

	0/0 no behrn. d. m.
Wezafi dauds lafa	57. 26.
" mas "	36. 47.

Abstrakta (filosofiska) prahtoschana — naw

	0/0 no behrn. ja ne
Wezafi nodarbojas ar abstr. prahtoschanu	26. 74.
" nenodarb. " " "	12. 88.

Gara flimibas — naw.

	0/0 no behrn. ir naw
Ubi wezafi garà flimi	46. 54.
Weens no wezakeem garà flims	28. 72.
Uweeens no wezakeem naw garà flims	11. 89.

Wif iſhee ſkaitli runà pahraf ſkaidru walodu, lai waretu wehl kaut ari drufzin ſchaubitees, ka wezakee pahrmanto uf behrneent ſawas garigàs ihpaſchibas. Ja wezakam ir kaut kas behrneem fo dot, tad pendejee to uſnem; ja naw neka — behrni paſaulè nahf kaili meefàs un nabadſigi garà. War zelt eerunu, ka behrni ſawas ihpaſchibas no wezakeem ir eemantojufchi warbuht zaur audſinaſchanu, jo behrni mehds wiſur ſaweem wezakeem pakafdarit un winu ihpatnibas peenemt. Tomehr, leetu tuwak apſkatot, pahrleezinamees, ka galwenà loma pee behrnu ſpehju attihſtibas peeder ne audſinaſchanai, bet pahrmantofchanai. Ir dauds tahdu garigu ihpaſchibu un ſpehju, pee kuru attihſtiſchanas audſinaſchanai ween newar nekahdà ſinà peeſchirt kaut zif eewehrojamas noſihmes. Tà: kuſteſchanàs, waj teekſchanàs pehz meera; ahtri preeki, waj ahtras behdas un aſaras, waj ari lehna ſajuhſminafchanàs par kaut kahdu leetu; ahtrduſmiba, waj labſirdiba; wehriga waj gruhya galwa; ſapratiba, waj muſkiba; praktiſkums, waj nepraktiſkums; tahkredſiba, waj aprobeschots

ftats; matematikas, walodu, musikas, fihmeschanas, rakstneeka, akteera, runas un daudas zitas dahwanas; asprahtiba, fabeedrisfums, behrnu waj dshwneeku mihtofchana, abstrakta prah-toschana, — tās wifas ir leetas, us furàm, spreeschot no ikdeeniſchkeem nowehrojumeem, audſinaſchana war tikai loti maſà mehrà atſtaht waj darit us tàm kaut kahdu eespaidu, ja behrneem jau eepreeſch naw preeſch ſchim dahwanam atteezigu un no wezakeem eemantotu eegroſijumu. Beſ wiſa ta kahds angku pehtneeks ir atradis, ka waldneeku familijàs, fur meitas wiswairaf teef aiſprezetas us ahrſemem, pahrmantofchana no mahtes wezakeem waj wezaku wezakeem tomehr ir tikpat ſtipra, ja wehl ne ſtiprafa, kà pahrmantofchana no atteezigu tehwa preeſchtetiſchu puſes. Pee behrneem ſchahdàs familijàs nereti uſkrihtofchà weidà parahdàs kaut kahda mahtes ſentiſcha ihpaſchiba. Audſinaſchanai us ſchis ihpaſchibas attihſtiſchanos naw ne maſakà eespaida, jo paraſchas katrà walſti ir ſawadas, un behrnus audſina tanis paraſchàs, kuras ſinamà walſti walda.

Ur wiſu to nebuht naw noleegts leelais un pat loti leelais audſinaſchanas eespaids us zilweka gara ſpehju un ihpaſchibu attihſtibu. Ugraf redſejàm, ka dſihwà materijà paſtahwigi wajag eepluht jauneem energijas krahjumeem, — zitadi ta newar attihſtites un par dſihwu weelu palikt. Tomehr energijas peepluhtſchana pati par ſewi attihſtibas nerada, jo attihſtibas prinzipti un energijas materijà eepluhtſchana ir diwas daſchadas leetas. Ja audſinaſchana ir nepeezeſchama preeſch behrna garigo ſpehju attihſtiſchanas, tad tas nenofihmè neko wairaf, kà to, ka audſinaſchana ir ſinams baribas weids, kura ir nepeezeſchami wajadſiga preeſch gara ſpehju eegroſijuma attihſtiſchanàs. Scho baribu katrs indiwidus uſnem ſawadi: daſchadà mehrà un daſchadà weidà, kas wiſs ſtahw tuwà ſakarà ar behrna garigo ihpaſchibu eegroſijumeem, kuras tas ir eemantiojis no ſaweem wezakeem. Par ſchi uſſkàta pareiſibu dabujam pahrleezinatees, nowehrojot kahdas leelakas gimenes lojeklus, fur nereti weens behrns eewehrojami atſchkiras no otra tikpat ſiſſkà, kà garigà ſinà. Audſinaſchana te preeſch wiſeem aiſween ir weena un ta pati, bet kà no wiſtas olam war iſperinat tikai zahlenus, bet nekad pihlenus waj ſofulenus; kà atkal no pihtu olam weenmehr iſperina tikai pihlenus, bet nekad zahlenus waj tihtarus, kaut ari perinaſchana notiktu abſoluti weenados noteikumos, — tàpat no zilweka garigà eegroſijuma ar audſinaſchanu war tikai to iſdabut ahrà, ko tur wezaki ir eeliſuſchi.

No Heimana un Wierfmas pehtijumeem peewedischu wehl fahdas toti interesantas tabeles, furu noluhks ir rahdit: fahds prozents ar kaut fahdu garigu spehju apdahwinatu wihreeschu un fahds prozents seeweefchu dšimuma indiwidu dšimst no widejeem, neds apdahwinateem, neds neapdahwinateem wezakeem; par žif ņhis prozents paleelinās, ja tehwa ir sinama gariga spehja, bet mahte winas naw, un par žif tas paleelinās, ja mahte ir ņhi spehja, bet tehwa tās naw; fahdas ihpaņhibas behrni eemanto ņewiņņki no mahtes un fahdas atkal ņewiņņki no tehwa.

Uņzihtigs	Df. d. 48.	Df. m. 53,5.
	T. d. 13,8.	T. m. 5,3.
	M. d. 8,1.	M. m. 16,9.
Slinšs	Df. d. 15,5.	Df. m. 15,1.
	T. d. 3,3.	T. m. 2,4.
	M. d. 4,5.	M. m. 7.

ņhi tabele ir ņekofņi ņaprotama. Ja wezafi naw neds uņzihtigi, neds ņlinki, tad no ņahdu wezafu behrneem zaurmehrā 48 procenti ir uņzitiġu un 15,5 procenti ņlinku puiņu, un 53,5 procenti uņzitiġu un 15,1 procenti ņlinku meiteņu. Pahrejee behrni naw neds ņewiņņki uņzihtigi, neds ņlinki. Ja tehws ir uņzihtigs, tad minetais uņzihtigo dehlu ņkails paleelinās par 13,8 procentem un uņzihtigo meitu ņkails par 5,3 procentem, bet ja mahte ir uņzihtiga un tehws tahds naw, tad uņzihtigo dehlu ņkails paleelinās par 8,1 procentem un uņzihtigo meitu ņkails par 16,3 procentem. Ja tehws ir ņlinki, tad ņlinku dehlu ņkails pawairojas par 3,3 proz. un ņlinku meitu ņkails par 2,4 procentem, bet ja mahte ir ņlinka, tad ņlinku dehlu ņkails peeaug par 4,5 proz. un ņlinku meitu ņkails par 7 procentem. No ņhis paņņas tabeles tahņat redņam, ņa no widejeem wezakeem dšimst wairaf uņzihtigu meitu, nekā uņzihtigu dehlu un druņku wairaf ņlinku dehlu, nekā ņlinku meitu; ņa tehwa ihpaņhibas pahreet wairaf uņ dehleem un mahtes ihpaņhibas wairaf uņ meitam, un, beidsot, ņa uņzihtibu, tā ari ņlinkumu behrni wairaf manto no mahtes, nekā no tehwa ($8,1+16,9=25$ ir leelafņ par $19,1=13,8+5,3$, un $4,5+7=11,5$ ir leelafņ par $5,7=3,3+2,4$). Df. d. no widejeem wezakeem dšimst dehlu; Df. m. no widejeem wezakeem dšimst meitu; T. tehwa eefp.; M. mahtes eefpads; d. dehls; m. meita.

Wisas nahkoschàs tableles ir tàpat saprotamas fà schi, kapeh; pasflaidrojumu pee winàm nebuhs wjadsijs. Upro- beschoschos iikai ar schur tur ihfaku peesihmju peesprauschanu.

Uhttra fajuhfminafchanàs (emozinoals)

Df. d.	42,3.	Df. m.	57,4.
T. d.	10,7.	T. m.	6,1.
M. d.	6,5.	M. m.	7,7.

Lehna fajuhfminafchanàs

Df. d.	44,3.	Df. m.	30.
T. d.	8,9.	T. m.	3,7.
M. d.	5,9.	M. m.	4,8.

Seewetes ir emozionalakas par wihreescheem un scho ihpaschibu winas wairaf eemanto no tehwa, nefà no mahtes.

Uhtrudufmigs

Df. d.	41,2.	Df. m.	44,9.
T. d.	5,8.	T. m.	6,7.
M. d.	6,9.	M. m.	4,1.

Labfirdigs

Df. d.	49.	Df. m.	47,7.
T. d.	6,4.	T. m.	6,6.
M. d.	7,2.	M. m.	6,7.

Uhtrudufmiba ir wairaf seeweeschu, labfirdiba wairaf wihreeschu ihpaschiba; tehwa ihpaschiba pahreet wairaf uf meitam, mahtes ihpaschiba wairaf uf dehleem.

Tolerants (zeefch lihdszilwefu domas)

Df. d.	65,2.	Df. m.	68,5.
T. d.	7,2.	T. m.	5,3.
M. d.	12,9.	M. m.	10,4.

Netolerants (jitu domu nezeefch)

Df. d.	19,2.	Df. m.	11,5.
T. d.	4,6.	T. m.	1,7.
M. d.	9,9.	M. m.	4.

Seeli plani

Df. d.	17,4.	Df. m.	8,4.
T. d.	14,8.	T. m.	5,7.
M. d.	14,9.	M. m.	29,9.

Schi intresentà tabele rahda, ka no widejeem wezafseem dšimst maš behrnu, kuzi nodarbotos ar leeleem planeem, un ka pahrmantofšana, kura no mahtes pušes ņhe ir eevehrojami stiprafa, nekà no tehwa pušes, pee ņhšis ihpaņchibas eeguņņšanas ņpehlē reti leelu lomu. Nodarboņčanàs ar leeleem planeem ir wihtreeschu gariga ihpaņchiba. Ubi dšimumi wiku wairaf manto no mahtes, nekà no tehwa.

Domas par tahtu nahkotni

Dj. d.	31,5.	Dj. m.	28,1.
T. d.	8,9.	T. m.	5,8.
N. d.	7.	N. m.	7,2.

Ženņčanàs pehž ahtreem panahfumeem

Dj. d.	35,9.	Dj. m.	31,6.
T. d.	7,5.	T. m.	4,8.
N. d.	3,7.	N. m.	9,7.

Wihtreetis dšihwo druņku wairaf nahkotnē, ņeweete druņku wairaf preeņch tagadnes. Ur to pa daņai iņņkaidrojas wihtreescha leelaka nodarboņčanàs ar leeleem planeem.

Wahrđi ņaņkan ar darbeem

Dj. d.	50.	Dj. m.	52.
T. d.	9,4.	T. m.	7,4.
N. d.	13,4.	N. m.	11.

Wahrđi ar darbeem neņaņkan

Dj. d.	18,5.	Dj. m.	16,3.
T. d.	5,4.	T. m.	6.
N. d.	2,8.	N. m.	1,1.

Wihtreetis ir druņku wairaf teoretikis un druņku maņaf praktikis, nekà ņeweete. Darbus behrni wairaf eemanto no mahtes, wahrđus wairaf no tehwa.

Wehriġa galwa

Dj. d.	44,7.	Dj. m.	44,4.
T. d.	19,4.	T. m.	12,1.
N. d.	6,5.	N. m.	14,8.

Gruhta galwa

Dj. d.	6,9.	Dj. m.	8,6.
T. d.	1,3.	T. m.	2,2.
N. d.	1,7.	N. m.	4,8.

Par wehriġu galwu behrneem ir japateizas fewiſchfi tehwam; gruhtu galwu behrni wairaf eemanto no mahtes, nekà no tehwa.

Sapratigs	Dj. d. 42,8.	Dj. m. 38,4.
	T. d. 14,2.	T. m. 9,8.
	M. d. 4,4.	M. m. 9,8.
Pawirſchs un muſſigs	Dj. d. 23,2.	Dj. m. 27,2.
	T. d. 1,8.	T. m. 5,8.
	M. d. 2,9.	M. m. 5,8.

Wihreeschi ir ſamehrà ſapratigafi par ſeewetem un ſchi winu ihpaſchiba eewehrojamà mehrà pahreet ari uſ behrneem. Seewetes ir wairaf pawirſchas, un ari behrni ſawu pawirſchibu un muſſibu wairaf eemanto no mahtes, nekà no tehwa.

Praktiſks	Dj. d. 57,5.	Dj. m. 58,3.
	T. d. 10,4.	T. m. 5.
	M. d. 6,8.	M. m. 8,8.

Upraktiſks	Dj. d. 21,8.	Dj. m. 22,3.
	T. d. 7.	T. m. 3,7.
	M. d. 2,8.	M. m. 4,9.

Seewetesir drusku praktiſkaſas par wihreescheem. Upraktiſkumu behrni wairaf eemanto no tehwa, nekà no mahtes.

Tahfredſigs	Dj. d. 55,2.	Dj. m. 52,4.
	T. d. 14,5.	T. m. 7,2.
	M. d. 6,8.	M. m. 11,8.

Uprobeſchots	Dj. d. 22.	Dj. m. 26,5.
	T. d. 9,1.	T. m. 7,8.
	M. d. 6,9.	M. m. 9,9.

Tàpat fà wihreescheem ſamehrà wairaf ruhp nahſotne, nekà ſeewetem, tà wini ir ari tahfredſigafi par ſeewetem. Ari behrni tahfredſibu eemanto wairaf no tehwa, nekà no mahtes.

Datſtahwigs	Dj. d. 54,3	Dj. m. 49,6.
	T. d. 12,5.	T. m. 11,8.
	M. d. 6,1.	M. m. 10,9.

Ziteem pafakdara	Df. d. 26,5.	Df. m. 30,6.
	T. d. 10,2.	T. m. 7,5.
	M. d. 2,6.	M. m. 8,5.
Matematikas dahwanas	Df. d. 10,9.	Df. m. 1,3.
	T. d. 32,2.	T. m. 12,7.
	M. d. 49.	M. m. 98,7.
Walodu dahwanas	Df. d. 8,6.	Df. m. 7,4.
	T. d. 17,6.	T. m. 21,1.
	M. d. 18,7.	M. m. 40,3.
Musikas dahwanas	Df. d. 7,7.	Df. m. 8,7.
	T. d. 27,7.	T. m. 27,1.
	M. d. 42,2.	M. m. 40,5.
Sihmeschanas dahwanas	Df. d. 4,3.	Df. m. 3,3.
	T. d. 26,6.	T. m. 14,2.
	M. d. 13,1.	M. m. 32,4.
Rakstneefa dahwanas	Df. d. 6.	Df. m. 3,8.
	T. d. 17,4.	T. m. 18.
	M. d. 7.	M. m. 15,5.
Akteera dahwanas	Df. d. 2,6.	Df. m. 3,8.
	T. d. 27,4.	T. m. 25,6.
	M. d. 22,4.	M. m. 35,2.
Dahwanas ziteem pafakdarit	Df. d. 5,5.	Df. m. 4.
	T. d. 21,8.	T. m. 28,3.
	M. d. 18,9.	M. m. 34,1.

Wisus ſchos talantus weenu ar otru ſalihdſinot, waram taiſit daſchus koti intereſantus ſlehdeſeenu. Pirmkahrt, no widejeem wezakeem dſimſt koti maſs prozents talantigu zilweku, pee lam no widejeem wezakeem apdahwinatu ſeeweſchu dſimſt wehl maſak, nekà apdahwinatu wihreeſchu, ja aiſkai-tam muſikas un akteera dahwanas. Otrkahrt, ja weenam no wezakeem ir laut ſahds talants, tad ar ſcho paſchu talantu apbalwotu behrnu ſkaiſ ſchahdà familijà leelà mehrà peeaug. Treſchkahrt, talantus behrni eemanto eeweſchrojami leelakà mehrà no mahtes, nekà no tehwa; iſnehmums ir tikai rakſt-

neša dahwanas, furas abu dšimumu indiwiđi eemanto wairaf no tehwa, neša no mahtes.

Ašprahtigs	Df. d. 42,4.	Df. m. 42,3.
	T. d. 7,1.	T. m. 8,5.
	M. d. 10,1.	M. m. 10,2.
Truhtst ašprahtibas	Df. d. 27,5.	Df. m. 30.
	T. d. 3,9.	T. m. 6,1.
	M. d. 12,1.	M. m. 10,3.
Eabs šarunu wedejs	Df. d. 64.	Df. m. 64,9.
	T. d. 4,1.	T. m. 6,8.
	M. d. 8,1.	M. m. 11,1.
Sewi nogrimis	Df. d. 25,5.	Df. m. 23,2.
	T. d. 1,8.	T. m. 4,9.
	M. d. 7,5.	M. m. 8,1.

Ašprahtibu, šarunas dahwanas, wispahri šabeedriškumu behrni eemanto wairaf no mahtes, neša no tehwa. Pšahpaššana ir pa leelakai dalaš seeweššu ihpaššiba.

Eabs nowehrotajs	Df. d. 47.	Df. m. 46.
	T. d. 10.	T. m. 7,2.
	M. d. 14,5.	M. m. 14,3.
Šlifs nowehrotajs	Df. d. 18,6.	Df. m. 21.
	T. d. 5,5.	T. m. 4,9.
	M. d. 2,5.	M. m. 3,1.

Nowehrotaja dahwanas žilwešs ir eemantojis šewiššfi no mahtes.

Išweizigs	Df. d. 48,6.	Df. m. 60,5.
	T. d. 9,4.	T. m. 6,7.
	M. d. 9,3.	M. m. 11,5.
Neweifls	Df. d. 22,5.	Df. m. 15,6.
	T. d. 6,1.	T. m. 5,5.
	M. d. 1,7.	M. m. 3,7.

Seeweetes ir išweizigafas par wihrēššhem. Išweizibu behrni wairaf eemanto no mahtes, neweiflibu wairaf no tehwa.

Uhrfahrtinga atmina	Df. d. 10,5.	Df. m. 7.
	T. d. 14,2.	T. m. 9,3.
	M. d. 7,4.	M. m. 7,9.

Uhrfahrtinga atmina ir beeschaf fastopama pee wihreescheem, nekà pee seeweetem. Teizamu atminas spehju behrni wairaf eemanto no tehwa, nekà no mahtes.

Schuhpa	Df. d. 24,6.	Df. m. 6,6.
	T. d. 11,4.	T. m. 2,8.
	M. d. 0,4.	M. m. 4,2.

Schad un tad eedser	Df. d. 53.	Df. m. 49,9.
	T. d. 10,6.	T. m. 1,4.
	M. d. 17,4.	M. m. 32,4.

Schuhposchana pa leelakai datai ir wihreeschu ihpaschiba; schad un tad eemet abi dsimumi gandrihs lihdsigà mehra. Teeschanos us schuhposchanu behrni wiswairaf eemanto no sawa tehwa, turpretim paradumu schad un tad eemest — no sawam mahtem. Jr interesanti, ka leels schuhpa tikai loti reti pelna zeenibu seeweefchu azis. Bet wispahri seeweetem, kà leelas, nepatihf ari pilniga atturiba no reibinoscheem dsehreenem. Schai parahdibai par eemeslu ir, besf schaubam, tas apstahklis, ka seeweete stipraf turas pee wezam sadshwes parascham un aisspreedumeem, nekà wihreetis.

Dsimuma iswirtiba	Df. d. 14,6.	Df. m. 3,4.
	T. d. 5,7.	T. m. 2.
	M. d. 0,3.	M. m. 0,4.

Atturiba dsimuma dsihwê	Df. d. 53,2.	Df. m. 22,8.
	T. d. 11,3.	T. m. 16.
	M. d. 25,9.	M. m. 38,6.

Dsimuma iswirtibu behrni eemanto no tehweem, atturibu no mahtem. Ja wezaki naw iswirtuschu, tad aisseen ari behrni ir dsimuma dsihwê atturigi.

Godfahrigs	Df. d. 32,7.	Df. m. 28,6.
	T. d. 12,2.	T. m. 11,6.
	M. d. 6.	M. m. 8,9.

Godfahribu abi dsimumi eemanto sewischfi no tehwa.

Sfops un taupigs	Df. d. 36,2.	Df. m. 46,5.
	T. d. 9,1.	T. m. 7,8.
	M. d. 6,4.	M. m. 15,7.

Tehretajs	Df. d. 52,6.	Df. m. 40,5.
	T. d. 9,1.	T. m. 9,2.
	M. d. 5,3.	M. m. 1,7.

Seeweetes ir taupigakas par wihreescheem. Behrni eemanto no tehwa tehreschanas fahri un no mahtes taupibu.

Eihdszeetigs	Df. d. 50,5.	Df. m. 64,3.
	T. d. 10,7.	T. m. 8,2.
	M. d. 13.	M. m. 9.

Zeetfirdigs	Df. d. 30.	Df. m. 16,6.
	T. d. 8,2.	T. m. 2,9.
	M. d. 9,1.	M. m. 4,8.

Interesejas ar politifu	Df. d. 50.	Df. m. 21,5.
	T. d. 15,4.	T. m. 8,4.
	M. d. 1,3.	M. m. 12,4.

Neinteresejas ar politifu	Df. d. 24,1.	Df. m. 29,6.
	T. d. 7,9.	T. m. 0,3.
	M. d. 3.	M. m. 12.

Karsti religiofs	Df. d. 18,5.	Df. m. 33,6.
	T. d. 11,7.	T. m. 12,6.
	M. d. 9,6.	M. m. 19,3.

Religijas leetas weenaldfigs	Df. d. 65.	Df. m. 51,2.
	T. d. 16.	T. m. 11,9.
	M. d. 6,7.	M. m. 19,2.

Religiosums ir seeweetes gara ihpaschiba. Religiosas juhčas behrni eemanto no mahtes; weenaldfibu pret religiju — no tehwa.

Behrnu mihtotajs	Df. d. 44,3.	Df. m. 59,4.
	T. d. 11,9.	T. m. 5,3.
	M. d. 12,5.	M. m. 15,6.

Naw behrnu mihtotajs	Df. d. 18.	Df. m. 14,4.
	T. d. 2,8.	T. m. 1,8.
	M. d. 4,2.	M. m. 6,4.

Behrnu pafaula peeder feeweetei. Kà zilweks isturas pret behrneem — to wińsch ir eemantojis no fawas mahtes.

Drofchfirdigs	Df. d. 46,5.	Df. m. 39,7.
	T. d. 10,2.	T. m. 9,5.
	M. d. 5,3.	M. m. 11,7.

Bailigs	Df. d. 30.	Df. m. 38,7.
	T. d. 6,2.	T. m. 3,7.
	M. d. 5,6.	M. m. 11,7.

Drofchfirdiba ir wairaf wihreeschu un no tehwa eemantota ihpaschiba. Bailes miht wairaf feeweefchu dabà un winas pa leelakai dafai ir eemantotas no mahtes.

Abstrakta (filosofifka) domaschana	Df. d. 15,4.	Df. m. 6,3.
	T. d. 19,4.	T. m. 7,3.
	M. d. 12,9.	M. m. 4,6.

Abstrakta domaschana, tapat kà rakstneeka dahwanas, ir wiswairaf wihreeschu ihpaschums. Ubi dsimumi eemanto fcho garigo spehju wiswairaf no tehwa.

Nodarbofchanàs ar sportu	Df. d. 46,7.	Df. m. 23,1.
	T. d. 22,5.	T. m. 21,7.
	M. d. 13,3.	M. m. 20,9.

Sports ir wihreescha ffera. Sporta zeenitaji eemanto fcho ihpaschibu wiswairaf no tehwa.

Gara flimibas	Df. d. 9,5.	Df. m. 12,5.
	T. d. 23,7.	T. m. 15,7.
	M. d. 15,9.	M. m. 13,6.

Seeweetes, kà leefas, beeschaf flimo ar nerwu kaitem, nekà wihreeschi. Ja familijà naw bijis gara trauzejumu, tad behrni famehrà toti reti faslimst ar gara flimibam. Turpretim ja weens no wezakeem ir garà wahjisch, tad faslim-

ščana pee behrneem war notift daudj aštraf, pee kam tehwa wahjums ir bihstamaks, nekà mahtes gara wahjums.

Ja wišas ūche apškatitàs un wehl daudšas žitas žilweka garigàs ihpašchibas ūakopojam un ūakahrtojam pehž winu radneežibas un taħdà ūahrtà no winàm ūaštahdam wairafas grupas, tad wišus eepreefšchejàs tabelēs peewešto ūkaitku gašligos rešultatus waram apweenot ūekofchàs diwàs tabelēs.

T. d. M. d. T. m. M. m. W. ū.

Juhtas 7,9. 6,8. 6,4. 6,7. 7.

Kuštiba un žentiba (aktiwums) 8,6. 5,2. 5,7. 10. 7,4.

Moral., etiškas un eštešt. ihpašch. 10,5. 8,7. 8. 11,6. 9,7.

Prahts un ūapraščana 12. 11. 9,7. 15,9. 12,2

Tabeles nošihme: T. d. = dehšs eemanto no tehwa; M. d. = dehšs eemanto no mahtes; T. m. = meita eemanto no tehwa; M. m. = meita eemanto no mahtes; W. ū. = widus ūkaitki. Šchee ūkaitki, tāpat kà wišī eepreefšchejee, ir prožentos aprehšinati. Peeweštà tabele rahda, ka ja daščadeem wezaķeem ir daščadas garigàs ihpašchibas, tad no ūchàm wezaķu ihpašchibam uš behrneem wišmašakà mehrà pahreet juhtas; jau leelakà mehrà kuštiba un žentiba jeb wišpahri ušnehmiba waj aktiwums; wehl wairaf morališkas, etiškas un eštetiškas ihpašchibas, un wišleelakà mehrà uš behrneem pahreet wezaķu prahts un ūapraščana. Prahts un tikumiškas ihpašchibas ir tàs žilweka garigàs mantas, kuras wišūch pahrmanto uš ūaweem pehžnahžejeem leelakà mehrà, nekà jebkuru žitu garigu ihpašchibu.

Eoti interešanti un pamahžošči ir ar ūcheem ūkaitķeem ūalihdšinat ūekofchàs tabeles ūkaitkus.

Dj. d. Dj. m. W. ū.

Prahts un ūapraščana 26,6 25,9. 26,3.

Morališkas, etiškas un eštetiškas ihpašch. 31,4. 29,1. 30,3.

Juhtas	36,5.	36,5.	36,4.
Kustiba un zentiba (aktiwums)	38,8.	38,7.	38,8.

Tabeles nosīhme: D_j. d. = no widejeem wezakeem dšimst dehlu; D_j. m. = no widejeem wezakeem dšimst meitu; W. f. = widus škaitli. Škaitli ir aprehlinati procentos. Šchi tabele gandrihs pilnigi atgahdina eepreefschejo tabeli, ja to apgreesh otradi. No widejeem wezakeem, kureem naw nekahdu sewishku dahwanu, war dšimt deesgan dauds rošigu un tšhaklu behrnu. No šchahdeem wezakeem jau masaf dšimst juhtigu behrnu, wehl masaf tikumigu un wismasaf gudru behrnu. Ja eewehrojam eepreefschejās tabeles widus škaitlus, kuri rahda, ša prahtu un tikumibu wezaki pahrmanto uš šaweem behrneem wairaf, nekā wīšas zitas garigas ihpašchibas, tad top šaprotama milšigā starpiba starp wezakeem, no kureem weeneem ir prahts un tikumiškas ihpašchibas, bet otreem tahdu naw. Prahts un tikumiba uš pehznahzejeem pahreet leelakā mehrā, nekā daudšas zitas garigas ihpašchibas, un ja zilwekam wispahri naw kaut žif eewehrojamu garigu ihpašchibu, tad wīšas zitas garigās špehjas pee behrneem wehl šinamā mehrā parahdās, turpretim prahtu un tikumibu, ja winu naw wezakeem, pee behrneem nowehro retaf par žitām gara špehjam. Ar weenu wahrdu šakot, prahts un tikumiškas ihpašchibas teežas wairaf nekā wīšas zitas garigas ihpašchibas pahreet no wezakeem uš behrneem, ša ari winas pee behrneem parahdās retaf ša zitas špehjas, ja wezakoš redšami nešpihd šchis diwas zilweka garigās dšihwes šwezes. Žilweku dšihwē prahts un tikumiba ir wisleelakās un wisnepeezeeschamakās no žilweku garigām mantam. Ja wezakeem šcho mantu naw, tad winu behrni pašaulē nahf ne tikai meešās šaili un plifi, bet pa leelakai dašai tahdi pašchi ari garā. Šche ir weetā atzeretees škaištos Nietsšches wahrduš: „Ja žilweks pašaulē nahf nabadišs, dšimst no wezakeem, kuri ir wišur tikai iššehredejuschī un neka naw krahjušchi, tad tahds žilweks ir „nelabojams,“ grihu teift gataws preefsch pahrmahzišchanas eestahdes un wahjprahtigo nama. Mehs tagadnē šinam, ša tikumibas išwirtiba naw domajama atdalitā weidā no šifitologiškās; žilweks ir nepeezeeschami šlifs, tāpat ša wišch ir nepeezeeschami šlims.“

Ar to nu ir iššaidrots jautajums par garigo špehja pahrmantoschanu. Wišus šaktus, kuri atteejas uš šcho jautajumu, šopā šanemot, waram taišit apmehram šchahdu wispahreju

flehdsenu. Wisas zilwefa garigàs spehjas un ihpaschibas, lai gan daschadà mehrà, tomehr gandrihs bes isnehmuma pahreet ari us wina pehznahzejeem. Mahte sawas garigàs spehjas wairaf pahrmanto us meitam, tehws sawas wairaf us dehleem. Dauds retaf ir fastopami gadijumi, fur dehli sinamu ihpaschibu eemanto no mahtem, bet meitas no tehweem. Wispahri us garigo spehju pahrmantoschanu mahtei ir leelafs eespaids nekà tehvam apm. par 10⁰/o Sewischki leels eespaids mahtei ir pee talantu pahrmantoschanas, isnemot rakstneeku talantu, kuru behrni wiswairaf eemanto no tehwa. Tapat leels eespaids mahtei ir pee intellekta jeb prahta, kà ari moralisfko, etisfko un estetisfko juhtu pahrmantoschanas. Abas schis garigàs ihpaschibas no tehwa masakà mehrà pahreet us behrneem, nekà no mahtes, pee kam behrni eemanto drusku leelakà mehrà tehwa moralisfàs juhtas, nekà wina intellektu. Reti kahda wezafu garigà spehja pahreet us abu dsimumu behrneem weenadà mehrà: daschas ihpaschibas wairaf pahreet us wihreeschu dsimuma, zitas atkal wairaf us seeweeschu dsimuma pehznahzejeem. Schi starpiba pee daudsàm spehjam ir kreetni eewehrojama. No widejeem wezakeem war dsimt deesgan leels prozents sapratigu un wispahri dsihwei peeteefoschi peemehrotu individu; turpretim talanti, intellekts, moralisfàs juhtas parahdàs pee eewehrojamafa behrnu prozenta tikai tad, kad wezakeem ir schis garigàs ihpaschibas.

Par normalu fisisfku ihpaschibu pahrmantoschanu ir gandrihs tas pats sakams, kas tika teikts par garigàm ihpaschibam. Lai nebuhtu leeki jaatfahrtojas, tad aprobeschos sche tikai ar scha fakta aifrahdischanu, peesprausdams pee ta nedaudsus skaitlus. Pehz kahda anglu pehtneeka sakrahteem plascheem dateem, wezafi pahrmanto us saweem behrneem, peemehtam, sawu augumu schahdà samehrà.

	Wezafi: Behrni:		
	Leeli.	Wideji.	Masi.
Leeli	78	48	8
Wideji	145	297	171
Masi	12	80	89

No widejeem wezakeem dsimst ap 24,9⁰/o leelu, 21,6⁰/o masu zilwefu. Ja wezafi ir leeli augumà, tad leelu behrnu skaits pawairojas, samehrà ar wideju wezafu leelu behrnu skaitu par 26,5⁰/o; ja turpretim wezafi ir masi, tad masu behrnu skaits, peeaug par 27,6⁰/o. Schee skaitfi, kà redsam,

wispahr şaffan ar augşhâ peewesteem şkattleem. Tiffo redşejâm, şa mahte şawas garigâs ihpaşchibas wairaf pahrmanto uf meitam, tehws wairaf uf dehleem. Tas pats ir şakams ari par şifşlâm ihpaşchibam. Pehş profesora Orşchanşka loti plascheem pehtijumeem, puifas şifşki wairaf lihđşinâs tehwan, meitenes wairaf mahte. Tomehr ari şhe, tâpat kâ pee garigo ihpaşchibu pahrmantofşanas, ir noweh-rojami gadijumi, fur meitas pehş şawa işşkata wairaf atgahdina tehwu, dehli atkal wairaf mahti. Şchahdos gadijumos frustofşanâs ir loti plascha : tâs meitas, furas wairaf işşkatâs pehş tehwa, nekâ pehş mahtes, ir ari leelafas par mahte lihđşigâm meitam, un mahte lihđşigi dehli ir şawufahrt masaki par tehwan lihđşigeem dehleem. Tâ tad aişween behrens atgahdina tehwu waj mahti ne tikai ar şawu ahrejo işşklatu, bet ari ar şawa organifma buhwes leelum un şiprumu. Ja tehws ir leelafas par mahti, tad no behrneem wispahri wifmafakâs augumâ ir mahte lihđşigâs meitas ; pehş winâm nahş tehwan lihđşigâs meitas, tad mahte lihđşigee, un beidşot, tehwan lihđşigee dehli. Wideja auguma ir tee behrni, furi atgahdina gan tehwu, gan mahti. „Nums ir şinamâ mehrâ teeşiba, şafa Orşchanşkis, şatru leelaka auguma behrnu uşşklatit par wihreeşchu đşimuma tişpa, şatru mafaka auguma behrnu par şeeweeşchu đşimuma tişpa preekşştahwi.“ Ja weens no wezakeem ir seedu gados, bet otrs ne, tad behrneem, furi ar şawu işşklatu atgahdina şiprafo wezaku, ari organifms ir şiprafi uşbuhwets, nekâ teem behrneem, furi wairaf lihđşinas wahşakam weşakam. Behrni tâ tad no wezakeem eemanto ne tikai şawu ahrejo işşklatu, şawa organifma buhwes planu, bet ne mafakâ mehrâ ari wifas fişlakas şawa organifma şifşklâs un garigâs ihpaşchibas un şawadibas.

Lihđş şchim apşkatitais materials pilnigi pahrlleeziňochâ fahrtâ peerahda, şa wezaku leelakâ waj mafakâ mehrâ normalâs ihpaşchibas redşami pahreet uf behrneem, un şa ja wezakeem kauřkahdas ihpaşchibas naw, tad ari pee behrneem wina naw şagaidama. Tagad apşkatifim zilweka organifma patologişklâs jeb şlimigâs ihpaşchibas un raudişim pahrlleezinatees, waj lihđş şchim apşkatitee pahrmantofşanas lifumi ir ari uf winâm atteezinami.

Zilwekam ir jawed paştahwiga zihna ar apşahrtni un jaişfleeto şhini zihnâ daşchadi eerotşchi. Zilwekam ir jaşagahdâ uşkurs un dreşbes. Preekşş tam winam ir jatehrê leels wairums daşchadu garigu un şifşku şpeşku un jaeeem loti daşchadas atteezibas pret đşihwo un nedşihwo dabu. Zilweks

dsihwo sinamâ klimatâ. Te winam ir japeemehrojas aufstumam un karstumam; ar weenu wahrdu safot — apfahrtnes temperaturai. Eskimosi gluschi weegli panes milsiġu aufstumu, Afrikas meschoni milsiġu karstumu, jo katrai schai tautai ir tahdas organisma sawadibas, kuras pee weenas tautas ir peemehrotas neparastam aufstumam, pee zitâm tautam neparastam karstumam. Afrikaneeschi newar dsihwot Islandê, un islandeeschi newar dsihwot ap ekwatoru. Tomehr ari weenâ un tai paschâ apgabalâ temperatura ewehrojamâ mehrâ mainâs: seemu war fazeltees leels aufstums, wasarâ — leels karstums. Schâm warbuhthibam zilwekam ir japeemehrojas. Ne tikai beesâs drehbâs seemu zilweku aissfarga no aufstuma un ne tikai samehrâ failums to wasarâ paglahbj no pahrleezigâ karstuma, bet ari daschadas muhsu organisma darbibas peenem stingri noteiftu weidu, raugotees pehz ta, kahda ir apfahrtejà temperatura. Ja organisms sinamu darbibu newaretu tif ewehrojamâ mehrâ isweidot un mainit, tad winam nenowehtschami buhtu jaeet bojâ tikai no samehrâ neeziga aufstuma waj karstuma. Zilweks beeschi sawu organisimu ewwaino. Te atkal kermenî norisînâs wesela wirkne darbibu, kuru noluhks ir meefas saudejumus islihdinat un luhkot atdabut atpakat agrako stahwokli, agrako weselibu. Schi organisma reakzija pret ahrpasaules eespaideem wisgaischaf tad parahdâs, kad kermenî no apfahrtnes eekuhst bakterijas. Meefas audi tâ ir eekahrtoti, ka wini muhsu organisimu aissween labi aissfarga pret bakteriju usbrutumeem. Ja mikroorganismi tomehr kaut kahdâ kahrtâ kermenî eelauschas, tad muhsu organisnam ir miljoneem un atkal miljoneem leels fara spehks, kuresch fastahw no leifoziteem jeb balteem ašnskermenischeem un kuru usdewums starp zitu ir, karot pret faittigâm bakterijam. Leifoziti leeleem bareem dodas pa audu schkirbam us to weetu, fur organisma ir eelauschâs bakterijas, un ussahk ar pehdejâm sihwu zihnu. Eeelu datu no bakterijam leifoziti aprij. Ja kahds leifozits kaujâ ir tâ teift par dauds eekarses un aprijis wairafas bakterijas, tad tas sagistejas un aiseet bojâ. Bet tomehr, kâ ideals kareiwis, tas, lihdsiġi Simfonam, negrib ari nomirt, wehl kahdam eenaidneekam ribu nesalauſis: no sagisteta leifozita rodas toſſini, kuru bakterijas newar panest un no kureem tâs aiseet bojâ. Pret bakterijam organisms karo, ne tikai organisfedams scho diſchâs fara spehku, bet isleetodams preeſch eenaidneeku nomahſchânas ari daudsus zitus lihdseklus. Pee infekzijâm ewehrojamâ mehrâ pazefas temperatura, kura ari ir weens no bakteriju isnihtzi-

naschanas waj nomahlſchanas lihdselkeem. Daschreis organisms ir tif nejuhtigs un tif nowahrðsis, ka wiensch wairs nespehji reaget pret ſagifteſchanos ar temperaturas pazelſchanu: tahdos gadijumos isredse us isweseloschanos ir loti ſchaubiga. Pee daudſam infekzioſam ſlimibam, peemehram, pee dilona, beeschi noteef leelaka mehrâ ſwihschana. Zaur to organisms ismet no bakteriju darbibas tur ſakrahtàs gists ahrâ un paſtahwigi tahdâ kahrtâ zihnàs pret draudoſchâm breeſmam.

Ur weenu wahrdu ſakot, muhsu organismmam ir loti daudſ daschadu zihnàs lihdselku pret ahrpaſaules kaitigeem eespaideem. Mehſ newaram eedomatees zilweku weenu paſchu par ſewi, beſ apkahrtnes, ahrpus dabas. Bet lihds ſo zilwekam ir kaulkahda atteeziba pret apkahrtni, tuhlin no wina teef pagehreti ſinami ſiſiſki un garigi ſpehki, kuri waretu ſcho atteezibu preeſch organisma isdewigâ kahrtâ regulet un kuri organismmam dotu eespehju eenem ſchini atteezibâ pehz eespehjas labaku ſtahwofli. Ja zilwekam ſchahdu dſihwes ſpehku ir peeteelofschs wairums, tad wiensch ir weseligis un dſihwei peemehrots zilweks. Profefors Jarozſis („Идеализмъ, какъ физиологическiй факторъ“.) ſeloſchâ kahrtâ apſihmê weselibu: „Dar weselſtu ſauz tahdu ſtahwofli, kad ſtarp organismu un apkahrtni ir ſaſkana.“ Ja ſchis ſaſkanas naw, ja organisms newar ſekmigi zihnitees ar kaitigeem apkahrtnes eespaideem, nespehji apkahrtnei peemehrotees, tad wiensch ir leelaka waj maſaka mehrâ ſlims.

Wiſa dſihwa radiba ſaſtahw no protoplafmas. Haut ari ſtarp daschadu dſihwneeku protoplafmu naw redſamas ſtarpibas, tad tomehr weenas dſihwneeku ſugas protoplafma, beſ ſchaubam, atſchiras no zitu ſugu protoplafmas. Wiſgaiſchaf no peerahda dſihwneeku daschadas atteezibas pret paraſiteem, bet ſewiſchki pret bakterijam. Daschi bakteriju weidi war uſturetees daudſu dſihwneeku organismos, daschas bakterijas war apdſihwot tikai nedaudſas dſihwneeku ſugas, un atkal zitas ir ſaiſtitas tikai ar ſinamu dſihwneeku ſugu. Peemehram, tiſa bakterijas war buht par ſlimibas dihgli tikai pee zilweka. Schi ſawadâ parahdiba dod eespehju atraſt tuwaku radneezi bu ſtarp daschadâm dſihwneeku ſugam, peemehram, ſtarp zilweku un dascheem pehrtiku weideem: dascheem pehrtikeem war ſekmigi eepotet ſinanu zilweka infekzioſu ſlimibu dihgkus, kurpretim us zitâm dſihwneeku ſugam newar ſcho dihgku pahrneſt, jo ſtarp zilweku un pehdejas ſchiras dſihwneekeem naw tuwakas aſinsradneeziſas. Ne tikai katras dſihwneeku ſugas protoplafmai ir ſawadas,

spezifiskas ihpafchibas, bet ari daschadeem weenas un tās pašas sugas indiwideem katram ir drusku šawada protoplasma. Wismaf daschi nowehrojumi pawedina us ņchahdām domam. Eefņh kam ņchis ņmalkās atņchfiribas pastahw, ta te gadnē nesin, un ņcho ņawadibu zehlonus ispehtit naw weegla leeta. Ka tahdas atņchfiribas pateesibā ir, par to leezina iņdeenisņhkā dņihwē nowehrojamees fakti. Ja wairaki zilweki dņihwo weenos un tos pašchos apstahņkos, ņem weeneem un teem pašcheem noteikumeem, tad lihds ņo parahdās kaut kahda lipiga ņlimiba, daschadi indiwidi ņaņlimst daschadā ahtrumā un daschadā mehrā: wisahtraf un wisnopeetnaņ ņaņlimst ar ņinamu ņlimibu tās personas, kurām pret ņcho ņlimibu ir kautkahda ņewisņhka neisturiba, turpretim wiswehņlaf, waj ari nemaņ neņaņlimst tee zilweki, kuru organisms no dabas tā ir eetaisits, ka winsch ņpehj ņekmigi zihnitees ar ņchis ņlimibas dihgteem. Tas wiss ir tika tahdā kahrtā issņkaidrojams, ka katra indiwida protoplasmai ir ņawadas ņpehjas karā pret ņinamas ņehrgas dihgteem, ka katra zilweka organisma ir kautkahda atņchfiriba no ziteem organismeem un ka katrs zilweks reagē ņawadā kahrtā, stipraņi waj gņehwaki pret organisma labņlahjibu apdraudofcheem apkahrtnes eespaideem. No ņchi redņes punkta mums ir jaraugās us ņlimibam wispahri. „Zilweks, ņaka eewehrojamaņs profesors Martius („Das pathogenetische Vererbungsproblem. 1909.“) ir ņlimibu mehrs.“ Zilweks wispahri ņlimo tapeh3, ka wina protoplasma ir par wahju preeņch ņekmigas zihnas ar daschadeem kaitigeem ahrpasaulis eespaideem, un winsch ņlimo ar tahdām ņlimibam, pret kuru dihgteem wina protoplasma ir ņewisņhki neisturiga. Ja kaut kahda zilweka organisms ir pahraņ gņehws zihnā deht pastahweņchanas, tad tahdam zilwekam nepeezeeņchami ir jaet bojā. Schis ir dabas likums, pret kuru zilwekeem karot ir neeespehjams, un leelakais, ņo tee war darit zihnā pret zilweku zeeņchanam, ir, luhņot iswairitees no ņchi neņaudņigā likuma, neņastaptees ar winu waigu waigā, lai buhtu peh3 eespehjas masaņ jaseedo zilweku upuru dabas neņaudņigai warai.

Daschadu zilweku organismi atņchfiras zits no zita ne tika ar leelaku waj masaņu isturibu zihnā pret daschadeem apkahrtnes eenaidneeeem, bet wehl ari zaur to, ka dņihwibas reakzija daschados organismos norisnās daschadā ahtrumā. Ir ņamilijas, kuru lozekt eewehrojami ahtri nowe3o un no dņihwo tika ņamehrā ihņu muhņchu, lai gan zitadi ņchee zilweki ir koti stipri un weņeligi. Teeņ nowehrotas ari tahdas

familijas, kuras wairakas personas nodziwo ahrkahrtigi garu muhschu. Ne katreis schee zilwefi ir ari zitadi loti stipri: neezigakas flimibas war ari pee scheem ilga muhscha zilwekeem parahdites, tomehr winas organisma stahwokla leelaka mehrā nefatrizina. Pahraf garisch muhschs ir tīfai tahdā kahrtā issfajdrojams, ka te protoplasmā dšihwibas reakzija norisinās lehnak, nekā tas normali jeb, pareisaf sakot, aifween mehds buht.

Preeksch dšihwes dšihwoschanas zilwekam tā tad wajas sinama wairuma dšihwes apstahlkeem peemehrotu spehju. Peeteekofchs scho spehju mehrs ir weselibas pamats; turpretim truhzigs dšihwes spehju mehrs atwer wahrtus flimibam. Pilnigas weselibas neweenam zilwekam naw, un, eewehrojot wina buhtnes augsto stahwokli, ari newar buht. Jo farschgitaka ir kaut kahda maschina, jo no wairakām datam wina fastahw, jo ari maschinas samaitaschanās ahtraf war notift: neezigokā sskruhwhite noluhst, — un tuhlin teef trauzetas ari wīsas zitas datas. Bet zil zilwefa organisma naw schahdu sskruhwischu un zil beeschi newar gadites, ka kahda no winām nodilst waj pat noluhst? „Zilwefs, šaka profesors Martius, ir ne tīfai wisaugstaf organisets, bet ari taisni tapehju wiswairaf flimibam peejams radijums.“ Newar eedomatees tahda stahwokla, kurā zilwefi buhtu gluschi brihwi no flimibam, un neweens nedomā, ka tahdu stahwokli zilweze kahdreif safneegs. Turpretim pawairot zilwefa pretoschanās spehju pret flimibu dihgkeem, atswabinat zilwekus ja ne no flimibam, tad no flimoschanas, zaur kuru zekas tīf dauds zeeschanu un tīf leelā mehrā us preekschu eet zilwezes iswirtiba, pazelt zilwezi, pawairot winas bandu wairumu un pamasinat moku mehru, dot zilwekam eespehju nahkotnē dšihwot plaschaku un intensiwaku dšihwi, sfaidrafi redset un dšifaki šajust dšihwes nosihmi, — tas ir weens no galweneem modernās kulturas mehrkeem. Turpinadami pahrmantoschanas jautajuma istirfaschanu, nahkofschās rindinās ihsumā apskatīsim weenu no wisleelakeem minetā zilweku mehrka kawefkeem — flimibu un zeeschanu pahreeschanu no paaudses us paaudsi.

Ugraf redsejam, ka zilwefs sawas garigās spehjas ir eemantojis no saweem wezakeem. Schi eemantoschana ir jawed sakarā ar tām swarigām parahdibam, kuras norisinās pee olinas apaugtoschanās. Apaugtā olinā jeb zilwefa dihgli no swarigakām fastahwdakam puse peeder tehwan, puse mahtei, jo 12 kodola lentes (ja zilwekam pawisam ir 24 chromosomi) peeder mahtei, 12 lentes tehwan. Schis

lentes un wiņu daļas ņaustahrt ir radušās no daščadeem
preekštetscheem, jo pee dšimuma ņuhniņu nobreesšanas
ahrā teef ismešta tīkai daļa no ņuhniņas kodolā ņakrahteem
preekštetschu dšimuma elementeem. Kuri no ņentscheem teef
no kodola israiditi, tas atkarajas no atgadījuma. Tapehž ir
labi ņaprotams, ņa zilweks no ņaweem wezakeem war eeman-
tot ne tīkai to, ņas ir wezakeem, bet ari wezaku wezaku, waj
ari wehl ņahda tahtaka auguma ihpaščibas. No kodola
lentem zilweks attihstās ar wiņam ņawām ņisīklām un garīgām
ihpaščibām. Ja ņchi attihstiba neteef trauzeta, tad pa zil-
weka peeaugšanas laiku neteef neņas neds peelīkts, neds at-
nemts no tā, ņas jau dihgta eegrosījumā atrodas. Tapehž
apauglotā olinā ir jau noteiktas zilweka ņehjas, wiņa is-
ņkats, isturiba pret ņlimibām, pa daļai pat wezumis; ar
weenu wahrdu ņafot, olinā jau ir galwenos wilzeenos apņih-
mets zilweka liņtenis. Protams, wehlakā attihstībā war ga-
ditees daščadi ņķehrsķķli, bet ja pehdejee naw wiņai eewe-
rojami, tad no galwenā wiņi neņa nepahrgrōsa. War
ņehjigs zilweks dšimt tīf truhžigos apstahķlos, ņa dšihwe
wiņu nomahž. Tomehr tas wairak neņo nenōņimē, ņa ņa
to ņehju eegrosījums, ņuras dihgli ir bijuščas, naw attihsti-
jees, un tapehž garīgais waj ņisīklais zilweks ir badā panih-
jis. ņķehrsķķli zilweka attihstībā war rastees ar tāi pakahpē,
ņamehr auglis atrodas mahtes meeņās. Lai gan daba ir
ruhejuņees par augla aissargaschanu no wiņeem nelabwehli-
geem eespaideem, tad tomehr ne ņatreis tas noteef. Dšendē
augli war eewainot mehaniņki: zaur ņpeedeenu, nejauņchu kri-
teenu, ahrņahrtīgu kustešanas u. t. t. Ja mahte ņirgņt ar
ņaut ņahdu lipīgu ņlimību, tad tomehr bakterijas pee dihgta
aishween newar nokluht, jo dšendes ņeenas augli no wi-
nām aissargā. Bet ja mahtes organīsmis ir nowahrdsis, ņas
ne reti pee ilgakas ņlimōšanas noteef, tad dšendes ņeenu
audi paleef tīf gļehwi, ņa bakterijas war weegli zaur wiņām
iņeef, zaur ņo ari auglis teef ar ņlimību aplaiņts. Ja trauze-
jumi ir mehaniņkas dabas, tad behrns war at-
tihstitees beņ ņaut ņahda lozēķka. Wiņs, ņas behrnam ir pee
paņaulē nahņšanas, ir eedšimts. Pee tā ņauzamām eedšim-
tām ņlimibām isnemot daščadas lipīgas ņlimības, gruhtnee-
ziba aishween neņpehlē ņewiņķķlas nelabwehligas lomas, bet wiņa
waina ir meņlejama paščā pahrmantōjumā. Tagad nu tuwaf
apņatīņim, ņahds ņakars ir pahrmantōņanai ar ņlimību pah-
neņchanu no wezakeem uņ behrneem.

Ja pehž olinas apaugtošanas dihgta tahtakā attihstiba

norisînâs fahrtigi, tad aisween behrni nenahf flimi pasaulê, no wezakeem tee flimibas neemanto. Eemantotu flimibu naw: war buht eedsîntas flimibas, bet ne eemantotas. Ko tad saprot sem eemantotâm flimibam, kad par tahdâm runâ? Mehs sinam, ka behrns newar no wezakeem eemantot neweenas paschas sîstkas waj garigas spehjas. Wezaki war buht deesin zil gudri, deesin zil talantigi, bet kad winu behrns nahf pasaulê, winsch ir tikpat nespehjigs, winam ir tikpat maj talantu, fâ faut furu zitu mirstigo wezaku behrneem, faut ari schis behrns wehlať attihstitos par toti apdahwinatu zilweku. Runajot sinatniski, tapeh3 waram teikt, ka wezaki neweenas sawas ihpaschibas us behrneem nepahrmanto, bet pahrmanto tifai sewischkus eegrosijumus preeksch sinamas ihpaschibas attihstischanâs. Tas sihmejas us wisâm ihpaschibam, tâ tad ari us flimigâm. Slimibu behrni no wezakeem neemanto, bet gan sawadus organisma eegrosijumus, fureem ir toti tuws sakars ar faut kahdu flimibu. Peenemsim, behrns dsimst no tuberkuloseem wezakeem. No tehwa un mahtes dihgls eemanto pee olinas apaugloschanâs tifai flimibas eegrosijumu, ar ziteem wahrdeem safot, eegrosijumu preeksch tahdas audu ihpaschibas attihstischanâs, ka schahdos audos toti weegli eemitinâs dilona dihgli un ka schee audi attihstâs par toti nespeh3igeem preeksch zihnas pret tuberkulosas bazileem. Kad behrns dsimst, tad winâ aisween naw neweena pascha bazika, kapeh3 winsch ari newar skaititees par flimu. Drihs ween jaunam radijumam ir isdewiba eeelspot, waj ari kopâ ar ehdeenu sawâ organisma eenemt dilona dihgls (bazilus), furu nefur netruhft, un ja organisma audi teel wehl faut kahdâ fahrtâ nowahrdsinati, peemehram, zaur zitâm flimibam, zaur truh3igu baroschanos, tad winos nenowehrschami sahť attihstitees flimibas dihgli. Turpretim faut kahds zits zilweks, kusch naw no wezakeem eemantojis eegrosijuma preeksch tuberkulosu audu attihstischanâs, war bes sewischkâm breezmam eeelspot dilona bazikus, un tomehr tas ar diloni lehti nesafimst. Ja tuberkulosas dihgli meh3ina schahdos isturigos audos eepirinatees, tad wini tur fastop stipru preto-schanâs spehku, kas ihfâ laifâ eerobescho winu postoscho darbibu. Tapeh3 tad ari redsam, ka ar diloni ne katrs mirst, lai gan katram ir bijusť isdewiba sawâ organisma usæemt dilona bazikus un lai ari gandrihs katrâ zilwekâ neleslâ wairumâ pehdejee atrodas. Drusku tuberkulos ir katrs zilweks. Daschi zilweki ir gandrihs pilnigi aissargati no dilona, ja tee usturas pat wisfliktakos apstahktos. Ir atfal tahdi zil-

wefi, kuri pee pirmàs isdewibas, eelspot tuberkulosas bakterijas, šastigst ar nedseedejamu diloni. Wišas šchis parahdibas ir isskaidrojamas zaur audu šawadibam, kuras pee dashadeem zilwekeem ir dashadas un kuras wišas ir eemantotas no wezakeem. No šcha ir nojehdsama ta neaptwerami leelà nošhyme preekšch zilweka dšihwes, kahdu organismu wišch ir eemantojis no wezakeem, kahdi ir bijušchi wina raditaji.

Wezafi tà tad pahrmanto us šaweem pehznahzejeem ne tikai tahdas ihpašchibas, kuras ir dšihwei peemehrotas, kuras dšihwi weizina, bet ari šawas wahjibas un dšihwes nespehku. Bet eepreekšch tuwal apskatam indiwida dšihwei nelabwehligo ihpašchibu pahreeschanu no paaudses us paaudši, luhkofim ihsumà eepašihtees ar diweem galweneem šlimibu tihpeem.

Deenemšim, zilwekam zaur neusmanigu rihkofchanos ar mašchinu kahds lozeklis teef norauts waj šadragats. Šchis zilweks paleef par kropsli. Kahdam žitam zilwekam ir ilgu laiku jastahw šaules tweižē. No karstuma tas dabū treeku, un ja winam laimejas ari pa datai isweselotees, tad tomehr šchis zilweks us wišu muhšchu paleef gaudens. Kahds treschais indiwids ir jau kropslis peedšintis, pee kam wina kropslums ir zehlees apmehram šefošhà kahrtà: zaur mahtes neusmanigu istureschanos pa gruhneezibas laiku, waj ari zaur to, ša dšemes apfahrtnē ir bijis kaut kahds leelaks augons, kursch augli ir pastahwigi speedis, ir trauzejis ta kahrtigu attihštibu, — kahds augla lozeklis ir tizis šakroptots: behrens peedšimst krops un par tahdu paleef us wišu muhšchu. Ja wiš šchee trihs zilweki gribetu pehznahzejus radit, tad zefas jautajums, waj no wineem war šagaidit weseligus behrnus? Ja minetàs šchēikas kropsli preekšchtetschi ir bijušchi weseli, tad, bes šchaubam, ari šchee gaudence indiwidi war radit weseligus pehznahzejus. Kà tas šaprotams? Wiš minetee trihs kropsli no wezakeem ir eemantjušchi weseligus organisma eegrošjumus, — tos diwus galwenos eegrošjumus, no kureem weens top par personigo, otrs par indiwida dšimuma datu. Personigà data ir zaur nelabwehligem apstahktem šabojata: pee weena indiwida jau mahtes meefās, pee otra zaur zilweka organismam nepeemehrotu temperaturu, pee treschà mechaniski. Dšimuma datas wišeeem kropskeem ir palikuschas weselas, kapehž no wineem ir šagaidami weseligi pehznahzeji. Šchee trihs apskatitee peemehri peeder pee to šlimibu tihpa, kuras zilweks war eeguht pa indiwidualàs jeb personigàs dšihwes laiku;

ihſaf teizot, ſchis ir perſonigâ dſihwê eeguhtâs ſlimibas, preeſſch
 kuzâm dihgli naw bijis nekahdu eegroſijumu. Par to, waj
 zilweka perſonigee eeguwmî war pahreet uf behrneem, ſinat-
 neeki ir dauds un ilgi ſtrihdejufchees un naw ſchi jautajuma
 lihds ſcho baltu deen galigi iſſchlihrufchi. Pirmâis, kas ir
 luhkojis atbildet uf ſcho jautajumu apſtîprinoſchâ kahrtâ, t. i.
 ka perſonigâ dſihwê eeguhtâs zilweka, kâ ari wiſas dſihwâs
 radibas ihpaſchibas teef pahrmantotas uf pehznahzejeem, ir fran-
 tſchu eewehrojamaîs dabas pehtneeks ſamarſks, kapehz ari wiina
 teoriju apſihmê par lamarkſſimu. Eewehrojamaîs ſamarſka
 pretineeks ir ſlawenais wahzu ſinatneeks Weiſmans, kufſch
 toti karſti aiſſtahw domas, ka nekas, ko indiwiðs perſonigâ
 dſihwê eemanto, neteef pahrmantots uf pehznahzejeem, wiſ-
 mas teeſchâ kahrtâ ne. Modernâ biologija wairaf turas pee
 Weiſmana, nekâ pee ſamarſka redſes punkta. Un teeſcham,
 ja zilweks ir weſeligſ peedſimîs un ir zaur nelaimes gadijumu
 paſandejis kahdu lozekli, tad pawîſam naw ſaprolams, kahdâ
 kahrtâ, peemehram roſas truhkums war pahreet uf olinu waj
 ſehkſas dſihwneeziinu, no kureem attihtâs ſakropſotâs perſonas
 pehznahzeji. Fiſiologi neſin neweena zeta, pa kuru kaut kahds
 perſonigâ dſihwê eeguhts lozekta gaudenums waretu pahreet
 uf dſimunia ſchuhnikam un ari tâs atteezigâ kahrtâ ſamaitat.
 Ja ſakropſojumi un iſſekhomojumi, kuri naw no wezakeem zaur
 atteezigu dihgta eegroſijumu eemantoti, pahreetu ari uf pehz-
 nahzejeem, tad muhſu deenâs redſetu tiſai kropolus zilwekus,
 jo pa garo zilwezes paſtahweſchanas laiku, pee kam gandrihſ
 kâtrs zilweks ſawu meefu pa garu muhſchu kaut kahdi ſakropſo,
 kropolibas buhtu tiſ leelâ mehrâ ſakrahjuſchâs, ka no paraſta
 un normala meefas weida nebuhtu wairs ne wehſts. Par
 ſugas uſtureſchanu daba ruhpejas dauds wairaf, nekâ par at-
 ſewiſchku indiwidu labkſahjibu un weſelibu. Indiwiði ir no-
 lemti nahwei, bet ſuga — neaprobeſchotai paſtahweſchanai.
 Kai gan zilwekâ ir apweenotas abas daſas — perſonigâ un
 dſimuma jeb ſugas daſa, tad tomehr pehdeja ir eewehrojama
 mehrâ neaktariga no indiwiðualâs daſas, tâ ka zilweka per-
 ſonibai ir no paſchas dabas dota plaſcha brihwiba: zilweks
 war ſawâ dſihwê deefgan plaſchâ mehrâ rihtotees ar ſawu
 indiwiðualo daſu, kâ tas grið un kâ pagehr ſadſihwes ap-
 ſtahkſi, bet dſimuma daſa teef pehz eefpehjas glahbta un ſau-
 dſeta no tâm ſaunâm ſekam, kuras tiſ beechi aiſker perſonigo
 daſu. Tomehr ja ſinams mehrs ir pahrkahpts, tad teef ſa-
 maitata ne tiſai zilweka indiwiðualâ puſe, bet ari nahkoſchâs
 paandſes dihgli.

Pehz Weismana domam nefas, ko zilweks eeguhst personigā dšihwē, ka winsch naw eemantojis no saweem wezakeem, newar pahreet us pehznahzejeem. Ja pee zilweka, kà toti augsta radijuma, Weismana teorijai galwenos wilzeenos ir taišniba, tad pee semakeem dšihwneekēem ari personigā dšihwē eeguhstās ihpašchibas, bes schaubam, war tišt pahrmantotas us pehznahzejeem, kaut ari nepilnigā kahrtā.

Tagad apskatīsim slimību otru tihpu. Deenemšim, no tuberkulooseem wezakeem peedšimst pawahjšch, tomehr wewels behrns. Winsch ilgaku laiku war neisrahdit šewišķu slimības šimju, lai gan wispahrejā behrna attihštibā teef pamanits kaut kas sawads, nenormals. Pehz sinama laika schis indiuidis nejaušchi šaslimst ar diloni, kaut ari dšihwes apstahķi wispahri buhtu gluschi labi un kaut ari naw šewišķi grehfots pret higienu un dietu. Kahds zits zilweks dšimst no nerwooseem wezakeem. Behrnibā winsch ir zaurmehrā wewels, bet lihds ko tas šasneeds špehla gadus, lihds ko tam ir jausšahķ patstahwiga dšihwe, jaesahķ zihna dehf pastahweschanas, kaut ari šchi zihna pazehretu tikai wideju zilweka garigu špehķu, — te zilweka nerwi neistur; tee šamaitajas un indiuidu nowed pee wahjprahtibas.

Ja diwi apskatitee kroitli gribetu radit pehznahzejus, tad kahdi behrni ir šagaidami no schahdeem gaudeneem wezakeem? Us šcho jautajumu atbildet naw gruht, ja mehžinam tikai drusķu dšikat eeskatitees, kur ir meklejami pehdejās schķiras slimību dihgli. Diwos pehdejos peemehros dšihwes apstahķi ir normali, wini neprasa no zilweka pahrmehrīgu špehķu un tā tad newar tišt usskatiti par zilweka wewelības šamaitatajeem. Apkahrtnē šhini gadījumā naw meklejams galwēnais slimības eemesls. Ja zilweka attihštiba norišinās kahrtīgi, kà tas noteef diwos tikkō peewestos peemehros, tad tas nosihmē, kà zilweks ir attihštījees par to, par ko tapt tam bij nolemts jau dihgla eegrosijumā, kuru zilweks eemanto no saweem wezakeem. Tā tad ja zilweks pee normaleem un parasteem dšihwes apstahķteem šaslimst, tad tur wainiga ir galwēnā kahrtā ne apkahrtnē, bet pats dihgla eegrosijums, jeb pareisaf šafot, schahdos gadījumos pee zilweka slimības wainīgi ir wina wežaki. Pehdejo dihgli ir bijušchi slimīgi. No wikeem attihštās nahķamā indiuidā kà personigā, tā ari dšimuma dafa. No weenadas weelas war attihštitees tikai weenadas leetas, un ja indiuidā dšihwe peerahda, kà tas noteef diwos peewestos peemehros, kà wina personigā dafa ir slimīga, tad naw wairs schaubu, kà ari wina dšimuma dafa ir tāpat

flimiga, un fa tapehꝝ ſchahdu zilweku pehꝛnahzejem ari wajag buht flimigeem radijumeem, lihdfigi wiuu preeſſſtetscheem. No wiſa ta ir redſama milſigà ſtarpiba preeſſſch nahkoſchàs paaudſes, waj wezafi, ja tee naw weſeli, ſirgſt ar faut kahdu no preeſſſtetscheem eemantotu, waj ari perſonigà dſihwè no pahrlleezigi flifteem apfahrtnes apſtahlſteem, waj zaur nelaimes gadijumeem eeguhtu fehrgu. Pehdejà gadijumà pehꝛnahzeji naw ar flimibam apdraudeti; pirmà gadijumà wiui ir nolemi preeſſſch zeefſchanam un mokam.

Widus punktu ſtarp diweem aprakſtiteem flimibu tihpeem eenem kahds treſchais, gandrihſ tikpat ſwarigs un noſihmigs flimibu tips. Deenemſim, zilweks ir zehlees no weſeligeem wezakeem un no dabas ir glufchi weſels un ſtiprs. Wiſſſch ilgu laiku leeto leelà mehrà alkoholu, waj ari pamaſam ſagiftejas ar kiniſſſam weelam, dabu faut kahdu lipigu flimibu, peemehram, ſiſiliſu, zaur fo ſchi zilweka weſeliba panihkſt: audi ir pa dafai ſamaitati, palikufchi par glehweem un neiſturigeem pret daſchadeem flimibu dihgteem. Kahdi ir ſchahda indiwiða pehꝛnahzeji? Daba loti labi ruhpejas par ſugas aiſſargafſchanu no nenormalàs indiwiða dſihwes ſekam. Dſimuma dſeedſeri ir tik ſmalſà un mahkſligà kahrtà uſbuhwei, fa olinas un ſehkſlas dſihwneezini teeſ eewehrojamà mehrà aiſſargati no tam giſtim, kuras riſko pa organiſmu un kuras ſabojà wiua audus. Tomehr ja toſſini ilgaku laiku audus nowahrdſina, tad pehdejee paleek tik glehwi, fa neſpehj wairs dſimuma ſchuhniſu aiſſargat no ſabojafſchanàs. Tahdà kahrtà giſtis noſkuhſt lihdf olinai un ſehkſlas dſihwneezinam un ari wiuus ſamaità. No ſagiftetam dſimuma ſchuhniſam, faut tàs ſahkumà buhtu bijuſſſas pat loti ſtipras, newar wairs attiſtitees weſeligi pehꝛnahzeji. Pehdejee no wezakeem ſchahdos gadijumos atſewiſſſchu flimigu ihpaſchibu neemanto, bet tikai wiſpahri glehwi organiſmu, kureh ir peeeetams daſchadu flimibu dihgteem un kuru ſewiſſſchi beeſchi peemeſſe nerwu kaites. Schis treſchais flimibu weids, waj ari pareiſaf teizot, organiſma ſtahwoſſis peeder pee perſonigeem eeguumeem, un tomehr pa dafai tas pahreet teeſchà waj neteeſchà kahrtà ari uſ pehꝛnahzejem. Schi fakta nenoleedſ ari Weiſmans, un wiſpahri par ſcho faktu ſtarp eewehrojamakeem biologieem prinziſiela ſtriħda naw. Galwenà ſtarpiba, zaur kuru perſonigeem wahjibu eeguwumi pahrmantofſchanas ſinà atſchirras no zitam flimibam, ir ta, fa indiwiðualà dſihwè eemantotàs flimibas nepahreet uſ pehꝛnahzejem fà tahdas, tas ir teeſchà kahrtà, bet wiſpahriga wahjuma

weidā. Turpretim daudzas no wezafēem eemantotas slimības pahreēt no paaudses us paaudsi, tā ka, peemehram, tuberkuloši wezaki rada tuberkulosus behrnus, bet ne tik beeschi ar kaut kahdām zitām slimībām, sīrgstoschus pehznahzejus. Tapehž preeksch nahfoschās paaudses naw gluschi weena alga, waj par jaunu radijumu attihstās tahdas dšimuma schuhņinas, kuras jau pehž sawas dabas, pehž sawa eegrossijuma ir slimigas, waj ari par jaunu indiwidu top tahdas schuhņinas, kas pehž sawa pirmatnejā eegrossijuma ir toti stipras, bet kuras teel no gistim sabojatas. Pirmās schķiras dihglos ir noslehptas wezaku slimības; no otrās schķiras dihgļeem attihstās wispahrejs organisma wahjums. Wehlač schahdos gļehwos audos war eeperinatees wiswisadu slimību dihgzi, kapehž tahdi indiwidi ir apdraudeti no daschadām kaitem un sehrgam gandrīh weenadā mehrā.

Pehž schim wispahrejām peesihmem par daschadu slimību tihpeem, tagad pahreēsīm us atsewischkām, leelakā waj masakā mehrā pahrmantojamām slimībām. Eesahķīm ar nerwu kaitem. Nerwu slimības pehdejās gadu desmitēs stipri peekemas wairumā. Par schis parahdības galweno eemeslu, des schaubam, ir jausčkata tagadejās kulturas sareschgitais stahwoflis, jo pehdejais no katra indiwida pagehr eewehrojāmu wairumu gara spehju, turpretim daschadas zitas schalākā kulturas ihpaschības ir toti nelabwehligas preeksch weseligu gara spehju attihstischānās un ušureschānas. „Attihstischānās spehja, šaka pšichiātrs Kirchhofs („Lehrbuch der Psychiatrie“.), eetehrpj fewi ari iswirtības spehju. Dee wispahpahreja progresā ir schur tur japarahdās ari regresam.“ Tomehr pate žiwilifazija žilwezes newed pee iswirtības, bet ja iswirtību weet weetam nowehro, tad tee aišween ir žiwilifazijas maldu želi, pa kureem ta eet tapehž, ka nesin ihsta žeka. Ari žilweku slimību peeaugšchānai naw weenmehr par eemeslu kultura, bet gan beeschi kulturas truhkums, waj ari nomaldischānās no kulturas ihstā žeka. Dee meschonu tautam nerwu slimības ir isplahtitas tikai toti aprobeschotā mehrā, un jo augstal kahda tauta pazekas attihstībā, jo ari nerwu slimību šķaits winā eewehrojāmi peeaug.

Dee meschonu tautam wiš smaguma punkts žihnā dehš pastahweschānas teeschi gullstas us šišķo spehku: kam wina ir wairak, tas weeglač šagahdā few ušuru, weeglač apfaro eenaidneekus, weeglač isaudšina behrnus, ar weenu wahrdu šafot, — kas ir stipraks, tas šekmigaf dšihwē iskulās žauri: žitadi tas ir tagadejās kulturelās walšišis:

fisiskais spēks te ir daudzā finā pafaudejis šawu agrako no-
sīhmi, un wīss šadsīhwes šmagums ir pahrgahjīs uš šmadse-
nem. Tas enerģijas weids, kurešch agraf atradās muškulos,
zaur zilwezes attīhstību ir pahrgahjīs šmadsewu darbībā.
Kulturela zilweka dšihwe wiswairaf ir gariga, meschonu
dšihwe — fisiska. Tagadejā kultura atšchīras no pirmatne-
jās kulturalas šewīschki zaur to, ka tagadnē zilweks war dših-
wot, tā teikt, tikai ar galwu, ja zitas organīšma dafas winam
buhtu ari loti wahji attīhstītas, turpretim agraf galwai nebij
tīf leelas nosīhmes preešch zilweka dšihwes weizīnaschanas,
kā tagadnē. Profesors Nōbius („Ueber Entartung. Grenz-
fragen des Nerven- und Seelenlebens“) šaka: „Weenigt
šmadsenes nezeeschch no kulturalas, waj pareīšaki: dafschā finā
ne. Kulturalas zilweks wispahri ir šmadsewu zilweks un pee
nelabwehligēem apstahsteem tikai šmadsewu zilweks, t. i.
zilweks, kurešch war ušturetees un padarit šewi par derīgu ša-
beedribas ložekli tikai zaur šmadsewu darbību.“ Senatnes zil-
weka ideāls ir škaišti attehlots škulptora Glīfona Herkulesa statujā,
kurai galwa ir tikai it kā neezīga peedewa pee pahrejās tīf
warenās un spēhzigās organīšma dafas. Ir jau weza pa-
teešiba, ka tas eerozis, kuru wiswairaf leeto, ari wisahtraf
plīhst un wisbeeschaf ir jalahpa. Pa dafai tas pats ir ša-
kams ari par zilweka organīšmu. Nerwi ir tīf leelā mehtrā
eemantojuschī pahřswaru par pahrejo meefas dafu, ka pehdejā
ir palīkufi loti atfarīga no augštako nerwu zentru darbības,
ar ziteem wahrdeem, no zilweka garīgās dšihwes. Ja zilweka
meefa tīf beeschī šlimo, tad beeschī ween tam par eemefu ir
wahjee un pahrmehriģi juhtīģee nerwi, jo zaur eefpaidu uš
ščahhdeem neparasti juhtīģēem waj wahjeem nerweem war
daudšas šlimības rastees, kā ari daudzās šlimības zaur šcho
eefpaidu war tīf kā ar roku atnēmtas. Pee nerwošēem zil-
wekeem ari weenkahřschs mīrstīģs war darīt brīhnumdarbus.
Ar pilnu teešību tapehģ waram teikt, ka šmadsenes ir orga-
nīšma štuhrmanīs.

Eai gan kulturelās walstīs statistīka ir šchur tur jau
plafschā mehtrā attīhstījusees, tomehr tagadnē wehl truhkst
drošču škaitītu, kas rahditu, kahds prozents no kahdas semes
eedšihwotajeem šrģst ar nerwu šaitem. Šchīs apstahklīs pa
galwenai dafai īšškaidrojas zaur to, ka statistīka aīšween
teef wešta šabeedriškās un priwatās nerwu šlimību eestahdēs,
kurpretim mīšsum leela šlimneeku dafa ahrštejas ahrpus
ščīm eestahdem, waj ari pawīšam īšteef beš ahrsta palīhdšī-
bas. Pehģ profesora Kraepelīna („Psychiatrie. Ein Lehrbuch

für Studierende und Aerzte".) dateem daschos Wahzijas apgabalos us katreem 500 eedfihwotajeem wahjprahtigo eestahdês ir eerihkota weena weeta. Wehl nelabwehligafi fskaitki ir Schweizê, fur pat us katreem 200 eedfihwotajeem ir peeprafijufchi weenu weetu nerwu dseedinaschanas eestahdês. Schee fskaitki runà par dardf fskaidru walodu, fa mums ir darifchana ar loti nopeetnu zilweka labflahjibas eenaidneefu, pee fura apkarofchanas ir wifseem janahl talkâ, jif katram wina spehki un lihdsfekki to atfauj. Jif ahtri gara flimneefu fskaits peeaug, leezina fefofchee Kirchhofa fskaitki.

Schelfwigas Holsteinas prowinzê bija us katreem 10,000 eedfihwotajeem

1803. gadâ	11 garâ flimi
1840. "	28 " "
1880. "	34 " "

Kaut ari fchee fskaitki paschi par fsewi ir loti interesanti, un ir wehrts, fa tos wispufigi apfkata, tad tomehr fche usfawefimees tikai pee teem fskaitkeem, furi war tuwaf aifrahdit, fahds wairums gara flimibu pahreet no paaudses us paaudfi jeb, ar ziteem wahrdeem fakot, fahds prozents no wifâm nerwu flimibam ir no wezakeem eemantotu flimibu.

Newar neatsifhmet pateefibas, fa lihdsfchinejâ flimibu statistika ir pahraf nepilniga un weenpufiga, fas zelas fewischi zaur to, fa ilgu laiku finatnê waldija nefskaidriba par flimibu pahrmantofchanu, furpretim statistifke fskaitki ir jau no ilgeem laikeem frahti. Par gara flimibu pahrmantofchanu statistifke fskaitki faka, fa no wifâm gara flimibam no wezakeem eemantotas ir 4 lihds 90 prozenti. Tahdâ weidâ fchee fskaitki, protams, newar dot ne mafakâ jehdfeena par gara trauzejumu pahrmantofchanu. Paklausifimees, fo par fcheem fskaitkeem faka eewehrojamaif psichiatrs profesors Kraepelins. „Schis leelâs (fskaitku) starpibas zehlonis, faka Kraepelins, galwenâ fahrtâ atrodas plafchakâ waj fchaurakâ pahrmantofchanas jehdfeena eerobefchofchanâ, leelakâ waj mafakâ eepreefchejâs dsihwes noftahstu noteiktibâ un apstrahdajamâ materiala fawadibâ. Ja eewehro, fa par flimibas dihgku parahdibam wajak usfkaitit un pee pahrmantofchanas jautajuma noteifchanas lihds eewehrot ne tikai ihstâs gara wahjibas, bet ari wefelu wirkni radneeziſku ſtahwoſtu: alkoholiſmu, neiropes, uſfrihtofchus rakſturus, noſeedſigas teekſchanâs u. t. t., tad zaurmehrâ no fcheem flimneefkeem wifmas pee 60 lihds

70 prozenteem ari wina tuwako radneeku gara dsihwê parahdas lihdsiga atkahpschanàs no normas“.

Dee schahdeem pascheem flehdseeneem ir nahzis psichi-
atrs profesors forels („Hygiene der Nerven und des Geistes
im gesunden und krankhaften Zustande“). Winsch saka:
„Pahrmantojamu flimibas apkrautibu nowehro pee weza-
keem un tuwakeem radneekem 40 lihdsj 80 gadijumos no
katreem 100 gara trauzejumu gadijumeem“.

Emesls, kapehz statistiskee skaitki ir tif nenoteikti, me-
lejams tai apstahkli, ka lihdschinejâ statistika ir galwenâ
kahrtâ zentusees issinat tikai flimneeka wezaku weselibas
stahwokli. Turpretim mehs sinam, ka zilweks war eemantot
sawa organisma ihpaschibas ne' tikai no wezakeem, bet ari
no wezaku wezakeem, waj ari wehl no tahlakeem preekschte-
tscheem. Ellen Kei gluschi pareisi atsihmê: „Beeschi behrns
saweem sentzscheem ir wairaf pateizibas parahdâ, nekâ sa-
weem wezakeem.“ Ari flimigàs ihpaschibas behrni war
tâpat eemantot no sentzscheem, kâ no wezakeem. Tahlak, lihds-
chinejâ statistikâ naw stingras eewehribas, waj ir weens no
wezakeem flimojis, waj ari abi wezaki ir bijuschi flimi.
Gluschi weegli war atgaditees, ka flimibas eegrosijums weena
wezaka dsimuma schuhnina teef isnihzinats zaur otra wezaka
dsimuma schuhnina, kuzai ir pawisam pretejas ihpaschibas un
pretejs eegrosijums. Wisi biologi atsihst lihdschinejo statistiku
par nepilnigu, un daschi no wineem jau ir mehginajuschi sa-
stahdit dsintas tabeles, kuzâs buhtu atsihmets leelaks sinama
indiwida sentschu skaits. Eai nu tas buhtu kâ buhdams, tad
tomehr wistuwaf pee pateesibas gan laikam stahwès Kraepe-
lina skaitki, t. i., ka katreem 100 waj 70 no wiseem nerwu
flimneekem 60 ir sawu wahjumu eemantojuschi no wezakeem
waj sentzscheem. Tâ tad eewehrojami leelakâ data no gara
un wispahrigi no nerwu flimibam ir eemantota no wezakeem.
Tas ir loti labi saprotams, jo wiswairaf flimo neisturigakee
indiwidi, un neisturiba, kâ jau agraf redsejam, ir eemantota
no wezakeem.

Kahdâ kahrtâ gara flimibas teef pahrmantotas, par to
eewehrojama is psichiarts profesors Sommers („Familienfor-
schung und Vererbungslehre“) raksta sekojchu.

„I. Ja wezaki pat lihdsj firmam wezumam paleef
weseli, tad tomehr wineem war buht tahdi behrni, kureem ir
eeddsintas un wehla redsamas gara flimibas. Tâ kâ ahrejo
flimibas eemeslu truhst, tad winas ir bes kaut kahdam schau-
bam: no wezakeem eemantotas.

II. Ewehrojot behrna gara flimibas, ſchahdos gadijumos (kà augſchminetâ) wezafos ir, ja raugàs no pſichiatriſkâ ſtahwoſka, no preeſchtetscheem eemantoti flimibas dihgli.

III. Ja no wezakeem tehws waj mahte ir, waj ari ir bijuſchi garâ flimi, tad flimibas dihgli, kà leekas, uſ behrneem ir teefchâ kahrtâ pahrmantoti. Tomehr iſrahðàs, ka no wairakeem ſchahdu wezaku behrneem beeschi ſaſlimſt tikai weens, waj pat neweens neſaſlimſt. Tâ tad wezaku gara flimibai naw katreis par ſekam behrnu gara flimiba.

IV. Ja pehz weena wezaka garâ ſaſlimſchanas kahds behrns paleef garâ flims, tad abâm flimibam ir weenai ar otu lihðſiba, ſihmejotees uſ ſimptomeem un flimibas noriſnſchanos. Tas ſewiſchki parahðàs pee teem gara trauzejumeem, kuzi ir dibinati uſ nerwoſuma pamateem.

V. Kaut ari pee weena wezaka tikai reis parahditos gara trauzejums, tad tomehr pee pehznahzejeem daſchreis iſzetas nedſeedinama nerwu flimiba, waj ari otradi. Tâ tad paaudſchu wirknê ir pakahpeniſka daſchadiba, ſihmejotees uſ to, waj gara trauzejums paleef nopeetnaks un ſliktaks, waj ari tas labojas. Schini parahðibâ ir nowehrojams degeneratiws waj regeneratiws attihtibas wirſeens, kaut ari pehdejâ gadijumâ tâpat galu galâ gara trauzejums iſzetas.

VI. Ja iſmeklê ſentſchu rindu, waj wineem naw bijis gara trauzejumu, tad iſrahðàs, ka toti beeschi weena paaudſe teef iſlaiſta, tâ ka p. p. gara trauzejums parahðàs pee wezakeem un behrnu behrneem, kamehr widû ſtahwoſchâ paaudſe teef iſlaiſta. Tâ tad zilweks war palikt brihws no gara trauzejumeem, pee kam wiſch pahrnes no ſaweem wezakeem uſ ſaweem behrneem teefſchanos pehz patalogiſkas warijazias. Tai ſinâ ſcho zilweku war apſihmet par potenziâli apkrautu, ka wiſch ir apkrauts ar flimibas dihgli, kura wina perſonigâ dſihwê neparahðàs.

VII. Ja beſ peeteekofſcheem ahrejeem eemeſleem gara trauzejums parahðàs pee tahda zilweka, kura teefſchu ſentſchu rinda ir wairakàs paaudſes bijuſi brihwa no gara flimibam, tad aſins radneezibas pehtiſchana beeschi rahda, ka ſahnu linijâs ir bijuſchi lihðſigi gara trauzejumi (kollaterala apkrauſchana ar flimibas dihgteem).

VIII. Ja ſchahdos gadijumos peeteefoſchi tahtu ſeko ſentſchu rindai, tad daſchreis iſrahdaſ, ka preekſch wiſeem teem gadijumeem, kuri, ka pirmâ azumirſli leekas, weens ar otru neſtahw nekahdâ ſakarâ, ir bijis kahds kopejs ſenzis, no kura war atwaſinat eemantotu apkrautibu ar ſlimibas dihgteem, neraugotees uſ to, ka wairaki lozekli teef iſlaifti.

Katrs zilweks ir pahrmantofchanas tendentſchu neſejs, kuras wina perſonigâ dſihwe pa datai neparahdâs, bet kuras pee pehznahzejeem war iſwehrſtees wiſâ jawâ pilnibâ."

Schee profefora Sommera nowehrojumi ir toti ſwarigs materials jo ſewiſchki tapehz, ka Sommers ir weens no wiſlabakeem gara ſlimneeku pagahtnes paſinejeem un ir eewehrojami dauds darijis preekſch metodes iſtrahdaſchanas, kahdâ ſahrtâ wiſlabak iſpehtit ſaites ſtarp weenu paaudſi un otru un daſchadu ihpatnibu pahreeſchawu no paaudſes uſ paaudſi. Wiſi ſche uſſkaiſitee gara ſlimibu pahrmantofchanas un eemantofchanas weidi no jauna peerahda, ziſ ſareſchgitas un no ziſ daſchadu preekſchtetſchu datam ir ſakopotas dſimuma ſchuhnikas un ziſ dauds ir warbuhtibu pee olinas un ſehklas dſihwneežina nobreeſchanas, ſaweenofchanâs un jaunâ indiwiða organifma eegroſiſchanas. Olinas apaugloſchanâs war buht tiſ laimiga, ka lai gan winas ihpaſchneezi ir gara trauzejums, tomehr pee apaugloſchanâs ſlimibas dihgltis olinâ teef iſnihžinat. Olinas apaugloſchanâs war noriſinatees ari tiſ neiſdewigi un nelaimigi, ka neeziga wezaku gara ſlimiba, ſewiſchki ja tahdu pamana pee abeem wezakeem, pee pehznahzejeem iſwehrſchas wiſâ plaſchumâ. Ja tiſkai weenam wezakam ir gara trauzejums, tad ir ſagaidams, dauds leelaks weſeligu behrnu ſkaiſts nekâ kad abi wezaki ir garâ wahji. Schis likums ſihmejas ari uſ wiſâm zitâm pahrmantojamâm ſlimibam. Ja gara trauzejumi parahdâs pee wezakeem tiſkai ſinamos periodos, tad tee behrni, kuri ir raditi pa ſlimibas laiku, ir wiraſ apdraudeti, nekâ tee pehznahzeji, kuri ir raditi no ſlimibas brihwos ſtarpbrihſchos. Par wiſâm ſcham leetam pſchiatrs Kirchhofs rakſta ſekofcho :

"Dehz eephejas wajadſetu nowehrſt laulibas ſtarp garâ wahjeem, jo kur abi wezaki ir ſlimi, tur ari behrni ir garâ wahji, wiſmaf ſaſlimſchanas warbuhtiba tur ir toti leela. Dauds maſak ir breeſnu, ja tiſkai weens no wezakeem ir apkrauts ar ſlimibas dihgteem. Drihkſt ſtingri turetees ari pee tahda uſſkata, ka preekſchtetſchu (perſonigâ dſihwê) eeguhtâs ſlimibas, ka p. p. ireeka, tiſkai tad ir tiſ nopeetnas, ja behrni teef raditi pa ſcho ſlimibu iſjelſchanâs waj noriſina-

ſchanàs laifu. Bet zaur ſaitiguma ſakrahschanos, tad ſlimi-
bas dihski zelas no abeem wezakeem, pa dafai iſſfaidrojas,
ſapeh3 ahrprah3tiba ir tiſ beeſchi ſaſtopama ſinamàs ſabeed-
ribas aprindàs, kuràs prezeſchanàs noteef tikai ſtarp nedau-
dſàm familijam, waj ari pat tikai ſtarp weenas familijas
lozeſkeem. Schahdus gadijumus ſaſtop muiſchneefu familijàs
un ſchur tur ari pee ſemafàs ſahrtas laudim, kur zenschanàs
peh3 ihpaſchuma apweenoſchanas nowed pee nepeeteefoſchas
ſajauſſchanàs ar ſweſchàm aſinim. Kaut ſo lihdsigu meh3
jau minejàm, runajot par rãſas eeſpaideem un atradàm, ſa
ſchinì ſinà ir ſchihdi apdraudeti. Tah3s pats zehlonis ir
uſkrihtoſchi beeſchi ſaſtopamai angku kwakeru (tizibas ſekte)
ſaſlimſchanai."

Sihmejotees uſ daſchàm nerwu ſlimibu ſawadibam ir
interefanti toſi plaſchee kreewu pſchiatra Orſchanska noweh-
rojumi. No wineem peewediſchu daſchus tihpiffakos. Pee
normaleem apſtah3keem zaurmehrã if uſ katreem 100 ſeewee-
ſchu dſimuma indiwideem dſimſt 105 wihreeſchu dſimuma per-
ſonas. Ja weenas no wezakeem ir ſlims, tad ſchi atteeziba
peh3 Orſchanska nowehrojumeem eewehrojami mainàs.
„Slimi tehwi, ſaka Orſchanskis, wiſpahri rada wairal puifu
(125:100), ſlimas mah3es tiſfai 101,5:100, un ja abi wezafi
ir ſlimi, tad dſimuma atteezibas ir 98:100. Ja atzeramees,
ſa zaurmehrã atteeziba tahdàs familijàs, kur abi wezafi ir
weſeli, ſneedsas lihds 106—110:100, tad no augſchejeem ſſait-
keem redſam, ſa zaur weena wezaka ſlimibu teef weijinata
wina dſimumam peederigu behrnu dſimſchana. Wiſpahri
ſatram ſlimam raditajam, ſewiſchki ſlimam tehwan ir ſtip-
rafa teefſchanàs, nefã weſelam raditajam, pahrneſt ſawu dſi-
numu uſ behrneem, bet ſewiſchki uſ ſlimeem, t. i. tahdeem
behrneem, kuri ir ſawu konſtituziju (meeſas eekahrtojumu)
eemantojufchi no ſlimã raditaja."

Peh3 Orſchanska nowehrojumeem ir leela noſihme
preeſſch peh3nah3zeju dſimuma noteiſſchanas, ar kahdu ſlimibu
wezafi ſirgſt.

„Ar nerwu ſlimibam ſirgſtoſcheem wezakeem ir ſewiſchki
leela teefſchanàs pahrneſt ſawu dſimumu uſ behrneem, ſewiſchki
uſ ſlimeem behrneem. Turpretim tanis familijàs, kur wezafi
ſirgſt ar kruhſchu ſlimibam (ſirds, plauſchas), nowehro preteju
parahdibu: pee dſimuma noteiſſchanas te iſſchſiroſcha noſihme
ir weſelam wezafam."

Nerwu ſlimibas eedala diwàs leelaſàs dafàs: organi-
fãs un funkzionalãs nerwu ſlimibàs. Pee pirmãm peeder

wiſas tās loti daſchadās ſlimibas, kurām par eemeſlu ir nerwu audu redſama ſabojaſchanās: zaur mikroorganismem, giſtim, mechanifkeem eeſpaideem, u. t. t. Turpretim pee funkzionalām peefkaita tahdas nerwu ſlimibas, pee kurām nerwu audos newar atraſt ne maſakās pahrmainas, bet pee kurām weentgi nerwu darbiba waj darbibas nenoriſinās wairs normali. Tā wiſpahrejs nerwoſums, epilepſija jeb krihtamā kaitte, neirraſtenija, histerija, migreni jeb paſtahwiga galwas ſahpe u. t. t. ir tiſai funkzionalas nerwu ſlimibas. Wiſas winas ir dauds weeglaſas un dauds maſaf bihſtamas par organifkām nerwu ſlimibam, un ja ari funkzionalās nerwu wahjibas eewehrojāmā mehrā trauzē zilweka weſelibu un pamaſina wina darba ſpehju, tad tomeht wiſām ſchim kaitem tiſai loti reti ir tiſ nopeetnas ſeſas, kà organifkām nerwu ſlimibam, kuras organifmu aiſween galigi ſabojā. Pee wihreescheem ir wairaf ſaſtopamas organifkās nerwu ſlimibas, pee ſeeweetem wairaf funkzionalās. Tapeh3 pee wihreeschu dſimuma nerwu ſlimibas ir dauds nopeetnakas un bihſtamakas, jo winas nowed zilwezi dauds ahtraf pee iſwirtiſbas, nekà wairaf pee ſeeweetem nowehrojāmās funkzionalās kaites. Kapeh3 taiſni pee wihreescheem nerwu ſlimibas tiſ nelabwehligi noriſinās, tam par leelafo eemeſlu ir jauſſkata alkoholiſms un ſiſiliſs, kuri ſtarp wihreescheem zaurmehrā ir dauds leelaſā mehrā iſplatiti, nekà ſtarp ſeeweetem. Alkoholiſ un ſiſiliſs tiſ leelā mehrā pawahjina nerwu audu iſturibu, ka pehdejee wairs neſpeh3 pretotos pat neezigakeem apſahrtneſ eeſpaideem. Pah alkoholiſka, bet ſewiſchki pah ſiſilitiſka galwu karajas Damokla ſobens, kureſch katru azumirkli war uſkriſt uſ jebkura organa, bet ſewiſchki uſ nerwu ſiſtemas. Alkoholiſka waj ſiſilitiſka organifms ir lihdsigs ſatrupejuſcham ſokam, kureſch tiſko tiſko turas un kuru war nolauſt neezigakais wehja gruhdeers. Tapeh3 tad ari nerwu ſlimibas pee wihreescheem noriſinās dauds nopeetnakā un nelabwehligakā weidā, nekà pee ſeeweetem. Dreeſch ſeeweetes naw tiſ bihſtami ſaſirgt ar nerwu kaiti, kà preeſch wihreescha, jo ſchā ſlimibu noſarē, pirmsahrt, ſeeweeshu mirſtiba ir maſaka par wihreeschu mirſtibu, kà ari, otrahrt, ſeeweetem ir dauds wairaf zeribu uſ iſweſeſoſchanos, nekà wihreescheem. Ja ar ſiſiliſu ſaſlimſt abi dſimumi, tad pee ſeeweetem ſamehrā dauds retaf, nekà pee wihreescheem, parahdās tiſ bihſtamas ſiſiliſka ſeſas, kà progrefiwā paralife un mugurſaula ſmadſenu dilonis. Schi parahdiba ir tahdā kahrtā iſſkaidrojama, ka wihreeschu nerwu ſiſtema teef wahjinata weenfahrt zaur alkoholi un

otfahrt zaur garigu darbu un dšhwes raisem, kapehž wina ir samehrâ neisturigaka par seeweefchu nerweem.

Zif dšimst weselu, zif flimu behrnu, ja wezaki firgſt ar nerwu wahjumu, par to Orſchanskiſtis paſtaſhta ſeſoſchus ſawu pehtijumu reſultatus.

„1. Ja tehws ir flims, tad weselu un flimu behrnu ſtaits ir weens otram lihdfigs.

2. Ja flima ir mahte, tad weselu behrnu ir wairaf, nekâ flimu, tâ ka mums ir teeſiba apgalwot, ka tehwan ir ſtipraka teefſchanâs, nekâ mahtei, uſ behrneem pahrneſt ſawu flimigo ſtahwofli.

3. Kas atteežas uſ familijam, kurâs abi wezaki ir flimi, tad ſchahdâs familijâs atteezigi ir wehl wairaf flimu behrnu, no ka war taiſit flehdseenu, ka kopejs abu wezaku eeſpaids uſ pehžnahzejeem ir eewehrojami ſtipraks, nekâ tas eeſpaids, kuru uſ behrneem atſtahj katrs no wezakeem par ſewi. Ja bej flimeem wezakeem ſchahdâs familijâs ir wehl ziti flimneeki (familijas pahrmantofchana), tad flimu behrnu ſtaits ir wehl leelaks.“

Šimenês, kurâs abi wezaki firgſt ar nerwu kaitem, puikas wairaf ſaſlimſt ar organiſkâm, meitenes wairaf ar funkczionalâm nerwu wahjibam. Preekſch pehžnahzejeem ir toti no leela ſwara, waj tehws firgſt ar organiſku, waj ari ar funkczionalu kaiti: pirmâ gadijumâ flimo behrnu ſtaits ir leelaks par weſelo behrnu ſkaitu, otrâ gadijumâ tas ir otradi. Pee puikam tehwa flimibas parahdâs dauds ſmagakâ un nopetnakâ weidâ, nekâ pee meitenem, uſ kurâm tehws ſamehrâ tiſat dauds retaf pilnigi pahrmanto ſawu flimibu. Ja ar organiſku kaiti firgſt mahte, tad gruhti ſaſlimuſchu behrnu ſtaits ir maſaks, nekâ kad ar to paſchu kaiti firgſt tehws.

„Mums ir tapehž teeſiba teikt, ſaka Orſchanskiſtis, ka funkczionalâ patalogiſkâ pahrmantofchana ir ſaſneeguſi ſawu augſtako attihſtibu tais familijâs, kur ir flimas mahtes; organiſka pahrmantofchana tanis ſimenês, kur ar organiſkâm flimibam firgſt tehwi. Wiſpahri ja familijâ ir flims tehws, tad pahrmantofchanai ir wairaf organiſks rakſturs, ja flima ir mahte, tad pahrmantofchanai ir jabuht funkczionalai. Patalogiſka pahrmantofchana no tehwa puſes ir bihſtamaka, nekâ no mahtes puſes.“ „Preekſch daſchadu patalogiſkas pahrmantofchanas pakahpju apſihmeſchanas war tapehž uſſtahdit ſeſoſchu mehraulku: organiſki flimi tehwi, funkczionali flimi tehwi, organiſki flimas mahtes, funkczionali flimas mahtes. Šchis ir no augſčas uſ leju norindotas pakahpes, kuras

apſihmè zaur pahrmantofchanu ſlimo wezafu behrneem draudoſchàs breeſmas. Mums ir teeſiba peenent, ta patalogiſkas pahrmantofchanas eeſpaids atkarajas no diweem faktoreem: weenkahrt, no raditaja dſimuma un, otrkahrt, no ſlimibas mehra."

Wiſpahri nerwu wahjums familijà war palift ar katru paaudſi aiſween leelaks un leelaks, waj ari tas war pahrwehrſtees par maſak nopeetnu kaiti un galu galà, pehz wairakàm paaudſem, pawiſam iſſuſt. Tas pa datai atkarajas no tam, waj ſchahdàs familijàs dſimſt wairak puiſku, waj meitenu. Par ſcho parahdibu Orſchankſis rakſta ſekofcho:

"Dateeſibà mehſ redſam, ka puiſkas no ſaweem tehweem un mahtem weennmehr eemanto leelaku patalogiſka pahrmantojuma mehru, nekà meitenes. Bet wehl rakſturigaka ir puiſku teeſchànàs funkzionalo pahrmantojumu pahrwehrſt organiſtà; turpretim meitenes organiſku pahrmantojumu pahrwehrſch funkzionalà."

Tapehz tehwà ir nowehrojama tendenze iſwirtibu paſtiprinat, ja tahda jau ir eefahkufees; kurpretim mahtes daba teezas pehz iſwirtibas maſinaſchanas. Iſwirtiba teeſ weizinata zaur puiſenu dſemdeſchànau, relatiwi maſinata, — ja iſwirtuſchi wezaki rada meitenes.

Ne wiſi ſlimigu wezaku behrni ir weenadà mehra ar ſlimibas iſzelschànou apdraudeti. Kuri behrni zeefch wairak, kuri maſak, par to Orſchankſis ir atradis ſekofcho liſumu:

"Patalogiſkas pahrmantofchanas wirſeenam ir noteiſts rakſturs, un ja weens no wezakeem ir ſlims, tad pee pirmeem behrneem patalogiſks pahrmantojums parahdàs intensiwakà weidà, pee kureem wiſch atrod wiſleelako ſkaiſli upuru un rada wiſgruhtakos ſlimibas weidus. Tahlakà laulibas dſihwè patalogiſkas pahrmantofchanas energiſa ſlihð uſ leju."

Speziali pee ſiſilitikeem ir wiſwairak apdraudeti oſrais un treſchais behrns. Jo wezaki paleek wezaki, jo ari patalogiſka pahrmantofchana paleek wahjaka un wahjaka un wair neapdraud tiſ leelà mehra behrnu weſelibas. Kà wiſpahri pee ſlimibam, tà ſewiſchi pee nerwu kaitem ir nowehrots, ka behrni beeſchi neſlimo ar to paſchu kaiti, ar kuru firgt wezaki. Tas pa datai ſaſkan ar moderneem uſſkateem par ſlimibu dihgku pahrmantofchanu. Slimibas, kà jau agraf mineju, neteeſ pahrmantotas uſ behrneem, bet gan wiſpahriga audu neiſturiba pret daſchadu ſehrzu dihgkeem. Schahdos gſchws audos war eeperinatees wiſadu ſlimibu dihgſi, ſtatoes pehz apkahrtejeem apſtahkkeem. Tapehz tad ari nowehro,

fa lai gan pastahw lifums, fa no flimigeem wezakeem dsimst flimigi behrni, tad tomehr behrneem beeschi war buht pawisam zitada weida wahjums, nekà wezakeem. Drusku zitadi tas ir pee dilona. Pee pehdejà ir kaut kahda toti noteikta atteeziba stary wezakeem un behrneem: tuberkulosi wezafi rada wiswairaf tahdu behrnu, furi wisbeeschaf flimo ar diloni, bet ne tif leelà mehrà ar kaut kahdu zitu kaiti. Waj behrni firgst ar sawu wezako flimibam, waj ari ar kahdu zitu wahjibu, us to pa datai eespaidis ir dsimumam. Wispahri war teift, fa meitenes wairaf zeesch wezaku wahjibas, turpretim pee puifam parahdàs kaut kahds wezaku flimibas isweidojums jeb warijazija. Ja abi wezafi firgst ar weenadu kaiti, tad aisween ari behrni flimo ar to paschu kaiti. Wezaku kruhschu flimibas (firds, plauschas) pee behrneem toti beeschi isweidojas par nerwu flimibam.

Leelu eewehribu pelna sefofchais Orschanska nowehrojums. Ja zilwekam jau ir kaut kahda funkzionala kaite un ja pehz tam winsch faslimst ar organisku flimibu, tad pehdejà norisinas weeglakà formà, nekà tajà gadijumà, ja funkzionalàs nerwu kaites naw. Sifilitiki, furi tif plaschà mehrà firgst ar daschadam organiskàm flimibam, pahrzeesch pehdejàs dauds weeglak, ja wini jau eepreefsch ir faslimuschi ar kaut kahdu funkzionalu flimibu, peemehram, ar neirasteniju, hipohondriju u. t. t. Ari us behrneem organiskàs flimibas pahreet masakà mehrà, ja wezakeem bes organiskàm ir ari funkzionalas nerwu kaites. „Patalogiska pahrimantofchana, saka Orschanskis, nerwu sistemas nosarè istradhàs par (individualà dsihwè) eeguhto nerwu sistemas flimibu antagonistu (pretkarotaju), pee kam wezaku nerwu sistemas funkzionalà faslimschana fewischi stipri darbojas pret organisku flimibu iszelschanos pee pehznahzejem, t. i. stary funkzionalo pahrimantofchanu un organisku faslimschanu pastahw wisleelafais antagonizms.“

Schee nu ir tee galweene lifumi, furi noteiz nerwu flimibu pahrimantofchanu no wezakeem us behrneem. Wifs minetais rahda, fa ja wezafi ir flimi, tad ari wiku behrni ir apdraudeti. Pee flikteem apstahkkeem iswirtiba war ahtri eet us preefschu un samehrà drihsà laikà familiju sakropfot, waj ari pawisam isnihzinat; turpretim ja pee prezeschanàs noteef frustofchanàs, ja weenmehr peepluhst jaunus afinis, jauni spehfi, furi iswirtibai stradhà pretim, glahbj dsimtu no bojà eeschanas, tad iswirtiba war tift aptureta, kaut ari ne galigi isnihzinata. Tomehr zilweka dsihwe ir tif gruhta, fa winai war peemehrotees tikai weseli un spehzigi indiwidi, turpretim

wiseem kropssem ir nepezeeschami jaet bojā: agraf waj wehlf; ahtraf waj lehna, — tas atkarajas no apstahfkeem. Kahdā fahrtā un zif ahtri fchi iswirtiba eet uf preefschu, ir gruhf noteift, jo preefsch tam ir jaewehro katrs fonkrets gadijums par sewi; wif eefschejee indiwiđa spēhki un ahrejee apstahfki un eespaidi, kuri katrā atsewischkā gadijumā ir fawadi. Ja tomehr no wairakeem schahdas iswirtibas nowehrojumeem grib fastahdit wispahreju paraugu, wispahreju fkalu, kura sewi eetehrptu iswirtibas prozesa raksturigakās eesihmes, tad schis paraugs pehž pfchiatra Morela buhtu awmehtam schahds:

1. paaudse: nerwofs temperaments, tikumifku juhtu truhfums, iswirtiba.

2. paaudse: beeschi usfriht treeka un gruhfās neirofes, alkoholisims.

3. paaudse: gara trauzejumi, paschnahwibas gadijumi, garigs nespehfs un trulumis.

4. paaudse: eedfinta wahjprahtiba, iskropfojumi, atihstibas trauzejumi.

Par scho iswirtibas gaitas paraugu profesors Kraepelins faka fefofchu:

„Schahda attihstibas fahrtā nepezeeschami pati par sewi nowestu iswirtufcho dfinu pee gala. Par tif weenfahrschu likumu, protams, newar buht pat runas, ja eewehro tif faweschgitas un tikai paschos rupjakos wilzeenos pasihstamās apstahfku atteezibas. Sche ir par wifām leetam jaewehro, fa blakus wahjinofcheem eespaideem wifur darbojas ari pretejas strahwas, kuras ifeet uf trauzejuma isnihzinafchanu un weseligas tahlafattihstifchanās nodroschinaschanu. Ja tas tā nebuhtu, tad jau fen wifs zilweku dfinums buhtu postā aifgahjis. Pateefbā tikai pee toti nelabwehfligeem apstahfkeem leeta nokuhst lihds schahdām uf leju wedofchām pakahpem. Uefkaitamās iswirtufchās familijās mehfs redsam, fa zaur fajaukfchanos ar weseligām afnim flimigu dihgtu pehdas pee pehznahzejeem atkal ifdseest. Eai nu tas buhtu fā buhdams, tad tomehr, ja beeschi parahdās eedfinta plahnprahtiba, daschreis lihdsās ahrtahrtigām dahwanam pee ziteem familijas lozekleem, tad to taifni drihft usflattit par wisplafchakā mehrā pahrmantotu flimibas dihgtu wehstnefi.“

Ja wezali firgst ar kaut kahdu nerwu kaiti un ja winu behrni leefas buht pilnigi weseli, tad war notift dfiļa maldi-

ſchanàs waj pahrfkatiſchanàs. „Behrni, ſaka Kirchhofs, kuru wezakeem ir bijuſchi gara trauzejumi, waj ari kuri ir aprauti ar zitu no wezakeem eemantotu nerwu ſlimibu dihgteem, ne tikai trofſchno un murgu no wisneezigakà eemeſla, peemehram, no wisweeglakà drudſcha, no gremofchanas trauzejumeem, no ſobu nahſſchanas, bet pee ſchahdeem behrneem jau pehz paraſteem iſdeeniſchkàs dſihwes atgadijumeem rodas ilgi neisdeeftoſchs ſaihgums waj apnikums; garigs darbs ſkolà winus ahtri nogurdina; bailes un ſods tos koti nopeetni uſtrauz. Schahdeem nenowehrſchameem ahrpaſaules eeſpai-deem un pehz ſchahdas eeſſchejàs dſihwes ahrfahrtingas noriſnaschanàs neſeko wairs pilniga iſlihdſinaschanàs, jo pretoſchanàs ſpehja ir ſlimigi wahjinata.“

Tif tahtu nu par nerwu ſlimibu pahrmantofchanu uſpehznahzejeem. Schis apfkats nebuhtu pilnigs, ja atſtahtu pawifam neminetu, no ka muhſu deenàs nerwu ſlimibas jelaſ, jeb pareiſafi ſakot, kaſ ir taſ dahrsneekſ, kaſ nerwu ſlimibu dihgſtus tif ruhpiigi kopj un ſlazina, lai no teem ar laifu iſaugtu kupli ſoki ar neſkaitameem ſareem un neiſmehrojameem augteem? Beſ ſchaubam, weens no galweneem dahrsneekſeem, warbuht pat wiſu zitu dahrsneeku pawehlneekſ ir atflahtibà dauds daudſinamais, bet kluiſibà wehl leelakà mehrà leetojamais alkohols. Alkohols ir jauſſkata par weenu no leelaſam ſabeedribas nebuhſchanam ſewiſchki tapehz, ka reibinoſchi dſehreeni zilweka organiſmu ſamaità ne tikai teeſchà kahtà, bet ari tapehz, ka winsch paralifè zilweka garigàs ſpehjas un tahdà kahtà, tà teikt, ar waru zilwekam iſ rokam iſnem wina dſihwes ſtuhri. Eiropeeſchi brihnas, ka indeeſchu ſakiri war darit tif ſawadas un zilwekam pawifam neeſpehjamias leetas. Bet maſaſ wajadſetu brihnetees par ſakiru darbeem, bet toteeſ wairaf wajadſetu brihnetees par teem ſaweem darbeem, kuru ir iſdariti ſem alkohola eeſpaida. Nedſehris zilwekſ, ja taſ ir apdahwinats ar wiſleelaſo fantaſiju, gadà newaretu iſdomat tikdauds mulkibu, zil peedſehris zilwekſ ſpehj iſdarit weenà paſchà ſtundà. Fiſiologiſkà pſichologiſka ir peerahdijuiſi, ka zilweka apſina ir eedalita wairakàs paſahpès. Alkohols paralifè jeb nomahz muhſu apſinas augſtaſo paſahpi, muhſu iſdeeniſchku apſinu, kuru pſichologi apſihmè par „es“. Pehz tam darbojas wairs tikai zilweka apakſchapsina, kura ir koti miglaina un neſkaidra muhſu apſinas data. Tapehz ja mehſ eſam peedſehruſchi, tad lai gan par ſewi runajam, lai gan leetojam paſtahwigi to paſchu „es“, kuru leetojam ari nedſehruſchà ſtahwolli, tad tomehr

starp abeem schein „es“ ir milšiga starpība un katrā šķini gadījumā viņam ir šāwads jehdseens. Mans peedsehruschais „es“ ir pawišam kaut kas zits, nekā parastais, normalais „es“ un, morāliski nemot, pehdejais newar buht par pirmajā darbeem atbildigs. Taisni tas tad nošimē, ka dsehrumā zilweks ir bes dšihwes stuhres.

Bernes profesors Demme, kuresch ir wispahri atsihts par labu alkoholišma jautajuma pašineju, ir spezialī nodarbojees ar dsehrajū un šahtibneeku familiju pehtišchanu un taħdā šahrtā nokluwis pee loti pamahzofsheem rezultateem. Lai lasitajs pahrleezinatos, zil bespartejisks ir Demme bijis pee materiala šakrahšanas, peewedišchu wizsaur pašča sinatneeka wahrduš („Ueber den Einfluss des Alkohols auf den Organismus des Kindes“.) Gribedams pahrleezinatees, šaħds eespaids ir alkoholum uš zilweka dšimunia šchuħninam waj nahkofšas paaudses dihgļeem, Demme ir stahjees pee nopeetna pehtijuma, par kuru wiņšch tā raksta:

„Šhini noluhkā es, šaħtot no 1878. gada, atšihmeju no šawas poliškliniškās hošpitalprakšes paščā Bernē un wiņas apšahrtņē lihds šchim laikam (1891. g.) desmit pašihstamu dsehrajū familijas un wiņas šawā noluhkā tik akurati pehtiju, zil ween tas bija eespehjams. Šchis familijas es iswehļešos bes kaut šaħdas eepreefšch špraustas idejas un eewehroju pee tam tikai to, lai preefšch špreiškās jautajuma atrišinasšanas wezakeem buhtu leels behrnu škaitis; lai pee behrneem nebuhtu eewehrojamu dihgļu preefšch kusmas (Kropf) iszelschanās, kā ari lai no familiju peederigeem waj atteezigām eestahdem waretu šadabut drošchus datus. Pehz nodarbošchanās familijas galwas bij deenas algadschi, kalpi, apšalpotaji, pauneneeki, pa masai datai amatneeki, kā akmenu lauseji, ploštneeki, kublineeki. Bes šchām desmit pašihstamām dsehrajū familijām, kuru pehznahzeji bij padewuščees wezaku kroniškām alkoholišmam, es iswehļešos šawā poliškliniškā prakšē desmit zitas, pee tās paščas eedšihwotaju šchiras un dšihwes šahrtas peederigas zimenes, atkal šewišchki eewehrodams leelaku škaitu behrnu un iswairidamees no familijām, pee kūrām buhtu redsami kusmas dihgļi (autora peesihme: pee kusmas nowehro daschadus organišma, šewišchki nerwu sistemas trauzejumus, šapehž Demme ir no kusmas wairiješs, lai alkoholišma šekas netaptu šajauktas ar kusmas šekām) un kaut šaħdas alkoholišma eesihmes. Par šcho familijas attureschanos, kaut ari ne absolutu, no alkohola leetoschanas es pahrleezinajos no šaweem ilgeem nowehrojumeem, pa datai no šcho familiju

radneeku, faiminu, darba deweju puses, un wjadſibas gadizumâ ari zaur apjautaschanos pee dſihwoſku uſrauga."

Par ſcho ſawu 12 gadus ilguschu pehtijumu rezultateem profefors Demme rakſta ſekoschu:

"Teefchee 10 dſehraju familiju pehznahzeji, furâs alkoholiſms tiſa peerahdits pee weena, waj ari pee abeem wezakeem, kâ ari pa datai pee eepreeſſchejam paaudsem, ſaſtahweja no 57 behrneem. No pehdejem nomira paſchâs pirmâs dſihwibas nedelâs un mehneſchos, pa datai no dſihwes neſpehka, pa datai no nejaufcheem frampjeem (ſmâdsenu un winu ſegu uhdenskaite) 25 behrni, 6 behrni iſrahdijs par idioteem. Pee 5 behrneem bij uſkrihtoſcha atpakalpalitſchana augumâ: pa datai te parahdijs ruhliſcha augums. Tapat 5 behrni jau behrna attihſtibas gados ſaſlima ar krihtamo kaiti. Weens puifa ſaſlima ar Wita lehkaſchanu (Veitſtanj, chorea minor). Pee 5 behrneem parahdijs eedsimtas ſlimibas (kroniſka uhdenskaite galwâ, ſchelta luhpa, lahtſcha kaſja). Wehl ſewiſchki ir jauſſwer, ka 2 no ſche mineteem epileptikeem bij palitſuſchi par dſehrajeem, eemantodami ſcho ihpaſchibu no wezakeem (abi behrni nomira: weens ar riſkles diſteriti, otrs no gruhta, abpuſiga plauſchu eekaiſuma). Winu ſirgſchanas (ar krihtamo kaiti) ſahkums ſakrita ar ſche nowehroto akuto alkoholiſmu, t. i. teefchi pehdejam ſekoja. No dſehraju 57 behrneem tiſai pee 10, tâ tad tiſai pee 17,50% wareja nowehrot normalus meefas un gara attihſtiſchanâs dihgltus, wiſmaf jaunibas gados.

Ja ar ſcheem ſalidſinam tos rezultatus, furus mehs dabujâm pee 10 no alkoholiſma brihwâm, waj ari loti ſah-
tigâm familijam, tad no pehdejo teefcheem pehznahzejem, no 61 behrna tiſai 5 behrni ſaſlima dſihwes neſpehka deht, 4 behrni wehlaſos behrna gados zeeta ahrſtejamâs nerwu kaites. Tiſai pee 2 behrneem parahdijs eedsimti truhkumi. Turpretim pahrejee 50 nedſehraju behrni iſrahdijs par indiwideem ar normaleem meefas un gara ſpehku dihgteem un wiſmaf behrna gados par normali attihſtitees ſpehjigeem."

Tahlak no Demmes pehtijumeem ir redſams, ka ja alkoholiſis ir bijis tehws un weztehws, tad pilnigi weſelu pehznahzeju ſkaitis lihdsinajees tiſai 6,50%, turpretim behrnibâ apmiruſcho, waj ari par idioteem, garigeem un ſiſſikeem kropeteem iſauguſcho behrnu kopejs prozents ir ſneedſees pahri 90. Ja alkoholiſis ir bijis tiſai tehws, bet ne weztehws, tad weſelu behrnu familijâ zaurmehrâ ir bijis 35 procenti. Tahdu gimeni, furâ abi wezafi bijuſchi alkoholiſki, Demme ir tiſai weenu

ispehtijis. No schis familijas 6 behrneem wefela naw bijis neweena weeniga.

Ja ari peelaištu, ka profesora Denmes pehtijumos buhtu eeweesees labs kluhdu wairums un ja peewestos slaitlus gribetu pat us pusi mihkstinat, tad tomehr wini ari tad ir par daudz brehzošchi. No ihstu alkoholiķu pehznahzejeem leelakā data kahdu laiku srgst un zeesch, kamehr beidsot, aisween jau behrna gados, tee kriht nahwei par upuri. Pasaulē paleef gandrihs tikai idioti, neirasteniki, hysteriki, un indiwiidi ar sifisķeem truhkumeem, ihfi fakot — garigi un sifiski kropki. Wisi wini ir smags sadstihwes balasts un nenomahzami zilwezes iswirtibas weizinataji. Kahds sinatneeks ir ispehtijis no kahdas jau 1740. gadā dšimuschas dsehrajās un wasankes 834 pehznahzejeem 709 indiwiidu dšihwi. No schām 709 personam ahrlauliba ir dšimuschas 106 personas, 142 ir bijuschi ubagi, 64 tikuschi no draudses pabalstīti, 181 ir bijuse prostituenta seeweete, 76 noteefati noseedsneeki, starp wineem 7 slepšawas. Schi fakta pastahstītājs nobeids sawu sīnojumu ar wahrdeem: „Waltij schis pereklis maksaja 75 gados 5 miljonus marķu.“ Ta wairs naw eepreezinoscha parahdiba, ja samehrā ihšā laikā no weenas pašchas iswirtuschas personas war rastees tik schaufmigs wairums sabeedribas atkritumu, kuri ne tikai strahdā pee zilwezes iswirtibas weizinaschanas, bet kuri turklaht par scho sawu darbu pazehr tik eewehrojamu sumu no progresīwās un pozitīwās kulturas darbīneķeem par sawa zilweķu labklahjību noahrdošchā darba atlihdšību!

Jaunakā laikā diwi eewehrojami biologi ir atraduschi, ka jau 1°/o alkohola atschaidijums pagarina juhras swaigschū dihgku attihstīschanos, 2°/o rada pee scheem organīsmeeem daschadus gaudenumus, turpretim 4°/o dihgku attihstību pawīsam nomahz. Alkohola slīktais eespāids us dihgli ir jau sen peerahdīts pee putnu olam: ja pee olu pereščanas winas leef alkohola twaifos, tad jaunee radijumi beeschi ir nenormali un daschadi sakropfoti. Jaunakā laikā kahds sinatneeks ir wairak kā pee 600 dšihwneķeem peerahdijis, ka ja wineem katru deenu dod alkoholu tahdā wairumā, kuršč pee peeauguscha zilweķa nosihmetu pusglahši wihna, tad tikai jau schis neezigais reibinoschu dsehreenu mehrs pee pehznahzejeem rada daschas nenormalas ašīnu ihpaščības un pawahjina pretoščanās spehju lipīgām slīmībām, kā ari wispahri nomahz augščānu un dšihwes spehķu.

Profesors Bunge ir sakrahjis leelu materialu („Die zunehmende Unfähigkeit der Frauen, ihre Kinder zu stil-

len“.), kurfch gaischi rahda, ka tehwi zaur dserfchanu sawas dšimuma ſchuhniņas tā ſamaitā, ka no winām attihštās wahja un iſwirtuſi paaudſe, un ja dserfchana ari ſchini jaunā paaudſē nemitas, tad iſwirtiba eet aiſween tahtaf un tahtaf uſ preefſchu, kurai par ſefam, ſtarp zitu, ir ari ta parahdiba, ka ſeeweetes aiſween wairaf un wairaf paſaude ſpehju ſihdit ſawus behrnus.

Sweedrija 19. gadu ſimtena otrā puſē ir bijuſi ſtipra kuſtiba pret alkoholu. Kā ſefas no ſchis kuſtibas ir radijuſchas: idiotu, garā wahju, noſeedsneeku, kropſu ſkaita pamafinaſchanās un fara pulſeem derigu perſonu pawairoſchanās.

Dr. Bezzola pee ſchweizes eedſihwotaju ſkaitiſchanas ir atradis ſekoſchu loti intereſantu un pamahzoſchu parahdibu. No 9000 wiſā walſi atſihmeteem idioteem, wīnu wezafo apaugloſchanās pee ſcho plahnprahtigo indiwidu radoſchanas ir leelafā wairumā, nekā zitās gadskahtās, notikuſi diwos laikos: ap wišnogu eewahſchanas laiku un waſtlahti, kad wiſwairaf laudis eedſer. Turpretim wiſpahrejās apaugloſchanās ſkatis, kurfch kriht uſ ſīnamu laiku, diwās minētās gadskahtās ir bijis wiſmaſafais.

Alkoholam dšimuma dſihwē ir trijadas ſlittas ihpaſchibas: zaur alkohola leetoſchanu dšimuma kaiſlibas pawairojas, prahtu un gribu regulejoſchee ſmadſenu zentriteeſ nomahkti, un, kaſ tas galwenafais, alkohols ſabojā dšimuma ſchuhniņas, no kuraſm pehž tam wairs newar attihſitees normali indiwidu. Ir nowehrots, ka pat no weſeligeem wezafeem dšimst ſamehrā daudſ idiotu un kropſu, ja apaugloſchanās noteeſ dſehrumā.

Preefſch ſalihdſinaſchanas ar eepreefſchejeem ſkaitkeem peewediſchu wehl no kaħda frantschu pehtneeka Dr. Egrena atrastoſ atteezigus rezultatus. Doktors Egrens ir iſpehtijis 215 dſehraju ſamilijas, kuraſm 4 paaudſēs ir bijis 814 teeſchu pehžnahzeju.

No wineem:

nelaiſā dšimufchi un drihs pehž peedſimſchanas	
	nomirufchi ir 174 waj 21,4 ⁰ / ₀
dſihwi palifuſchi	„ 640 „ 78,6 ⁰ / ₀

No palifuſcheem pee dſihwibas:

dſehraji	ir 197 waj 30,8 ⁰ / ₀
idioti (plahnprahtigi)	„ 322 „ 50,3 ⁰ / ₀

noseedsneefi	ir	62	waj	9,7 ⁰ / ₀
intriganti un histeriki	"	131	"	20,4 ⁰ / ₀
garā flimi	"	145	"	22,7 ⁰ / ₀
ar sifisfeem truhfumeem } tuberfulofi }	"	93	"	14,7 ⁰ / ₀

Schee skaitti ir tā saprotami, ka weens un tas pats indiwids, ja winaam ir wairakas ņe atsihmetas ihpaschibas, teef wairakas reises skaitits: ja p. p. kahds ir bijis dsehrajs, idiots un noseedsneefs, tad winsch ir trihs reises eefskaitits. Dr. Segrena pehtijumos newar buht eeweefuschs dauds kluhdas, jo ņee pehtijumi isdariti pee loti leela familiju skaita, ka pehz kluhdam te wajag buht ņawstarpeji islihdņinatam. Wehl leelaka garantija par ņcho rezultatu pareisibu ir winu ņaslaneschana ar atteezigeem Demmes pehtijumu rezultateem.

Tomehr wif ņee skaitti wehl netehlo pilnigā weidā ta dsihwes posta, kuraam par eemeslu ir alkoheolisms, jo ņee skaitti aishrahda tikai us leetas ahrejo pufi, bet par to, kas flehpjas aishwineem, kas ir leetas ņaturs, par to tee zeesch kufu. Wineem ari ta newajaga runat, jo ņchi baigā, druhmā kufeschana eedweesch katrā juhtigā dwehsele dņitakas juhtas un leelakas ņlumjas par tām besgaligām zilweku zeeschanam, kuru nomahņschana un ņagrauschana praņa pehz dedņigas firds un energifkām rokam. Weens, ko peewesteeskaiiti skaidri rahda, tas ir, ka ihsis alkoheolisms, lihdsigi sifilisam un zitām leelakām zilwezes sehgam, isposta un ņamaitā zilweku labklahjibu un ahtri wed zilwezi pee iswirtibas un posta. Jau ap 2200. gadu preeksch Kristus dņimschanas kahds kineeschu keisars, nosodidams alkoheola kaunās ņekas, ir teizis: „Buhs laiki, ka keisari zaur wihnu pasaudēs ņawas walstibas.“ Ja ņchos sihmigos wahrdus ņaprotam toti plaschi, tad winos flehpjas milņigi dauds paregojņcha.

Dehz wifa ta mums neisleeas wairs par pahrspihletem ņekoschee profesora Forela wahrdi:

„Alkoheolisms ir weens no galweneem, loti war buht, ka pats galwenakais muhsu deenās peeaugoņcho iswirtibu awots, ņa: idiotisma, wahjprahtibas, noseeguma, sifiskas ņakroploņchanas un wahjinaschanas, un ja ņchis kaunums ņcho baltu deen naw wehl leelaks, tad par to mums ir japateizas ņee weeschu leelakai atturibai no alkoheola, kura, par noschekloņchanu, tomehr aishween wairaf un wairaf issuhd.“

Uahkoschà no loti plaschi zilwezè isplatitàm sflimibam, kuru wezaki loti leelà mehrà pahrmanto us saweem behrneem, ir tuberkulosa jeb dilonis. Ur scho sehrgu mirst apmehram septitâ dala no wiseem zilwekeem un schai sehrgai peemihl ta ihpaschiba, ka wezaki winu pahrmanto us saweem behrneem teeschi, t. i. ka tuberkulosu wezaku behrni wisbeeschaf sflimo ar tuberkulosu. Tuberkulosu indiwidu audeem ir kautkahda sawadiba, kautkahda sewischka neisturiba pret dilona bazikeem. Daschas schahdu zilweku ahrejäs organisma sihmes jau eewehrojama mehrà aistrahda us meefas smalkakàm ihpaschibam. Organisma buhwei te ir kautkahds sawads, spezifisks, azis trihtoschs raksturs. Kausli paleef teewi un slaidi; muskulatura wahja, tauku fahrta apasch ahdas aisween plahnaka, kapeh3 meefas formas tikai retumis ir apakas; kruh3schu kurwis ir garsch, plakans un it kà isleekts us pakaku; ahda beeschi ir wahriga un tihra, pee kam gihmis daschreis, kaut ari reti, ir fahrts, — schahdos gadijumos weenfahrschi kaudis war augustakà mehrà tuberkulosu zilweku noturet pat par „apstauschami weseligu“. Schis un zitas winàm lihdsigas tuberkulosu personu sifisklās sihmes ahrti wisas kopà ar weenu wahrdu apshimè par „habitus phthisicus“. No eekschjeem organeem, kwi eewehrojama mehrà atkarajas no kruh3schu kurwja weida, waj ari otradi, sewischki slikti attihstitas ir plauschas, kapeh3 winàs gais neeepluhst wajadsigà mehrà. Pee degeneranteem, alkoholiku un sifilitiku pehnahzejeem ne reti nowehro, ka schahdeem tuberkuloseem indiwideem leelakee asintrauki beeschi ir schauraki par normu. Uis scha eemesla plauschas neteef peeteekoschà mehrà tihritas un barotas. Dilonis sewischki tapeh3 war tikf usflattits par leelakà mehrà no wezakeem eemantotu sflimibu, ka pee schis kaites redsamà kahrtà pahreet no wezakeem us behrneem loti dauds tihpisklās sifisklās ihpaschibas un sawadibas, kapeh3 ari organisma darbibam ir jabuht weenadàm, kà pee wezakeem, tà ari pee behrneem. Wisi nowehrojumi to pilnigi apstiprina.

Tagadnè ir gruh3t sflaittos parahdit, zif leelà mehrà dilonis teef pahrmantots no wezakeem us behrneem, jo lihdschinejâ statistikas metode, kà to jau pee nerwu sflimibu apstatischanas redsejam, pa leelakai dafai ir eewehrojusti tikai diwas paaudses — wezakus un behrnus, kurpretim tikai diwu paaudschu salihdsinaschana war beeschi ween nowest pee aplameem un naldigeem slehdseneem. Interesedamees par pahrmantoschanas jautajumu, es luhfoju eewah3t tuwakas sfinas par kahdu man no behrnibas gadeem

labi pašhtamu dšimtu, furâ ir notizis wairaf šašlimšchanas gadijumu ar diloni. Sinas no wairaf waj masaš droscheem nostahsteem man isdewâs eewahft par 4 paaudsem, pee tam wairaf kâ par 100 personam. Par nostahstu pareišibu luhfoju pehz eefpehjas pats pahrlleezinates. Pati jaunakâ paaudse wehl ir masa, kapehz šewiška špreeduma par wiwu newar dot. Šafopotâ materiala tuwaka apškatišchana man dewa eefpehju taišit apmehram šefošchus šlehdsenius :

1. Wezaki war buht koti štipri un šafneegt neparastu wezumu, tomehr wiwu behrni war pat jau jaunibâ nomirt ar diloni. Ja ismeklê šchahdu wezaku preekštetschus, tad stary wefeligeem ir šastopami ari tuberkuloši indiwidi, pee kam ja tuberkuloši lozekki ir atrodami abu štipro žilweku familijas, tad šchahdu wezaku behrni nebuht naw nodroschinati pret šašlimšchanu ar diloni.

2. Ja weens wezaks ir zehlees no tuberkuloseem preekštetscheem, bet otra wezaka preekštetschi ir tihri no šchis šlimibas, tad šchahdu wezaku behrni naw tif leelâ mehrâ apdraudeti, un ja pee pehdejeem dilonis ir šastopams, tad tas norišinâs lehnaf, nekâ kad abu wezaku familijas naw tihras no dilona.

3. Ja tehws un mahte ir zehlušchees no tuberkulošam familijam, tad no wiwu behrneem leels prozents šašlimš ar diloni, pee kam šlimiba aišween šahkas jau jaunibas gados un norišinâs ašttri.

4. Ja weens wezaks, kâ ari wiwa preekštetschi ir brihwi no dilona, bet otram wezakam ir dilonis, tad tuberkulosee behrni eewehrojami atgahdina šlimo wezaku ne tifai ar šišikšam eefšmem, bet ari ar wišam garigam ihpašhibam, ar šawu raksturu. Turpretim weselee behrni kâ šišikši, tâ ari garigi wairaf lihdsinâs weselem wezakam.

Šihmejotees us pirmo un pehdejo punktu, man bij isdewiba nowehrot kahdu koti interesantu gadijumu. Kahdâ familijâ tehws un mahte ir pilnigi brihwi no tuberkulošas; tehwan ir pahraf par 75, mahtei pahraf par 60 gadeem. Šcheem wezakeem bijuški 4 behrni: 1 dehls, 3 meitas. Gados trihs atpakaf dehls ir šašlimis ar diloni un nomiris 20 gados wezs. Eewehrojot koti nabadšigos un nehigieniškos apstahklus, kâ ari wajadšigâs usmanibas truhkumu, no pahrejeem familijas lozekteem 2 mahšas drihsween pehz braška nahwes pee šewis pamanijušchas diloni. Šlimiba ir gahjuštif ašttri us preekšču, ka šamehrâ ihšâ laikâ abas mahšas nomiruschas, kahdus mehneschus weena pehz otras: weena

17, otra 12 gadus weza. Dšihwi un weseļi palikušči abi wezaki un treschā meita, kurai tai laikā ir bijis gadu 18. Kad es par šcho familiju eewahzu tuwakas sinas, tad israh-dijās, ka mahtes wezaki ir bijušči weseļigi zilweļi un šasneegušči eewehrojāmu wezumū. No tehwa wezakeem mahte esot bijuši stipra, bet tehws jau jaunibā eesahzīs kahset un nomiris 40 gadus wezs, kà domajams, ar diloni. No tahtakās istaujaschanas israh-dijās, ka mirušchee behrni ir ar šawu issklatu un dabu dauds wairak atgahdinajušči tehwu, turpretim weseļā meita stipri atgahdina mahti, kas man pat šewišķi uskrita, kad es mahti un meitu pirmo reis eeraudsiju. Minetās familijas liktenis ir pamahzošchs šekošchā sinā: meklejot pehz behrna šlimibas dihgkeem, ne katreis jau peeteek konstatet, waj wezaki ir weseļigi, waj naw, jo wezaki, kà šchis gadijums rahda, war buht pilnigi weseļi un ir par šlimibas dihgku pahrne-sejeem no šaweem wezakeem us šaweem behrneem; kaut ari wairaki zilweļi dšihwo pilnigi weenados apstahktos, kas noteek ari peewestā peemehrā, tad tomehr ašween šaslimst tikai tee indiwidi, kuru organisma eegrosijums, kuru konstituzija ir radita preefšch tuberkulosas, kuri ir, tā teikt, no dabas dilonim no-lemti. No biologiskā redses punkta raugotees, minetais gadijums ir šekošchā kahrtā issklaidrojams: pee to behrnu ra-dišchanas, kuri ir mirušči ar tuberkulosu, pahrswaru ir nehmušči sehklas dšihwneeziini jeb tehwa dšimuma šchuhniinas; wīnu kodolu lentem ir bijis noteizošchs eespāids pee dihgka eegrosijuma. Turpretim pee weseļigā indiwida radišchanas pahrswaru ir nehmuši mahtes weseļigā dšimuma šchuhniina, kapehz jaunais indiwids ir isaudsis weseļigs un stiprs ziņā pret dilonā baziteem.

Ar tuberkulosu zilweļi šaslimst wišados muhscha laik-metos, un jo wehlať dilonis parahdās, jo ašween wišch ir lehnaks: aštrais dilonis ir šastopams wisbeeschaf pee jauneem zilwekeem. Kur šchim parahdibam ir meklejams eemesls — ir gruhti teikt. Kahdreis, runajot par tuberkulosu, Jaun-Deebalgas un Ramkas ahrsts Dr. Leepinšch man no šawas prakšes pastahstija nowehrojūmus, ka Jaun-Deebalgā dilonis esot šamehrā maš isplatīts, dauds masakā mehrā, nekā Ramkā. Ramkā dilonis parahdotees wairak pee jauneem, Jaun-Deebalgā turpretim wairak pee wezakeem zilwekeem. Nan leekas, ka šchi interesantā parahdiba ir weenigi šekošchā kahrtā is-šklaidrojama. Kur tuberkuloza ir masakā mehrā isplatita, tur šamehrā dauds ir no dilonā břihwu wezaku, kapehz ari dauds dšimst weseļigu behrnu. Ja ari atrodas gadijumi, kur familijā

ir tuberkuloza, tad eewehrojot maso flimu personu skaitu wis-pahrīgi, schahdu familiju pehznahzeji naw wisai bihtami apdraudeti. Slimibas dihgki zaur šajaukschanos ar wairaku paaudschu weseligam asnim ta teef nomahkti, ka, ja wini pee pehz-nahzejeem ari galigi neissuhd, tad tomehr tee war attihstitees tikai sinamos apstahklos, jau us zilweka muhscha beigam, kad organisms ir palizis wahjats un neisturigs pret daschadeem kaitigeem eespaideem. Zitadi tas ir, ja kaut kahda apgabala ir loti dauds flimigu personu. Pee laulibas te nenoteef asnu tihrischana, jo beeschi fastopas tuberkulosi indiwidi ar tuberkuloseem, kapehz slimibas dihgki ne reti teef pat pastiprinati: tahdos gadijumos wini loti ahtri usplaukt un aisrauj zilweku paschos seedu gados. Schis interesantais fakts ir loti pamahjoschs pee zeku mekleschanas preeksch tautas weselibas ustructurechanas un leelaka zilweku wairuma aissargaschanas no panihkschanas un iswiribas.

Pehz profesora Orschanska pehtijumeem tehwa eespaids ir leelaks ka pee wisu zitu organisku slimibu pahrmantoschanas us behrneem, sewischki us puiskam, — ta ari pee dilona pahrmantoschanas. Ja mahte sirgst ar diloni, bet tehws un wina preekschtetschi ir weseli, tad tomehr dsimst wairak flimigu puisku, nekà flimigu meiteenu. Seeweeschu dsimumam ta tad ir sewischkas preekschrozibas un daschadi atweeglinajumi un mihsstinajumi ne tikai pee daudsam zitam loti nopeetnam flimibam, bet ari pee tuberkulosas.

Preeksch pahrmantoschanas jautajuma istirsaschanas nahkoschàs flimibu grupas naw tif šwarigas ka eepreekschejàs, kapehz winas apskatim tikai ihsumà, wispahrejos wilzeenos, ziktah muhsu noluhki to pagehrs.

Preeksch baribas sagremoschanas wesela fungi atrodas diwas weelas: sahlsskahbe un pepšins, furas pagatawo kunga seenu glotahda. Ja fungi saboja ar stipreem ehdeeneem waj dsehreenem, tad glotahda eekaisit un atrosejas, kapehz minetas weelas wairs newar tift pagatawotas, wismas wajadsiga mehrà ne, un zaur to rodas kunga kaitte. Tahda pati parahdiba war norisinatees ari bes kautkahda kautzif eewehrojama ahreja eemesla: zilweks loti labi eewehro dietu, higienu, bet, winam pawisam negaidot, kungis us reis sabojajas. Ari tur par eemeslu ir glotahdas atrosechanas, bet tikai bes kautkahda ahreja zehlona. Kunga glotahda schahdos gadijumos ir tif glehwa un neisturiga, ka wina gandrifs pati par sewi nostahjas no darboschanas un naw ne ar kahdeem lihdskeem labojama. Schis ir eedsimts truhkums, kursch

beefchi pahreet no weenas paaudses us otru un tahdâ fahrtâ faboja neskaitamu zilweku weselibu.

Ēoti nopeetna kaite ir diabets jeb tã sauamã zukurfli-miba. Šchi wahjiba galwenã fahrtã pastahw eefsch tam, ka zukurs, furu organisms pa leelafai dakai pagatawo no ogshidrateem, nesaweenojas ar fshahbekli un neteef ofšidets par oglekli un uhdeni, kã tas weselã organismã noteef. Dee diabeta zukurs wairs tahkaf nesadalãs, bet nokkufst mihsalos un teef is organisma kopã ar pehdejeem ismests. Organisms zaur to panihkft, jo tas wairs newar usnemt tif šwarigas baribas weelas, kã ogshidratu. Slimiba paleef wehl nopeetnaka, ja zilweka kermens šahf zukuru pagatawot ari no olbaltuma. Šchahdos gadijumos organisms pahrwehřčas it kã par smalku kimisku laboratoriju, par zukura fabriku. No galwenakãm un nepeezeeřchamakãm muřhu meefas weelam teef patagawots zukurs un mests is kermena ahrã. Ta ir wistrakã postišhana, šahdu ween war zilweka meefã eedomatees. Zaur wiřu to nelaimigai personai nahkas smagi zeest: meefa stipri noleesẽ, rodas wispahrejs nogurums; dauds zeeřch jutekli, kã ari wispahrigi nerwu sistema, rodas wiswiřadi garigãs dšihwes trauzejumi, un zilwekam jau agri ir janoeet kapã. Šchis weelu usnemřchanas trauzejums beefchi ween ir no wezakeem eemantots.

Ēoti šwarigs organs ir neeres. Wĩnu galwenais usdewums ir — ispildit organisma filtra weetu: neeres ir tif mahkřligi eetaiřitas, ka pee fahrtigeem apstahkķeem wĩnas no ařnim atdala organismam nederigas jeb jau ismantotas weelas un ismet tãs ahrã; kurpretim wiři derigee produkti, kuri kopã ar nederigãm weelam zaur ařinu rinkošchanu nokkufst lihđs neerem, neteef řchim filtrim zauri. Ja neeru audi ir řabojajuřchees, kas wisbeefřah nahf no dasřhadãm giftim, tad řchis eewehrojamakais organisma filtris wairs nedarbojas tif fahrtigi: kaitigãs weelas wairs neteef no ařnim atřķirtas un is organisma ismestas; turpretim derigãs weelas, un pat tif šwarigas, kã olbaltums, war netrauzeti atřahť organismu un tahdã fahrtã pehdejo nowest pee panihkřšanas un posta. Zaur neeru darbības trauzejumeem tã tad muřhu meefa war řagistetees un noleeset. Šcho parahdibu řelas beefchi ween ir pahraf behđigas. Eewehrojami kliniřisti (Strumpell, Martius) jaunakã laikã ir issazijuřchi domas, ka ari neeru kaite eewehrojamã mehrã teef pahrmantota no paaudses us paaudři.

Plaschi pasihřtama un tikpat plaschã mehrã isplatita

flimiba ir chlorose jeb bahluma kaite. Ar šcho wahjibu wiswairaf srgst jaunās seeweetes. Bahluma kaite zetas no tam, ka aīs faut kahdeem eemešleem šarkano ašins kermenišču škaitis un kopā ar to hemoglobina wairums ašinis pamasiņās. Turpretim hemoglobins ir ta weela, kura plaušchās šaweenojas ar škahbekli un tahdā kahrtā organišmu apgahdā ar šcho nepezešchamo šimiško elementu. Ja ašinis šarkano ašins kermenišču ir mas, tad protams, organišms war masaf ari škahbekka usnemt. Rodas škahbekka truhkums, kuras par šekam war buht daschdaschadi muhsu meefas darbibu trauzejumi. Daschos gadījumos ari weseligeem zilwekeem paleef masaf šarkano ašins kermenišču, peemehram, pehz gruhtām operazijam, šipras ašinu pluhšchanas u. t. t. Tomehr ašinu produzeschanas organi pee škahdeem apstahkleeem ussahf štipraf darbotees, un šaudejumi drihs ween ir pilnigi isnihižinati. Pagruht ir isšklaidrot, šapehz bahluma kaite nowehro taišni pee jaunām seeweetem. Daschi domā, ka jaunām seeweetem ašinu produzeschanas organi neefot wehl pilnigi atihstijušchees, bet ka ašinis teefot pastahwigi zaur menstruazijam šaudetas. Kamehr ašinu isgatawoschanas organi neefot šchām jaunām prašibam peemehrojuschees, tišmehr seeweete teefot mozita no bahlumā kaites. Ja tas pa datātā ari ir, tad tomehr newar ašimirst, ka pee weseligām personam bahluma kaite nekad neparahdās. Tas nosihmē, ka weseligu indiwidu ašinu produzeschanas organi špehz plaschakā mehri peemehrotees wišadeem nelabwehligēem apstahkleeem un daschadām organišma prašibam un war ihšā laikā islihdšinat masafus ašinu šaudejumus. Bahluma kaite pee dascheem zilwekeem pastahw par špihti wišeem dietas un higienas lihdsēkleeem. Šchi šlimiba tapehz peeder pee tā šauzamām konstituzionelām jeb eedsimtām šlimibam, un wiņa pahreet no paaudses us paaudsi. „Jauna meitene, šaka profesors Martius, kurai naw nekahdu chloroses dihsku, war palift pee nelabwehligēem apstahkleeem masafiniga, wahja, tuberkuloša, waj wehl žitada, manis pehz war waj badā no mirt, bet špezifiški par chloritisku wiņa nekad nepalifs“.

No wezakeem us behrneem pahrmantojama šlimiba ir ari ahršahrtigs tuklums. Pee šchis kaites meefā šakrahjas pahrmehrigi dauds tauku. Taus organišms pagatawo no trim weelam: no taukas baribas, no olbaltuma un no ogšhidrateem. Kad olbaltums meefā šadeg, tad šā okšideschaniš produkts rodas, štarp žitu, ari tauki. Tukulums zetas ašween tahdā kahrtā, ka no pahrmehrigā wairumā usnem

teem ogthidrateem ahtri un weegli teef pagatawotas sinamas weelas. Pehdejäs muhsu meesâ ispilda tos usdewumus, kuru ispidišhana pa labai dakai peekriht pahrweidoteem taukeem. Tahdâ fahrta pehdejee neteef patehreti un war fermeni sakrahtees milsigâ mehrâ. Slimigs tuflums atschkiras no dabiga tufluma zaur to, ka patalogiskos gadijumos tauki organismâ neteef peeteekoschi offideti, newar wajadsigâ mehrâ sadegt. Uri gahsu maina tahdos gadijumos meesâ ir pamašinata, ko fewišchi nowehro pee wezakeem zilwekeem. Organisms neteef peeteekoschâ mehrâ tihrits un atjaunots, kapehž wińsch ir dauds nespehzigaks un flimigaks, nekâ tas no ahrpufes isleekas. Slimigs tuflums beeschi pahreet no paaudses us paaudsi, fewišchi pee feweeschu dsimuma personam.

Tuwâ safarâ ar diabetu un flimigu tuflumu stahw ložitawu kaite jeb, ar sweschu wahrdu teizot, podagra, kuru tautâ wairaf pasihst sem wahzu nosaufuma „Gicht“. Kaut ari scho flimibu eeguhst individualâ dsihwê, tad tomehr pa labai dakai wina ir no wezakeem eemantota. Galwenâs organisma pahrmains, kas pee schis flimibas teef nowehrotas, ir sekoschas. Ložitawâs jeb mihtnês nosehstas plahna fahrta kristalisetas mihsalskhabes, waj ari pehdejäs fahli, zaur ko ložitawu audi samaitajas, mihtnes sapampst, teef saktropfotas un iskehmotas. Tas wijs ir saweenots beeschi ar nezeeschamâm sahpem. Schi flimiba war aifkert ari zitus lojektus, peemehram, sirdi, pehž kam winas sekas paleef wehl dauds nelabwehligakas.

Da dakai no wezakeem eemantota flimiba ir ari reimatisms. Par schis kaites zehloni usskata kahdu bakteriju sugu, kuras eewetojas wismihlat ložitawâs, bet pa dakai ari zitâs organisma weetâs. No tam audi samaitajas, ložitawas uspampst, un zelas nepanesamas sahpes. Reimatisms war pahreet ari us ziteem swarigakeem organeem un tapehž wińsch ir deesgan nopeetna flimiba.

Wezaki war pahrmantot us saweem behrneem ne tikai wispahreju sawa organisma nespehžibu, bet ari tikai atfewišchi organu wahjumu. Pee schahdeem gaudenumieem peeder sirds wahjums. Sirdij nahkas wairaf strahdat, nekâ jebkuram zitam organam, kapehž winâ wajag buht milsigam energijas wairumam. Ja schi energija sirdi fahf isfihkt, tad organisms eet us galu. Patologijâ ir pasihstams eedsimts sirds muskuku wahjums. Indiwiđs, pee kura tas parahdas, dsihwê zeesch daschadus traujejumus, famehr beidsot zaur

kaut kahdu kaut jif ahrfahrtigu dshwes atgadijumu nespehzigâ organâ galigi issuhd energijas krahjums, pehz kam schis lozeklis us wiseem laikeem atteizas no tahfakas kalposchanas.

Pee schahdeem organeem, kuri jau no dabas war buht loti wahji un neisturigi, peeder ari arterijas. Ja arteriju audi no dabas ir loti gsehwi, waj ari ja wini teef kautkahdi samaitati, sewischki zaur alkohola un sifilisa gistim, tad scho asinstaku seenas pahrfakfojas un paleef zeetas un trauslenas kâ stikls. Normalas arterijas ir loti elastigas un war sewi eeweelot gan leelaku, gan mafaku asinu wairumu. Turpretim ja arterijas ir pahrfakfojuschâs, kas pee wezakeem zilwekeem ir gandrihs parasta parahdiba, tad leelaks asinu speedeens war arterijas pahrraut. Noteef asinu pluhfchana, kura aisween beidsas ar nahwi, sewischki ja smadsenês pahrruhst kaut kahds asinstraufs. Dascheem zilwekeem no dabas ir tif gsehwas arteriju seenas, ka pehdejo pahrfakfochanâs noteef jau pusmuhschâ, kaut ari zilweks dshwotu loti sahtigi un deesin kâ iswairitos no kaitigas dietas. Schahdi zilweki aisween gara muhscha nedshwo.

Daschâs semês ir eewehrojamâ mehrâ isplatita tâ sawzamâ hemofilija jeb asinoschana. Schis sflimibas sawadiba pastahw eefsch tam, ka asinis nefarez. Tapehz ja kautkahdu lozekli tikai drufzin eewaino, ja kautkahds asinstraufs teef pahrrauts, tad asinu pluhfchana, ja tâs newar mechaniski aisturet, tikmehr nerimstas, kamehr wisas asinis naw nopluhduschas. Schi kaite aifler gandrihs tikai wihreeschu dsimuma individus, bet par sflimibas pahrnefejâ no paaudses us paaudsi war buht ari seeweetes. Ja, peemehram, tehws sflims, bet mahte wesela, tad no behrneem aisween wisi wihreeschu dsimuma indiwidi faslimst, kurpretim seeweetes gandrihs weenmehr paleef no sflimibas brijwas, lai gan sflimibas dihgli winâs ir un kaut ari wiku dehli weenmehr sirgst ar asinoschânu. Hemofilija bes isnehmuma ir eedsimta sflimiba.

Pee eedsimtâm un no wezakeem us behrneem pahrmantojamâm sflimibam peeder muskuku atrofiya. Te muskuli no dabas ir tif gsehwi, ka, neraugotees us dietu, zilweks azim redsot paleef nespehzigaks un nespehzigaks, kamehr beidsot nespehj, kâ mehds teift, pat sawu kaulu panest. Schi kaite stahw safarâ ar sewischku nerwu sistemas wahjumu.

Eewehrojamu weetu stary pahrmantojamâm wahjibam eenem tuwredsiiba. Tuwredsigas un tahfredsigas aqs sawadibas

ir tās, ka tuwredšiga a3s ir garaka par normalu, šapeh3 redšukli pahrlaustee stari šastopas jau a3i, nesafneegufšči a3s dibena; tahšredšiga a3s ir ihšafa par normalu a3i, jo te pahrlaustee stari war šastaptees weenā punktā tikai aif a3s dibena. Pee dšimšchanas tuwredšigam zilwekam no dabas ir dota ne pati tuwredšiba, bet tikai tahds a3s eegrošijums, kufšči pee atteezigeem apstahškeem pahreet tuwredšibā. No dabas tuwredšiga a3s ir tif glehwa, ka a3s šahnu muskufi, pastahwigi uš a3s ahbolu špeesdami, to tā šafpeesch, ka winsch issteepjas garumā un peenem tuwredšigas a3s weidu. Tā tad, kaut ari wezaki šawas tuwredšibas uš behrneem teeschi nepahrmanto, tomehr behrni no wezakeem eemanto šawadu a3s eegrošijumu, no kura pee šinameem apstahškeem, kur pastahwigi ir tuwumā jafkatās, nenowehršchami attihštās tuwredšiba. Ja kahdā familijā tuwredšigi, kaut ari tikai drufku, ir abi wezaki, tad beeschi ween schahdā dšimtā naw neweena pašča ložekta, pee kura neparahditos šchis a3s truhkums, pee tam beeschi wehš leelafā mehrā, nekā pee wezakeem.

Eihdšigā kahrtā behrni no wezakeem eemanto auffs eegrošijumu, no kura wehšak iszetās šewišchšas šugas kurlums. Auffs eefšchdakas kauli pee šchis šlimibas attihštās nenormali, un zilweks paleef kurlš beš kaut kahda ahreja eemefla.

Eedšimta šlimiba ir ari daltoniſms jeb krašhu aklums. Zilweks, kas firgst ar šcho šlimibu, newar atšchēir weenas kraššas no otras, waj pareišal šakot, newar iſschēirt šinamu krašhu. U3i schahdos gadijumos truhšt dašchu elementu, kureem atteezigu eegrošijumu naw bijis wezaku dšimuma šchuhninās. Daltoniſms beeschi nepahreet teeschi no wezakeem uš behrneem, bet aifween kahdu paaudšī iſlaiſch.

Wezaki pahrmanto uš behrneem ari tahdas parahdibas, šā, peemehram, roku ar šešcheem pirkšteem. Ugrak, kad šatikšme ir bijuši mafaka nekā tagadnē, tad franzijā kahdā šahdšchā gandrihš wifu eedšihwotaju rokam ir bijuſchi šešchi pirkšti, un tur šcho parahdibu šahkufšči ušstatit par parastu un pilnigi dabigu. Bet lihds šo šatikšme starp laudim ir leelafā mehrā attihštijufees, lihds šo pee laulibu šlehšchchanas ir leelafā mehrā eefahkufšees krustošchanās, ašinu šajaušchchanās, — ari leekais ložeklis pee minētās šahdšchas eedšihwotajeem šahzis paaudšī peh3 paaudšes retaf un retaf parahditees. Schahdā pašchā kahrtā iſnihšt ari daudšas zitas organiſma šawadibas, kuras ir attihštitas un iſkoptas zaur prezeschanos tikai mafakas zilweku grupas robeschās.

Šchis nu ir tās galwenafās šlimibas, kas leelafā waj

mašakâ mehrâ pahreet no wezakeem uf behrneem, no paaudses uf paaudsi. Wispaher nemot, pahrmantota šawâ sinâ teef katra šlimiba, un ne tikai katra šlimiba, bet ari weseliba. Pahrmantotas teef wišas zilweka ihpašchibas, zaur furâm tas atšchiras no ziteem dšihweem radijumeem. Ja tas tà nebuhtu, tad newaretu buht jehdseena par zilwezi: tad newaretu runat par zilwezi, bet tikai par atšewišchkeem indiwideem. Pahrmantofchanas raksturs pastahw eefšch tam, ka katra paaudse rada kâ šiššli, tà ari garigi wismaš galwenos wilžeenos few lihdsigu paaudsi. Šchi lihdsiba aptwer ne tikai weseligàs, bet ari šlimigàs zilweka ihpašchibas. Pahrmantotas teef ne paščas šlimibas, bet organišma eegrošijums, konstituzija, kura waj nu nepeezeeschami rada šlimibu, waj ari pahrwehřčas šlimibâ tikai pee sinameem nelabwehligem apstahktem, peemehram, tuwredšibas dihgli tuwredšibâ, ja pastahwigi ir jašlatàs grahmata waj zitos šmalšos un tuwos preefšchmetos. Daudsas indiwidualâ dšihwê eeguhtas šlimibas, furâm naw bijis atteeziga eegrošijuma dihgli, neteef pahrmantotas uf pehznahzejeem, tapehž ka winâm naw nekada šakara ar olinu waj sehšlas dšihwneeziinu: šišška un gariga wingriba, šakroptots ložeklis, ja šchis organišma ihpašchibas ir eemantotas tikai indiwidualâ dšihwê, nepahreet uf pehznahzejeem, jo šchim ihpašchibam naw nekahda šakara ar dšimuma šchuhnišnam. Turpretim tahdas šlimibas, kas šamaitâ wišus organišma audus un to starpâ ari olinas un sehšlas dšihwneeziinus, war teefchâ waj neteefchâ kahrtâ pahreet ari uf behrneem. Wispahri patalogišku pahrmantofchanu war eetehrpt šekofšos profesora Oršchanski wahrdos:

„Šlimigs pahrmantojums ir tahdâ kahrtâ jašaprot, ka zaur sinamu šlimibu wezaku organišmâ, fewišchli winu dšimuma šchuhnišnâs (Weišmans) un warbuht pa datai ari zitos organišma audos raditâs pahrmainas, — pirmâs šchēiras nepeezeeschami, otrâs šchēiras pahrmainas koti šchourâs un wehl nenoteiktâs robeschâs — noteiz ari behrna organišmâ atteezigas pahrmainas. Pee behrna pahrgrošâs wišs organišazijas tišps un attihštâs patalogiška konstituzija (organišma eekahetojums); otrkahrt, šchahdâ organišazijâ sinamâ wiršeenâ teef wahjinaata pretofchanâs špehja apkahrtnes faitigeem eepaideem.“

Ja šawstarpigi šalihdšinam weseligu un šlimigu organišma ihpašchibu pahrmantofchanu, tad starp abâm šchim pahrmantofchanas šchēiram atrodam galwenos wilžeenos leelu, waj pat pilnigu lihdsibu. No apškatitâ materiala redšejam, ka daščas normalas organišma ihpašchibas uf pehznahzejeem

teef leelafâ mehrâ pahrnantotas, daschas atkal masafâ. Taisni tâpat tas ir ar sîlimibam. Pee normalu organisma ihpaschibu pahreeschanas us behrneem preeksch pehzuahzejeem naw pilnigi weena alga, furam no wezakeem ir pahrmento- jamâ ihpaschiba; gluschî tâpat tas ir pee patalogisflu ihpa- schibu pahrmentoschanas. Tahsaf, wispahrejs pahrmento- schanas lifums, kas aptwer fâ normalas, tâ ari patalogiskas ihpaschibas, ir, fa abeem wezakeem fopâ pee pahrmentoscha- nas ir dauds leelafs spehfs un leelafs eespaids, nekâ katram wezafam par sewi. Tapeh; tad ari Orschansflis saka: „Pa- talogiska pahrmentoschana ir speziats normalâs individualâs pahrmentoschanas weids, un proti: wezafu patalogiska fon- stituzija (organisma eefahrtujums) ir objekts, kuresch us behr- neem teef pahrnestis peh; wispahrigeem pahrmentoschanas lifumeem“.

Wifas schini nodafâ apskatitâs parahdibas rahda, fa, teizot ar eewehrojamâ biologa profesora Zieglera wahrdeem, „pahrmentoschanâ darbojas dabas lifuma spehfs, un aisween wina noteiz zilweka likteni“. Laimigs ir tas, kuresch ir lai- migs dsimis un nelaimigi dsimuschais pa milsum leelafai da- lai ari dsihwê ir nelaimigs. Tapeh; ne par walti ir zehlees isteizeens: „gaudeant bene nati“ (lai preezajas tee, kas ir laimigi dsimuschi). Bet fo lai dara nelaimigi dsimuschee? Waj tee lai nogrimst dsihwes skunjâs un dsihwes issamisumâ, tapeh; fa newar wifur sekot laimigeem? Dsihwes preefi un dsihwes wehrtiba ir katram zilwekam peeschkirti, bet peh; wineem wajag meklet. Nahkoschâs nodafas noluhfs nu buhs tuwak aifrahdit tos zefus, pa kureem zilwekam ir jastaigâ, meklejot peh; dsihwes preefeem un dsihwes wehrtibas, fâ ari tos maldu zefus, kuri nogreeschas no ihsta zilweka dsihwes zefa un kuri bes kautkahda mehrka zilwekus wada apkahrt pa sadsihwes miglu un tumfu.

Sauliba un zilweka dšihwes ideals.

Evreelſchejâ nodalâ redſejâm, ka wezafi pahrmanto uſ behrneem kâ weſeligâs, tâ ari ſlimigâs ſawa organifma ihpaſchibas. Redſejâm, ka daſchadi indiwidualâ dšihwê eemantotee organifma traujejumi, ja ari uſ pehznaſzejeem nepahreet teeſchâ kaſrtâ, tad beeſchi ween tee war pee pehdejeem atſpogutotees daſchadu ſlimigu eeſhmju weidâ un tahdâ kaſrtâ paaudſi pehz paaudſes wairaf un wairaf noweſt pee iſwirtibas un poſta. Ir daſchkaſrt jabrihnas, zil dauds iſwirtuſchu un kropfu behrnu rodas weenâ paſchâ paaudſe, ja wezafi ſirgſt ar kaufkaſhdu nopeetnaſu ſlimibu.

Dehz kaſhda pehtijuma reſultateem, kureſch ir tiſis iſdarits pee 136 epileptiku (62 wihreeſchi un 74 ſeeweetes) behrneem, pehdejo liſtenis ir bijis ſekofſchs. No 553 behrneem 195 indiwidi nomiruſchi jau behrna gados ar krampeem; 78 ſirguſchi ar krihtamo kaiti; 39 bijuſchi kropfti; 51 ſlimojis ar hiſteriju; 11 ar gara wahjibam; 18 bijuſchi plahnprahtigi; 56 miruſchi ar daſchadâm ſlimibam, ari jaunibas gados; turpretim dšihwi un weſeli ir palikuſchi tiſai pahrejee 105 zilweki, tâ tad maſaf kâ peektâ dafa no wiſeem behrneem.

Kaſhds pehtneeks ir iſmeſlejis 351 hiſteriſka wezakus, brahtus un maſſas. No ſcheem tuweem ſlimneeku peederigeem ar hiſteriju ſlimojuſchas 214, ar zitâm ſlimibam 58 perſonas.

Ne labakus ſkaiſtus atrodam pee ſiſilitiku pehznaſzejeem. Scha apſtaſhka aprahdiſchanas noluhkâ peewediſchu wahrdu pa wahrdam kaſhdu weetu no Dr. Schallmeijera („Vererbung und Ausleſe im Lebenslauf der Völker.“): „Dehz ſurijê, ſtarp 500 laulibam, kureâs ar ſiſiliſu bij ſlimojuſchi waj nu tiſai weena, waj ari abas puſes, uſ pehznaſzejeem nebij atſtaſjuſchas redſama ſlimibas eeſpaida tiſai 233 laulibas, t. i. 46°%. No wiſâm uſ ſchim laulibam atteezigâm gruhtneeſibam, kuru pawiſam bij tiſai 1127, 527 gruhtneeſibas t. i. gandrihſ puſe beidsâs pa dakaſi ar nelaiſkâ un nedſihwu behrnu dſemedeſchanu, pa dakaſi ar ſiſilitiku un nenormalu behrnu dſimſchanu. Tanis gadijumos, kur augloſchanâs laiſkâ abi wezafi bij ſirguſchi ar ſiſiliſu, gandrihſ

bes isnehmuma wiſas gruhnteezibas beidsās ar nelaikā waj nedsihwu behrnu dsemdeſchanu. Hide Tſchikago pilſektā nowehroja 1700 ar ſiſiliſu ſaſlimuſchu ſeewu gruhnteezibas, no furām 34% nobeidsās ar nelaikā un nedsihwu behrnu dsemdeſchanu, un 956 dſihwi raditi nomira pirmos 12 mehn. Kopā tas ir 1534 no 1700 indiwideem jeb 90 no 100. Ari pee dſihwibas palikuſcho behrnu ſkaiſs rahda, neraugotees uſ ruhpiġu dſeedinaſchanu, ſiſiſkas un garigas iſwirtibas ſihmes, kà trauzejumus ſobu, aġu, kaulu, aſinſtraufu un nerwu ſiſtemas attihſtibā, p. p. ir ſaſtopami gaudenumi, kurlmehmums, idioſtiſms, tahtak wiſpahrejs baroſchanās trauzejums ſihġina auguma weidā, uſkrihtošs dſihwes neſpehts, beidsot, iſſehmoġumi waj eedſimtas tropslibas. Par eemeſſu loti leelai ſcho trauzejumu dalai ir jauſſkata ſiſiliſs. Bet ari no ſkata weſelu peġznahzeġu data, no kuru wezakeem weens ap apaugloſchanās laiku bij ſlimoġis ar ſiſiliſu, ir maſwehrtigs zilweku materials, jo ſchee indiwidi jau pirmos dſihwibas gados ir glehwi zihnā pret wiſadām ſlimibam, kà ari wehlaſos gados pee wineem parahdās daſchadas wahġuma ſihmes. Beſ tam ir nowehrots, ka laulibās, kurās wihrs waj ſeewa ir zehluſchees no apaugloſchanās laikā ar ſiſiliſu ſirġuſcheem wezakeem, kaut ari ſiſiliſs ſchinis laulibās ne parahditos, tad tomehr te teef nowehrota, weenſahrt, uſkrihtošchi leelā mehrā nelaikā un nedsihwu behrnu dsemdeſchana, un otrſahrt, ari pee dſihweem behrneem te beeſchi parahdās eedſimta ſiſiliſa ſihmes."

Dauds labak neſtahw ari ar zitàm weneriſkām ſlimibam, no furām peġz ſiſiliſa bihſtamakā ir gonoreja jeb triperis. Ar gonoreġu ſirġtoſcheem wezakeem wiſpahr ir maſs behrnu ſkaiſs; turklaht ſtarp ſchahdu wezaku peġznahzeġeem ſlimiġu un nenormalu indiwidu ir dauds wairak, nekā ſtarp weſelu wezaku behrneem. Dauds gadġumos neaugliġam laulibam par eemeſſu naw neſas zits kà triperis. Kahds amerikaneeſchu ahrſts, iſmekledams leelaku ſkaitu neaugliġu laulibu, ir atradis, ka no ſimtu gadġumeem 60-tos ſchinis laulibās ir bijis triperis. Tas pats ahrſts ir konſtateġis pilniġu neauglibu pee 60 ſeeweetem no 100, kuru wiġri aġrak ir ſirġuſchi ar triperi. Laulibu ar weenu behrnu kahds peġtneefs ir apſihmeġis par tahdu laulibu tiġpu, kurām ir kaut kahds ſakars ar tripera infeġġiju.

Tās naw peewilġigas un preezġigas zilwezes kulturelās dſihwes ainas, jo winas draud aġtri zilwekus noweſt lihds nelabojamai iſwirtibai. Daſchs labs warbuht teiſs, ka kulturelo zilweku dſihwē naw dauds ſchahdu ainu, ka winas ir

tikai loti masa data no weseeligas zilweku dsihwes, un fa tapeh; nemas nelon par schahdàm sikhàm un neezigàm dsihwes parahdibam neds ruhpetees, neds runat, neds pat domat, jo winas là pilite nosuhd stiprà un spehzigà zilweku weseeligàs dsihwes juhà. Preeksch schahdu maldigu un par dauds optimistisku domu isflaideschanas, là ari preeksch aprahdischanas, fa mums nekur naw weseeligas zilweku dsihwes juhà, bet fa pat augstakàs kulturelàs aprindàs wisapfahrt reds iswirtibu us iswirtibas, atkal peewedischu realus faktus.

Wahzu statistikis von Fricks saka, fa leelpilsehtàs un ostu pilsehtàs ar sifilisu sliimo waj ir sliimofuschi apmehram 10 lihds 20 proz. no wiseem peeauguscheem wihreescheem. No pilsehtam seherga weegli ween war isplatitees pa wisu semi. Naw gruht eedomatees, jif ahtri us preekschu war eet iswirtiba, ja katrs no scheem sliimueeem raditu wairaf pehznahzeju.

Wahzeeschi wispah; ir pasihstami par loti afurateem un par stingreem sawa peenahkuma ispiditajeem. Tapeh; ir gluschi dabigi, fa Wahzijas leelakàs pilsehtas labeerihzibas sijnà, waj nu tas sikhmetos us laizigàm, waj ari us garigàm leetam, ir weenas no preekschsihmigakàm wisà kulturelâ pasaulê. Upluhkosim, là winàs stahw ar sche apskatamàm dsimuma sliimibam. Efekta deht iswehlesimees paschu galwas pilsehtu Berlini. Peh; Blaschko („Hygiene der Prostitution und der venerischen Krankheiten.“) loti pamatiga un apfwehria aprehlinajuma, Berlinê katru gadu ar triperi faslimst 20, ar sifilisu 2,4 procenti no wiseem peeauguscheem. No wihreescheem, kuzi dodas laulibà peh; 30. dsihwibas gada, zaumehrà katrs lihds tam laikam ir paspehjis diwreis eeguht triperi, katrs zeurtais un peektais — sifilisu. Wispah;ri ar dsimuma sliimibam katru gadu faslimst 4 procenti no wiseem saldoteem, 9 proz. no strahdueeem, 16 proz. no tirgotajeem, 25 procenti no studenteem un 30 proz. no silepeni prostituetàm. Ja no studenteem katrs paliktu 4 gadus Berlinê un ja wini pa to laifu tikai weenreis faslimtu ar weneriskàm sliimibam, tad no teem neweens nepaliktu wesels. Blaschko resullati ir totees tijamafi, fa kahds zits pehtneeks, sawahkdams sijnas, neatfarigi no wina, par kahdu zitu no leelakàm Wahzijas pilsehtam, ir nahzis pee tahdeem pascheem flehdseeneem. Par studenteem Blaschko domà, fa usdotee skaitli esot wehl drusku par maseem. Schahds pats ar weneriskàm sliimibam sirsstoschu studentu skaitis ir atrasts ari daschàs zitàs Wahzijas pilsehtàs. Ir uskrihtoscha parahdiba, fa studentu, sikhmejotees us faslim-

ſchanas gadijumeem ar dſimuma ſlimibam, wiſtuwaſ ſtahw
 proſtituetam, jo neweena zita kauſchu kaſrta tiſ beeſchi neſirgſt
 ar minetam ſehrgam, kà ſtudenti. Wehlaſ no pehdejeem iſ-
 zelas inteligenze un tà ſauzamà ariſtofratiſja. Schis apſtahlis
 ir toti ſihmigs preeſch ſchalaika kulturelo tautu inteligenzes
 waj ariſtofratiſjas rakſturoſchanas. Bet kad ſtudijas ir no-
 beigtas un tad naht laiks eedotees laulibà, tad jau taſ, ja-
 domà, wiſi jaunibas grehki zaur ſolidu dſihwi ir iſlihdſinati,
 ir ſaſneegta pilniga „reſtitutio ad integrum“; jadomà, ka
 weſeliba atkal uſſeed no jauna, lihdſigi puſei, kura weentulibà
 aug uſ atmeſtas teſas un kura wairs neteef mihdita no ap-
 traipitam, dubtainam zetneeku kaſjam. Tomehr wiſas roſchai-
 nàs zeribas ir maldigas. Ja peh3 nopeetnas ſaſlimſchanas
 ar dſimuma ſlimibam iſaſhrſteſchanàs pa daſai ari noteef, tà
 ka ſlimibas dihgki wairs newar teeſchà kaſrtà pahreet uſ
 pehznahzejeem, tad tomehr organiſms, neiſnemot ari dſimuma
 ſchuhniu, ir tiſ leelà mehrà nowahjinats, ka ſlimibas ſeſas
 neteefchà kaſrtà gandrihſ katreis atſpogutojas ari pee behrneem,
 pee kam pehznahzeji ir neſpeh3igi un maſà mehrà ar dſihwes
 energiju apgaſdati. Tas tà ir labakoſ gadijumos, kuru par
 noſchehloſchanu naw daudſi, jo pilniga iſaſhrſteſchanàs, eeſams
 naw eedotees laulibà, noteef tiſai ſamehrà reti, par ko
 leezina ſeſoſchee Blaſchko dati. Ar ſiſiliſu zilwekſ war lihdſ-
 zilwekſus aplaiſt pat peh3 wairakeem gadeent, rehkinot no
 ſaſlimſchanas laika. Peh3 Blaſchko, wiſbihſtamafais periods
 preeſch zitu aplaiſchanas welkas no treſchà lihdſ peektam
 mehneſim peh3 ſaſirgſchanas. Bet ari peh3 trim waj iſchetreem
 gadeem war pee meeſas parahditees ſlapjas wahtis, kuras ir
 leelà mehrà lipigas. Kahds zits pehtneekſ ir nowehrojis 21
 ſaſlimſchanas gadijumu ar ſiſiliſu, no kureem 16 gadijumos
 zitu aplaiſchana ir notikuſi ſtarp 4. un 10. gadu; zitos 5
 gadijumos pat ſtarp 10. un 20. gadu peh3 ſaſlimſchanas.
 Lai gan ſchahdi gadijumi ir ſamehrà reti, tomehr newar wina
 neewehrot. Daſihſtamais profesoſors Carnowſkis ir nowehrojis
 1000 ſaſlimſchanas gadijumos ar ſiſiliſu, katru ilgaſ par 5
 gadeem. No wiſeem wineem 802 gadijumos fondilomatofais
 periods, t. i. droſchi lipiga ſlimibas ſtadija, wiſzees lihdſ 5
 gadeem; 167 gadijumos no 5 lihdſ 10 gadeem; 26 gadiju-
 mos no 10 lihdſ 15 gadeem un 5 gadijumos ilgaſ par 15
 gadeem. Peh3 Blaſchko, ſiſilitikis nekad nedrihſt prezetees
 preeſch 4 gadeem, rehkinot no ſaſlimſchanas laika. To-
 mehr ari peh3 ſcha laika lihdſzilweku aplaiſchana ar ſchis
 bihſtamàs ſlimibas dihgteem war pat toti beeſchi notift, kà

to peewestee fskaitfi fskaidri rahda. Ka tas pateesibâ ari no-
teef, par to leezina stary laulateem isplatito wenerisfko flimibu
fskails. Blaschko 2 gadu laikâ ir konsultazijâ peeehmis 1129
dsimuma flimneekus. No pehdejeem weena peektâ data ir peederejusi
pee prezeteem wihreescheem, un gandrihs puse ir bijusi laulatu
seewu, kuras wîsas faslimuschas tikai laulibâ. Tas ari naw
nekahds brihnums, jo personam, kuras firgft ar wenerisfâm
flimibam, beeschi naw pat jehdseena par sawas flimibas no-
peetnibu, par tif bihstamâm winu sekam, sewischi preeksch
laulibas dsihwes. Seelu lomu pee laulata drauga un behrnu
aplaischanas ar flimibu spehlè ari weeglprahtiba un moralisfs
trulumis. Kâ schahdi zilweft, kuru naw masums, raugâs uf
uf sawu nahkofcho dsihwes beedreni waj beedri, to rahda
schahds raksturigs un pamahzofchs atgadijumu Dr. Schallmei-
jera prakfè. Scho atgadijumu pats Schallmeijers aprakfta
felofchi:

„Es ahrsteju kahdu jaunu, ar fifilisu faslimuschu zilweku,
un tai paschâ laikâ ari wina metrefu (baudu beedreni), kuru
schis zilweks bij ar fifilisu aplaidis. Kamehr winsch wehl at-
radâs manâ ahrstefchanâ, tas kahdâ deenâ man atflahja, ka
winsch gribot drihsumâ prezetees. Uf to es schim jaunam
zilwekam aifrahdiyu, fo winsch turflaht ir tâ sinaja, ka tas
sawu seewu tifpat drofschi aplaidis ar flimibu, kâ preeksch tam
sawu metrefu. Wina atbilde flaneja, ka tas, protams, lab-
praht paliftu wehl ilgaku laiku neprezejees, bet ka winsch
teefot no finanzialeem eemesleem speests ismantot prezibas is-
dewibu, kura winam paschu reis esot. Mana atflahti isteifta
fcha plana nosodischanâ, kura galu galâ mani peespeeda jau-
nam zilwekam parahdit durwis, tomehr wina neatureja no
sawu nodomu isweschanas. Dusgadu wehlfak, kad pee wina
seewas parahdijâs fifilisa sihmes, schim jaunam zilwekam ne-
truhka pat drofmes, no manis atkal pagehret ahrfta
palihdsibas.“

Nahkofchâs paaudses dihgls teef maitats ne tikai zaur,
pa labai datâi weeglprahtibâ eeguhtâm, flimibam, bet ari
zaur newefeligu darbu, un wispahri zaur newefeligu dsihwi.
Dihgta maitaschana leelâ mehrâ noteef, peemehram, pee tam
mahtem, kuras ilgaku laiku faziftejas ar fwinu un dsihw-
fudraba, sewischi fpogufu fabrikâs. Pehz kahda statistika
dateem no schahdu seeweefchu behrneem pirmâ dsihwibas gadâ
mirft ap 65 procenti, lai gan wispahreja behrnu mirftiba
leelpilsehtâs nesneedsas pahri 40 procentem. Swina fabriku
strahdneejes toti beeschi dsemdè nelaikâ. Tâ kahds frantfchu

pehtneefs ir atradis, ka no swina fabriku 141 strahdneezem nelaiķā ir dsemdejusčas 82.

Sliktu dsihwes eespaidu wirfni, kuri samaitā zilweka organismu un wahjina pehznahzeju dihgkus, waretu pagarinat waj lihds besgalibai. Bet domaju, ka peewestee fakti jau peeteekofchā mehrā rahdis, zif stipri zilweze ir apdraudeta no iswirtibas un ar zif stipreem un nopeetneem weselibas eenaidneefkeem mums ir dariščana.

Ar to tomehr zilweku zeeschanu un moku mehrs wehl naw isfmelts. Wehl ir kaut kahds zits zilweku dsihwes maitatajs, kursch zelas gan no bada un tamlihdigeem dsihwes apstahkteem, bet galwenā kahrtā no zilweku neisglihtibas un tumšibas, jo tumšiba ir konsekwenta bada mahte. Schis zilwezes eenaidneefs ir behrnu leelā mirstiba. Uf laukeem weneriskās flimibas ir nesalihdsinami masakā mehrā isplatitas, nekā pilsehtās. Tomehr behrnu mirstiba uf semem beeschi ween ir wehl leelaka nekā pilsehtās. Wisleelakā wina ir Kreewijā. Daschās gubernās no behrneem pirmā dsihwibas gadā apmirst wairak kā puse, un ja wisas gubernas Eiropas Kreewijā kopā sanem, tad behrnu mirstiba tomehr eet pahri 40 prozenteem. Capehz uf laukeem, wismas Kreewijā, pee dsihwibas nepaleef nemas wairak behrnu, nekā pilsehtās, kaut ari lauku behrni no dabas buhtu weseligaki un isturigaki par pilsehtu eedsihwotaju behrneem. Behrna zeeschanas un mokas pee schis leelās mirstibas, kura tikai Eiropas Kreewijā katru gadu pagehr ap diwi miljoni behrnu upuru, ir kaut kas schauschaligs un neaprakstams. Pilsehtās no flimigeem wezakeem deesgan beeschi dsimst nedsihwi, waj ari tik wahji behrni, ka tee nomirst jau paschās pirmās dsihwibas deenās waj nedekās, kapehz te schee newainigee radijumi wismas nedabū wisai daudj moku zeeft. Uf laukeem tas ir drusku sawadaki. Te dsimst no dabas wideja stipruma behrni, un par galweneem jaunū dsihwibu nomahzejeem te ir dsihwes apstahkti, bet fewischki tumšiba. Nabadsiba, tumšiba garigs trulums, — tas wifs kā puhkis pamasam gulstas uf behrnu wahrigām dsihwibinam; ilgi, pahrmehrigi ilgi moka schos maigos, besspehzigos radijumus, kamehr pehdejee schf aisween gruhtak un gruhtak elpot, lihds beidsot tee palehnam nosmoef sem schauschalainās, neschehligās buhtnes.

Tahtakais zilwezes weselibas un lablahjibas eenaidneefs ir karsch waj wispahri militarisms. Militarisms teeschā kahrtā aprij zilweku lablahjibu zaur to, ka schee tas, ko zilweki ir ar nezimstoschām, suhrām un ilgām puhlem, ar waigā

sweedreem audsejuschi, kopusch, taupijusch, krahjuschi, teef, zif ween ir eespehjams, kauts, maitats, postits, dedsinats un ka wijs tas wehlaß ir pascheem zilwekeem jaatmaksä un no jauna jatafrahj. „Kad es redsu, saka eewehrojama is angku filofofs Hume, ka us karu gatawojas tauta pret tautu, tad man tä ween leefas, it kã es redsetu diwus peedsehruschus tehwinus. furi kahdã porzelana traufã ar rungam fitas; jo wehl nepee-teef, ka wineem ilgi nahkas ahrstetees no belseeneem, kurus tee weens otram ir swehlußchi, bet wineem wehlaß ir jaat-lihdßina ari wißi nodaritee saudejumi.“ Neteeschã kahrtã militarifms nodara zilwezei ne mafak posta, samaitadams winas weselibu un wesdams to pee iswirtibas. Karã eesauz tikai paschus weseligafos indiwidus, turpretim wißi wahjee un kropolee paleef mahjãs. Ja eewehrojã, ka samehrã neilgi atpakaf kara deenestã nahjãs kalpot wißus spehka gadus, tad ir toti labi saprotams, ka pee wairoschanãs pa leelafai dafai wareja dalibu nemt tikai nespehzigafee wihreeschi, jo wißi stiprafee pa saweem spehka gadeem bij attureti no schi swarigã zilwezes ustureschanas akta. Pehdejais schai zilweku dafai tifa atkauts tikai tad, kad tee bij palifuschi preeßich kara deenesta par nederigeem, ar ziteem wahrdeem, — ari par gaudeneem un kropoleem. War eedomatees, kahdas tas atstahj sefas us zilwezes weselibu. Sai gan preeßich kara pulkeem islasa weseligafos indiwidus, tad tomehr samehrã wehl neilgi atpakaf Eiropas armijãs dsihwe ir bijußi tik neweseligã, ka mirstiba pee kareiwjeem ir diwreiß pahrspehjußi mirstibu priwatã dsihwe, nerunajot jau par kara laukeem, furi aprij neskaitamas zilweku dsihwibas un neaptweramu zilweku wairumu sakropfo. Sai waretu apmehram eedomatees, kahdus upurus tauta nes, suhtidama karã sawus weseligafos un stiprafos dehlus, peewedischu daschus skaitkus no Napoleona laikeem. Frantschu kazos no 1791. lihds 1799. gadam saldatos ir noxemti apmehram 2080000 zilweku. Wairaf kã puse no wineem ir kritusch. No 1799. lihds 1815. gadam kara deenestã Napoleons ir eesauzis 3153000 zilwekus. Us kaujas laukeem no wineem ir kritis miljõns; otrs miljõns ir bojã aifgahjis slimnijãs un zitadã kahrtã. Tapehß ne par walti Napoleonu dehwẽ par Leelo, jo mafs zilweks war tautai no-darit tikai masu postu.

Ja nu eewehrojã wißus minetos kaunumus, furi to-mehr ir tikai dafa no zilwezes dsihwi nospeedoscheem un pee iswirtibas nowedoscheem kaunumeem, tad pirmã aumirßli naw kreetni saprotams, kapehß zilweze neiswirßt wehl ahraß

un leelafâ mehrâ, nekâ tas pateefibâ noteef? Kur ir meklejami eemesli, kas zilwezi attur no drihsas panihššanas un postâ aiseesšanas? Galwenais no šcheem eemesleem naw nekur zitur meklejams, fâ zilweka dabâ un proti: loti stipri attihstîtâ wairošanas un wispahri dšmuma instinktâ. Ir taišniba, ka wairošanas instinkts pee zilweka wairs neparahdâs šawâ pirmatnejâ, tihrà weidâ, kuru wehl tagadnê nowehrojām pee semakeem dšihwneekēem. Zilwekâ ir radušchâs daschas garigas špehjas un thpašchibas, kuras war wairošanas instinktu leekt uš weenu waj otru puši un tahdâ kahrtâ ta robešchas paplašhinat. Pee seeweetes, fâ to jau agraf redsejam, dšmuma instinkts ir usglabajees tihrafâ formâ, nekâ pee wihreescha. Seeweetes dšmuma dšihwê pee normaleem apstahkēem galwenais mehrkis naw šisfko kaislibu apmeerinashana, bet gan pehznahzeju radishana. Kaislibu apmeerinashana pee seeweetes pa leelakai dakai ir tikai lihdselkis preefšch kahda leelaka mehrka šasneegšanas, un dascha laba seeweete no wifas širds wehletos, kaut starki mahtem behrnus nestu ne tikai tautas fantasjâ, bet ari ihstenibâ. Wihreescha dšmuma dšihwê ir nowehrojamâs drusku zitadas parahdibas. Jau pee dascheem semakeem dšihwneekēem tehwinî ir eewehrojâmâ mehrâ pafaudejufchi šawu wairošanas instinktu un ir iswirtufchi. Šchi iswirtiba atspogulojas behrnu nonahwešchanâ un isnihzinashanâ, kuru pee daudseem dšihwneekēem isdara tehwinî, ja teem tikai isdodas useet šawus behrnus. Tahda pati iswirtiba, lai gan nefalihdšinami šmalakâ weidâ, ir ari pee wihreescheem un labas seeweefchu datas nowehrojama. Keela dafa apdahwinatako un eewehrojamafo wihreeschu behz no laulibas un wismihktaf dšihwo ar few lihdsigeem, tikai seeweefchu kahrtas, radijumeem — foketem. Wispahri leela wihreeschu dafa, ja behrnu radishana atkaratos tikai no wineem un ja ta nebuhtu šaweenota ar kaut kahdeem aprehšnumeem, fâ leefas, nenas newehletos pehznahzejus radit, bet pilnigi apmeerinatos ar šawa šisfka dšmuma instinkta apmeerinashanu. Ka behrni til leelâ wairumâ teef raditi, par to ir japateizas seeweetei, jo wihreetis šhinî šinâ ir daudš indiferentaks par seeweeti. Ne masu lomu pee zilweku leelâs wairošanas špehlê zilweka organifma eefahrtojums. No wifâm baudam, šo zilweks war šajust, dšmuma baudas ir weenas no wisintenfwakâm un štiprakâm. Un tâ fâ dšihwes pamala šifums ir — zenstees eeguhf pehz eefpehjas leelafu dandu wairumu — šisfku waj garigu, wifš weena alga — tad ir glufchi dabigi, ka starp zilweka dšihwes teekšmem, teekšanas

pehž dšimuma juhtu apmeerinašchanas eenem loti redšamu weetu. Daba nu ir zilweka organismu tā eefahrtojūšī, ka dšimuma juhtu pilnigai apmeerinašchanai nenowehršchami seko behrnu dšemdeschana, un ja pehdejo zensčas mahššligi nowehrst, tad waj nu teef organismam eewehrojami kaitets, waj ari pati dšimuma juhtu apmeerinašchana naw wairs pilniga. Zilweka buhtnes eefahrtojums tapehž apstiprina Pšchibishewška wahrđus, ka „wisaugstakais dabas mehrkis ir radit dšihwibu.“ Wišs zilweku šadšihwes mechanisms tahdā kahrtā ir eegrosits, ka zilweki, gribot waj negribot, apšinigi waj neapšinigi, teefchi waj neteefchi, preešch šchi dabas mehrka realiseschanas dara dauds wairak, nekā preešch daudseem ziteem dšihwes mehrkeem. Zilweki war nodarbotees ar šinatui, war tišt ašrauti no mahššlas, tapt par religijas, morales, waj ari wispahre kaut kahdas jaunās idejas šludinatajeem; tomehr it wišur wiņu dšihwē un darbos ir eeperinajuschees dšihwibas radischanas noluhši un mehrki. Seeweetes dšihwē tur naw neka nesaprotama un šawada, jo pati seeweetes daba teežas pehž dšihwibas radischanas wairak, nekā pehž kaut kahdas zitas leetas zilweka dšihwē. „Seeweeshu doktoru un isglihtotu seeweeshu wairakums, šaka Metschnikows, („Beiträge zu einer optimistischen Weltauffassung.“) wispahri ne pehž ka karštaki neilgojas, kā pehž familijas nodibinašchanas. Ari tās seeweetes, kuras ir bijuščas eewehrojamas wiswairak šinatnes lauķā, nebuht naw isnehmums no šchi likuma.“ Ja to war teift par seeweetem, kuras ir kā ekonomiskā, tā ari garigā šinā pilnigi neatkarigas no wihreescheem, kūrām ir brihwi wišī dšihwes zefi, tad šihmejotees uš masak apdahwinatām un wišadā šinā dšihwē atkarigatām seeweetem, newar buht pat tahlakas runas par wiņu dšihwes idealu: šchis ideals ir pahrašt stipri šaištits ar familijas dšihwi, kā to seeweeshu pšichologijas analise šlaidri rahda. Seeweete ahrpus laulibas, šo Ellen Keij ir pareiši uškehruši, juhtas pa dakai kā šweschs šadšihwes elements, un tištai zaur laulibu wiņa nokluhšt šawās ihštās mahjās.

Wihreetis pehž šawas dabas wairak zensčas ne pehž gimenes, lai ari pehdejā preešch wiņa naw glušchi weenalđšiga, bet wairak pehž kaut kahdas sewiššklas dwehšetu šaššanas, pehž kautkahdas šwehtlaimibas, kuru tas domā atrašt šaweenibā ar šinamu seeweeti. Šchis wihreescha dwehšeles ilgas ir tišt štipras, ka preešch wiņu realiseschanas teef seedoti, kaut ari beeshi neteeshā kahrtā, labakee un leelakee wihreeschu dšihwes špehki. Tapehž Mantegazza šaka: „Wihreetis

weenmehr teezas pehz seeweetes un gaida no winas rofam augstakās balwas. Lai winsch ari deesin fā buhtu nodeweēs sinatnei waj teefsmei pehz goda un flawas, tas weenmehr fajuhht wajadsibu nolift fawas uswaras auglus pee seeweetes fahjam.“ Wihreetis teezas ne pehz katras seeweetes, un lihdsigi ari seeweete zenschas eeguht par fawa muhscha beedri ne katru wihreeti. 9 pretejā dšimuma indiwideem zilweks paeet garam, nepegreesdams teem ne masakās wehribas; pret 99 tas paleef leelakā waj masakā mehrā weenaldšigs. Tikai simtais fāista wina usmanibu, un, beidsot, tikai tuhlfstoschais paleef par wina ilgu ihsto un weenigo objektu. Schi objekta fāfneegschana ir gruhtakais zilwela dšihwes usdewums, preeksch fura pahrwareschanas ir peeteefoschi spehku tikai masam zilweku wairumam. No mitologisķeem nostahsteem redsam, fā ar dšimuma mihlestibas maksķkeri ir jau senos laifos maksķkerejuschi. Tā seno indeeschu nostahstos fastopam, fā gruhtakeem atradumeem, peemehram, daschu mehru un fķaitu isgudrojumeem, ar fureem senee indeeschi ir tik fāissigi nodarbojusķees, par algu ir aisween issolita kautķahda waldneeka fķaista meita. Tamlihdsšigs ir ari juhdu nostahsts par Jehlabu un Labanu. Dšimuma mihlestiba ir fneegusti weeku pat tahdeem zilwela gara raschojumeem, fā Jitadai un Odisejai. Schi pate dšimuma mihlestibas ideja ir wehl scho baltu deen fastopama katras tautas pasakās, kaut ari pehdejās wina ir beeschi eetehrpta pahraf weenķahrschā un naiwā formā. Sem dšimuma instinkta eespaida ir darita ja ne leelakā, tad tomehr koti leela data no gruhtakeem kulturas darbeem, no produktiwakeem zilwela gara raschojumeem. Pretejā dšimuma eespaids ir tas nenomahzamais zilweku urditajs, fuesch katru dšimumu speesch tapt daitakam un fā fīsifki, tā ari garigi pilnigakam no dabas winam eerahditā dšihwes sferā. Weens no wislabakeem dšimuma psichologijas pasinejeem, Krafft-Ebings isteizas sekoschā ķahrtā par dšimuma instinkta eespaidu fā us wisu dšihwu radijumu, tā ari us zilwela dšihwi: „Weena weeniga azu usmetoena us dabu peeteef, lai pahrleezinatos par besgaligi plascho dšimuma dšihwes nosihmi un eespaidu. Tikai preeksch winas un zaur wīnu seed lilijas laukā, smarscho roses, biršes dšeed strašdi un lafštigalas, stahdu un dšihwneeku walstis gehrbjas raibos uswalfos un peenem gresnu isskātu; tikai preeksch winas un zaur wīnu wihreeschi un seeweetes dšenas pehz fīsifkas un garigas pilnibas. Ja nebuhtu wairs zilwela dšimuma dšihwes, tad dšihwe wispahri pahrwehstos baigā tulfnesi, mahķsla un

finatne, walsts dšihwe un kultura, pat eewehrojama data no religijas pawisam newaretu pastahwet“.

Eai zilweze zaur dšimuma dšihwes eespaidu waretu ņahđai pilnibai tuwotees, tad loti daudseem, masaf dšihwei peemehroteem, tahlaf no pilnibas ideala stahwoscheem zilwekeem ir agraf waj wehlať jaet bojā, pee lam teem ir waj nu pawisam jaatsafās no dšimuma dšihwes, waj ari ir jaapmeerinās ar nespehzigaka muhscha beedra eeguhņchanu. Tapehđ Darwins („Die Abstammung des Menschen und die geschlechtliche Zuchtwahl.“) ņaka: „Mihlestibas laiks ir kaujas laiks“. Šchis isteizeens ir loti raksturigs un loti peemehrots leetas ihstam jehđseenam, jo mihlestibas kauja ir leelaka par žitām kaujam, tapehđ ka winā dalibu nem wiņi zilweki, karodami pret wiseem. Ja waretu nowehtrot tās ņahpes, kuras pa ņchis kaujas laiku noriņinās katrā dwehņelē, tad wispahrejeem zilwezes ņahpjū pluhdeem wajadsetu buht dauds leelakeem par daschu tautu mitologiskos nostahstos aprakņtiteem grehku pluhdeem. Žif ņirdis neteek ņalaustas, žif naw intrigu, moku, iņņamifuma, besmeega nalkchu, dšihwes lahstu, ahrprahta, nahwes gadijumu? Un to wiņu dara dšimuma mihlestiba. Dšimuma mihlestiba ir leels dšihwes filtris, zaur kuru teek laiņti wiņi indiwidi. Labakee iņeet zauri un dšihwo tahlaf, ņlittakee paleek filtri un teek iņ dšihwes iņmeņti. Dšimuma mihlestiba daschā ņinā atgahđina preekņņihmigi eekahrtotu wehtamo maņchinu, kura atņņfir ne tikai graudus no pelawam, bet kura turklat graudus wehl wairaf iņņņiro, ņadalidama tos, raugotees pehđ wehtibas, wairafās iņchupinās.

Otrs dšihwes filtris ir žihna dehl ustura. Uri ņchini žihnā nespehzigee un dšihwei nepeemehrotee indiwidi newar ņekmigi karot pret stiprakām un dšihwes apstahkleeem peemehrotām personam, un tapehđ agraf waj wehlať tee aiņeet bojā. Dšihwe eet aiņween tahlaf un tahlaf uņ preekņchu. Teek iņgudrotas daschadas maņchinas, kuras ņahđ darbotees leela strahđneeku waituma weetā. Žilwekeem, ņas zaur to paleek beņ darba, ir jameklē pehđ jauneem dšihwes zekeem, pehđ jauneem uņtureņchanās lihđņeekleeem. Bet wai teem, kureem preekņch ņcho žetu mekleņchanas naw ņpehta! Kā dšihwe paleek aiņween pilnigaka, tā ari katram zilwekam ir jatop pilnigakam. Ar tām dšihwes ņpehjam, kuru ir agraf peetizis preekņch dšihwes dšihwoschanas, pee augstaka kulturās stahwokka wairs newar dšihwot, un ņawufahrt tee indiwidi, kureem pee augstaka kulturās stahwokka ir jaet bojā, gluschi labi waretu pastahwet, ja tee ņpehtu nolaiņtees par ņahđam

kulturas pafahpem femaf. Wisam dšihwei tahdâ waj zitadâ sinâ nepeemehrotam naw wirs semes paleekama weeta. Ka bads un mihleſtiba walda paſauli, ſchi pateefiba muhſu deenâs ir pahrgahjuſi ne tikai wiſu biologu, bet ari dſejneeku apſinâ. Bads un mihleſtiba ne tikai walda paſauli, bet ari rada jaunâs wehrtibas, iſkopj wezos eeguwumus un nerimſtoſchi dšihwi zet augſtaf un augſtaf, tuwinadami to pilnibas idealam. „No zihnas dabâ, ſaka Darwins, no bada un nahwes iſzetâs taſ augſtafais, fo mehſ ſpehjam aptwert — augſtafu organiſmu radiſchana“.

Pehz wiſa ta mums ir ſaprotams, fur paleef iſvirtuſchee un kropolee indiwiði; ſapehž zilweze eewehrojamâ mehrâ neiſwirſt un ſapehž zilwekam wajag radit tahdas maſas ſew lihdsigu organiſmu, no kureem ilgaku laiſu dšihwê dalibu nem tikai ſamehrâ maſa data. Daba uſtur kâ wiſos zitos dšihwos radijumos, tã ari zilwekã nemitigu dšinu pehž dšimuma juhtu apmeerinaſchanas un pehžnahzeju radiſchanas, lai no ſcha wairuma waretu preekſch ſewis iſwehletees tikai maſaku ſkaitu ihſtu un pilnigu wirsſemes dšihwes dšihwotaju. Ja eewehrojam, ka weena pati ſiws war reiſê radit wairaf deſmitãm tuhſtoſchu pehžnahzeju, un ka no weenas paſchas bakterijas 24 ſtundu laiſkã war raſtees wairaf miljonu indiwiðu, un ja tahſaf nem wehrã, ka ne ſiwju, ne bakteriju ſkaiſ paſaulê nepeeaug, tad eemantojam gluſchi labu jehdſeenu par dabas iſſchlehdibu, zaur kuru daba ſagahdã un nodroſchina dšihwi tikai nedaudſãm perſonam. Taſ noahrda tizibas pamatus, it kã daba ruhpetos par katru atſewiſchku perſonu, it kã wiſa katru radijumu lolotu un aukletu. Pawiſam otradi: „Daba preekſch kropole, ſaka Doſtojewſkis, ir ne mihta mahte, bet kauna pamahte“. Neſpehžigi indiwiði dabai nemaſ naw wajadſigi; wiſi naw raditi paſchi preekſch ſewis, bet tikai kã lihdsekli preekſch kautka pilnigaka radiſchanas. Ja wahjſch indiwiðs newar atſwabinatees no rupjeem dabas ſpehſeem, tad wiſam paſcham par ſewi dšihwê naw mehrka. Jo leelaka iſwehle, jo weeglaſ un labaf war iſwehletees. Scho prinzipu eewehro daba, un wiſa pee organiſmu radiſchanas ir tikai tapehž tiſ iſſchlehdiga, ka ta zet tiſ leelã materiala wairumã ari preekſch dšihwes atraſt kautkahdu wairaf waj maſaf noderigu indiwiðu. Scho dabas leelo iſſchlehdibu un ſchis iſſchlehdibas prinzipus Friedrichs Lange („Geſchichte des Materialismus.“) attehlo ſekofchãs, iſ ildeenſchkãs dšihwes patapinatãs ainãs: „Ja kaħds žiweks, gribedams noſchaut ſaſi, kaħdã leelã tukſneſi iſſchautu miljoneem ſchahweenu wiſ-“

wisados wirseenos; ja wisch, gribedams eekuhht aisslehgta istabâ, nopirktu desmit tuhstoschu daschadu atflehgu un wisas ismehginatu; ja tas, gribedams eegahdat mahju, zeltu weselu pilsehtu un leekàs ehkas atstahthu wehja un gaisa rihzibâ: tad laikam gan teescham neweens neturetu schahdas rihzibas par mehrkim peemehrotu, un wehl dauds masaf domatu, ka ais winas ir noslehpta kautkahda augstafa gudriba". Zif zilwefi spehj spreest par dabu, tad dabâ ir eewehrojama ne-sassana: pehz zilwefu domam ideala daba raditu tikai stiprus indiwidus un tikai tahdâ wairumâ, ka wisî wini waretu bes kaujas un bes plehschanâs zits zitam lihdsâs dsihwot. Turpretim dabâ neka tamlidhsiga naw.

Zilwefam wiswairaf interesè un winam wistuwaf pee firds stahw atteezibas stary winu un pahrejo dabas dafu, un no scha redses punkta tas pa leelakai dakai raugàs uf dabu. Ja nebuhtu islases, tad tagadejâ zilweze ahtri ween nokkuhtu lihds galejai iswirtibai, un tapehz islase lihds schim ir bijusi par leelako zilwezes labdari. "Ta jau tad wispahri ir dsihwes aissardisiba, saka profesors Martius, ka tikai derigafais war ilgaku laiku usturetees. Protams, tas pagehr upurus, bet attihstibâ atsewischks indiwids spehlè loti masu lomu. Uttihstibas objekts ir suga". Tas indiwida auffs schan breefmigi, turpretim preeksch sugas ta ir augstakâ dsihwes gudriba un wistehwischkigakâ ruhpeschanâs. Sugas neweens nefad un ne ar fo tik augstu un tik ahtrâ laikâ nepazels, kâ zaur dabigu zihnu dehl ustura un dsimuma islasî. Pahraf druhma un pahraf nospeedoscha tomehr ir schi zihna preeksch tik augsti attihstitas zilwefa apsinas un tik juhtigas un maigas wina dwehseles! Waj ari nahkotnè zilwezei naw kautkas zits labaks paredsams, waj ari turpmaf atsewischkam personam uf lihku kaudsem buhs jabanda mihlestiba, mahksla; buhs jaatrijina sinatnes problemas, jabrokasto, jagut, jastaiga, ja-preezajas par dsihwes skaitumu un pilnibu? Waj ari nahkotnè nebuhs brihwas semes, kur winas eemihnteekeem sawu kahju usspert? Us wisu to Darwins dod sekoschu atbildi: „Kâ katra zita dsihwa buhtne, bes schaubam, ari zilwefs ir nokkuwis uf sawa augstâ stahwokta zaur zihnu dehl pastahweschanas, kua, zihna, ir zilwefa ahtrâs wairoschanâs sekas. Un ja winam wehl ir tahlaf uf preekschu jaet, tad ir jabihstias, ka tas netiks wakâ no stingrâs zihnas. Zitadi zilwefs war palikt nejuhtigas, un apdahwinatakeem zilwekeem pee sawas pastahweschanas aistahweschanas nebuhtu wairaf sekmu, nekâ masaf apdahwinateem indiwideem. Tapehz nedrihst

zilweku dabigas peeaugschanas, lai ari ta nowed pee daudseem azim redsameem launumeem, zaur kaut kahdeem lihdsefkeem eewehrojami pamafinat. Preeksch wiseem zilwekem wajag buht brihwai konkurenzei, un pee schis konkurenzes spehjjigako nedrihfti oislawet nedj zaur lifumeem, nedj zaur tifumeem wiwu teeksmê pehz leelaku fekniju eeguhfchanas un leelaka pehzuahzeja flaita ifaudfinafchanas."

Tomehr schini besgaligâ dshwes zihnâ zilweks naw eemests it lâ juhrâ, fur tas atraftos aflâ wiwu warâ un tiftu aplahrt mehtats tika no scha rupjâ dabas elementa. Zilweks ir tif eewehrojama dabas data, fa beeschi ween wiwſch war pret pahrejo dabu nodibinat finamas atteezibas, noslehgt ar to finamu kompromiſu. Preeksch zilwefa toti beeschi doba naw wairs rupjſch spehſts, kurfch ar wiwu war rikfotees pehz patifchanas, jo zilweks fin ſcha spehfa mechanifma lifumus un tapehz war pret ſcho dabas spehku peenemt daschadus ſtahwoftus, ſtatotees pehz wajadſibas. Zilwekam dabâ tâ tad ir fewiſchſas preekschrozibas, wiwſch ir noſtahdits labakâ ſtahwofli par ziteem dshwneekem fewiſchki tapehz, fa zilweks ſawu ſtahwofli dabâ apſinâs un naw padots tifdauds nejauſchibam un warbuhtibam, fâ ziti radijumi. Ziti dshwneeki ir dshwes zihnâ tika par aflâm aktiwâm perſonam, turpretim zilweks ir dshwes zihnas dalibneeks un tai paſchâ laikâ ari ſchis zihnas nowehrotajs. Scho zilwefa privilegiju Schallmeijers tehlo ſeloſchâ kahrtâ: "ſchi neparaftâ ſſtatitaja loma, kuru mums ir ſagahdajis Darwins, buhtu pawifam ſchaubigs eeguwmms, zil-tahf eet runa tika par nowehrojamaſ ainas eſtetifkeem eepaideem. Jaſchaubas, waj tur ir kahds preeks wehletees, lai muhſu azu preekschâ norifinatots fara nepeeluhdſamâ neſchelibâ, kuras noluhſs ir ifnihzinat dshwus radijumus. Ja mums ſchis ſkats neka wairaf nedotu, fâ ifrahdi, no kuras mums neka nebuhtu ſo mahzitees, tad tahdâ gadijumâ waja-dſetu labaf wehletees, kaut muhſu azis nemaſ nebuhtu atdaritas. Bet mehſ nebuhtu ar domafchanas ſpehju apbalwoti zilweki, ja mums ſchis ſkats neka tahda nemahzitu, ſas mums muhſu paſchu zihnâ war dot kaut kahdas preekschrozibas".

Zilweks dshwes zihnâ tâ tad ir pa dalaï brihwſ, jo wiwſch ſcho zihnu reds. Pa dalaï ſtahw paſcha zilwefa warâ, waj nu zilweku dshwes zihnu mihfſtinat, waj ari to paaſinat. Zilweks nekad neiſturas indiferenti pret rupjeem dabas ſpehkeem: wiwſch luhſo ne tika ſcheem ſpehkeem peemehrotees, bet ari mehgina, fur tas ir eefpehjams, tos pahrwaret, tos dabut

şawâ warâ, tos kalpinat şaweem noluhfeem. „Zilweks, şaka Mantegazza, mihl palihdset dabai, kura taşda, kaşda ta ir, tam nekad, waj ari gandriş nekad nepatihş“. Şhis paşčas domas işfaka ari Dostojewşkis, teikdams: „Dabu işlabo un no teiz tai wirşeenu: ja tâ nebuhtu, tad naşktos nogrint aişşpreedumos un tad nebuhtu neweena eewehrojama zilweka“. Profesors Metşnikows („Этюды о природѣ челоувѣка.“) eet wehl taşlak un şaka, ka zilweka şchalaiķa dşihwe ir daudsâ finâ lihđşiga şlimibai, kura ir jaahrstè, tâpat kâ kaut kura zita maşaka kaite; ka zilweka dabas wajag işlabot wisradikalakâ kařrtâ, lai zilwezei buhtu eespehşjams kaşdreis noşktuht pee plaşşakas laimes un labklaşşchanâs. Pat tagadejâs zilweku tikumibas wajag noşahdit pawişam uş ziteem pamateem: „Tikumibai, şaka Metşnikows, wajag dibinatees ne uş zilweka işwirtuşku dabu, kaşda wina ir tagadnè, bet uş idealu dabu, t. i. taşdu, par kaşdu tai ir jatop naşkotnè.“

Tomehr wehl ir par pauds agri lolot roşşainâs zeribas uş ōpoşcho naşkotni, kad zilwekam buhs, tâ teikt, paşrlabota waj işlahpita, no dabas paşrpratumeem atşwabinata daba un kad no pehdejâs işpluđdis dauds pilnigakas un dauds idealakas darbibas, nekâ no tagadejâs truħşigâs un şlimigâs zilweka dabas. Preeşş şhis tiķ grandioşas un neaptwerani dşilâs un plaşşâs zilweka organişma paşrbuħwes ir wehl paşrak maş lihđşektu, kaşehz tagadnè pee zilwezes zeeşşanu pamaşnaşşanas un wispaşrejâs labklaşşibas pawairoşşanas ir jaapmeerinâs ar ōhşakeem, ne tiķ radikaleem lihđşekteem.

Moralişķâ finâ zilweze ir tomehr jau tiķtaht noşkuwuş, ka zilweks pret zilweku dşihwes ziħnâ neişturas tâ, kâ işturas ōwehrs pret ōwehru. To atşihst ari Darwins, kad wiņşķ rakşta: „Kaut ari ziħna deht paştaşweşşanas ir bijuşi tiķ noşhmiga un daudsâ finâ ari wehl tagad taşda ir, tad tomehr kad eet runa par augstaķo zilweka dabu, ziti ōpehki ir wehl noşhmigaki. Jo tikumişķâs ihpaşşibas ir teeşķâ waj neteeşķâ kařrtâ dauds wairak uş preeşķu gaşjuşčas zaur paraduma eespaidu, zaur apşwehřşanas ōpehku, zaur işglihtibu un religiju, nekâ zaur dabigu işlaş“. Moralişķâm ihpaşşibam pee zilweku attiħştibas ari Ĥaekels peegreeşķ leelu wehribu: „Wisaugtaķ attiħştitais kulturelais zilweks, şaka Ĥaekels, liķdams ōewi paaudşî peħz paaudşes waditees pee dşihwes beedrenes işwehleşşanas no wiņas garigâm ihpaşşibam un paşrmantodams pehdejâs uş peħznahşjeem, ar to peepalihđşeja wairak nekâ ar dauds ōo zitu radit dşiko plaişmu,

fura wiku tagad atschfir no rupjakam kulturelam tautam un muhsu kopejeem dsihwneeku preefschtetscheem“.

Wisi dabas pehtneeki ir atsinuschi, ka zilweka moraliskas juhtas ir zilwezes dsihwe loti nosihmigas un loti swarigas. Ja zilwekeem nebuhtu moralisku juhtu, tad wini nefad nebuhtu safneeguschi sawa tagadeja stahwofka augstuma. Preefsch zilwezes dsihwes sekmeschanas tikumiskas juhtas ir tikpat wajas dsigas, ka bariba preefsch meesas ustureschanas. Kas ir kaut zil eedsikinajeas zilweku dsihwes mekanismā, tas tuhlin ir nojautis, ka bes tikumibas schis mekanisms ne azumirka newaretu pastahwet. Zilweka organisms no dabas ir tif wahjsch, ka zilweku tikumiba winam ir par nepeezeeschamu un leelako atspaidu, un no otras puses, zilweku tikumiba tikai tapehz ir tif leeliska mehrā attihstijusees, ka zilweks ir siiski tif nespehzigis radijums. Par to Darwins raksta sekofchu: „Mums ir jaewehro, ka dsihwneeks, furam ir eewehrojams leelums, spehks un swebriskums, ka gorilla, kusch war aissargatees pret wiseem eenaidneekem, laikam gan nefad, kaut ari ne nepeezeeschami, netaps par sabeedrisku radijumu, un schis apstahklis pee zilweka buhtu loti redsamā kahrtā kawejis augstako gara ihpaschibu attihstischanos, ka lihdsjuhtibu un mihlestibu pret kautkahdu lihdsradijumu. Tapehz preefsch zilweka wareja buht par besgaligu labumu, ka winsch ir zehlees no kautkahda samehrā wahja dsihwneeku weida“.

Moraliskās juhtas tahdā kahrtā ir zilwezes attihstiba weenmehr spehlejuschas eewehrojumu lomu, un nahlotnē winam nahkfees warbuht wehl leelaku lomu spehlet. Uweens naw konsekventi sludinajis netikumibas, jo tikumiba ir weena no wis stiprakeem zilweka gara spehkeem, furi wiku attur no swehrisku ihpaschibu peenemschanas. Lai gan Darwins, ka redsejam, zilwezei sludina zihnu deht pastahweschanas ari ka nahlotnes idealu, tad tomehr moraliskās juhtas winsch tur par augstakeem zilweka dwehseles ispluhdumeem un winas ir ka azuraugs pastahwigi jafarga, jawaira, jakopj, jaattihsta. „Ja negribam samaitat wisaugstakās dakas no muhsu buhtnes, saka Darwins, tad mehš nedrihstam nomahkt sawas lihdszeetibas pret wahjeem un tahdeem, kureem wajag palihdsibas, ja ari tam pretim runatu nopeetni prahta argumenti“.

Ja zilweku mihlestiba, lihdszeetiba un lihdsjuhtiba ir jau pagahtnē bijuschas par zilwezes garigeem wadoneem winas zekā uf pilnibu un labklahjibu, tad nahlotnē schim leetam ir japaleek par zilwezes pihlareem, furi stutetu kopejo zilwezes ehku, wiseem kautu dsihwot sem weenam un tam

paščam debesim, wiseem dotu eespehju buht ne tikai par zilwezes materialu, bet ari par aktiweem šadsihwes lozefkeem, protams, zif katram no dabas ir dots spehju preešch šchahda šadsihwes aktiwuma.

Zilweka dšihwei wajag buht paščai par ņewi kautkahda mehrka, un nekad winas nedrihšt usflattit tikai par materialu preešch zilweku kopejās ehkas uzšchšanas. Muhsu apšina ir šasneegusi tif augstu attihstibas pakahpi, ka zilwekā rodas neismehrojamas zeesšanas un dwehseles šahpes, lihds ko tas šajuht, ka wina dšihwei paščai par ņewi naw nekahda teescha mehrka, ka winam naw tahda dšihwes ideala, preešch kura ziti zilweki zeesch, strahda, zihnās, dšihwo. Tapehž us zilweka personibu ir jarangās, kā us kaut ko tahdu, kam paščam par ņewi ir dšihwes mehrkis un dšihwes nosihme. Metšchnikows stingri atšchkir semakos radijumus no zilweka ne tapehž, ka zilwekd dšihwe tiftu reguleta no šawadeem dabas likumeem un zitu dšihwneeku dšihwe atfal no šawadeem, bet winsch eewehro šcho atšchkiribu taišni tapehž, ka starp zilweka apšinu un zitu dšihwneeku apšinu attihstibas šinā ir neismehrojama plaišma. „Biologija, šaka Metšchnikows, muhs mahža, ka paraleli ar organizazijas attihstišchanos individualā apšina ir lihds tahdai pakahpei attihstijusees, ka paleef par neespehjamu wina usupuret wispahribai. Pee semakeem radijumeem, kā mišsonizeteem un šifonoforeem, individualitate pilnigi, waj ari pa leelakai dakai pasuhd wispahribā; bet tur upuris naw loti leels, jo pee šcheem organizimeem individualitates šajuhta ir wehl pawisam neattihstita. Insekti, kuri wed šabeedrišku dšihwi, ir widus stadija starp semakeem dšihwneekeem un zilweku. Tikai pee pehdejā indiwids eemanto ihstu ņewis apšinaschanos, un tapehž laba šabeedribas organizazija nekad šchis apšinas neupures wispahrejā labuma noluhkeem. Tas ir tas rezultats, pee kura wed dšihwneeku šabeedribu attihstišchšanās študešchana“.

Indiwida atfazišchanos no personigās dšihwes un pilnigu usupureschanos zilwezes labā, kaut ari zaur šcho usupureschanos zilwekam rastos leelas zeesšanas, waretu wehl šapraft tahdā gadījumā, ja zilwezei, kā tahdai, buhtu kautkahds wispahrejs mehrkis, kuresch buhtu šasneedsams, tikai kopoteem spehkeem strahdajot, tagadni upurejot nahkotnei, un kuras tuwošchanās pawairotu zilweku kopsumas laimes šajuhtu. Sinatne mums rahda, ka zilwezei tahda mehrka naw un ka ar zilwezes attihstišchanos, preešch kuras tif dauds zilweku ir

upurejuschi sawu labklahjibu, laimi, sawu personigo dšihwi, zeredami zaur to eewehrojamâ mehrâ pawairot zilwezes laimi nahkotnê, — wispahrejâ laimes fajushta nebuht nepawairojas. „Zaur zilwezes pahreju no preekskulturela stahwokka uf kulturu, saka Lange, nepaleelinâs neds labklahjibas un baudu wairums, neds intensiwums, kaut ari wiwu daschadiba, smalkums, nokrahfas un atsewischku baudu flaits peenemas wairumâ. Kopâ ar baudu fajuschanas attihstischanos aug ari zeeschanu fajuschana.“ Neisglihtots, weenkahrscha darba zilweks tur daschâ sinâ priwiligetiu inteligentiu par toti laimigu un domâ, la wiwisch buhtu besgaligi apmeerinats, ja tas kahdreis nokluhtu schahda inteligenta stahwokka. Koti pamahzofchi ir analiset scha weenkahrschâ un naiwâ zilweka psichologiju. Kapehz wiwisch tur inteligentiu par laimigu? Weenkahrschs zilweks, domadams par inteligenta laimi, fantasiâ luhko pahreet inteligenta materialâ stahwokka, luhko fewi eedomatees tanis paschâs atteezibas pret ziteem zilwekeem un wispahri pret apfahrtni, kahdas ir intelligentam pret apfahртеjo dšihwi, bet psichiku, gara darbibu, dwehseles attihstibas pakahpi schis weenkahrschais zilweks wiwu laiku patur pats sawu. Weenkahrschs zilweks nespehj eedomatees inteligenta zilweka psichologijas, jo neattihstita dwehsele nekad newar saprast attihstitas dwehseles un tapehz ari newar spreest par attihstitas dwehseles laimes fajuschanu. Te luhk flehpjas ta milsigâ kluhda, kapehz weenkahrschi zilweki domâ, ka ar inteligenta zilweka stahwokka fasueegschanu atweras laimes awoti, kautkahdas swehtlaimibas nekad neisfihstoschâs struhklas. Ja neisglihtotu zilweku waretu nostahdit intelligentia weeta, pee kam winam buhtu wisas tâs ahrejâs atteezibas pret apfahrtni, kahdas ir intelligentam, tad schis weenkahrschais zilweks warbuht teescham justos laimigs. Kapehz? Tapehz ka schi zilweka baudas tiftu pawairotas, turpretim wiwa dwehsele ir par trulu, lai waretu fajust ari tâs zeeschanas, furas ir ar inteligenta stahwokka saweēnotas. Beeschi schi leelâ psichologiska kluhda flehpjas ari tur, fur zilweki runâ par nahkotnes idealu, par nahkotnes laimi. Nahkotnes dšihwi zilweks sawâ fantasiâ aifween lâpat tehlo, ka weenkahrschs zilweks inteligenta stahwokka: wehriba weenmehr teef peegreesta tîkai ahrejâi dšihwes pufei, furpretim nahkotnes zilweka psichologija ir preeksch mums noslehpta aif septineem seegefeem. Neweens neschaubâs, ka materialais stahwokkis nahkotnê uslabosees, tomehr waj laimes fajuschana zilwekam tad buhs kaut ari par matu leelaka, nekâ tagade-

jam kulturelam zilwekam, waj pat kautkahdam buschmenam waj hottentotam — tas paleef preeksch mums pilnigi no-flehpts. Us scho jautajumu positiwi atbildet naw eespehjams, jo preeksch tam naw wismasakà argumenta. Ja nahkotnè baudu waitumis paleelinasees, tad, bes schaubam, peeaugs ari zeeschanas. „Dahraf leeli preeki, saka Schopenhauers, un toti stipras sahpes parahdàs weenà un tai paschà personà, jo wini weens otram sefo pahrmainedamees un abi zetas no leelas gara dsihwibas.“

Par tahfu nahkotni zilweks neds spehji spreest, neds ari tam preeksch winas wajak kaut ka darit. Eoti war buht, ka wina domas un wina darbu sekas strahdà taisni pretim teem mehrkeem, preeksch kureem zilweki strahdàs tahlà nahkotnè, tàpat kà tagadnè mums beeschi nahkas zeest no daudsu darbu sekam, kuri pagatnè ir tikuschi dariti zilwezes labà. Preeksch nahkotnes mehs waram tikai tik leelà mehrà ruhpetees, zij tahfu nahkotnè, pehz muhsu dskas pahrléezibas un plaschas zilwezigas sajuhtas, sneegsees muhsu apsinas, weids. Teeschà fahrtà mehs waram labu darit tikai teem zilwekeem, kureem ir muhsu apsina, — wifs pahrejais ir maldischànàs un grahbstischànàs pa tumis. Kad Sete usrakstijis „Faustu“, kuresch ir weens no wislelakeem zilweka gara raschojumeem, tad winsch ir nowehlejis sawam „Faustam“ dsihwot 100 gadu. „Fausts“, bes schaubam, dsihwos dauds ilgal par winam nowehleto muhschu, tomehr naw ari par to jaskhaubàs, ka laika jobs ari wiku sageaustis, lihdsigi kahdai marmora kolonai, ap kuru nemitigi apfahrt pluhst dsihwes straume.

Frantschu filosofs Ogists Konts ir domajis, ka zilweze ja à attihstibà us preekschu eet kopejà masà un ka wina schini sawà gaità pahrdsihwo trihs pakahpes: religiozo, metafisisku un positiwas sinaschanas stahdiju. Pehz Konta domam zilwezei ir it kà kopejs mehrkis, un pati zilweku attihstibas gaita wineem us scho mehrki aisrahda. Tomehr tagadnè mas wairs ir eemessu tizet schahdai harmoniskai zilwezes attihstibai un wispahrejam zilwezes mehrkim. Eihds schim ir us dsihwes skatuwes parahdijuschàs weena tauta pehz otras, pa dafai weena rása pehz otras, weens kulturelas weids pehz otra, un tam wisam daudsfahrt ir tik mas bijis sawstarpeja kulturela sakara, ka newar buht pat runas par kautkahdu harmoniju zilwezes attihstibà, par kautkahdu zilwezes wispahrigu, kopeju mehrki. Uri nahkotnè naw paredsams nefas labaks. Tapehz Nietzsche saka: „Ka zilwezei ir jaatrisina kautkahds wispahrejs usdewums, ka wina kopejà masà tuwojàs sinamam mehr-

fin, — schis loti neskaidrais un nedibinatais preekščystats ir wehl loti jaunš. Warbuht zilweki no wina atšwabinafees, eekams tas netop par fifsu ideju... Wina naw kautfas wefels, ſchi zilweze: wina ir neatrifinams ifaugoſchu un nogrim- ſtoſchu dſihwes prozeſu wairums, — winai naw jauniba:, pehz tam nobreeschanas un beidsot wezuma. Bet zilwezes fahrtas atrodas zita ſtarp zitu un zita uſ zitas, un daſchos gadu tuhſtoſchos war parahditees wehl jaunaki par tagadnē paſihſtameem zilwezes tihpēem."

No wiſa ſcha redſam, ka zilwezei naw kautfaħda wiſ- pahreja mehrka, un ka ja taħds ari buhtu, tad wiſmaſ tagadnē zilwekeem par ſcho mehrki naw ne maſakā jehdſeena. Zilwekam ir tikaſ maſaki, atſewiſchki mehrki, kuri ir ſaiſtiti ar wina perſonibu un kureem ſekot ir zilweka dſihwes uſdewums. Mehrki mehš waram tikaſ tiſ taħtu ſpauſt, ka mehš wina ſpehjam wehl ſaredſet un ka waram buht pilnigi pahrlēezinati, ka, pehz ſchi mehrka teekdamees, mehš teekſam winam tuwojamees, bet nemaldamees ahrzetſch, pa miglu un tumſu uſ wiſam puſem grahbſtidamees. Schēe tuwakee zilweka mehrki ir ſaiſtiti ar wina perſonibu, un ſcho mehrku noluhšs ir zilwekus pehz eeſpehjas atſwabinat no rupjam un pahrmehrigām dſihwes zeekſanam un ſakra zilweka dſihwei paſchai par ſewi peekſchirt ſinamu noſihmi.

Dſihwā materiija, no kuras ir uſbuhwei wiſ dſihwee radijumi, atſchēiras no nedſihwās weelas zaur to, ka dſihwa weela nekad naw peepildama, ka dſihwa weela nekad neſtaħw uſ weetas, nekad naw deekgan pilniga, kurpretim nedſihwai weelai ir ſinams attihſtibas mehšs, ſinams nobreeschanas ſtaħ- wokliſ. Ja peemehram nemam, pehz mehra, weenu daſu ſtaħbekka un taħdu paſchu daſu uhdensraſcha un abas ſchis weelas ſa- weenojam kopā, tad dabujam jaunu weelu — uhdeni, pee kam no nemteem elementeem kimifkā traukā wairs atrodam tikaſ puſi no ſtaħbekka. Ja traukā wehl eeleeekam tiſpat daudſ uhdensraſcha, kā pirmo reiſi, tad zaur to uhdens wairums traukā diwreiſ paleelinās un no ſaweenojameem elementeem tur neatrodas wairs ne wehſts. Ja mehginatu traukā wehl peelikt uhdensradi, tad atraſtu, ka wiſch paleek brihws, jo naw wairs elementa, ar kuru tas waretu ſaweenootees. Taħdā fahrtā no diweem kimifkeem elementeem — uhdensraſcha un ſtaħbekka — ir dabuta jauna weela un proti uhdens, kuruſch ir kautfas noteikts un kautfas pilnigs. Uhdens paleek weenmehr uhdens; pat miſjonu gados neweens atoms winā nemainās. Schis dabas liſums atteezas ari uſ wiſam žitām

neorganiskām weelam, kuras zaur šawstarpeju šaweenofchanos rada kautfo, kaut ari tikai relatiwi, pilnigu un, kas tas galwenais, kautfo pastahwigu. Šchis nedšihwais kautkas ir peepildīts: ja apfahrtnē nenorīšanās nekahdas pahrmainas, tad winsch patur to, kas tam ir, un neka jauna sewi newar usnemt, žitadi tas ir ar dšihwu materiju. Dšihwā weelā norīšanās nerimstīga weelu maina, noteek nerimstīga bojā eefšana un no jauna iszefšanas. Dšihwa weela nekad naw peepildama: nekad par winu newar teikt, ka ta buhtu sinamu mehru šafneegufi, tapufi par kautfo pastahwigu, noteiktu, gatawu, nobreedufchu, pilnigu. Dšihwas materijas attihstibai naw gala, jo dšihwibas reakzija winā, kamehr ņchi materija paleef par dšihwu weelu, nekad nebeidsas. Žilweks ehd weenā ehņchanā un winsch nekad naw pilnigi pahdis; žilweks dņer weenā dņerņchanā — un winsch nekad naw pilnigi peedņehris, žilweks guf weenā guleņchanā — un winsch nekad naw pilnigi isgulejees. Dšihwas weelas nepeepildamibas likums atteegas ne tikai uf žilweka ņisifko buhtni, bet wehl wairaf uf wina garigo datu. Žilweks war kautkahdu buhtni miņlet; winsch war mehginat isleetot wifus lihdselkus preekņch ņchis mihleņtibas apmeerinafšanas, preekņch winas peepildifšanas, bet nekad un ne ar ko ta naw nedņ apmeerinama, nedņ peepildama. Žilweks war nodotees mahņņlas baudifchanai: tas war klaufitees ņlaistā muņikas gabalā, norauditees kahdā glesnā waj ņkulpturas darbā, bet jo ilgafi winsch klaufās, jo ilgafi winsch ņlatās, jo ari leelafas paleef wina ilgas un jo leelafas ņlahpes ņajuht wina dwehņele. Žilweks war, lihdsigi ņaustam, meklet pehž wifu leetu isņinafšanas, war lihds ar ņaustu pahreet wifas ņakultates, isstudet wifas ņinatnes nosares, bet jo tahlaf tas eet, jo wina gara isņalkums paleef leelafs; jo žilweks nekad newar tik daudņi isņinat, žif tas wehlas isņinat.

Ja žilweka buhtnes nepeepildamibas likumu aptweram tahdā kahrtā, ka ņchis likums sewi eetehrptu kā žilweka ņisifko, tā ari wina garigo datu, tad waram teikt, ka wefels un normals žilweks greib dšihwot muhņchigi. Dšihwes beigschanās winam leefas nepatihkama, jo žilweka dšihwe, kamehr ta tek normali, naw peepildama. Žhfi ņakot, dšihwe naw isdšihwojama. Dšihwas materijas nepeepildamibas likums dabā ir tik ņpehžigs, ka pret to drupās ņabirst peņimifma doņtrinas, kuras eedroschinās žilwekeem ņludināt atteifņchanos no dšihwes. Šchis likums ņaista žilwekus pee dšihwes ar tik ņtiprām wascham, ka tee nekur newar aiseet no dšihwes, eekams winsch pats naw ņcho waschu atraifjis. Winsch ir tas leelais burwis, uf

kura neredſama fiſchta mahjeenu wiſas dſihwas radibas ſkati wehrſchas nahſotnè; kuruſch ſlihkoneem leef kertees pee ſalmina; kuruſch ſtaigà apfahrt, uſnieklè breeſmigà iſſamiſumà nowahr-dſinatus zilwefus un iſdala teem pa zeribas ſtaram; kuruſch neahrſtejamu ſlimneeku fantaſiju wadà apfahrt pa paſchap-mahniſchanàs aiſam; kuruſch weſeleem un ſpehziſgeem prot eedweſt nahſotnes ideju, ar dſihwibas baſſamu ſtiſprinadams wiſu ſpehku zekà uſ kautko ſkaiſtaku un pilnigaku.

Kad eſahſ ſchis dſihwes nepeepildamibas likums zilwekà darbotees ?

Odifeja zekà beedri ir kahdreis noſtuwuſchi pee kahdos tautas, pee lotofageem, kura ir uſtorejuſees no ſwehtà lotofa koka augleem. Eihds ko greeki ir baudijuſchi no ſchi koka augleem, lotofogu ſeme wiſu azis palikuſi par tiſ patihkamu un peewilzigu, ka Odifejam nahzees iſleetot leelu waru, lai ſawus beedrus waretu atpakak dabut uſ fuga un tos peeſpeeſt lahtak zetot pa beſgaligàs juhras wiſneem.

ſchi ir loti ſkaiſta zilwekà dſihwes alegorija. Deenemſim, ka mums jau preekſch dſimſchanas buhtu apſina, kà ari buhtu brihwa iſwehle, waj dſihwè nahkt, waj nenahkt, tad, ja mehſ par dſihwi neka tuwala neſinatu un ja mehſ nebuhtu ne druſzinas no wiſas baudijuſchi, tad laiſkam gan tiſkai loti reti zilweki ſajujuſtu kaut kahdu ſewiſchku wehleſchanos nahkt dſihwè, het zilweku leelakam wairumam gribetos nojuſt aiſmirſtibà, chaosà, no kura tee ir zehluſchees. Daschi aſtronomi domà, ka ari uſ Marſa eſot dſihwi radijumi. Neweens no mums neſajujuſtu wehleſchanàs pahreet dſihwot uſ Marſa, ja tas buhtu ari eeſpehjam. Ja Marſa dſihwei naw neka kopeja ar Semes dſihwi, tad Marſa dſihwe preekſch Semes zilwekà ir pilnigi weenaldfiga, un ja zilwekeem buhtu jaiſwehlaſ, waj ſche mirt, waj ari uſ muhſchibu pahreet uſ Marſu dſihwot, tad, beſ ſchaubam, leelakais zilweku wairums no ſchim diwam leetam iſwehletos pirmo leetu. Dee dſihwes zilwekſ tiſkai pehzi tam peekeras, kad wiſch jau ir eeſahziſ dſihwot, kad ir jau ſinamas ſaites no-dibinatas ſtarp wiſu un dſihwi, kad wiſch jau ir baudijiſ no dſihwes ahbola, pehzi kam tas ſahk atſiht labu un launu un peekeras pee dſihwes.

Dſihwe tahdà kahrtà ir dihwainais lotofa koks: kaſ no ſchi koka augleem naw wehl baudijiſ, tam ſchee augli wehl neiſleekas peewilzigi, ka ari ſeme, kura ſchis deewiſchligais lotofa koks aug, paleeſ pilnigi weenaldfiga preekſch ſweſchneekem, kaſ uſ to pirmo reiſi zetot. Turpretim kaſ no ſchi

dfihwes lotofa foka ir baudijis, tas peh3 tam paleef pee dfihwes faitstis ar nepahrraujamam faittem, tas wehlas muhschigi pastahwet, tikpat ilgī, kà schi burwigà dfihwe.

Ja nu zilweks pee dfihwes ir peekalts ar tik waldsino- scham wascham, ka winsch ne no ka tà nebihstas, kà no scho waschu nofratichanas, tad tas jau skaidri aifrahda, ka zilwe- kam no paschas dabas ir eerahdits fwehts peenahkums, ruhpetees par sawa stahwofla nodroschinafchanu, par faskanas pawairofchanu stary sewi un apfahrtejo dfihwi, jo tikai zaur zilweka dfihwes pazelschanu un iskopschanu lotofa augli top faldafi, kà ari leelakà mehrà ir eespehjams iswairitees no leelakam dfihwes zeeschanam. Zilweka dfihwes augstakais usdewums ir, zenstees sawus gara spehkus weenu ar otru faskanot un teektees peh3 idealu atteezibu nodibinafchanas stary sewi un ahrpasauli. „Zilweka prahts, faka Lange, nepasihst neweena zita ideala, kà eesahstàs dfihwes peh3 eespehjas us- tureschanu un pilnibai tuwinafchanu.“

Zilweka dfihwe ir tikai atfewischs pants dfihwes kehde, kuresch faista pagahni ar nahkotni. Zilwekam naw eespehjams atswabinatees no pagahnes, tapeh3 ka winsch ir pehdejàs produkts. Zilweks newar nedihwot preeksch nahkotnes, jo katras wina darbibas un rihzibas fefas nenowehrschiامي fneedsas ari nahkotnè. Teekschànàs peh3 attihstibas un pilnibas ir dabas likums, kuresch pa- rahdàs kà wisà zità radibà, tà ari zilwekà. Daudsi prah- totaji, kui domà, ka zaur zilwezes attihstibu tikai zeescha- nas pawairojas un ka tapeh3 labaf buhtu atgreestees atpakaf pee pirmatnejà kulturas stahwofla, peeteekofchi neapfwer, ka dabas prinzipu likumi naw grosami un ka zilweku attihstiba newar atgreestees no wida pee sahkuma, tàpat kà muhschu nodihwojis zilweks nespehj pahrwehrstees par jaunekli. Kopà ar kulturu peeang un attihstàs ari zilweku apfina, — tas ir dabas likums. Ja peenemtu, ka kultura masina zilweka laimes fajufchanu, tad kulturelais zilweks, pahreedams us ne- kulturelu stahwofli, tikai tai gadijumà warbuht fajustu wairaf laimes, nekà kulturelâ stahwofli, ja ari wina apfina waretu atgreestees no kulturas pee barbarisma. Bet pee pastahwo- fcheem dabas likumeem tas naw eespehjams. Zilweki war eet tikai us preekschu, atpakaf wineem zefa wairs naw, jo kuru foli tee sper, tuhlin aif wineem teef noahredits noeetais zelsch. Zilweku apfinas attihstifchanàs naw eespehjams apturet, jo schi attihstiba eet us preekschu ar dabas likumu spehku. Kopà ar apfinas attihstifchanos, dfihwe teef aifween dfitaf un dfitaf

fajusta: plascha apfina leelakâ mehrâ fajuhfminâs par dšihwes baudam, kâ ari sahpigak fajuhf dšihwes zeeschanas. Wiswairaf fajuhf zilweks dšihwes sahpiu, ja winsch naw brihws, ja winsch ir zeeschi faistits pee sinama stahwofla un ja pee tam tas wehlas kustetees, grib kaut kury eet. Ur weenu wahrou fatot, zilweka dwehsele tad rodas wiswairaf zeeschanu, ja zilweks fajuhf wajadsibu dšihwot pilnigu dšihwi un ja tas tahdas dšihwes nespehj dšihwot. Schis ir wispahrigs psichologijas likums, kuresch mums ir jaewehero, kad eet runa par zilwezes nahkotni, par muhsu peenahkumeem pret saweem behrneem, waj wispahrigi pret nahkoshâm paaudsem. Leelakâ leeta, ko mehs waram preeksch nahkoshâm paaudsem darit, ir — zenstees zilwekus padarit par stipreem garâ un meesâ, t. i. radit pehz eespehjas masaf dšihwê faistitas — brihwas paaudses.

Muhsu organisma darbibas no dabas tâ ir eefahrtotas, ka gandrihs leelakâ dafa no winu rezultateem teef paschkirta preeksch nahkotnes un tikai masakâ dafa paleef preeksch mums pascheem. Zilweks newar nedšihwot preeksch nahkotnes, jo pretejâ gadijumâ winam pawisam ir jaatteizas no dšihwes. Jo masaf zilweks dšihwo preeksch nahkotnes, jo masaf winsch dšihwo ari preeksch sewis un jo wairaf winsch schahdâ gadijumâ saude no sawas dšihwes. Zilweka dšihwes nosihme ir atfariga ne tikai no tagadnes, bet ari no nahkotnes, un, spreeschot par scho nosihmi, nahkotne ir tikpat leelâ mehrâ jaewehero, kâ tagadne, jo bes nahkotnes eeweheroshanas tagadnê daritu darbu apwehreshana un wehreteshana ir tikpat nepilniga un newehrīga, kâ preeksch azumirkla daritee zilweka darbi. Ja zilweks grib dšihwot apšinigu dšihwi, tad winam swarigakos dšihwes jautajumos tikpat leelâ mehrâ ir jaraugâs us tagadni, tikpat leelâ mehrâ us tuwaku waj tahfaku nahkotni, jo ko mehs daram preeksch tagadnes leelakâ waj masakâ mehrâ nosihmigu, tas aifween tai paschâ laikâ teef ari preeksch nahkotnes darits. Zenschanâs pehz dšihwes uslaboshanas, pehz dšihwê saskanas eedwehshanas nenoweheršhâmi atspogulojas ari nahkotnê.

Ja dabas likumi mums tahda, ka dšihwe ir attihstiba, nemitiga us preekschu eeshana, pastahwiga papildinaschanâs, tad zilweks scho likumu preeksch sewis war tikai tahdâ fahrtâ ismantot, ka winsch rauga schim likumam sawu dšihwi peemehrot, mehžina winam palihdset, lihdsigi airetajam, kuresch zaur gudru un apdomigu aira zirteenu bes breefmam teef pahri bihstamâm frahžem. Nekas newar pretotees dabas at-

attihstibas straumei, un muhfu nopeetnais dšihwes usdewums ir, mehžinat eepasihtees ar šchis straumes zefeem, lai tahdā kahrtā waretu zilweks kopā ar zilweku bes leelakeem trauzejumeem peldet pa dšidreem un spēhžigeem dšihwes straumes witneem, zits zitam peepalihdsedami, zits zitu pabalstidami. Zilwezes attihstibas straume ir neatgreeschama. Šchis pateesibas attihščhana mums dod eespehju nodibinat plaschaku dšihwes idealu un sekmitgaf winam sekot, nekā tanī gadījumā, ja mehš buhtu eemesti nepasihstamos, šweschos dšihwes witnos, kur neweena sikhmite mums nedotu noskahrst, kahdā wirseenä ir meflejama tuwakā un droščakā dšihwes osta. Ja attihstiba ir nenowehrščhams dabas likums, tad šawus dšihwes idealus mehš waram spraušt tikai šchis attihstibas wirseenä.

Daba šagahdā zilwekam preeščch wina wajadsibam un mehrkeem rupju materialu, un zilweka usdewums ir apstrahdat šcho materialu, isweidot wīnu preeščch šaweem noluhkeem, ziktahť to atkauj materiala ihpaschibas jeb wispahrejee dabas noluhki, kas materiala ihpaschibas noteiz. Kur zilweka teekščhanās un zenteeni spēhž peemehrotees dabas likumeem, tur rodas tas augstakais, ko daba, strahdadama kopā ar zilweku, pehdejam war dot. Capehž zilweka dšihwes idealu, kuesch ir šastanots ar dabu un kura mehrkis ir teekščhanās pehž zilweku laimes un labkļahjibas pawairoschanas, war isteikt ar sekoscheem kahda filosofa wahrdeem: „Turi par šawu augstako mehrki zilwezes turpmaku attihstischānu; preeščch tam israugees lihdsēktus, škatotees pehž wīnu noderibas.“

Ja tagad atgreeschamees pee muhfu problema un luhkojam wīnu apskatit no eepreeščchejās rindinās usstahditā redses punkta, tad wīnas atrišinaschana neleekas buht wīšai gruhta. Mehš šinam, ka zilweks dšenas pehž attihstibas, jo dšihščhanās pehž pilnibas ir dabas likums, kuram naw isnehmuma. Zilweka attihstiba war buht normala un pilnīga tikai tad, ja normals un pilnigs ir wīnas eegrosijums, kuru katrs zilweks eemanto no šaweem wezakeem. Ja wezaki naw behrneem pilnibas dšihwē lihdsi dewuščhi, tad behni nekur newar pilnibas eeguht. Ja no dabas kautkahdā šinā nepilnigi zilweft mehžinatu atrašt zeku, pa kuru tee waretu nokluht lihds pilnibai, tad weenigais zēščch, kahdā tee waretu zeret pilnibu šasneegt, ir — luhlot peedsimt no jauna. No ta redsam, kahda nosihme ir zilweka dšinuma dšihwei zilweku teekšmē pehž pilnibas. Wezaki ir neaprobeshoti šawu behrnu waldneeki, wīni ir šawu behrnu tirani: wezaki war šawus behrenus

apdahwinat ar laizigam un garigam mantam; wini ari war sawus behrnus mojit, krotot, list teem deedelet un ubagot, teem pawehlet buht ziteem zilwekeem par kahju pameflu. Ir teescham jaapbrihno, zil mas lihds schim ir darits preeksch schis tiraniskas wezafu waras eerobeschoschanas, lai gan schi wara ir leelaka par wisam tiranu waram, kahdas ween wehsture pasihst. Tas wis nahk no tam, ka zilweka dsumuma dsihwe ir palikusi eepakat zilweka wispahrigai attihstibai, ka zilweka dsumuma dsihwe stahw us dauds semakas attihstibas pakahpes, nekà winsch pats. Schi zilweka dsumuma dsihwes eepakatsch palikschanas wispahrejà zilwezes attihstiba ir totees smagati sajuhtama, ka dsumuma dsihwe ir pats galwenafais zilweka dsihwes smaguma punkts. Zaur dsumuma dsihwi zilweze teef ustureta, zaur wina ta paleef pilnigaka, zaur wina ta ari iswirst. Dsumuma dsihwe ir weenigais zelsch, pa kuru staigajot mehš waram ruhpetees par nahkamo paaudschu stipruma un dsihwes spehka pawaitroschanu, un dsumuma dsihwe ir atkal weenigais zelsch, pa kuru staigajot mehš waram eewehrojama mehrà peepalihdsset pee nahkoscho paaudschu iswiritibas paleelinaschanas. Zilweka dsumuma dsihwe tapeh; ir toti nopeetna leeta, kuras nokahrtošana prasa leelas apdomibas un usmanibas. Ja scho nokahrtošanu atlaujam isdarit titai rupjeem dabas spehkeem, tad tee rada pahraf dauds indiwidu, no kureem dsihwe weetass peeteef tikai neleelai datai; turpretim pahrejà zilweku data aiseet bojà jihnà deht pastahweschanas. Daba toti labi speh; usturet zilwezi un atturet to no iswiritibas, ja dabai dodam pilnigu brihwibu. Bet schahdà gadijumà zilweku milsum leelam wairumam nahkas besgaligi dauds zeest; schahdà gadijumà noteef nerimstiga zilweku nomahkschana un isnihzinaschana, us kuru nedrihstam weenaldisigi noraudsitees. Eihds schim zilweks daudsas sawas leetas naw aklai dabai atkahwis patwarigi rihkotees, bet ir pee to nokahrtošanas ari pats stipru dalibu nehmis. Akla daba pee wiseem organismeem darbojas peh; weeneem un teem pascheem pamata prinzipeeem. Bet mehš sinam, ka stary zilweku, kura apfina ir sasneegusi til augstu attihstibas pakahpi, un kautkahdu insektu waj pat bakteriju ir neismehrojama starypiba. Taisni tapeh; zilwekam jo wairaf ir pascham jaluhto nokahrto sawas leetas, nokahrto zaur to dabas darbibu, kura norisinas wina smadsenes; bet nefad tas nedrihst ustizetees wahrigako zilweka dsihwes jautajumu iskschiršanas neschehligam dabas elementam. Zilweks newar list roku flehpi un meerigi noraudsitees, ka dsimst til besgaligi

dauds sakropototu radijumu, kuri bef kautkahda mehrka nihkuto, mokas un galu galā teef is dšihwes ismesti kà preefšch winas nederigs materials. Wehl daudsaf zeeschanu dabū bandid fšahdi indiwidi, ja tee safneeds peeaugufcha zilweka gadus, ja winu apfina dabū pilnigi attihstitees. Ja tad no dabas atmestee zilweki eefkatās dšikat šarvā stahwofli, tad winu dwehfelē norišinās wefela tragedija. Ja zilweks nekur wairs neredš ifejas, ja winsch stahw uf ledus gabala, kufsch ir no krašta atwairijeos un kufsch dšikat un dšikat eepeld besdibeni; ja katris leelaks wilnis noskaldā pa gabalinam no ledus mafas: nupat nupat fšchšihdis pehdejais pamats apafsch kahjam; buhs jabruhf besdibeni, turklaht wehl bef kautkahda mehrka, bef dšihwes dšihwofchanas, bef dšihwē šawu pehdu atšahfchanas; ja wiša attihstiba ir bijuši tikai dšihwes ironija, dabas pahrpratums, pee kam ta daudskahrt ir zitus apgruhtinajuš, beeschi ziteem dšihwi šaruhstinajuš, ziteem muhschu paššinajuš, ziteem ruhpes šagahdajuš; ja ari lihdszilweki ir pasaudejušchi zeribas, un gaida un ilgojas, ka tikai wahjais indiwids buhtu no dšihwes aifgahjis un winus no ruhpem un puhlem atfwabinajis, — waj tad ar to wehl naw peepildits wisleelalais zilweka zeeschanu mehrs? Ja fšahdu zeeschanu ainas nenorišinās til beeschi, zil beeschi pateesibā tam wajadsetu norišinatees, tad tur par eemeslu ir kà zilweku garigs trulums, tā ari pašchamahnifchanas, kuri zilweku kawē eedšifinatees leetas ihstā stahwofli. Lai zilwefeem nenahktos zeeft til dauds fšahpju, tad ir labaf, ka tee radijumi, kuri newar peemehrotees lotofagu semes šlimatam, labaf nemas nebauda no deewiškšigā lotofa augteem. Jo kas no šcheem augteem ir baudijis, tam wairs zeta atpakaf naw, un winsch ir nolemts waj nu preefšch dšihwofchanas, waj ari preefšch pašufchanas.

Par stipras paaudses radifchanu mums ir jaruhpejas ari tapehš, ka laba wefeliba ir tautas bagatiba. Pehš kahda statistika aprehšinajumeem, Anglija zaur šlimibam pasaude galwenās šaimneežibas nosarēs darba spēhka gadā apmehram 70,000,000 rubku wehrtibā. Kahds zits statistikis ir nowehrtejis franzijas šaudejumus, kuri tai katru gadu zetas zaur šlimibam, pee kam eet pašufchanā darba spēhks un rodas leeki isdewumi, ap 180,000,000 rubteem. Tee ir eewehrojami škaitki. Ja pee wineem wehl peeleeam tos šaudejumus, kuri walstij zetas no daschadi iswirtufschu perfonu teefšas waj neteesčas ehdinafchanas un gehrbfchanas, tad eemantojam jau glufchi peeteefofschu jehdseenu par darba waitumu, kufsch ir

weseleem zilwekeem japadara preeksch flimibu un iswirtibas uftureschanas. Kur dauds flimu un iswirtuschu zilweku, tur tautas labflahjibai jau kaps ir israfts. No wisa ta redsam, ka zilweku laizigā un garigā attihstibā flimibas un iswirtiba ir wisleelakais šhis attihstibas kawellis. Zilwekam war buht wiss, wina eeguumeem kà fisislā, tā ari garigā sferā naw robeschu, wina dšihwes preekam un laimes šajuschanai naw gala, ja zilweks ir wesels. Turpretim ja zilweks ir flims, tad winam ne laizigā, ne garigā sinā waj nu neka naw, waj ari wisi wina eeguumi ir pahrať aprobešoti. Tapeh; Schopenhauers ar pilnigu teesibu teiz: „Weseliba ir leelakā manta, pret kuru wiss zits naw nefas.“

No wiseem peewesteem fakteem, no wisām apstatitām šadšihwes parahdibam pats par sewi istel flehdseens, ka ja zilweks grib radit pehznahzejus, tad weens no leelakeem, waj pat wisleelakais wina dšihwes peenahkums ir ruhpetees par weseligu pehznahzeju radischanu. Peenahkumu flaits, kuru zilweki ja ari neispilda, tad par kureem tee tomehr wismaf runā, ir legions. Bet wismaf dšird zilwekus runajam par šawu šwarigako peenahkumu, tas ir par peenahkumu pret šaweem behrneem. Tas laikam zetas no tam, ka šalalika zilwekā šhi peenahkuma apsinai ir par mas weetas eerahdits. Iswirtuscheem un moraliski pagrimuscheem wezakeem nejauschi peedsimst behrns. Wini šho behrnu nosweesch kautkahdā sehtmalā, pliku un kailu seemas šalā. Zaur zilweku lihds-zeetibu šhim behrnam isdodas kautkahdi attihstitees un palikt, kas šahados gadijumos aisween noteek, šabeedribai par nastu un flogu. Winu eeleek laboschanas waj pahrmahzi-šchanas eestahdē, un tur šhim indiwidam fludina šalalika morali. Weena no šhis morales šwarigakām weetam, kura noteiz weenas paaudses atteezibu pret otru, škan: „Godā šawu tehwu un šawu mahti!“ Mehš gribam no dabas šabojatā un nelabojamā zilwekā eeaudsinat morali, kuras šhini gadijumā ne tifaī neweens zilweks newar šaprast, bet preeksch kuras aptwerschanas pat engeku gudriba ir par masu. Buhšim širsnigi un atflahti, un, atšwabinadamees no aisspree- dumeem un eepreeksch galwā eekemtām domam, luhfosim katrs šew atbildet: waj zilweks, kuresch tuhlin peh; dšimschanas ir atmests no wezakeem, kuresch šawu wezaku nemaf naw freetni redsejis; kuresch ir ne wezaku mihlestibas, bet rupjas baudu kahres šekas un kuresch no wezakeem naw neka zita mantojis, kà kroplu un iswirtuschu organizmu, — waj šahahds zilweks war šawus wezaks godat? Zilwekam ir tahlu jaeet un ilzi

jaklausas, lai wansch no kaut kahdas mutes sadirdetu nedroscho un tshukstoscho balsi: „Godà sawus behrnus!“ Tapedz Ellen Keij saka: „Jr labi godat tehwu un mahiti; tomehr swarigaks ir baußlis, kuru Mosus ir peemirßis: „Godat deßlu un meitu, eekams wini wehl naw dßimuschi.““ Ja wezaki zeenis sawus behrnus, kamehr tee wehl naw raditi, tad tehwa un mahtes godaschana nahßs pati no sewis, lai ari behrns nebuhtu schis morales pat ausu galà dßirdejis, un wina wairs nebuhs par tuffchu burtu, par fßanoschu swahrguli, kahda ta deemschehl beeschi ir mußsu deenàs. Ja zilweku sawstarpigu atteezibu ideals ir eetehrpts Kristus wahrdos: „Kà tu gribi, lai ziti zilweki tew dara, tà dari tu ziteem zilwekeem,“ tad wini war eetehrpt ari wezaku atteezibas idealu pret saweem behrneem: „Kà tu gribi, lai tawi wezaki tew buhtu darijusch, tà dari tu saweem behrneem.“

Preeksch zilwezes stahwoßka pazelschanas un zilweku atßwabinaschanas no pahrmehrigàm dßihwes zeeschanam ir pehz eespehjas wairaf jaruhpejas, lai pehznahzejus wiswairaf raditu tikai weseligi zilweki, un lai iswirtusch, indiwidi no schi akta pawißam atturetos. Behrnu radischanaì wajas buht mehrkim pascham par sewi, un nekad ta nedrihßt pahrowehrstees par dßimuma baudu nenowehrschanàm sekam. No schi stahwoßka isejot, dßimuma kaislibu apmeerinaschana un pehznahzeju radischana ir diwas, weena no otras sßingri atschkirammas leetas. Us dßimuma kaislibu apmeerinaschana, ja pehdejà abpuseji nahß no brihwas gribas, zilwekam ir dauds wairaf moralisßku teesibu (negribu teißt pilniga teesiba), nekà us pehznahzeju radischana. Pehznahzeju radischanaì weenmehr ir ja'uhß tahdai leetai, pee kuras realiseschanas war kertees tikai pehz eepreekschejas pahrlisßchanas un apßwehrschanas. „Tu eß jauns, saka Nietzsche, un kahrojees pehz behrna un laulibas. Bet es tew jautaju: waj tu eß tahds zilweks, kursch drihßt sew behrnu wehletees. Tew dajas ne tikai wairotees, bet ari us augschu pazeltees! Preeksch tam lai tew ir laulibas dahrsß. Juhßu behrnu semi jums buhs mißlet: schi mißlestiba lai ir juhßu jaunais zildenums (Adel) — neatrastais, tahkà juhà! Pehz schi zildenuma es wehlu juhßu buram meklet un meklet!“ Kahdà zità weeta Nietzsche saka: „Kahßts lai ir par to, ka labakee zilweki iswairas no behrneem!“

Garà un meesjà spehzigeem zilwekeem nebuht naw japaleeß par behrnu dßemdeschanas maschinam, jo behrnu dßemdeschana nekad newar buht par weenigo zilweka dßihwes

mehrki, — preeksch tam zilweks ir par dauds augsta buhtne. Tomehr zilweks ir preeksch zilwezes jau dauds darijis, ja tas winai dod weseligus pehznahzejus, tapat ka dauds kaitejis, ja winsch rada iswirtuschus un wairoteles spehjjigus kroptus. Agraf kahda weeta redsejam, zik milsigs wairums iswirtuschu pehznahzeju war zeltees samehra neilga laikā no weenas paschas iswirtuschas personas un zik tee atnes sabeedribai gan materiala, bet warbuht wehl wairaf gariga posta. Leelakais labums, ko zilweks preeksch zilwezes zaur dsimuma dsihwi teeschi war darit — tas ir radit weseligus pehznahzejus, un leelakais sliftums, ko zilweks zaur dsimuma dsihwi zilwezet nodara — ir kroplu un iswirtuschu indiwidu dsemdešana. Zilweks, kas atturas no dsimuma dsihwes, eenem widus punktu starp scheem diweem galejeem, labu un kaunu apsihmejoscheem punkteem.

Eepreekscheja nodala redsejam, ka behrni eemanto no saweem wezakeem ka sawas sifiskās, tā ari garigās, normalās un patalogiskās ihpaschibas. Turpat ari pahrleezinajamees, ka ja abeem wezakeem ir kautkahda ihpaschiba, tad pehdeja pee behrneem parahdas dauds leelaka mehra, nekā kad tikai weenam no wezakeem ir schi ihpaschiba. War notift, ka weenam wezakam ir kautkahda sifiska waj gariga sawadiba, bet otrai pusei waj nu winas pawisam naw, waj ari ir pat pawisam preteja sawadiba: tahdos gadijumos wezaku ihpaschibas war weena otru islihdsinat, un pee behrneem neweenas no winām newar nowehrot. War buht ari tahdi gadijumi, kur no kautkahdas wezaku ihpaschibu laimigas kombinazijas pee behrneem parahdas pawisam negaidita un nezereta ihpaschiba. Tamlihdfigi ir tee retee gadijumi, kur no weenkahrscheem wezakeem peedsimst koti apdahwinats behrns. Wezaku ihpaschibu weenas zaur otru neiraliseschanu jeb islihdsināšanu dsihwē deesgan beeschi nowehro. Deenemsim, tehnam ir kautkahds talants, bet mahtei naw no wina ne masakās drusinas, — tahdos gadijumos behrni war buht koti aprobeschoti un stahwet pat semaf par widus lihmeni. Schahda kahrtā ir issklaidrojama ta interesantā parahdiba, ka sinams talants kautkahdā familijā pastahw tikai diwās trijās paaudsēs, pehz kam wehslās paaudsēs dsimst koti aprobeschoti indiwidi. Wifs tas nahk no tam, ka noteek pastahwiga asuu jaukschanās, kapehz netalantigu familiju seeweeschu dsimuma indiwidi, dodamees laulibā ar talantigu familiju wihreescheem, neiralise waj nomahz sinamus pehdejo dihgā eegrosijumus, zaur ko galu galā sinams talants pee pehznahzejeem aiseet

bojâ. Musikas dahwanas kautkahdâ familijâ aisween usglabajas ilgaf par zitâm dahwanam, kas, kâ domajams, zetas zaur to, ka mahkslineeki aisween mehds prezetees ar tahdâm personam, furâm kaut ari neleelâ mehrâ buktu tahds pats talants, kâ wineem.

No wisa ta redsam, ka wezaku ihpaschibam, ja winas sinamâ kahrtâ kombine, ir miltiga nosihme preeksch pehznahzejos kautkahdas ihpaschibas pastiprinaschanas, waj nomahkschanas. Wisas ihpaschibas un spehjas ir no wezakeem eemantotas. Kas naw eedsimts, tas nekad newar attihstitees nedj par talantu, nedj ari par tikumisku ihpaschibu. Kas naw no wezakeem eemantots, tas naw ne talants, nedj ihsts spehks, nedj ihsta tikumiba, lai ari zilweks deesin kâ zensstos spehlet apdahwinata, stipra, tikumiga zilweka lomu. Zaur audsinaschanu un wingrinaschanu ween ihsta tikumiba nekad naw attihstama, lai par audsinataju buhtu waj Mentors. Ja tikumibas naw jau dihgta eegrosijumâ, tad tahdâ behrnâ war, leelais, eeaudsinat kautko lihdsigu tikumibai, bet nekad paschas tikumibas, jo kamehr zilweks pasihst tikai tikumibas weidu, bet tikumibas ideja naw pahrgahjusti wina meesâ un asinis, tikmehr zilweks tikumigs newar buht. Turklaht mehš sinam, ka netikumiskâ meesâ un netikumiskâs asinis nefas tikumigs newar eeeet, jo meesâ un asinis spehji kâ sisisi, tâ ari garigi usnemt sewi tikai to, kas ir winâm lihdsigs waj radneezisks. Tapeh; Nietzsche saka: „Kats tikums, wiss labs, lai ir no wezakeem eemantots! Kas naw schahdâ kahrtâ eeguhts, ir nepilnigs. Kuram ir tikumiba, ir pawisam zitads, nekâ tas, kuresch sewi tikumibu tikai eeaudsina. Wisai juhšu buhtnei wajag buht eetehrptai juhšu darbos, tâpat kâ mahte ir eetehrpta behrnâ. Tâ es saprotu juhšu wahrdu tikumiba.“

Ja zilweze spraustu par sawu mehrki sewi pawairot spehku un tikumibu, tad winai wajadsetu daudsâs paaudsēs no weetas pahrot tahdu individu, kureem abeem ir spehks un tikumiba. Katrâ nahkschâ paaudsē schis ihpaschibas attihstitos tahkat un tahkat, kamehr pehz wairaf desmitâm generacijam zaur atteezigu individu pahroschanu, bes schaubâm, rastos kautkas lihdsigs pahrzilwekam. Zaur audsinaschanu ween, kuras galwenais usdewums ir attihstit eegrosijumâ eeliktâs zilweka spehjas un sinamas zilweka darbības pahrwehrst par paradumu, zilweze naw teeschi kaut zil eewehrojama mehrâ pazefama: eeaudsinatâs, eewingrinatâs zilweka spehjas ir aprobeschotas ar indiwida dsihwibas laiku, jo winas us pehz-

nahzejeem nepahreet, wismaf nowehrojama mehra ne. „Ihstu un pamatigu zilwezes isfopschanu, faka Schopenhauers, waja-dsetu mehginat safneegt ne tif leela mehra no ahreenes, ka no eeksheenes, ta tad ne tifdauds zaur mahzifchanu un isgliftofschanu, zif paaudschu iswehles zeka.“

Pee dsihwneekem un stahdeem schis fugas pazelschanas lihdselkis ir tif leela mehra ismehginats, ka neatleef wairs masako schaubu par scha lihdselka noderibu ari preeksch zilwezes pazelschanas. Preeksch zilweka fugas uslabofchanas pateesiba ari naw zita zeka, un ja grib ruhpetees, lai zilweze neiswirstu, tad schi pati uslabofchanas metode ir plaschaka waj schauraka mehra jaisleeto ari pee zilwekeem. Schahda weida zilwezes pazelschanas ideja muhsu deenas ir jau plaschi isplatita, un ja wina wehl neteef eewehrojama mehra dsihwe iswesta, tad wismaf winai ir dauds peefriteju, ka ari dauds ir winas fludinataju un karstu aisstahwu. Bet . . . bet zita leeta ir stahds un lops, un atkal zita leeta ir zilweks. Ka lai teef ahra is scha maldu rinka? Waj labaki kaut zilwezei iswirsi, waj ari luhlot eejauftees zilweka personiga dsihwe un zilwekam usiift sinamus peenahkumus pret lihdszilwekeem, pret zilwezi, sewischki pret nahkotni? Weenigais zeksch preeksch zilwezes nahkotnes uslabofchanas un pazelschanas ir personigas dsihwes sinama mehra eerobeschofchana, waj wismaf winai sinamu moralisku peenahkumu usliffchana. Metschnikows, kursch loti augsti zet zilweka personigo dsihwi, ir mehginajis scho problemu sefoscha fahrtu atrifinat. Winsch faka: „Ja tas metodes, kuras ir labas pee stahdeem: un dsihwneekem, grib leetot ari pee zilweka, tad wina wajag pilnigi modifizet. Pee zilweka newar buht runa par tahdu iswehli un frustofchanu, kuru leeto pee rudseem un pluhmem; bet tomehr ir teesiba formulet zilweka dabas idealu, pehz kura zilwezei wajadsetu teektees. Schis ideals, man leefas, ir ortobiose (ihsta dsihwe), tas ir zilweka attihstiba preeksch ilga, darbiga un kreetna wezuma safneegschanas, kura galu pawadis dsihwes apmeerinajuma fajuichana un ilgas pehz nahwes“.

No scheem: eewehrojama firatneeka wahzdeem ir flaidri redsams, ka zilwekam pee laulibas slehgschanas ir jadod loti plascha brihwiba, waj pat jadod pilniga brihwiba; bet tomehr katram, kas dodas lauliba, jaleef pee sirds zilwezes wispahrejs un augstakais ideals — „behrnu semi mihlet.“ Schis ideals, tapat ka kautkusch zits zilweku ideals, neweena nepeespeesch sew kalpot; bet ja winsch war fauftees par zilwezes idealu, tad katra peenahkums ir winam kalpot. Schim

idealam konsekwenti setot, ja to zilwefs pat no wifas firds gribetu, naw weegla leela un weegls usdewums, jo wiensch ir pahraf plaschs, fà ari pahraf plascha un fareschgita ir zilwefa daba. No eepreekschejäs nodatas redsejam, fa zilwefa persohnigäs datas ihpaschibas ne katreif dod ihstu jehdseenu par tam ihpaschibam, kuras eegrosijuma weidä atrodas wina dfinumma schuhninas un kuras pahreet us pehznahzeem: zilwefs war buht wesels, bet wina pehznahzeji ir flimigi, tapehz fa wezafos ir noslehptä weidä atraduschees flimibas dihgli; zilwefs war buht flimigs, bet zaur laimigu dfinumma schuhninas nobreeschanu, waj ari zaur laimigu saweenoschanos ar pretejä dfinumma dihgli, pehznahzeji war dabut weseligu eegrosijumu. Ar weenu wahrdu safot, ir gadijumi, lai gan tahdu ir samehrä ne wifai dauds, fur personigäs datas ihpaschibas gluschi pilnigi nesakkan ar dfinumma datas ihpaschibam un fur tapehz personigä data newar dot nekahdas leezibas par pehznahzeju ihpaschibam. Tapehz zilwefu warä stahw tikai iswehles rupjafä data, furpretim rupjafö un smalkafö iswehles datas kopä pahrwalda pati daba. Tahdä kahrtä pee pilnigas islafes, fo tikai daba war isdarit, teef eewehrotas fä personigä, tä ari dfinumma data, pee kam pehdejä kontrolö un islabo pirmä peelaistäs fluhdas, notikuscho pahrskatischanos. Jau pamatigafu jehdseenu par zilwefa abu dafu ihpaschibam dod preekschtetschu apskatischana un ismekleschana: ja wairakeem sentischeem no weetas ir bijufi kautkahda ihpaschiba, normala waj patalogiska, un ja ari pee pehdejäs paaudses lozefkeem parahdäs schi pati ihpaschiba, tad ir loti leela warbuhtiba, fa wina parahdisees ari pee jaunafäs paaudses behrneem. Tomehr ari schahdos gadijumos wajag deefgan plaschä mehra atschkirt no ziteem katra atsewischka gadijuma jeb tä teift individualiset: ja familija ir flimiga, bet ja sinams indiwids ir weseligs, tad weegli ween war gäditees, fa ja ari schä indiwida dfinumma schuhninas pa datai ir flimibas dihgli, zaur laimigu schuhninas nobreeschanu, pee kam wijs flimigais teef ismests ahrä, waj ari zaur laimigu saweenoschanos ar weseligu pretejä dfinumma schuhninu, war rastees weseligs organisma eegrosijums. Bes tam, ja pee laulibä doschanäs weenä puse, bruhthes waj bruhtgana, ir kautkahdas flimibas dihgli, bet ja otra puse ir loti weseliga, tad schahdas laulibas war dot wismaf leelafu skaitu weseligu pehznahzeju. Kura puse un kahdä gadijumä te ir no leelafa fwara, tas wijs tika jau agraf pahrrunats.

No schä nu redsam, fa ja ar zilwefa personibu grib zif

nezif faudfigi apeetees, tad pahrmantoschanas lifumi ir plascha mehrâ individualisejami jeb peemehrojami katram atsewischkam gadijumam. Wehl swarigaks kaweklis par wiseem mineteem schkehrschkeem pee atteezigu indiwidu iwehleschanas preekfch laulibas ir zilweka garigâ, sewischki juhtu pasaulē. Ne patru pretejâ dšimuma indiwidu mehš waram eedomatees par dšihwes beedri waj beedreni, nerunajot jau par wina mihleschanu. Kahdai personai warbuht ir koti labas sifiskas ihpaschibas, bet truhst garigu, waj ari otradi, — un atkal zaur to rodas schkehrslis pee laulibas flehgschanas. Ja zilweks laulibâ newar sawu juhtu apmeerinat, tad winsch weenmehr turēs sawu laulibas dšihwi par koti nelaimigu, domâs, ka wina dšihwe ir sabojata, lai ari pehznahzeji buhtu deestin zif stipri un spirati. Personigâs dšihwes newar tif leelâ mehrâ upuret preekfch pehznahzejeem, jo laulibai wajag buht par zilweku zeeschanu un nepilnibu pamašinataju, bet ne par wina sekmetaju un weizinataju. Ir pa datai nowehrots, ka laulibas, kurâs naw mihlestibas, ir samehrâ neaugligakas. Tapehž mihlestiba ween ir jau koti laba laulibas ihpaschiba. Beeschi dšird zilweks runajot par tâ saužameem mihlestibas behrneem, un schahdas runas naw gluschi bes pamata. Mihlestiba ir par wisâm leetam augsti turama kâ pee personigâs dšihwes weizinaschanas, tâ ari pehznahzeju labâ. „Mihlestiba, šaka filosofš fichte, ir dšihwiba, bes winas ir nahwe un isnihziba.“

Zilwekam ir gruhti, pahraf gruhti pascham sewi pasiht kâ wisur zitur, tâ ari mihlestibâ. Sokrata, pareisaf Hilonâ slawenais isteizeens „pasihsti pats sewi“ laulibu flehdsot ir wehl wairaf jaewehero, nekâ zitur dšihwē. Mihlestibâ galweno lomu spēhlē weenpušiga fantasija. „Zilweks mihl, šaka Maksš Nordaus, ne zitu buhtni, bet idealu, kuru ir radijis wina organisms.“ Mihlestiba tapehž ir akla, un jo akla ir mihlestiba, jo ari wina ir leelaka un aifraujoschaka. Turpretim apdomiba isklaidina mihlestibas ilgas, un jo leelaku apdomibas mehtu eemanto mihlestiba, jo ari wairaf un wairaf suhd winas kwehle un škaistums. Slimneeks wehlas, lai ahrstis wina apmahritu koti wiltigâ un asprahtigâ kahrtâ, — eemihlejees zilweks pats istaisa pee sewis lihdsigu operaziju, pee tam beeschi wehl mahkfligaf un smalkaf. Eemihlejees zilweks instinktiwi šajuht, ka winsch ir leelakâ waj masakâ mehrâ akls, kapēhž tas sawu mihlestibu no ziteem flehpj un baidâs no wispušigas un objektiwas winas apgaismoschanas. Ja par sinama zilweka mihlestibu šahl runat lihdszilweki, tad schis zilweks ar wiseem spēhkeem zenschas ta nesapraft, kas wina

waretu pawedinat eedwesti ſawâ mihleſtibâ wairaf apdomibas, un aſfal pahſpiphlê to, ſas wina mihleſtibu dara wehl aſlaku. Tomehr mihleſtibas ideals newar buht aſla mihleſtiba, kaut pehdejà zilwekam uſ ihſaku brihdi pat debekis atwehrtu. Ideala mihleſtibâ wajag buht apdomibas, un jo wairaf winâ ir apdomibas, jo ari dſitaka un idealaka ir mihleſtiba. Eepreeſſch zilweks dodas laulibâ, winam wajag toti labi apſwehrt ſawu ſpehlu, wajag uſeet, fur, ſas un ſahds ir wina organiſma galwenais ſmaguma punktis. Schis leetas ir par wiſâm zitâm leetam jaiffin, jo tad nahſſees retaf, kâ tagadnê, teikt kopâ ar laulibas dſihwê tiſ nelaimigo Sokratu: „Waj nu tu prezeſees, waj ne, — tikai noſchehloſt, ko eſi padarijs.“ Schahdas ir aſlas mihleſtibas ſeſas, un zitadas winas war tikaj toti reti buht.

Zilwekam dſihwê nahſas beeſchi ſajuſt, ſa wiſſch teef wadits it kâ no ſauſkahdas neredſamas roſas; ſa wina dſihwes ſaſchkihduschâs zeribas, ar furu bojà eeſchanu wiſſch brihſcheem eedomajas ſawu dſihwi eſam iſpoſitu, — pateſibâ ir tikai wina glahbiſſch, wina aiſſargachana no tanî brihdi wehl noſlehptas, bet wehla! ſkaidri nojuhtamas nelaimes. Uſ mihleſtibu ſchi pateſiba wairaf ſihmejas, nekâ uſ wiſu zitu dſihwê. Ellen Keij gluſchi pareiſi ſaka: „Daudſi zilweki nolahd nejauſchu atgadijumu, kureſch mihleſtibu iſjauz; bet maſaf wajadſetu lahdet tos nejauſchos atgadijumus, kuri mihleſtibu iſjauz, nekâ tos, kuri par agru mihleſtibâ ſaweeno. Zilweks war ſawu laimi zaur to ſamaitat, ſa wiſſch par wehlu atrod ſewi waj zitos galwenako, bet ne zaur to, ſa tas, eekams ta naw atradis, atturas no ſatras rihibas.“ Kamehr wehl zilweks naw labi ſawu dſihwes ſpehju apſwehrtis, naw pahrdomajis ſawa dſihwes mehrka, tikmehr wiſſch newar noſlehgt kaut zil idealas laulibas, jo idealas laulibas ir mehrkis weizinat kâ perſonigo, tâ ari ſugas dſihwi.

Ideala lauliba nedrihſt palikt uſ wiſu muhſchu noſlehpta ſauſkahdâ intimâ ſaktâ, bet tai wajag buht wiſplaſchako ſaſaru ar dſihwi. Ideala lauliba zilweku dſihwei tuwina, zilweku dſihwei wairaf peemehro: tas, ſas zilwekam agraf dſihwê ir iſlizees par tiſ nenofiſmigu, par tiſ maſwehrtigu; ko zilweks agraf naw ſapratu un ir par galwu laidis, tas beeſchi eemanto ſawu noſihmi un ſwarigumu tikai laulibas dſihwê. Daba zilweka organiſmu tâ ir eekahrtojuſi, ſa augſtako pilnibu, kâ garigâ, tâ ari ſiſſikâ ſinâ, wiſſch eemanto tikai zaur laulibu. Nietzſche ſaka: „Wiſi toti ap-

dahwinati un nenofahrtotas dabas zilweki zaur eemihletās seewas eespaidu eeguhst tikumigu raksturu."

Uo dšihwes zilweks nekur newar prom tift, kapehž ari pee laulibas flehgšchanas ir jaewehro dšihwes mehrkis. Tikai pehdejais ir laulibas stiprakās un wisdrošchakās šaites. Mihlestiba ir dibinata uš šawstarpeju preteja dšimuma dabas bagalibas zeenifchanu, turpretim šchi bagatiba ahtri ween iſſihkſt, ja pee tās no dšihwes pastahwigi nepeepuhst jauni energijas krahjumi. Ar dšihwi ir zeeschi šaititi laulibas dšihwes gala mehrki, kapehž interese, puhleschanās, strahdaschana preekšch dšihwes ir laulibu flehdsot jasprausch par nahlamās dšihwes mehrki. Čaulibas idealu un mehrki profesors šorels apšihmē šehohā kahrtā: „Dar wihreescha un seeweetes pamudinatajeem uš weenoschanos wajag buht dšimuma peewillšchanai un raksturu šaškanai, pee šam wihrs un šewa šawštarpeji weens otu pamudina uš šabeedrišku darbibu preekšch zilwezes un proti tahdā kahrtā, ka wini par wisas pahrejās darbibas išejas punktu tur šawštarpeju, šā ari teem wistuwaf pee širšs stahwošču behrnu audšinaschānu. Šchahdi mihlestibu šaprotot, ta teek šchēhštita tanī šinā, ka winā šuhd wišs mašiks un neezigs, un taišni šchis pehdejās leetas ir tās, kas širšnigako mihlestibas šaitikmi nowed pee iſwirtibas.“

Čaulibas flehgšchana zilweka dšihwē ir weens no wisanopeetnāseem šoteem, kapehž ir jaluhko atkratitees no ašluma, uš kuru muhs wilina muhšu daba. Šchis ašlums daschreis nokriht šā swihni no azim, un apjukušchais zilweks ilgu laiku nesaprot, waj wišč ir šapni šapnojis, waj ari dihwainā aina ir patešibā norišinajušees. Ue reti war nowehrot, ka jauns zilweks — wihreeschi, šā leekas, beeschaf, nekā seeweetes — waj lihds aušim eemihlas kautkahdā preteja dšimuma indiwidā un wišu laiku ir pahrleezinats, ka šaweenoschanās ar šcho indiwidu ir winu leelakais dšihwes eeguwums, ir wirššemes paradise. Bet lihds šo šchis zilweks reds, ka preekšch šchahdas šaweenoschanās wairs naw ne masakā šchēhšchka, ka šaweenoschanās ir jaišpilda, tad wišč beeschi ween kriht tahdā iſšamišumā, ka lauliba tam leekas ne wairak, ne masak breesmīgaka, šā noteesaschana uš wišu muhšču pee špaidu darbeem. Ašlai mihlestibai aišween ir šchēhda išeja. Kas pehž tam šeko, tas wairs naw tik pamahžošchis, jo tas wairs ir tikai tragedijas epilogs, bet pati tragedija ir jau norišinajušees ar ažu swihnu nokriščānu.

Ašla mihlestiba ir šewišchks šlimigas fantasijas weids. Wina, ir par eemeslu, kapehž laulati zilweki tik beeschi paleef

weens otram neustizigi un juht, ka ahrpus laulibas tee war dauds labak apmeerinat sawas dfinuma juhtas, nekà laulibà. Jswirtis un kropsis wasankis waj wasanke laulateem daschlahrt leekas dauds peemilzigafi pat par idealu wihru waj feewu. Schi parahdiba naw nekas zits, kà aklas mihlestitas pasuga. Ideala mihlestita ir kautkas dsiisch, augsts un swehts. Winai skanu dod kà wisleelakà, tà ari wismasakà dwehseles stihdsina, kapeh; tikai ideala mihlestita ir ihsta un newiltota zilweka dwehseles harmonija. Kad schahdas diwu dwehsetu harmo- nijas sapluhst kopà, tad no winam rodas daiisch afords, kas fewi eetehrpj wisu dsihwi un ir augstakais zilweka buhtau ispluhdums.

Pastahwigi ir jazenschas, lai mihlestità aifween wairaf un wairaf sustu akla fantasija, un lai winà aifween wairaf un wairaf rastos zilweka gara skaidribas un apdomibas. Fanta- sija ir azumiekliga, skaidriba un apdomiba welkas wisu zauru muhschu.

Katram zilwekam wajag sawa dsihwes ideala, un lauliba nedrihsti schini idealà eedwesti nesaskanas, neds kawet winam seedotàs dsihwes. Turpretim, idealai laulibai ir japa- wairo spehki preeksch dsihwes ideala weizinaschanas, preeksch winam tuwoschanàs. Tapeh; laulibà drihstf saweenotees tikai radneeziiskas firdis, — tàs dsejiskàs Platona dwehsetu puses, kuras jau no muhschibas ir weena otru meklejuschas, klejoda- mas pa uniwersuma telpam un ilgodamàs peh; sawstarpejas saweenoschanàs. Katrs zilweks lai mihlestità mekle peh; rad- neeziskàs dwehseles puses, lai mekle ilgi, apdomigi, nenogur- stofchi un usmanigi. Schis ir augsts zilweka dsihwes usdewums, un preeksch wina sekmitas weifschanas zilwekam ir jasanemas ar wiseem gara spehkeem. Schillers to toti skaitsti attehlo sawà „Swana dseefmà:“

„Drum prüfe, wer sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet.
Der Wahn ist kurz, die Reu ist lang.“

Waj pabrihwà latwiskà tulfojumà:

Jel spreed, few muhscha beedri wehlot,
Waj firds preeksch firds spehs weenmehr fwehlot;
Jo sapnis ihfs, bet schehlums ilgs.

Deesgan nopeetns jautajums ir, kad zilwekam dotees laulibà? Praktiskà dsihwe scho jautajumu atrisina katrà atse-

wischkâ gadijumâ. Bet fur naw prinzipu, fur walda nenoteiktiba, tur dauds ir upuru un tur zilwezes labklahjiba newar sekmeteēs. Milsigs wenerisku sġimibu wairums pa labai datai taisni tapeh; neissuhd no sadshwes, ka zilwekeem waj nu naw eespehjams nodibinat familijas dshwi, waj ari tas neetef darits aif wezâm tradizijam un parascham. Ja us apskatamo jautajumu raugameēs no biologiskâ redses punkta, tad zilwekam wajadsetu familijas dshwes nodibinat tai laifmetâ, kad wina dšimuma data ir sasneegusi augstako attihstibu un kad wina dšimuma juhtas ir wisintekšiwakās. Schis laifmets pee wihreescha welkas apmehram no 18. lihds 25. gadam; pee seeweetes winsch war jau agral eesahkteēs. Tomehr ir atkal sawi schkehrschti, kuri zilweku kawē ap scho laiku eesahkt familijas dshwi. Galwenais schkehrslis, isnemot materialos apstahkus ir tas, ka zilweks schai laifmetâ wehl naw peeteekschti pilnigi attihstijees, kas ir sewischki sakams par wina gara spehjam: ja pehdejās ari buhtu jau deesgan krahschni usplaukuščas, tad tomehr jauns zilweks wehl nawa paspehjis eedwest sawās dshwes teeksmēs saskanas, naw wina apwehris, naw wina dšitaki pahrdomajis, kapeh; tas beeschi laujas weenpusigi aifrautes un peh; kahda laizina kriht atkal pretejâ ekstremâ. Ar weenu wahrdu šafot, jaunam zilwekam truhkst dshwes apdomibas, tâ sauzamâ soliduma. Schis truhkums zilweku stipri aifkawē nodibinat plaschaku dshwes idealu, tâ ari nedod winam eespehjas pamatigi sawu spehku apwehrt un nowehrtet. Ja zilweki pahraf agri nodibina sawu familijas dshwi, tad wina mihlestiba newar buht deesin jif dšita un ideala, jo preeksch dšitas un idealas mihlestibas jauneem zilwekeem truhkst organiskū pamatu. Wispahri jauni laulati zilweki atgahdina taurinus, kuru dshwe ir maiga un peewilziga tikai faules spihdumâ, bet lihds ko usnahk leetus, maigo radijumu spahrni noplukh, dshwes preeks isjuh, un no agrakās gresnibas red; tikai wairs retu sadrupuschu peemiku.

Tomehr agrai familijas dshwes ussahkšchanai ir ari sawas labās pušes. Peh; dascheem nowehrojumeem, jaunu wezaku behrneem ir wispahri jautraks raksturs, nekâ peeauguschu un wezu zilweku pehznahzejeem. Ari emoziju jeb juhtu dshwe jaunu indiwidu behrneem ir plaschaka: no jaunu wezaku behrneem leels sklais skolās uswedas toti labi, leels sklais ari slikti. Schahdeem behrneem ari garigas spehjas ir pahrafas par padshwojuschu wezaku pehznahzejeem. Dibinadameēs us statistikas nowehrojumeem, Lombroso par scho leetu sekoschi issakās: „Daleef faktis, ka wiseleelais

ſapratigu behrnu ſkats dſimſt no jauneem wezakeem. Pee pehdejo behrneem faſtop ari wiſmaſako nepilnigi attiſtitu garigu ſpehju prozentu." Jaunu zilweku laulibai tahdâ kahrtâ ir diwas loti nopeetnas un eewehrojamas labas ihpaſchibas: jaunibâ nodibinot familijas dſihwi, zilweks atſwabinâs no bradaſchanas pa iſwirtibas muſlajo purwu un, otrkahrt, wiſch ir ſpehjigs radit apdahwinatakus un ſpirgtakus behrnus, nekâ padſihwojis zilweks. Jaunibâ uſſahktâ familijas dſihwe zilweku eewehrojama mehrâ aiſſargâ no dſimuma fantaſijas ſabojaſchanas un ſamaitaſchanas. Schis apſtahkſis pelna wiſleelako un nopeetnako eewehribu, jo literatura mums rahda, ka dſimuma fantaſijas iſwirtiba ar leeleeem ſokeem eet uſ preekſchu. Ja eewehrojama, ka jaunibâ nodibinatâ familijas dſihwe zilwekus iſſargâ no weneriſkâm ſlimibam, kuzas ſabojâ kâ wezaku, tâ ari pehznahzeju organiſmu un paaudſi pehž paaudſes wairak un wairak tuwina iſwirtibai, tad prinzipâ jaunu zilweku lauliba ir tilai eeteizama. Tomehr ſche ir jadod loti plaſcha weeta indiuidualiſeſchanai, jo pahraf agru laulibas ſlehgschanu ir gruht uſſtahdit par wiſpahreju laulibas idealu. Bet ja attiſtitiba un ſabeedriſtee apſtahkli atkaij jau agri nodibinat familijas dſihwi, tad to darit ir katram eeteizams. Schahda rihziba ir eeteizama ſewiſchli tajos gadijumos, ja zilweks nekahdâ kahrtâ newar atturetees no dſimuma dſihwes un ja tam tapehž ir iſwirtibâ jamekſe pehž dſimuma inſtinkta apmeerinaſchanas. Domaju, ka ſche nebuhs wajadſigs teikt wehl atſewiſchku fraſu, kuzas lai laſitaju pahrlleezinatu par iſwirtibas launo ſeku wairumu; augſchâ peeweeſtee ſkaili to dauds ſkaidraf rahda, nekâ to war tehlot wiſſpilgtakâs fraſas.

Pahrmehriga dſimuma dſihwei nodoschanâs un kalpoſchana, kaut ta ari ne katrreis buhtu ſaweenota ar weneriſkâm ſlimibam, atſtahj ſliktu eeſpaidu kâ uſ zilweku perſonigo, tâ ari uſ pehznahzeju dihglu weſelibu. Ja dſimuma inſtinkta apmeerinaſchana pahrfahpj ſinamu mehru, kas ahrpus familijas dſihwes noteek wehl beeſchaf, nekâ familijâ, tad ſchahdos gadijumos beſ wiſpahrejas organiſma noleeeſchanas un ſpehku pagurſchanas rodas wehl daſchadi trauzejumi, ſewiſchli nerwu ſiſtemâ. Pee dſihwneekeem ir nowehrots, ka ja weenu tehwinu aplaiſch ar pahrmehrigu ſkaiu mahtiſchu, tad pehžnahzeju nerwu ſiſtemâ, ſewiſchli muguras ſmadſenês beeſchi ir faſtopami loti nopeetni gaudenumi un anomalijas. Schahdi nerwi ir neiſturigi pret wiſwiſadeem apfahrtnes nelabwehligem eeſpaideem.

Wisu te teifto kopā sanemot, waram taifit flehdseenu, ka katra zilweka augsts dšihwes peenahkums ir atturetees no jebkādā dšimuma iswirtibas weida. Kas no winas atturas, tas ar to paschu ween jau loti dauds dara preefšch zilwezes labkļahjibas weizinaschanas un pawairofchanas. Nerunajot jau par to, ka faflimifchana ar jebfuru wenerifku faiti wahjina kà wispahri organifmu, tã aci dšimuma fchuhninas, kapehž fchahdu indiwidu pehžnahzeji ne reti ir panihkufšchi un nowahrgufšchi, — daschas dšimumu flimibas, kà redsam, war wilktees wairaf gadeem. Žilweki ta beeschi necewehro un weegsprahrtigi dodas laulibã, eeraudami besdibeni ari fawu muhfcha beedri waj beedreni. Tikai fchahdã kahrtã ir ifskaidrojams tas leelais wenerifku flimibu wairums, kuru fastop ari pee laulateem.

Daudsi fawã stiprã tizibã uf audfinafchanas wisfpehžibu, pa datai ari fawã naiwã optimifmã un leetas zehlonu nestinaschanã eedomajas, ka fabeedribã wajag tikai stingribas, labas audfinafchanas, un ar to, kã uf burwiga fihkta mahjeenu, iswirtiba ifšudis, un wif paliks tihri un balti kã engefi. Audfinafchanai, protams, ir leela nofihme preefšch zilweka personibas attihstifchanas, tomehr par iswirtibu un prostituziju war drofšchi teift, ka ar audfinafchanu ween winas naw isnihzinamas: zaur audfinafchanu un fabeedribas tikumeem war pa datai mainit prostituzijas un iswirtibas weidu, kurpretim pati netikumibas fakne paleef felot un safojot. Ja zaur ilgu dresuru kautkãhdu lopu waretu tã eedihdit, ka winsch, atrafdamees fawã walã, wairs neetu ahbolinã, tad tomehr meefšchos un aufãs tas etu pee pirmãs ifdewibas. Ja ifdotos winu atradinat ari no meefšchem un aufam, tad firni waj pupas buhtu nemitigi no ta jafarga un jaglahj. Ne fawadaki tas ir ar audfinafchanu, ja ta few par mehrki ipraufsch iswirtibas apkarofchanu. Daba weenmehr prafa pehž fawas datas, un zilweka ufdebums ir atraft tahdus dšihwes zefus, tahdu fadsihwes weidu, ka zilwekeem nenahklos dauds upuru nest teekfmẽ pehž fawu dabigo organifma wajadsibu apmeerinaschanas. Turpretim zenschanãs pehž fisiologifku prasibu nomahfšchanas diwdesmitã gadu fimteni isleefas dauds naiwaka un fmeekligaka par Donkichota wehsturifko žihnu ar wehju. Morales statiftika to flaidri rahda.

Ja nu lihds fchim apfkatitee fakti apstiprina Nietzfches wahrdu pateefibu: „No godigã un teizamã laulibam zefas godigi un teizami behri, bet fliftas laulibas fneeds tikai nizinamus pehžnahzejus,“ tad fo darit teem zilwekeem,

furi newar zeret uf wesehgu pehznahzeju radishanu? Wispirms te ir jaatjihmè, ka eedomam newajag atkaut pahrlèezigi leelas brihwibas, jo, kà jau Gete ir atfinis, „ja zilweks nodarbofees ar sawa organisma waj moraliskà stahwokka ispehtishanu, tad winsch sewi nepezeeshami atsihs par slimu.“ Tas ir gluschi labi saprotams, jo pilnigas, idealas wesehlibas neweenam zilwekam naw, tàpat kà neweens zilweks naw pilnigi normals. Kaut ari jehdseeni par zilweka wesehlibu waj normalumu ir koti relatiwi, tad tomehr mums ifdeenishkà dsihwè nahkas pehz wineem kautkahdi rihkotees. Ja zilweks par sawu wesehlibu pats schaubàs un newar nahkt ne pee kahda flehdseena, tad ar kompetenta ahrsta peepalihdshbu winsch katreis warès wispahrejos wilzeenos orientetees par sawa organisma ihsto stahwokli. Ja pehdejais atrodas eewehrojama mèhra semak par widus lihmeni, tad schahda zilweka peenahkums ir atteiktees no pehznahzeju radishanas, jo pretejà gadijumà winsch zilweze pawairos kroplu indiwidu skaitu. Ja wesehliba ir tikai drusku wahjaka par wideju, tad weenoschanàs ar kautkahdu spehzigu un wesehligu indiwidu war scho truhkumu preeksch pehznahzejeem pa datai ijnihzi-nat. Tomehr wahja indiwida saweenoschanàs ar kaut kahdu spehzigu indiwidu, lai ari zaur to wahjàs personas ihpaschibas pee pehznahzejeem tiftu pa datai nomahktas, newar turet par kaut zil idealu: schahdos gadijumos tàpat war dsimt wahji behrni, un turklaht preeksch sugas ustureschanas stiprais indiwids aiseet gandrihs pawisam bojà. Kà preeksch wahja zilweka ir noseegums pehznahzejus radit, tà ari stiprais indiwids pret zilwezi noseedsas, dodamees laulibà ar eedsimtu kropli un zaur to zilwezes iswirtibu weizinadams. Neko nenosihmetu fisiskleem un garigeem kropkeem sludinat zilwezes labà atteiktees no pehznahzeju radishanas, ja schi sludinashana nokluhtu tikai paschu kroplu ausis. Bet mehs sinam, ka daudsi ideali zilweki, dodamees laulibà ar gaude-neem indiwideem, beeschi nemas nesin schahdu laulibas tauno feku. Scho idealo zilweku firdsapfinu modinat, lai ta winus atturetu no weenoschanàs ar kropkeem indiwideem, ir galwenais tàs idejas mehrkis, kura, sludinot zilwezes stahwokka pazelschannu, atskàs no wisadu spaidu lihdssektu isleetoschanas preeksch sawu mehrku safneegshanas.

Zilweks ir ar sawu dsihwi tikai tad pilnigi apmeerinats, ja wina apmeerina wisas zilweka organisma sajuhtamàs prasibas. Schahda dsihwe ir preeksch sinama zilweka pilniga. Preeksch normala zilweka laulibas dsihwes ir wajadshba, un

ja winam ir jaatteizas no laulibas, tad zilweks sajukt kaut-
kahdu, daschkahrt pat loti eewehrojānu truhkumu. Schi
truhkuma sajuschana beeschi war palikt par zilweka dsihwes
smaguma punktu, kura konzentrejas wiskas wina domas, wiskas
wina juhtas, wisa wina gariga buhtne. Zilweks mana, ka
wina dsihwei ir sprausta redsama robescha, ka winam naw
atkauts eet tif tahtu, zif tahtu wed zitu zilweku dsihwe, t. i.
lihds besgalibai. Zilweks sajukt aprobeschotibu, dsihwes pa-
mata, nosihmes, mehrka truhkumu. Ar weenu wahrdu safot,
ja zilwekam aisleeds laulibas dsihwi, tad winsch beeschi ween
juht, ta tam ir jazeesch loti dauds netaisnibu, ka winsch ir
dsihwe leeks radijums, dabas pahrpratums. Zilweka dweh-
selē rodas neismehrojami dauds zeeschanu, „jo wajaga taf,
saka Dostojewskis, lai katram zilwekam buhtu kautkurp ko
eet.“ Ja zilwekam aiskrusto wistahlako wina dsihwes zeku,
ja tas wairs neredf kurp eet, tad zilweka teescham rodas kaut-
kahds baigs tulschums un mozoschs tumschums. Tapehz ne-
weenam gara normalam zilwekam prinzipa nedrihft aisfru-
stot ta dsihwes zela, pa kuru ziti eet un pa kuru ari winsch
labprahit wehletos staizat un meklet pehz dsihwes mehrka.

Tomehr personigai brihwibai ir sinamas robeschas. Ja
zilweks pehz sawas dabas buhtu pat pilnigi brihws, tad
dsihwē, starp zilwekeem, winsch wairs newar buht pilnigi
brihws. Dsihwe no katra indiwiida pazehr sinānu mehru
peenahkamu. Ja zilweks pehz dabas naw spehzigis schos
peenahkumus ispildit un ja winam tapehz ir jaapmeerinas
ar masaku dsihwes lomu, ar sikhaku dsihwes balwu, tad wai-
nigi pee tam ir ne wina lihdszilweki, kureem wahjais indi-
wids paleel pakaf, ejot pa wiseem kopejo kulturas zeku, bet
wezaki, waj wispahri preekschteitschi, jo tee ir tifai tehrejusch
un isschkehrdejuschi, un neka naw krahjuschi, kapehz winu
pehznahzeji pasaulē ir nahkusch tiif wahji un nespehzig
Zilweks dsimst par iswirtuschu radijumu pa leelakai datai
tapehz, ka wina iswirtuschee wezaki, ka neaprobeschoti sawu
behrnu listena nolehmajī, ir bes masaka frdsapsinas pahr-
metuma un bes masaka spaida no ahreenses meerigi iswirtibu
waitrojusch zaur iswirtuschu behrnu radischānu. Waj lai tas
tā noteef ari nahkotnē, jeb waj wezaku neaprobeschota wara
pret saweem behrneem buhtu kautkahdi eerobeschojama?
Tas taf ir leelakais konsekwenzes truhkums, ja zilweka per-
sona teef fargata no neezigam pahrestibam, kuras tai nodara
ziti zilweki, turpretim dihgls, no kura nepeezeeschami attih-
stas zilweka persona, neteef ne moraliski, ne likumigi fargats!

Schis ir schalaita morales un jurisprudenzes truhkums, kuram par eemeslu ir tas apstahllis, ka lihds schim minetais jautajums naw peeteefoschâ kahrtâ apgaismots no biologiskâ redses punktâ.

Kâ raudsitees us wezaku teesibam pret saweem beheerem nahfotnê? Daschi domâ, ka sabeedribai ir teesiba eerobeschot kropolu zilweku personigu brihwibu, aisseedsot teem nodibinat familijas dsihwi. Tomehr ar scho lihdsfekli zilweze naw pazelama, jo ja sabeedriba kropoleem zilwekeem negrib atnemt sijsklas eespehjas pehznahzejus radit, pee ka ta, zerrams, plaschakâ mehrâ nekad nekersees, tad kropolî atradis ahrpus noteiktas familijas peeteefoschi dauds schanzetu preeksch dsimuma dsihwes dsihwoschanas. Capehz wisi waras lihdsfekli pee zilwezes pazelschanas newar zilwezei atnest ne masakâs swehtibas, pat peenemot, ka waretu skaidri issinat tās personas, pee kuram waras lihdsfekli buhtu isleetojami. Pa kahdu zetu tad zilwezet teektees pehz sposchakas nahfotnes? Slawenais dabas pehtweeks heksli saka: „Zilwefa prahtam, kursch ir spehjis willa brahli pahrwehrst par ustizigu ganama pulka fargu, tatschu wajadsetu speht kautko darit preeksch rupjo zilwefa dsinuku sawaldischanas.“ Schi zilwefa dsihwes spehzigâ stuhre — zilwefa prahts war teescham dauds darit pee zilwefa stahwokka pazelschanas un uslaboschanas. Katrs zilweks meklê pehz sawas dsihwes mehrka. Winsch behg no dsihwes tukschuma, keras pee wisadeem lihdsfekteem, kahdi ween ir wina rihzibâ, lai padaritu sawu dsihwi pilnigaku, lai dsihwotu pilnigu dsihwi, lai apmeerinatu sawu dsihwes teekschanos. Zilwefam wajag dsihwê kautka tahda darit, kas ir pastahwigs, kam ir kaut kahda wispahreja nosihme, kas dsihwi kaut kahdâ kahrtâ weizina. Normals zilweks zenschas buht par derigu sabeedribas lozekli. Zilweks war buht derigs tikai zaur tahdu peenahkumu ispildischanu, kuri ir winam pahrwarami, kuri stahw wina spehka. Zilweks weenmehr wehlas kautko darit, un wina attureschana un atstumschana no darba no sabeedribas puses ir nedabigs un negatiws lihdsfeklis preeksch zilwezes pazelschanas. Nepeeteef, kad zilwefam saka, ka tam newajag darit, jo ar to nekas neteef sazits, bet pa preekschu zilwefam wajag pastahstît, ko tam wajag darit, un warbuht tikai wehlsak pastahdroschanas deht war tam ari pastahstît, ka tam newajag darit. „Jo wajag taf, lai katram zilwefam buhtu kautkurp ko eet.“

Dsihwê par derigeem lozefkeem war buht pat leela data no nespehzigeem un kropoleem indiwideem, tikai sabeedribai ir

japrot winus padarit par derigeem sabeedribas lozefkeem. Protams, ir dauds moraliski pagrimuschu, nenormalu zilweku, fureem newar buht wispahreja zilweziga dsihwes ideala un furu personigo brihwibu sabeedriba weenmehr buhs peespeesta zaur kautkahdeem lihdsfekteem aprobeschot un sewi tahdâ kahrtâ aissargat no nezeeschameem saunumeem. Bet ir ari milsum leels wairums garâ normalu zilweku, furu organisms tomehr ir tif wahjisch, ka tee nekahdi newar zeret us weseligu un dsihwot spehjigu pehznahzeju radischanu. Pret schis schkiras indiwideem sabeedribai ir jaisturas loti faudsigi, jo garigi normals zilweks zaur brihwibas aprobeschoschanu dauds wairaf zeesch, nekâ garigi nenormals zilweks. Sabeedribas pazelschanas galwenais mehrkis ir atswabinat zilwekus no pahrmehrigam dsihwes zeeschanam, un buhtu dihwaini un nesaprotami, ja sabeedriba preeksch schi sawa mehrfa safneegschanas wehl ar nodomu pawairotu zilweku zeeschanas, neleetderigi nomahkdama daschu sawu lozefku dsihwi. Ur schahdu rihzibu warbuht waretu wehl kautkahdi sameerinatees, ja zaur samehtrâ nedaudseem zilweku upureem zilwezi galigi atswabinatu no iswirtibas. Bet kas war galwot, ka iswirtiba neturpinatos ari us preekschu, kad wisi par nederigeem atsihtee indiwidi buhtu pee malas nostumti? Kas ir tif nemaldigs, ka tas spehtu ismeklet tikai sabeedribas afkritumus un katrâ gadijumâ waretu usnemtees derigos un dsihwei peemehrotos indiwidus atschkirt no nederigeem ur dsihwei nepeemehroteem? Tapehz, ja griham zilweku dsihwes sahpes masinat, tad mums winas ir teeschâ kahrtâ jamasina, bet naw jaapmeerinas ar kautkahda loti mahksliga un mums pascheem nesaprotama mechanisma buhweschanu, furam waja-dsetu zilwezes zeeschanu masinat, bet par fura darbibu neweenam naw ne masakâ jehdseena.

Zilwekam wajag pehz eespehjas tuwaf pasiht sawa stahwokka dsihwê, jo tad winsch kritiskal warès skatitees us katru sawu rihzibu, labal sinàs sawus darbus nowehrtet, at-radis wairaf dsihwes zetu un warès buht par derigafu sabeedribas lozefki. Tumsibas wara ir bihtamaka par wisam waram. Dsihwê zilweks ir eelaisits it kâ besgaligâ ehkâ, furâ ir nolifti zits pee zita, ar loti schaurâm spraugam, plahni un wahrigi stikla travki. Zilweks mekle pehz isejas no schi milsu labirinta. Ja ehku apgaismo zilweka prahta spihdums, tad zilweks war atrast schauràs, lihksmainàs eelinas, un pehz ilgaka gahjeena tas atrod labirinta galwenàs durwis. Turpretim ja zilweka azis ir aisdaritas, tad winsch, zensdamees

tist ahrâ is maldû ehfas, ne tîkai newar atrast brihwo spraugu un ihfakâ dshwes zeta, bet turpretim jo wairaf stikli knirfsh apafsch wina kahjam, — jo ari winfsh sawus solus paahrina, grib tist prom no schis postaschas, jo garaku zeku lihfu lotschu tas nostaiçâ sawâ aflibâ un jo leelaku wairumu traufu tas tahdâ kahrtâ saplehsh.

Dshwe tâ ir eekahrtota, ka spehks war tîkai spehku radit, tikumiba tîkai tikumibu, iswirtiba tîkai iswirtibu, posts tîkai postu. Kahds flimigs un truhzigs indiwids, gribedams nodibinat familijas dshwi, war zeret tîkai uf tahda pascha flimiga un truhziga preteja dsumuma indiwida eeguhshanu. Dshwê tâ tas ari wisbeeschaf noteek. Weselibas un dshwes spehka truhkums rada truhzigus un behdigus apstahktus. Truhzigi un weenmutigi apstahkti rada plaschafa un wispusiga dshwes preeka truhkumu. No tam beeschaf zetas, ka weenigais dshwes preeks schahdeem dshwê nospeesteem zilwekeem ir dsumuma instinkta apmeerinashana. Zaur to rodas leels behrnu wairums. Ja scho pehdejo nabadfigu un wahju wezaku dshwes posmu saweenojam ar pirmo posmu, tas ir ja saweenojam behrnu neparasti leelu wairumu ar weselibas un dshwes lihdsjektu truhkumu, tad tîkai redsam, ko ihstenibâ nosihmê tâ sauzamais apburtais rinkis. Neweselibas un stikli apstahkti ir par eemeslu leelam behrnu flaitam. Seels behrnu flaits padara apstahktus wehl stiktakus, zaur ko jau no dabas neweseligo behrnu weselibas stahwoklis sawukahret paleek wehl stiktaks. Schis apburtais rinkis teek kronets ar neismehrojamam zilweku zeeschanam un mokam, kuru tahtafâs sekas ir zilwezes iswirtiba. Ja flimigi wezaki waretu eedomatees, kahdas pahrestibas tee nodara saweem behrneem, tos laisdami pasaulê ziteem zilwekeem par kahju pameslu, tad wini ne tîkai nedomatu, ka zaur familijas dshwi tee ir tuwojuschees sawas dshwes pilnibai, ir sekojuschi sawas dshwes mehrkim, bet turpretim tos pahremtu issamisums un sirdsapinas pahremetumi par sawas dshwes negatiwo darbu. — Wahjsh un nespehzigs zilweks newar meklet familijas dshwê pehz sawas dshwes pilnibas, jo tâs winfsh tur neatradis. Dsenotees pehz dshwes mehrka, zilwekam wajaga meklet pehz tahda dshwes zeta, pa kuru staigajot tas war dshwi kautkahdâ kahrtâ weizinat un issargatees no tâs postishanas. Waj preeksch wahja zilweka tahds dshwes zetsch pawisam ir? Preeksch leelas datas ir gan. Daudsi ideali zilweki pa winu staigâ un dara ari sawâ wahjumâ preeksch zilwezes dauds laba. No dabas wahjam zilwekam naw eespehjamis zilwezei dot dshwei peemehrotus

pehznahzejus, tà tad schis naw wina ihtais un labakais dšihwes zeksch. Da scho teku winam newajag eet, jo pa to staigajot tas neatradis sawa dšihwes mehrka. Dšihwes mehrkis ir meklejams tikai positiwâ darba, bet nekad negatiwâ. Katrs zilweks pehz kautka meklè, pehz kautka dšihwê dšenas, un ja winsch mekletâ mehrka nesašneeds, tad tam aisween par eemeslu ir, ka mekletais mehrkis naw bijis wina mehrkis, bet ka winam ir bijis pawšam zits mehrkis, — ta tas naw šinajis un tapehz naw nekahda mehrka atradis.

Bes kautkahda ideala zilweks newar dšihwot, waj ari winam bes dšihwes ideala wismas ir koti gruht dšihwot. Kahds šinatneeks šaka: „Katra ideala weetâ, kursch teef noahrdits zaur us preekschu ejoschu šinaschanu, zilweks tuhlin zel sew jaunu idealu. Jo idealisms ir zilweka eekšeenè dšilas šaknes eelaidis un ir neatkarigs no dabas šinatniškâm un filosofiskâm doktrinam. Winsch ir kâ sehklas graudinsch, kursch war dihgt us drupam un isaugt par leelu fokū.“ Zilweks reti nonahť tahdâ stahwofli, ka winam wairs nebuhtu eespehjams nodibinat sawa dšihwes ideala, ka winam wairs nekur nebuhtu fo eet. Tapehz tàpat wahja, kâ katra wesela zilweka veenahškums ir zenstees pehz tahda dšihwes ideala nodibinaschanas, kursch peepilditu wina dšihwi un dotu tam dšihwes apmeerinajumu. Tahds ideals ir preeksch katra zilweka kautkur dšihwê noslehpts, un wina wajaga meklet, nenogurstošchi meklet. Dšihwê ir milšigi dauds fo strahdat: tur ir tik leels neapstrahdata materiala wairums, ka ja zilweze tuhštoschreis wairaf strahdatu, tuhštoschreis intensiwaf dšihwotu, kâ tagadnè, tad ari wehl paliktu besgaligi neapstrahdatas dšihwes weelas krahjumi, kuri ilgodamees gaida pehz zilweka rokam. Dee rupjâ dšihwes materiala isweidoschanas katrs tatschu war kautko darit. Ko zilweks war dšihwê positiwu darit, tur ir meklejams ari wina dšihwes ideals. Ja zilwekam ir pat toti mas špehku, tik mas, ka winsch dšihwê war darit tikai to wisneezigako, tad tomehr ir milšiga starpiba, waj winsch šekmè zilwezes iswirtibu, kas wiseem nespehzišgeem zilwekeem zaur dšimuma dšihwei neaprobeshotu nodoschanos ir leelâ mehrâ eespehjams, waj ari tas atturas no šchi negatiwâ darba un turklaht dara wehl kautko positiwu. Wahja radijuma laba griba un zenschanâs pati par sewi ir kautkas augšts, un preeksch lihšzilwekeem šchis leetas nosihmè dauds wairaf, nekâ štipra zilweka labi darbi. Ne par welti Kristus ir us nabadšigâs atraitnes teizis, ka wina esot šchiristâ wiswairaf eemetuši. Šabs peemehrs ir

beeschi labafs par labeem darbeem, jo labs peemehrs ir it kà raugs, kurešh war faraudset bešgaligu miħklas wairumu.

Sabeedriba nedriħst faweem wahjakeem ložekkeem aifrustot dšihwes zeku zaur wišadeem ņpaidu liħdsefkeem, bet winas peenahkums ir rahdit faweem wahjakeem radijumeem jaunus, labafus, pareisafus zelus, winos modinat winu stahwokta apšinaschanos un uswest tos us winu iħstàs tekas, aifrahdit teem us winu dšihwes idealu. Žilweka daba naw tiš kauna, ka žilweks, redsedams labu un kaunu, wairaf peegreesifees kaunam, nekà labam. Ženschanàs peħž laba tãpat mahjo žilweka dabã, kã teekšchanàs peħž dšihwes ideala. Tapeħž wajag luhklot žilwekam rahdit labu, jo kad buhs seħta laba fehkla, tad no winas, beš šchaubam, diħgs ari atteezigi ašni, ja tikai seme naw pohraf slihta. Žaur žilweka personas nizinaschanu waj winai pahridarišchanu žilweze nekad netiks iskopta. Wišeem garã normaleem žilwekeem wajag dot peħž eespeħjas plasħakas personigas briħwibas, jo, špreesħot par darba labumu waj sliktumu, mums ir jaraugãs, waj darbs ir briħws. Žilwezes pazelšchana war notikt tikai zaur žilweku pamudinaschanu us labeem darbeem, bet ne zaur ņpaidu liħdsektu isleetoschanu. Ēweħrojamais profesors Sommers šaka:

„Dšihwu radijumu nonahweschana, kuri peħž ņnamu žilweku domam kautlahdã ņnã ir bijušchi kaitigi, wehl nekad naw paliħdsejuši ta isdabut is pašaules, ka wajadseja isdabut. Gara politisķu šlepawibu wirkne, křistigu wajaschanas, kezeru šodischanu un peħdejo gadu ņimtenu rewoluzijas ir azis kriħtosķi peerahdijumi, žif neezigã mehrã ašnaini liħdsekti špeħj aisturet no eekšcheenes nahklosķu attihstibu, waj nuta buħtu degeneratiwa, waj regeneratiwa. Žeresim, ka žilweze tiks atšwabinata no šchahdeem mehžinajumeem winu no iswirtibas atturet, un ka žilwežẽ wehl ir špeħks preekšch briħwas pazelšchanàs, zaur kuru pati no ņewis war rastees rãšas atdšimschana kã nepeezeeschamas sekas.“

Ēee daudseem žilwekeem dšimuma instinktš ir attihstits deesgan wahji, tã ka neteek, wismas kaut žif eewehrojamã mehrã, organišmam pahri darits, ja šchahdi žilweki pilnigi atturas no dšimuma dšihwes. Ēe deesgan dauds žilweku, kuri pašchi gandriħš gribetu atturetees no familijas dibinaschanas, jo wineem jau pati daba it kã aifrahda, ka dšimuma dšihwẽ naw šleħpts winu dšihwes mehrkis. Bet te ap wineem driħš ween šahš pulzetees ņimteen, lai gan pareisaf buħtu teikt legioneem, wišadas křustmaħtes, kuras laulibu

peh3 wezu wezàs rezeptes eeteiz par weenigo balsamu preeksch trejðewinu slimibu dseedinaschanas un wisu dsihwes nastu un ruhysu nokratishchanas. Schis ir tif wezs un tif dsihi dsihwè eesafnojees aisspreedums, ka pat daschi ahrsti lihdsi scho baltu deen nemitas schim elkam seedot zilweku upurus. Ir taifniba, ka preeksch wesela, pa datai ari preeksch dascha slima zilweka laulibai ir milsiigi leela higieniska nosihme kà sifisflà, tà ari garigà sià. Tomehr nefad nedrihkt aismirst, ka lauliba naw faufahda sanatorija jeb dseedinaschanas eestahde, bet ka winas galwenais usdewums ir buht par lihdsikli preeksch zilweka fugas uftureschanas. Ja zaur laulibu buhtu pa datai ari eespehjam, par ko daschahrt ir loti un loti jafchambas, no dabas wahjam zilwekam wina zeeschanas masinat, tad newar aismirst ari to zeeschanu, furas ir sagaidamas pee schahdu indiwidu pehznahzejeem un furas ir nefalihdsinami leelafas par tam weena weeniga zilweka zeeschanam, kas winam zefas zaur attureschanos no laulibas dsihwes. Ja zeeschanas grib masinat, tad winu wajag tahdà zekà masinat, ka tàs newairojas lihdsigi katrai nojirstai hidras galwai, furas weeta isaug diwpadsmiit jaunu galwu.

Beeschi wahjsch zilweks pawisam nefajuht ilgochanas pehz dsiwuma dsihwes, bet winam paleek weenam garlaizigi, waj ari preeksch fainneeziiskeem noluhkeem ir isdewigaki, ja tas prezejas. Tifai aif schahdeem eemesleem nodibinat familijas dsihwi un radit kroplus pehznahzejus ir tumfchs darbs, pret kuru ir jakawo wiswairaf ar gaismas isplatishchanu, zilweka dwehseles iskopschanu un winà dsihwes peenahkuma faju schanas modinaschanu. Dsiita tragedija norisinas zilweka dwehsele, kad tas ar wiseem spehkeem zenschas no lihdszilwekeem sawu wahjumu noslehpt; kad tas isturas, grib islittees par siipru un weselu, leekulo, melo, — un winsch wisu to dara tifai preeksch laulibas dsihwes nodibinaschanas. Kad muhscha beedris ir sadabuts, tad wairs naw wajadsigs neds isturetees, neds leekulot, neds nielot, jo zaur schim leetam naw wairs nefas ne eeguams. ne faudejams. Dsiimst behrns pehz behrna, un ja feewa ir wahja, tad zaur to winas weselibiba beeschi galigi fabojajas. Nihkt behrni, nihkt wezaki; zefas familija ruhgschana, nemeers, posts. Tahda ir ihstas tumfshanas wara. Preeksch schahdu dsihwes parahdibu nomahtschanas un masinaschanas wajag gaismas: wajag zilwekam eedwest, ka wina dsihwes mehrkis naw nepeezeeschami buht siipram, ka katram zilwekam ir pascham saws dsihwes mehrkis un ka katram zilwekam schi mehrka wajag meklet pa sawu

zektu; ka wisu zilweku dsihwes mehrki tomehr galu galà sa-
pluhst kopejà zilweku mehrki — dsihwes weizinaschanà.

Dar noschehloshchanu naw dauds zilweku ar tif iskoptu, juh-
tigu un idealu dwehfeldi, kuzi jau paschi no sewis, paschi sawà
sirdi justu, kas wineem dsihwè ir darams un no ka teem ir
jawairàs. Siteem zilwekeem wajag ta rahdit, kas wineem buhtu
dsihwè darams, atkal zitus wajag moraliski peespeest. Ja
wahjsch zilweks, furam naw nekahdas zeribas radit weseligus
pehznahzejus, nekahdà kahrtà nespehtu atteiktees no laulibas
dsihwes, nespehtu neka positiwa preeksch zilwezes darit, tad
tomehr no wina war pagehret, lai tas atturetos no iswirti-
bas wairoshchanas, tas ir, lai schahds zilweks tahdà waj zi-
tadà kahrtà atturetos no pehznahzeju radishchanas. „Dsihwes
baudas, faka Metshnikows, nesaeetas ar zilweka dsihwes ihsto
mehrki“, un ja tas atteezas pat us stipreem zilwekeem, kureem
ir peeteekofshi spehka preeksch pilnigas dsihwes dsihwoschanas,
tà tad ari preeksch baudishchanas, tad wahjam zilwekam, furam
jau no paschas dabas ir dahwats tikai aprobeschots dsihwes
balwu mehrs, wajag buht koti trulam, ja winsch negrib us-
nemtees no sewis upuret kautko zilwezes labà, bet ja tas
dsenas tikai pehz baudam.

Katram zilwekam wajag sawa dsihwes mehrka, un zil-
denakais ir tas zilweks, kuresch wiswairaf dara preeksch dsihwes
weizinaschanas. Katrà zilwekà ir jaluhko eedwest dsihshchanos
pehz dabiga zildenuma, pehz dsihwes kautkahdà kahrtà wei-
zinaschanas. Zaur to zilweze masinasees iswirtiba un idealisms
pawairosees. Katrs zilweks dsihwo leelakà waj masakà mehrà
nahkotnè, un sajuhsminaschanàs par nahkotni augstak pazel
zilweka garu kà nekas zits, wairaf dod zilwekam apmeerina-
shchanàs ar dsihwi un pawairo zilwezes labflahjibu.

Kapehz zilweze iswirtiba tif leelà mehrà ir peeaugusi
sewischki garigà dsihwè, us to koti kompentetais psichiatrs
profesors Sommers dod sekofschu atbildi:

„Iswirtibai, kura wiswairaf atspogulojas eeksch tam,
ka gara slimibas un kriminalnoseedsibas peenemas wairumà,
ir sewischki tas par eemeslu, ka tautu dsihwè kopsch daudseem
gadusimteneem truhst rásu iskopjoscha zildenuma prinzipa da-
bas sinatniskà nosihmè. Dabigs zildenums ir gluschi brihws
no predikata „von“, kà ari pilnigi neatkarigs no ihpaschuma“.

Kas ihsti schis dabigais zilweka zildenums ir, par to
eewehrojama is profesors faka sekofschu:

„Zildena zilweka dsihwes kodols galwenà kahrtà pastahw
eeksch tam, ka dibinotees us garigu un sifisfu weselibu,

zilweka spehjas atwabinàs no personiga egoisma wascham un top preeksch lihdzilwekeem par swehtibas awotu. Zildens ir garigi un sifiski kreetns dsimums, no kura wairakàs paaudsès ir raduschees tahdi zilweki, kas ir kaulko eewehrojambu darijuschi zilweku sabeedribas interesès. Ne stahwoflis un bagatiba, kura zilweks pee dsimschanas eekluhst, bet wina sabeedriskee darbi ir mehraulka, ar kuru ir jamehrowina zildenums. Ja schahdas ihpaschibas parahdàs wairakàs paaudsès no weetas, tad tahdu dsimumu war saukt par zildenu, kamehr winsch schahdus indiwidus rada. Bet kad wina dihgi degenerejas un sinamà kahrtà iswirst, ka zaur to teef zilweku sabeedribas attihstibai kaitets waj wina teef kaweta, tad schim dsimumam wairs naw teefibas us scho wahrdu, kaut ari atsewischks indiwids wehl walkà zildenuma predikatu, waj ari ir mantojis milionus. Zildenums schini nosihmè war attihstitees un usplaukt tikai dibinotees us garigas wese-libas pamateem“.

Zilweka dsihwei par mehrki ir sabeedrisks darbs, jeb pareisaf sakot, zenschanas eeguht personigàs dsihwes pilnibu zaur sabeedrisku darbu. Kas schini leetà spehj wiswairak darit, ta dsihwes mehrkis un nosihme ir totees leelafi. Pehz schi mehrka teektees lai ir katra zilweka dsihwes usdewums. Dar welti ir ilgu laiku tikai sewi dsihwot, jo garigàs dsihwes bagatiba rodas tikai zaur weenoschanos ar apkahrtejo dsihwi. Dar welti ir meklet pehz dsihwes mehrka ahrpus dsihwas dsihwes, jo ihsts zilweka dsihwes mehrkis ir atrodams tikai dsihwà dsihwè, zilweku kopejà dsihwè. Zilweka gars ir wisu sawu saturu un bagatibu smehlis no schi muhschigi krahtà un koptà zilwezes gara awota, un kad zilweks ir, kaut ari tikai relatiwi, pilnigs palizis, tad winsch no sewis peeweeno kaut ari piliti pee zilweka gara pluhdeen. Indiwida gars ir zilwezes gara pagahtnes produkts, un kad zilweks ir sawu dsihwi nodsihwojis, tad wina gars paleef par dakuu no zilwezes nahkotnes gara. Filosofs Ludwigs Feuerbachs saka: „Zilweks weens pats par seai neeetehrpj sewi zilweka buhtnes, nedf moralistkas, nedf ari domajoschas buhtnes. Zilweka buhtne ir eetehrpta tikai kopibà, zilweka weenibà ar zilweku, bet schi weeniba dibinàs us realu atschkiribu stary es un tu. Weentu-liba ir isnihziba un aprobeschotiba, kopiba ir brihwiba un nebeidsamiba“.

Zilweka dsihwes nosihme ir pehz ta swerama un mehrojama, jif dauds zilweks strahdà preeksch wispahrigem zilwezes mehrkeem, preeksch wispahreja laba weijnaschanas.

Zilweks newar tift ahrâ no dshwes, un galu galâ winam ir jafapluhst kopâ ar wisu zilwezes pagahtnes un nahkotnes masu. Ja zilweks grib kautko darit preeksch zilwezes pazelschanas, tad winam ir dshwe jakuplina, jameklê pehz jauneem zekeem, pehz jaunam gara baribas. Zilwefi beeschi dodas iswirtibâ tapehz, fa wineem naw zitur kury eet, „jo wajag taf, lai katram zilwefam buhtu kautkury fo eet“. Dshwê ir par mas ihstu preeku, kuzi waretu zilwefus pee sewis saistit, wiku spehkus nodarbinat, wiku dshwi apmeerinat. „Iswirtibas mahte, saka Nietzsche, naw preeks, bet preeka truhkums“. Zilwezi luhkot atraut no iswirtibas, sagahdat winai jaunus, plaschakus dshwes zetkus, paleelinat dshwes preekus — tas ir tif milsiigi leels un plaschs darba laufs, fa winâ peeteef darba wiseem zilwekeem un wisi winâ war atrast katre sawas dshwes mehrki. Schini laukâ daromais darbs ir tif leelists, tas war tif leelâ mehrâ apnemt wifus zilwefa spehkus, fa katre, kas winam grib nodotees, tur war atrast wispilnigako sawas dshwes apmeerinajumu, war zaur scho darbu eeguht spehju feknigi karot pret aklo dsumuma instinktu, ja tas zilweku speesch radit froplus pehznahzejus un zilwezes iswirtibu wairot. Schahdâ kahrtâ sawu dshwes usdewumu saprotot, wahjisch zilweks ne tifai atturefees no zilwezes zeeschanu pawairoshanas, bet turpretim zaur sawu peemehru un darbu atnesis tai leelu swehrtibu.

Sprausdamis par sawa darba galweno mehrki — peegreest lasitaju usmanibu wezaku peenahkumu pahrdomaschanai pret behrneem, es nobeigschu ar eewehrojama greeku wehsturneeka Plutarcha wahrdeem, kuzi labi war attehlot schini darbâ apstatita materiala galweno daku:

„Wifs raditais zelas no pascha raditaja weelas, un protitahdâ kahrtâ, fa raditais ir sewi kautko tahdu eetehrpis no sawa raditaja, kas pee wina ar pilnigu teesibu teef sodits waj atalgots, jo schis kautkas ir pats raditajs. Iswirtuschee un netikumigee behrni ir ispluhdums no pascha tehwa buhtnes. Kas pehdejos tifa usstatits par wiku galwenaako ihpaschibu, kas tur dshwoja un usturejâs, kas tur domaja un runaja, — taini tas bij tas, fo wini ir pahrnefuschi us saweem behrneem. Tas pawisam neleekas sawadi un netizami, fa stary raditaju un radito ir sinama noslehpta weeniba, kuru eewehrojot, raditam ar pilnigu teesibu teef atmaksatas wifas tâs sefas, kuras istef no raditaja darbeem“.

Katrs kaut zif juhtigs un ideals zilweks, furam ſcho ſenlaifa wehſturneefa wahrdu dſitā pateefiba buhs pahrgahjuſi meefā un aſinīs, zentifees ſawu organiſmu wairit un ſargat ne tiſai ſawā, bet arī pehznahzeju labā, un furam organiſms jau ir ſamaitats, tas negribēs nahkotnē redset ſchahda ſamaitata organiſma ſamaitatu pehznahzeju.

Saturs.

Preekschwahrds.	Lap. p.
Zilweka meesas diwejadās daļas	5
Dsimums un viņa raksturīgākās iņaschibas	14
Pahrmentoschanas (ēdsimtības) jautajums	38
Lauliba un zilweka dsihwes ideals	104

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309086637

